

Notes du mont Royal

www.notesdumontroyal.com

Cette œuvre est hébergée sur « *Notes du mont Royal* » dans le cadre d'un exposé gratuit sur la littérature.

SOURCE DES IMAGES
Google Livres

BHARTRIHARIS SENTENTIAE

ET

**CARMEN QUOD CHAURI NOMINE CIRCUMFERTUR
EROTICUM.**

**AD CODICUM MSTIT. FIDEM EDIDIT LATINE VERTIT ET COMMENTARIIS
INSTRUXIT**

PETRUS A BOHLEN.

BEROLINI

**IMPENSIS FERDINANDI DUEMLERI
MDCCCXXXIII.**

TYPIS ACADEMICIS.

VIRO
SUMME REVERENDO
IOANNI SCHULZIO THEOL. DOCTORI

BORUSSORUM REGI POTENTISSIMO A CONSILIIS INTIMIS
EQUITI ILLUSTRIS CET.

HUMANITATIS ET INGENUAE DOCTRINAE FAUTORI INSIGNI
HASCE BHARTRIHARIS SENTENTIAS

FRUCTUUM

EX ITINERE LITTERARIO NUPER PERCEPTORUM

PRIMITIAS

ANIMI BENEFICIORUM IN SE COLLATORUM MEMORIS

TESTES ESSE VOLUIT

EDITOR.

PRAEFATIO.

Londini quum ante biennium, summi Borussiae Ministerii munificentia commorari mihi liceret, ut, quod diu erat in votis, litteris Indicis pro viribus meis consulerem, nihil prius equidem et antiquius habui, quam ut sitim meam in Antiquitates Indicae gentis ardentissimam quocunque modo explerem: non solum libris rarioribus legendis excerptisve et editionibus textuum Sanscritorum comparandis atque emendis, sed sculpturis quoque et picturis, quae in Museis asservantur, inspiciendis et virorum doctorum colloquio, ubi dubii aliquid atque obscuritatis oboriretur, illustrandis, inprimis vero codicibus manuscriptis evolvendis describendisque, donec pestis, pro dolor! Gangetica in patria urbe exorta et iamiam saeviens post exiguum temporis spatium studia interruptit dilectissima et patremfamilias domum revocavit. Inter ea quae raptim ipse collegi, de iis enim quae Rosenio meo et Stenzlero, intima mihi amicitia coniunctis debeo: Chhandogyae codicem, apographa Ritusanhari, Gitagovindi, Brahmavaivartapurani rell. nunc est tacendum, primum fortasse locum occupent *Bhartriharis* quae dicuntur sententiae, quas iam lectoribus benevolis trado et maximopere volo commendatas. Quae vero caussae me impulerint ut haec potissimum carmina elegerim et quae dici possint in universum de persona et ingenio poetae, de codicibus quibus usus sum manuscriptis, de ordine librorum singularumque sententiarum nativo, de metrorum ratione et de carmine erotico *Chaurapanchásica* dicto, quod sententiis hisce praemisi, ea omnia, ne quid desideret lector, breviter iam et omni qua par est verecundia, sunt exponenda. Itaque primum de auctore sententiarum videamus.

Constans exstat Indorum fama, quae शतकानि sive *Centurias* ut vocantur, ad Bhartriharim, refert regis Vikramādityi fratrem, qui seculo ante Christum natum primo floruit et tractatum quoque grammaticum scripsisse putatur, quo de temporis momento nulla sane dubitandi causa adest idonea. Etenim citantur sententiae non modo in operibus rhetoricis, ut in *Sāhityadarpano* (de quo exstat Codex anno 1027 conscriptus; vid. *Schlegel* reflexions sur les langues Asiat. p. 111.) et in eo, quod antiquius est, *Kāvya prakāśo* scripto, sed etiam in dramaticis *Bhavabhūti* ex seculo octavo, in *Hitopadeso* ex primis post Chr. seculis et in ipsa *Kālidāsi*, poetae nostri aequalis Sakuntala (vid. ad Nit. 62). Quodsi tamen disticha Satacorum, quae sparsa huc illuc apud diversos leguntur, ex alio quodam fonte derivata vel etiam per sententiarum collectorem ex operibus istis desumpta et Bhartrihari tributa putes, non equidem renitor, sed ipsas maxima saltem ex parte sententias quominus recentiores habeamus, obstat earundem ingenua et haud fucata simplicitas, quae, in modulis et rhythmis sobrior, paroemia et alliterationes, quibus serior aetas delectatur, rarissime captat, quae modum in vocabulis componendis et in sesquipedalia verba diducendis non transgreditur et quae in universum colore, imaginibus et totius linguae ratione ad Kālidāsi sermonem et aetatem proxime accedit. Reliqua quae de Bhartrihare traduntur inanes fabulae sunt, quas in transcurso tetigisse sufficiat. Fingunt enim Vikramum, inter quinque fratres minorem, a patre Gandharvaseno, qui in Malvae urbe Dharanagara domicilium habuit, imperium acceperisse sed ipsum, peregrinandi cupidum Bhartrihari impertivisse; hunc autem uxoris perfidia et adulterio, quae adultero pomum quod immortalitatem praeberet dederat, commotum, vitam austeram iniisse et librum de devotione composuisse: quod ultimum aperte expiscati sunt ex secundo libri Niti versu, ubi de mulierum perfidia queritur poeta. Narrantur, quae modo diximus, in fabularum collectione vulgo *Beitālpachisi* h. e. वेतालपञ्चविंशति *narrationes de viginti quinque daemonibus* dicta, a Sivadāso composita (cfr. *Asiat. Journal* II. p. 27.), quibus conspirant fere quae Scholiasta in capite secundi libri

protulit: राजा त्रिविक्रमशक्येन स्वलब्धं फलं कस्मैचिद्ब्राह्मणाय दत्तं । तस्य कलस्य महिमायेन भक्षितं सो ऽमरो भवति मरणं नास्ति तत्फलं ब्राह्मणेन मनसि विचार्य ब्रह्मना पालको राजा भर्तृहरिः तस्मै दत्तं । राजापि स्वपत्नी अतिप्रियतमा तस्यै दत्तं । तथापि कश्यपज्ञारः तस्मै दत्तं ॥ Plura describere taedet, hoc unum tantum addo, pomum illud eodem modo induci discordiae instrumentum, quem ad modum illud in mille et una noctibus notissimum; ceterum vero in versu, ad quem illustrandum haec attulit Scholiasta, nihil omnino latere puto quod ad Bhartriharim necessarie referendum sit, quare assentiri non possum Colebrookio viro clarissimo existimanti (Introduct. remarks p. xiii. in Editione Bhartr. Srir.): auctorem in illo saltem versu ad vitam suam respexisse. Rogerius denique ex mente sacerdotum Bhartriharim Brāhmani cuiusdam, *Sandragoupeti Naraṇa* nominati filium fuisse perhibet, hoc est, nisi omnia me fallunt, Sandracotti regis (चन्द्रगुप्तो नराज्ञा) celeberrimi, quem sacerdotem fuisse scioli seriores hallucinantur. Hunc pergunt quatuor uxores duxisse: filiam Brāhmani ex qua *Vararuchim* sustulit, ex filia Kshatriyi *Vikramārkum*, ex filia Vaisyi *Battim* atque ex Sūdrā denique uxore *Bhartriharim*. Horum primus Vararuchis sapientissimus, ut volunt, Vedorum partem commentario amplexus est et librum composuit ethicum: igitur procul dubio idem est quem grammaticam Prākritam composuisse constat. Vikramādityum porro regnum suscepisse et Battim sibi adiunxisse ministrum tradunt; sed in hoc denuo errare videntur et personas et tempora confundentes: exstat enim quod Bhattikāvyam vocant carmen grammaticum, Rāmi res gestas simul exponens, quod Bhartrihari cuidam grammatico aetate posteriori tribuitur (Asiat. Research. X. p. 436.) atque ex huius carminis nomine fratrem Bhartriharis nostri divinasse existimo Battim. De centuriarum denique auctore eadem fere quae supra attulimus, Padmanābhū apud Rogerium fabulatur: eum voluptatibus summo opere fuisse deditum et ultra trecentas uxores duxisse. Pater igitur, iam in filium minorem, ex quarti ordinis uxore natum, nimium severus, vitam eius dissolutam reprobravit, quo facto Bhartriharis, uxori-
bus repudiatis, sententias nostras non composuit quidem sed ex multis

libris aliis *collegit*. Hoc unum ex eiusmodi farinae fabellis teneas velim; nam etsi Sataca haec ad genus dicendi sententiosum stricte non accedant sed ita sint comparata ut unus idemque poeta talia condere potuerit, facile tamen inducor ut credam ea iam antiquitus ex aliis carminibus excerpta et inter se conglutinata fuisse, id quod de omnibus sententiarum collectionibus antiquis valet, quae postea demum collecta, viro cuidam suae aetatis sapientissimo solent tribui. Eadem modo sententiae et adagia in V. Testamento Salomoni, Arabica vero Alidi aliisque hominibus acutis tribuuntur, neque in tali fama, nisi caussae vetant idoneae, facile negaveris, partem saltem illarum sententiarum ad auctorem cui adscribuntur referendam esse, quod equidem de secundo potissimum Centuriarum libro crediderim. Haec fere sunt de auctore carminum quae dicenda habui, debilia quidem et manca: etenim non fluviorum tantum quorundam ea est conditio ut fontes ignorentur, sed habent etiam artes haec fata, ut, quando ad posteros propagentur, hi quidem ipsas doctrinas satis accurate servant, quae vero ad earundem historiam, ortum, progressum et incrementum pertinent, ea fere negligant omnia. Eandem sortem experta est Indica eruditio, cuius origo tenebris adeo est involuta, ut ex illis reliquiis quae hodie supersunt atque ex veterum in rebus Indicis inscitia, vix quidquam certi possit erui. Quae quum ita sint, reliquiae grata sumamus manu atque eas praesertim quae ob nativam suam pulchritudinem ad posteros devenire summopere merentur. Atque hoc de Bhartrihare imprimis testatur vir in rebus Indicis omnium doctissimus Colebrookius, qui Sataca eam potissimum ob causam Hitopadesi editioni Srîrâmapurensi adiecta fuisse ait, quod egregiae in iis morum descriptiones deprehendantur et quod nitor insuper poeticus, parciore quidem manu quam in multis operosis Indorum carminibus dispersus in iisdem inveniatur, sed qui lectores eo magis possit allicere Hoc praecipue dicendum est de libro qui *Niti* inscribitur, cuius sententiae et argumenti elegantia et dictionis suavitate reliquis longe praestant et quem multis de caussis antiquissimum puto, cui postea sese adiunxerint libri *Sringâra* et *Vairagya*, summi

interdum frigoris pleni. In primo libro *Sringāra*, sive de amoribus, solitis imaginibus laudantur mulieres et vituperantur, earumque nates magnae, lotis similes oculi, tumentium mammarum onus sexcenties occurrunt, in qua re miramur sane poetas Indicos, eos saltem quibus vis ingenii nullo modo deest, quod talibus ineptiis certant et „toties revocatos eandem rem dicunt commutatis verbis et sententiis.” Quod multo magis de libro tertio valet, ubi repetita semper, imaginibus frequenter putidis et pingue quiddam sonantibus, sordida illa *Yoginū* devotio describitur. Verba, quae *Ilgenius* (in opusc. philol. II. p. 70.) de poetis Graecorum gnomis protulit, apprime huc faciunt: „Mirari subit, quomodo tot poetae in tam vili orbe morari potuerint, et quidquid in iis erat ingenii, id non rebus praestantioribus, quae ornatum aliquem poeticum admitterent, dedicarint, sed in res transtulerint, quae nisi a pietate, commendationem habent nullam.” In libro secundo contra leguntur adagia vere acuta (cfr. vs. 3. 7. 8. 11. 16 rell.), inveniuntur sententiae morales quae ingenium exprimunt cum quadam novitate et gravitate, quae laudem doctrinae, honestatis et omnis virtutis celebrant cum grato quodam et perspicuo acumine (cf. 4. 5. 6. 12 et rell.); prostant fabulae Aesopis similes, quibus clausulas addit poeta, non tales quidem quales *Martialis* aut nostrates solent addere, attamen suavitate sua non destitutas (ut 57. 62. 98); adsunt epigrammata ut ita dicam historica, sive historiologiae versibus enarratae (v. c. 67. 82. 86); mythologica denique deprehenduntur permulta, quae fabulosa vocari possunt interdum, sed rem de qua agitur probe illustrant (vid. 10. 15. 27. 28. 29. 38. 68. 69. 72. 85. 93.). In omnibus vero hisce sententiis egregia latent adiumenta ad mores Indorum antiquiores depingendos, et, quod rei caput est, ad intimam linguae Sanscritae scientiam comparandam, quibus de causis et nos, qui iuvenibus imprimis doctrina provecioribus prodesse volebamus, *Bhartrihari*m, quem academicis lectionibus perquam aptum censet *Schlegelius* (*Reflex.* p. 163.), denuo edendum curavimus et textum, ceteroquin rarissimum a pessimis, quibus scatebat, mendis purgare studuimus.

Iam de auxiliis meis, quibus in hac Satacorum editione usus sum et de iis in genere quae ad crisin pertinent pauca dicenda sunt, praecipue de manuscriptis Codicibus qui Londini, in collegii mercatorum in Indiam commeantium Museo (*East India House*) asservantur et virorum cuiusvis regionis doctorum usui summa cum liberalitate permittuntur. Codices Bhartriharis, praeter unicum Taylorianum, Gaikavarenses omnes et a viro immortalis memoriae Colebrookio Museo donati sunt. Inter hos Codex optimae notae et a nobis princeps habitus is est, qui scriptura Devanagarica exaratus, in Catalogo numero 1791 signatus, omnes Bhartriharis sententias complectitur cum commentario perpetuo. Scriptura Codicis paullo recentior videtur neque librarius annum quo membranam descripserit notavit. Nos litera A codicem distinximus, cum editione impressa quam accuratissime contulimus eiusque scholia descripsimus, quorum apographum sollers Stenzlerus cura ac diligentia denuo, tempore urgente, perlustravit. — Secundus Codex, quem B nominavimus, in catalogo numerum prae se fert 1987 et praeter alia quaedam, ut Kirâtârjuniyi fragmentum, integrum Bhartriharis opus sed sine commentariis continet, scriptura devanagarica satis antiqua, Samvat 1604, hoc est anno p. Chr. n. 1547 conscriptus. In lectione quidem insignis est aestimandus codex, quippe cuius librarius complures ante oculos habuisse membranas possit videri ex quibus textum quodammodo criticum concinnare studeret, vocabulum aliud transfigendo, aliud obelo notando, et variantem lectionem uncis, hoc modo x—x includendo. Quum tamen eo non processerit ut sphalmata evitaret pessima sed saepenumero intolerabili negligentia atque oscitantia verba vitaret, scriptorem existimo vetas quoddam exemplar criticum negligentius transscripsisse potius quam suo ipsius iudicio ac crisi fuisse usum. Ceterum centuriae in hoc apographo longe ultra centum versus transcurrunt: Vairâgya enim 123 exhibet disticha, Niti 106, Sringâra 121, ita ut librarius aliquis recentior hoc codice usus, centuriam tantam desideraturus esset dimidiam, ad quartam si placuisset digerendam. Nos vero versus omnes, qui apud alios desiderabantur, exulare iussimus;

sunt enim passim ieiuni et merum, ex more recentiorum poetarum, *κρηνηχρησθήραιον* continent; ulceribus laborant gravissimis neque ullo metro, nisi coniecturis factis audacissimis possunt adaptari; sunt praeterea obacuri plerumque et sine scholiis intellectu difficillimi. Nam quid aemigma sibi velit quale vs. 70. exstat, videant me acutiores:

ययं व्यं व्यं व्यं व्यं इत्यासीन्मतिराखयोः ।

किं ज्ञातं अथुना येन व्यं व्यं व्यं व्यं ॥

Alius codex, litera C notatus, in Catalogo no. 1549, librum Sringāram tantum continet cum commentario. Litteris Bengalicis et quidem negligenter scriptus est neque annum prodit. — Eundem librum de amoribus praebet Codex D numerum 1378 in fronte gerens; scriptura est Devanagarica, scholia adsunt eadem, annus autem quo exaratus est, Samvat 1855 sive 1798 post Christum. — Unus exstat liber e collectione Tayloriana no. 140. a nobis T notatus, quem strictim tantum inspeximus. Integra quidem Satāca continet apographum sed misere vexata et versionis tantum in gratiam, ut videtur, subiecta; haec autem versio, litteris devanagaricis, iisdem metris et rhythmis praeterea finalibus instructa, dialecto quadam hodierna confecta est quae vel ipsi Shakespeario aliisque viris doctis, qui idiomatum vulgarium cognitionem sibi comparaverunt, ignota fuit. Ordo denique versuum in Cod. quam maxime est turbatus, ideo ut inutilem fere laborem instituat qui apographum hocce cum aliis velit conferre. — De Editione Satācorum Srirāmapurensi eadem dicenda sunt, quae iam vir clarissimus Aug. Guizelms a Schlegel in medium protulit de Rameidis atque Hitopadesi editoribus. Idem enim Careyus et iidem forsitan litterati Indici, Panditi nominantur, qui fabularum textum prelo paraverunt, Bhartriharis etiam disticha e tribus, mancis quidem sed sese invicem suppleentibus, Codicibus Mst. primi evulgarunt et Hitopadeso tanquam appendicem adiecerunt (Srīrām. 1864.). Etsi vero hi docti viri omnibus muniti praesidiis ad crisin auctorum Indicorum accesserint, queritur nihilominus Schlegelius, hos esse in primis editionibus parandis negligenter versatos. Et recte quidem queritur vir acutissimus. Nam Bhartriharim quod attinet, metra portentosis lectionibus

violarent; glossemata in textum, genuina lectione neglecta, receperunt; versuum ordinem turbarent; vocabula falso haud raro distinxerunt; scholia in librum Vairāgyam vitiis plena imprimenda curarent; confunderent alia, alia ad lubitum omiserunt; textum denique typis expressum a sphalmatis typographicis non ubique purgarunt. Gravis sane accusatio, cuius tamen commentarius noster in quovis fere disticho praebebit argumenta. Rarior praeterea facta est editio illa primaria, quam iam post vulgatum per duumviros clarissimos Hitopadesum, vix ac ne vix quidem in manus tironum venturam esse speramus: in eruditorum conspectum si forte cadat, ii sane ubique videbunt iudicium nos nimis severum non tulisse. — Restat ut de versione belgica, quae duobus saeculis praeteritis et prima fortasse quae ex lingua sanscrita in Europaeum sermonem translata unquam apparuit, paucis agam. Est haec *Abrahami Rogerii*, sive potius *Brāhmani Padmanābhi*, cui omnia sua debet Rogerius, in libro, cuius versione gallica utor: *la porte ouverte pour parvenir à la connoissance du paganisme caché, trad. en franç. par Thom. de la Grue, Amsterd. 1670. 4°*, ubi inde a pag. 291. libri Vairāgyi et Nītis legitur paraphrasis. Religionem christianam propagandi caussa anno 1630 in Indiam tetendit Rogerius et in urbe Paliakatta, in regione Carnatica sita, decennium fere commoratus est ubi ex sacerdote, quem modo nominavi, brahmanico, linguam lusitanicam edocto, compendium non modo mythologicum sed versionem quoque Bhartriharis, prima de amoribus centuria praetermissa, fando accepit et concinnavit. Hanc quidem interpretationem, etsi ubique fere picturae partem aversam satis pellucidam repraesentet et paraphrasis potius dici possit, magna mihi fuisse utilitate ad sensum in dubiis locis universum captandum, ingenue fateor. — Sententias denique selectas Loiseleur de Longchamps chrestomathiae suae inseruit ex Edit. Srir. desumptas et vitiis gravioribus purgatas. Atque haec sunt in novo textu concinnando quae mihi aderant subsidia, quibus quomodo usus et qualia secutus sim praecepta critica, indicabo et religiose, ut par est, cum lectoribus communicabo. „Censendi iudicandique munere, verba sunt Ruhnkenii, sic fungitur aliquis,

ut vera a falsis et suppositiis discernat, fraudes suis vestigiis odoretur et demonstret, obscuris sive rebus sive verbis lumen affundat, depravata corrigit, laudet recta, deprehendat vitiosa;" quod quidem praeceptum ut in libris Sanscritis edendis omnibus valet ita maxime in Bhartriharis sententiis, quippe quae, ad publicam instructionem aptissimae, a multis describebantur et vitiis ideoque laborant gravissimis. Primum vero, rem altius ut repetam, ne hoc quidem dici potest quomodo se invicem sequi debeant tres Centuriae, quum ex Codd. Msttis nil certi de hac re possit elici. In codicibus C et D librum de amoribus tantum invenimus, reliqui autem, literis A et B insigniti, Vairāgyam praeponunt, Sringāsa libro collectionem claudentes; sed ordo ille ab constitutus esse potest homine qui libros, per se absolutos, postea coniunxit, tametsi Rogerius Vairāgyam quoque Nīti libro anteponat. Scholiastam in Cod. A si audiamus, Vairāgyam ille solita formula claudit इति भर्तृहरिणा कृतं वैराग्यशतकं समाप्तं atque eadem repetit in fine Sringārasataci: in libri tamen de officiis clausula hanc centuriam *primam* appellat, et, quod in aliis libris neglexit, Commentarium finitum declarat: इति भर्तृहरिणा कृतं नीतिशतकं प्रथमं समाप्तं । इति भर्तृहरिणा विरचितं टीकायां नीतिशतकं समाप्तं ॥ cui addi potest eundem commentatorem in solo de officiis libri initio fusius de poeta narrationem instituere, in aliorum contra librorum capite rem tacite aggredi, ita ut merito putare possis eum Nīti centuria totam incipere collectionem. Sed omnes hasce rationes, iamiam sibi oppositas nil probare, quilibet ipse videt, imprimis si statuamus Nītisatācam antiquitus solum exstitisse, quare consultius visum est, ordinem quem Edit. Sr. induxit servare, primum, ne integris libris transpositis maior oriretur confusio ac discrepantia, dein autem quia ex mente Indorum nos egisse putamus quod iuvenilibus nequitiis incipientes ad virilis aetatis officia et morum praecepta transgressi devotione senili ac poenitentia, ut solent illi, finivimus fortasse denique compilerator ipse de consilio collectionem suam ab *ḥṣṛṣṛṣṛ* auspiciabatur carminibus, quo lectores ad reliqua quoque alliceret et excitaret. Res porro non minus ardua erat singulas cuiusvis libri sen-

tentias ita inter se connectere ut inscriptionibus responderent cuique decadi impositis. Distinguitur enim centuriâ quævis in decem capita minora suis quæque titulis inscripta, contra quam distinctionem liber de amoribus in eo tantum pugnat, quod decadem non servavit sed capita plus ultra decem versus prolongavit, interdum vero, ut in tempestatum descriptione, intra hunc numerum se detinuit. In Ed. Srir. lemmata ibidem reperiuntur ubi in Cod. A, quem in Sringâra sequitur illa, prostant, ita ut in hoc libro nec mutandum esset quioquam, neque ordo, quem Cod. B perperam observavit, notandus. In libro tamen secundo editio inscriptiones prorsus omisit, et recte quidem, portentosum e Cod. B et Tayloriano ordinem secuta; in tertio demum libro huc illuc adscripsit lemmata, ad Cod. A denno recurrens, ita tamen ut nimis saepe interspersa sit sententia quae cum titulo nullo modo concordet. Quae omnia quam ita sint, capita in hisce libris minora ad sensum inscriptionibus indicatum redigi debebant, versus interdum transponendus, interdum transfigendus, saepe etiam ex alio loco, quin imo ex secundo libro in tertium transferendus, ad quam rem magno sane adiumento fuit versio Rogerii. Nam etsi haec, in singulis iusto liberior, saepe-numero ne sensum quidem recte indicaverit, tamen in eo praestantissima visa est, quod decades bene distinxit et distichon quoddam omittere potius maluit quam seriem turbare genuinam. In digerendis autem hoc modo sententiis eadem crisi atque in variantibus lectionibus usus sum, scilicet ut versum non reciperem, nisi duae saltem vel plures adessent auctoritates, quae suum cuique locum adsignarent. Quodsi semel vel his morem huncce violasse videar, in notis rationes reddidi, quibus argumentis commotus equidem fuerim ieiunae alicuius sententiae loco interserere aptiorem: ordine enim, qualem Edit. exhibet, semel turbato, nihil sane referre opinabar qualem versum alteri expuncto substituerem dummodo locum suum apte tueri posset. Ne tamen lector, editione Sr. usus, in hac re dubius maneat, tabulam in fine opusculi adieci synopticam duorum librorum, qui ad distichorum ordinem a nostra editione omnino discrepant, ex qua tabula simul apparet textum

vulgarem Sricāmapurensē in libro Nīti Codices B et T, in Vairāgyo autem illum quem litera A notavimus, presse sequi, ita ut editores ad Centuriam de moribus redigendam ipso Cod. B usos fuisse haud absimili coniectura statuas; quum vero in lectione non eadem inter utrumque textum necessitudo existat, sed Edit. nimium quantum differat et alia prorsus scholia, quam in Cod. A leguntur, praebeat, tertium quoddam manuscriptum pro norma habuisse omnino putandi sunt editores. Versus denique abundantes ex Cod. principe A et Edit. Sr. in supplementis collocavimus. Prorsus enim absonum esset *Centurias* vocare Bhartriharis sententias si vel unus versus numerum centenarium excederet; in animadversiones tamen disticha ablegare noluimus ista, ne pro speritiis haberentur omnia de quibus non constaret: de singulis ceterum adnotationes nostras ad eas velimus.

Gravioris utique in re critica momenti est metrorum ratio, quam qui neglexerit, in legendis poetis et quid dicam in emendandis ubique haerebit. Solent enim in opere longo *πελυπλόκης μέτροις* uti seniores poetae Indici, praesertim in sententioso poeseos genere. eadem quoque Bhartriharis satira metrorum varietate insignia sunt, de quibus, ne cuique disticho schema suum praepondere cogamur, pauca disserere libet. Poteram equidem lectores ad *Colebrookii* tractatum *on Sanscrit and Pra-crit poetry* (Asiat. Res. Vol. X.) et ad doctum *Lassenii* in *Hitopadesum* commentarium ablegare, ubi metra illa pag. 197. ad normam suam revocata sunt fere omnia, at quum Kālidāsi opusculum *Srutabodham* dictum, cuius apographum amico debemus Stenzlero, nondum in vulgus sit prolatum, haud ingratum fore speramus, quod ex illo de metris compendiolo, celeberrimo poetae adscripto atque ex *Mallināthi* scholiis, praecepta hac illuc inspergam, quae etsi rem clariorem non reddant, leges tamen continent firmissimas ad quas oratio dirigi debeat poetica. Quoniam vero scientia metrica auditu pereipitur, Kālidāsus libellum suum, in cuius praeceptis Pingalam aliosque sequitur antiquiores, *Srutabodham* nominasse narrat.

इन्द्रसां लक्षणं येन श्रुतमात्रेण लुध्यते ।

तदहं कथयिष्यामि श्रुतबोधमविस्तरं ॥

Quadraginta versibus, quos dicimus memorialibus, constat tractatus, ita ut unoquoque disticho metrum quoddam, cuius nomen ac mensuram exhibet, absolvatur, praeceptis quibusdam de pedibus hunc in modum praemissis:

मस्त्रिगुरुस्त्रिलघुश्च नकारो

भादिगुरुस्तत आदिलघुर्यः ।

ओ गुरुमध्यगतो रत्नमध्यः

सो ऽन्त्यगुरुः कथितो ऽन्त्यलघुस्तः ॥

Hoc est; म est sigla pro tribus longis (Molosso ---), न pro tribus brevibus (Tribrachy ---), भ pro prima longa (Dactylo ---), प pro prima correpta (Bacchio ---), ज्ञ pro media producta (Amphibrachy ---), र् when brevis syllaba mediam sedem occupat (Amphimacer ---, est enim ल compendium scripturae pro लघुः), स ubi longa in fine stat (Anapaestus ---), त when ibidem brevis locum habet (Antibacchius ---). — Singulos porro regularium metrorum, praeter Sloci epici et Aryae, pedes per tres syllabas dispesci constat, quarum quidem compendia sive singulas litteras inter se connectunt Indorum metrici, in Duali positae si forte iterantur, quam rem tironum, tali breviloquentiae non adsuetorum, in gratiam exemplo reddam clariorem. Versum Sapphicum:

---|---|---

Indi hunc in modum secarent:

---|---|---|---

sive siglis suis रत्नज्ञौ redderent expressum, quarum litterarum न Dualis nota insignitum docet duas superesse longas syllabas, गुरुः enim sive न longam significat. Magis vero ingeniosum est sed aenigmati fere simile, quando pedum numerus vocabulo quodam, ut ita dicam, tecnico indicatur, ut in metro e.g. *Mahāmālitam* (*Mallināth.* ad *Sisupālab.* 11,37.), cuius haec est norma, per regulam una cum nomine expressa:

---|---|---|---|---|---

यदिह नयगलं ततो वेदरेफैर्महामालितं ॥

ad verbum: in quo न गeminum tunc, र Vedorum (hoc est: ad numerum horum librorum quater repetitum) *Mahāmālitam* est. — Sed iam ad poetae nostri Bhartriharis metra propius accedamus atque ab antiquioribus quidem incipiamus, inter quae primum locum occupat.

I, 1. *Slocus epicus*. Pertinet vero haec species, ut eae quae proxime sequuntur, ad primam metrorum classem generalem, cuius pedes temporibus componuntur, unde गणकन्दः dicitur; secunda व्यञ्जितः sive अक्षरकन्दः nominata, omnia complectitur metra quae syllabarum numero scanduntur. Sloco satis frequenter utitur Bhartriharis: Sringāra 11. 13. 14. 16. 20. 29. 31. 60. 61. 68. 73. 74. 75. 85. 86. 90. 99. Nīti 1. 11. 21. 24. 25. 43. 47. 56. 74. 83. Vairāgya 2. 9. 56. 90. 94. Supplem. 6. 9. 12. 14. 20. Nolo quidem leges huius distichi, iam a multis viris doctis tractatas repetere, neque enim variat Bhartriharis slocus ab slocis melioris constructionis; ea vero quae forte liberiora sunt suis locis notabuntur. Addam tamen regulam *Mallināthi* (ad Sisupālab. 19, 1.) ex qua in omnibus pedibus syllaba quinta correpta, sexta producta esse iubetur; in pedibus secundo et quarto autem syllaba septima brevis. Peccant tamen haud raro contra syllabam primi et secundi pedis longam poetae. En regula ipsa:

पंचमं लघु सर्वेषु सप्तमं द्विचतुर्थयोः ।

गुरुष्वं च सर्वेषामेतच्चेकस्य लक्षणं ॥

2. Sloco maxime cognatum et versui Veterum elegiaco quodammodo accedens metrum illud est quod आर्या nominatum, in singulis sententiis, utpote liberius, satis frequens, in carminibus longioribus huc illuc intermixtum comparet. Distichon quemadmodum Slocus in quatuor dividitur membra, पादाः, quorum primum tertiumque tribus pedibus sive duodecim temporibus, मात्राः constant, hoc est syllabis brevibus, productis non obstantibus, quae in binas dissolvuntur mātṛas. Membrum secundum octodecim, quartum autem catalecticum quindecim mātṛis absolvitur. Regula Kālidāsi, quae schema simul praebet, haec est:

==|ॐॐ|==||--|--|ॐॐ|--|
==|ॐॐ|==||--|--|ॐॐ|--|

II. Faciliora omnino sunt metra ea quae Colebrookius et Lassenius *monoschematica* appellant quaeque non syllabarum valore sed numero metimur. Tetrasticha possint vocari, pedes enim paribus syllabis quater eodem ordine recurrunt: attamen quoniam litterarum contactus euphoniae in gratiam, in caesura primi ac tertii stichi semper observetur, melius utique metra illa Indorum more tanquam disticha considerentur, quare et nos singulas versus partes *membra* potius, sive *lineas* interdum et *cola* appellare maluimus, quorum bina hemistichium constituunt. Dividuntur haec metra, secundum syllabarum in quovis membro numerum, in genera diversa, quorum quod in Centuriis nostris primum la censum venit Hendecasyllabum, *Trishtubh* appellatur. Huius, Kālidāsi ordinem si sequimur

1. prima specie, *Sālinī* vocata, Bhartrihariis utitur: Sring. 3. Niti 40. Vairāgy. 30. Schema hoc est:

---|---|---|---|| quater repetitum,

cuius regulas hoc modo proponit Kālidāsa (vs. 47. coll. Mallināth. ad Sisup. 18, 1.):

ह्रस्वा चर्षी जायते यत्र षष्ठः

कम्बुग्रोवे तद्वदेवाश्मान्त्यः ।

विभ्रामः स्यान्नन्वि वेदैस्तुरङ्गे

तां भाषन्ते शालिनीं ह्रन्दीयाः ॥

quod si sexta syllaba corripitur, o ceruice pulchra! et eodem modo syllaba post octavam; si hypotrachea fit, o tenera! in quarta et septima: hanc speciem *Sālinī* appellant metrorum quasi. Nodi pro quatuor ponuntur, equi scilicet aelia, pro septem; mulibreta alloquitur poeta, ut solent Indorum magistri, nos in sequentibus talia omisimus.

2. Ex *Sālinī* oritur metrum *Indravajrā* si modo tertiam et septimam corripis hoc modo:

Mallināth. (ad Sisup. 14, 86.) pedes indicat: स्वादिन्द्रवज्री यदि तेजसिन् । Kālidās. (vs. 19.) praecipit:

यस्यां त्रिषत्सप्तममक्षर स्याद्
इत्स्वं सुगङ्गधे नवमं च तद्वत् ।

in qua tertia, sexta, septima et nona corripuntur, hanc Indravajrām appellant. Utitur Bhartriharis hac mensura in locis his: Sring. 18. 22. 54. 78. 92. Niti 15. 33. 50. 58. 63. 64. 65. 100. Vair. 8. Suppl. 2. 3. 8.

3. Si etiam primi membri pes primus mutatur in Amphibrachum, metrum appellatur *Upendravajra*, apud Bhartrih. Sring. 23. et Vairág. 84. exstans. Norma est:

5-5|-5-5|5-5|-5-||

et nomen videtur metrum accepisse ex *Gitagovind.* 4, 4, 2. ubi in versu eadem mensura concinnato legitur उवेन्द्रवज्र *fulmen*, ad quam rem facit observatio Colebrookii (l. l. p. 406.): *where the stanza has the appearance of being a quotation, it might be conjectured that the denomination of the measure was originally assumed from the example.* Haec igitur coniectura si speciem aliquam veri habet, et habet sane ut equidem puto, infra enim aliud huius generis exemplum deprehenditur: post Jayadevum saltem vixit qui Srutabodham, Kālidāso attributum, composuit, quod carmen Upendravajrām explicat (vs. 20.) nomine eius addito. Neque tamen exinde consequitur omnes, qui hoc metro usi sunt poetas Jayadevo posteriores fuisse, potest enim hoc solum nomen, ex Gitagovindo desumptum, mensurae antiquiori inditum fuisse, ut exemplo probari potest: Sic metrum *Kalahansa* (Colebrook. p. 470. VIII. no. 7.) apud *Mallināthum* (ad Sisupāl. 6, 73.) novum nomen ex Maghi versu ipso कटुज्ञानिव्रीह्येत्यादि: accepit *Kutaja*.

4. *Permixture* quodvis ex duobus metris genus vocatur उपजातिः cuius quatuordecim varietates existunt et eum potissimum in finem inducuntur ut rigidior lex, eâdem ubicunque syllaba arsin inchoandi evitetur. Sic commixta inveniuntur Vansashta et Indravansa, Vâtormi et Sâlini (vid. Colebr. l. l. p. 427.), frequentissime tamen Indravajrâ et Upendravajrâ componuntur, quod quidem genus *nar' iṣṭ*. *Upajāti* dicitur. Ex regula *Mallināthi* (ad Sisup. 3, 1.):

इन्द्रेणैन्द्रवज्रमिषणा उपजातिवृत्तं ॥

अनन्तरोदीरितलक्ष्मभाञ्जौ ।

पादौ यदीयाव्युपजातयः ताः ॥

E variis Upajātis generibus Bhartriharis illud semel (Nit. 75.) adhibuit, ubi Upendravajra ter repetitur et Indravajra in ultimo tantum membro locum habet; semel (Niti 95.) aliud, quo Upendravajra in primo hemistichio ponitur, in secundo Indravajra, quibus varietatibus nomen, si quod habent, non invenio. Alia species *Akhyānakt* vocata, bis in Satasis adhibita est: Niti 7. 72. et haec quidem fit, si Indravajrae pedes primum membrum faciunt et dein Upendravajra ter sequitur; cf. Srutabodh. vs. 22.

यदीन्द्रवज्रचरणः पूरा स्याद्

उपेन्द्रवज्रचरणत्वेन्ये ॥

5. *Rathoddhatī*, in unico tantum versu Sring. 24. usurpatum, metrum appellatur, quando inter breves syllabas, ut Srutabodh. (vs. 24.) praecipit, prima, tertia, septima, nona et finalis producuntur:

— — | — — — | — — | — — ||

pedes designat *Mallināth* (ad Kirātārj. 13, 35.): रेनराविहरथोउतालगी ॥ idem repetens in *Sarvankashā* 4, 58. Verba Kālidāsi addam facillima:

आद्यमक्षरमथ त्रितीयकं

सप्तमं च नवमं तथान्तिकं ।

दीर्घमिन्द्रमुक्षि यत्र ज्ञायते

तां वदन्ति कवयो रथोउतां ॥

Varietas huius metri illa est, qua Bhartriharis utitur Sring. 55, cui nomen non habeo:

= — = | — — — | = — — | — = || = — = | — — — | = — = | — =

6. *Vatabodhakam* metrum vocatur dactylicum Alcmanium illud quod Colebrookio *Dadhaka* est, apud Bhartr. Sring. 9. Ex Kālidāsi regula fit, si prima, quarta, septima, decima et finalis producuntur (Srutab. 18.):

— — — | — — — | — — — | — —

आद्यचतुर्थमहीननितम्बे
सप्तमकं दशमं च तथान्त्यं ।
यत्र गुरुः प्रकटस्मपाशे
तत्कथितं वतबोधकमेतत् ॥

Mallināthus (ad *Sisup.* 4, 45.) indicat: दोधकवृत्तमिदं भभभाजि ॥

7. Iam sequuntur dodecasyllaba metra ad classem apud Colebrookium septimam *Jagatī* pertinentia. Inter haec illud, quod *Drutavilambitam* vocatur, apud Bhartriharim exstat *Sring.* 34. *Nīti* 42. 53. 87. 88. Norma haec est:

uuu|uu|uu|uu||

sive ut *Mallināth.* (ad *Sisup.* 6, 1.) indicat: हुतविलम्बितमाह नभौभरौ ॥
Auctor *Srutabodhi* (vs. 28.) productas tantum suis sedibus syllabas enumerat, neque enim hypotmesis in membris ipsis adest.

8. Antiquissimum huius classis metrum *Vansashtam* est, in carminibus epicis satis frequens, in Centuriis bis tantum usurpatum: *Sring.* 2. et *Nit.* 62. Pedes suppeditat *Mallināthus* in *Ghantāpatho* 1, 1. et ad *Sisup.* 1, 1.: जतो तु वंशष्टमदीरितं जौरी ॥

uuu|uu|uu|uu||

Proxime igitur ad *Upendravajrām* accedit et ita quidem ut illud eum *Ewaldio* (über einige Sanskritmetra p. 14.) *Vansashtam* catalectum vocare possis, quod et *Kālid.* videtur indicare, dum penultimam brevem *Upendravajrae* pedibus insertam docet (vs. 30.):

उपेन्द्रवज्राचरणेषु सन्ति चेद्

उपान्त्यवर्णी लघवः परित्यक्ताः ॥

Primo pede in *Antibacchium* mutato aliud statim evadit genus, cui *Indravansā* nomen; utrumque permixtum habes *Sakuntalā* p. 152.

9. Ad classem *Sakkatī* dictam, quatuordecim syllabis membra efformantem, usitatissimum pertinet metrum *Vasantatilakā*, hac formula ad *Sisupāl.* 4, 19. indicatum: उक्ता वसन्ततिलका तमसावनेग ut legendum quoque est ad *Kirātārj.* 7, 40. Schema est:

uuu|uu|uu|uu||

in quarta et decima, quid vero *oceanus* et *sex montes* sibi velint heic, equidem omnino non intelligo. In *Srutab.* (vs. 15.) hypotmeses indicantur per य्ग *quatuor*, रस *sex*, quia sex animi commotiones numerantur, et ह्य *septem*.

13. Mensura, *Harinī* vocata, in sententiis adhibetur Sring. 30. 33. 83. Niti 9. 28. Vair. 23. 58. Suppl. 17. Pedes sunt hī:

○○○|○○|---|---|○○|○○|○-||

Mallināthi regula (ad Sisupāl. 12, vs. ultim.) vitiosa est: भवति हरिणा सैन्निगो रसाम्बुजिविष्टपैः ॥ indicat enim pedem ○○- bis, ○○○ et ---, tribrachum et molossum semel inesse, sed omisit amphimacrum et in fine ल्ग indicandum esset; legendum praeterea रसाम्बुरिति विष्टपैः । Caesuram minorem cadere in sextam et duodecimam *Srutabodh.* indicat vs. 37.

14. *Sikharinī* metrum, ad eandem classem pertinens, in sententiis nostris frequentissime prostat, Sring. 4. 6. 39. 40. 44. 45. 51. 52. 63. 79. 88. 94. 96. 98. Niti. 8. 10. 29. 36. 54. 55. 61. 77. 79. 92. Vair. 3. 6. 7. 10. 13. 17. 19. 20. 28. 49. 51. 59. 61. 62. 77. 78. 85. 86. 87. 89. 100. Supplem. 16. 24. Norma haec est:

○---|---|○○○|○○|---|○○|○-||

post sextam et undecimam pausa statuenda, ut in *Srutabod.* (vs. 37.) indicatum: रसैरीशैर्यस्यां भवति विरतिः सा शिखरिणी । ubi *domini* undecim dii sunt *Rudri*, quemadmodum *Mallināth.* (ad Sisup. 5, 69. et Kirāt. 10, 63.) रसै रुद्रैः किन्ना यमनसभलागाः शिखरिणी ॥

15. Classis quae *Atidhriti* vocatur, undeviginti syllabis quater repetitis efformatae, metrum in serioribus carminibus usitatissimum est *Sārdūlavikṛtāṁ*, qua Bhartriharis delectatur quam maxime. Exstat Sring. 5. 7. 12. 15. 25. 35. 36. 46. 48. 50. 64. 65. 67. 71. 72. 77. 80. 86. 89. 95. 97. Niti 6. 12. 13. 16. 17. 18. 19. 22. 23. 27. 32. 34. 37. 41. 44. 45. 52. 57. 66. 67. 69. 70. 78. 80. 82. 85. 86. 89. 90. 91. 93. 96. Vairāg. 1. 4. 5. 11. 12. 14. 15. 21. 22. 27. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 40. 41. 42. 44. 45. 46. 47. 48. 50. 52. 60. 64. 65. 66. 72. 73. 74. 76. 79. 80. 81. 83. 91. 92. 95. 96. 97. 98. Supplem. 1. 4. 7. 10. 15. — Comparatum vero est hoc modo:

---|ॐ-|ॐॐ|ॐॐ|---ॐ|---ॐ|---||

Mallināthus (ad *Sisup.* 1, 75.) regulam exhibet: सूर्याक्षर्मसजस्तताः सगुरवः शार्ङ्गलविक्रीडितं ॥ in *Srutab.* vs. 39. describitur. Nomen huius metri denuo ex *Gitagovindo* 4, 2: कन्दर्पो ऽपि यमायते विरचयं शार्ङ्गलविक्रीडितं ॥ eadem mensura composito carmine desumptum videtur.

16. *Sragdharā* metrum, apud *Kālidāsum* ultimum, *Mallinātho* (ad *Sisup.* 15, 130.) *Snigdharā* vocatum, ad *Prakriti* classem pertinet, xxi syllabis quater repetitis constans. In sententiis *Bhartr.* hie adhibitum est: *Sring.* 19. 47. 49. 59. 66. 69. 70. 76. *Niti* 59. 60. 98. *Vair.* 24. 26. 37. 38. 53. 88. *Suppl.* 25. Schema est:

---|ॐ-|ॐॐ|ॐॐ|ॐ-|ॐ-|ॐ-||

caesuris minoribus in partes tres distribuitur aequales membrum quodque, ita ut post syllabam semper septimam hypotmesis fiat, quod *Srutabodh.* per मुनिमुनिमुनिभिः indicat, sunt enim *septem* sapientes numero.

17. Unum restat *Pushpitāghra* metrum, quo semel tantum utitur *Bhartriharis* *Sring.* 28. Ad monoschematica pertinet quidem, sed ad talia quorum membra inaequalia sunt et ad modum *Upajātis* e duobus metris composita. Sonat enim:

ॐॐॐ|ॐॐॐ|=ॐ=|ॐ==||ॐॐॐ|ॐ=ॐ|ॐ=ॐ|=ॐ=||

In *Srutabodho* deest, *Mallināthus* autem indicat (ad *Sisup.* 1, 74. 4, 20. *Kirātārj.* 10, 1.):

अयुजिनयुगरेफतो यकारो

युजिचनजोङ्गगाश्च पृषिताग्रा ॥

hoc est: *geminato tribracho* (न) et *amphimacro* (र) *adiunctus bacchius* (य); *dein simplex tribrachus, duplex amphibrachus, amphimacer et syllaba longa.*

Pauca denique sunt quae dicam de carmine erotico, *Bhartriharis* sententiis praemisso et *Chauropanchāsicae* nomine, hoc est *quinquaginta disticha Chauvi*, insignito. Unum tantum apographum, anno 1798 scriptum, Londini in Museo Indico inter codices *Colebrookianos*

No. 33. exstat, scriptura devanagrica exaratum et commentario instructum. Hoc sibi descripsit *Lassenius* meus et mecum iam ante hos quinque annos describendum liberaliter communicavit. At quum tenue admodum videretur carmen, neque forsitan singulatim si ederetur, lectores posset allicere; quum praeterea ulceribus quibusdam gravioribus laboraret, editionem hucusque detinui: iam vero una cum scholiis *Bhartrihari* adiicere visum est, quippe quod in centuriam de amoribus egregie introductionis instar esse possit, iisdem ubique imaginibus usum atque coloribus, tum etiam, quia commentarius, pauca si excipias, perspicuus ac facilis ad similes senioris aevi poetas legendos aditum paret et magnae tironibus utilitati fore videtur. Argumentum carminis *Ganapas*, commentarii auctor, hunc fere in modum statuit: *Brâhmanum* quendam fuisse *Chauri* nomine, fama per omnes regiones longe lateque celeberrimum, qui cum regis cuiusdam filia, magna pulchritudine insigni, clandestinos foveret amores. Regis *Sundari*, in urbe *Kanchîpura* domicilium tenentis, filium poetam fuisse aliae addunt traditiones, quae virginem illam, *Vidyâm* appellatam (विद्यानामि केचित् Schol.) et regis *Vîrasinhi*, in regione *Burdvan*, filiam simul prodiderunt. Puella vero, quum graviditatis signa occultare ulterius non posset, res tandem per delatores innotuit, *Chauras* igitur, regis iussu captus et per lictores ad mortem ductus, ὡς ἐκ τῆ παραχρῆμα λέγων gaudia praeterita et amicae memoriam ac pulchritudinem quinquaginta distichis sibi adumbravit. Confirmatur quodammodo narratio versu 49, non autem, ut equidem sentio, repetitis per totum carmen अद्यापि vocabulis, quae vox mera est, ut *Scholiasta* loquitur, पूर्वपरामर्शी, qua ad memoriam, pristinae voluptatis revocandam saepius versus inchoantur poetae, quam tamen commentarius semper formula मरणकाले et similibus explicat. Quae vero addunt recentiores: poetam, dum caperetur, furem habitum fuisse atque regem illum, somnio ne principis natum occideret monitum, ipsi ignovisse et nuptias dein celebrasse, haec omnia mythicum sapiunt *Indorum* ingenium; videtur enim ex nomine

शिर effectum illud esse, ut urbis nomen *Kanchāpura* et puellae *Vidyā* ex disticho priori eiusque scholiis male intellectis. Ceterum carmen hocce eroticum magni vel hodie aestimari Colebrookius testatur (*Asiat. Res. X.* p. 419.) quod ex mea quidem sententia hodiernum Indorum pulchri et venusti sensum haud prodit: totum enim carmen singulis fere constat epithetis compositis, per integrum frequenter distichon protractis, quibus nugis bullatis serior mirifice delectatur actas, etsi non prorsus negandum est singulas interdum imagines hoc modo inter se conglutinatās suavitatis aliquid habere. Nos vero, quoniam nulla facile lingua talia exprimere potest verba sanscrita, sensum reddere studuimus et epitheton in partes suas divisimus, et modo illud, quoad eius fieri potuit, circumscribere, modo adiectivum quoddam *ornatum*, *pulchrum*, *praeditum* addere potius, quam in artificiosa versionis textura tempus terere maluimus. Haec, quae prudentes offendere vix possunt, de satacarum etiam versione mea valent: casus enim grammaticos in singulis sententiis atque totam vocabulorum structuram similibus ubique reddere haud sollicitus, mentem atque ingenium poetae percipere solum conatus sum; est enim latinae linguae indoles ita comparata, ut, id quod omnes norunt qui rem tentarunt, uberrimum Indorum usum dicendi presse sequi vix ac ne vix quidem possimus. Veteres quidem auctores latinos saepissime collaudat Schlegelius in eo quod more Graecorum vocabula efformaverint composita, sed haec, ut pace viri clarissimi dicam, in vertendis Sanscritis haud magni sunt momenti: perlegi equidem fragmenta Lucilii, Pacuvii, Enniique, perlustravi ea quae Scaliger tentavit in hymnis Orphicis latine reddendis, attamen epitheta quae ad ingenium linguae sanscritae composita forte inveniuntur, nec multa sunt, neque ultra classem quam Bahuvrihicam appellamus procedunt, quare simpliciore ubique praetulimus versionem, ne ineptiarum merito ac molestiarum accusaremur; ceterum autem, ut par est, lacunas, quae inter textum et versionem ubique inveniuntur, commentario suppleudas curavimus. Animadversiones nostras ad archaeologiam magis

spectare et eo tendere ut sensum eruant locisque similibus, vel aliunde ex aliarum gentium poesi petitis confirment, quaestionibus grammaticis intricatioribus, quae minus arriserunt, omissis, libere profiteor: quodai igitur Paninim vapulare animadvertant perspicaciores, id quod raro accidisse mihi spero, id studio meo tribuant velim quo in mores et instituta populorum semper agitur animus. Neque tamen quaestiones quae ad crisin pertinent, omnino desiderabit lector: in Bhartriharis sententiis codices principes A et B prae ceteris secuti sumus quidem, sed varias aliorum codicum lectiones in censum quoque vocavimus; calami errores vero et farraginem exinde enatam lectionum, quas vix dicas variantes, omnino omisimus. Ex scholiis in Bhartriharim omnia delegimus quae necessaria videbantur ad locum aliquem obscuriorem illustrandum atque ad sensum enucleandum; sunt quidem simpliciora illa et saepenumero aliis tantummodo vocabulis usitatoribus rem circumscribunt, quam ob causam auctorem, cuius nomen ignoro, vetustiore quam Mallinâthum aliosque prolixiorum commentariorum scriptores habendum puto.

His rebus absolutis unum, quod aegre tango, lectores quosdam et mihi quidem amicissimos, desiderare video, ut, quemadmodum mos invaluit, de separandis vocabulis euphonice tantum conglutinatis rationem reddam. Duo potissimum sunt, si veterem Indorum syllabas separandi rationem deserimus, orthographiae genera: aut enim, quod ad antiquam illam rationem proxime accedit, continua serie scribunt alii, aut textum ubique separant, sed ita ut Sandhis maneat intacta et vocalium craris apostrophis notetur, quae quidem posterior clarissimo mihiq[ue] amicissimo Boppio debetur ratio: nos, Schlegelii, Lassenii, Rosenii aliorumque exemplum secuti, utramque rationem ita quodammodo coniunximus ut ea tantum, quae natura disiungi potuerant, separaverimus; in scholiis autem eam scribendi licentiam, qua utuntur commentatores ipsi, retinuimus, synaloephe et litterarum coniunctione sublata atque ipsis euphoniae legibus neglectis.

Haec habui fere de nova quae dicerem Bhartriharis editione. Neque vero praefationi meae finem imponere possum, quin Tibi, vir doctissime, amice suavissime *Ferdinande Benary*, pro singulari Tuo et nunquam satis laudando erga me favore, gratias agam quam maximas. Tu enim non modo in schedis perlustrandis et corrigendis tantam posuisti diligentiam, ut, quae subinde deprehendantur operarum vitia, pauca sint et plerumque levia; verum etiam dubia quaedam quae mihi remanserant et calami insuper errores omni, quae *Tua* est, sollertia atque industria solvisti et benevole mecum communicasti. Meritum de me Tuum manet alta mente repostum.

Scribebam Regimontii Prussorum mense Novembr. 1833.

P. a Bohlen.

अथ
चौरपञ्चाशिका

अथ
श्रीभर्तृहरिः

Notes du mont Royal

www.notesdumontroyal.com

Une ou plusieurs pages sont omises
ici volontairement.

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

॥ अथ शृङ्गारशतकं ॥

शम्भुस्वयम्भुकरयोर्हरिणोक्षणानां
येनाक्रियन्त सततं गृहकर्मदासाः ।
वाचामगोचरचरित्रविचित्रिताय
तस्मै नमो भगवते कुसुमायुधाय ॥ १ ॥

॥ तत्रादौ स्त्रीप्रशंसा ॥

स्मितेन भावेन च लज्जया भिया
पराश्रुवेरिडकटाक्षवीक्षितेः ।
वचोभिरीर्ष्याकलकेन लीलया
समस्तभावेः खलु बन्धनं स्त्रियः ॥ २ ॥
भूचातुर्याकुञ्चिताक्षाः कटाक्षाः
स्निग्धा वाचो लज्जिताश्चैव कृपाः ।
लीलामन्दं प्रस्थितं च स्थितं च
स्त्रीणामेतदूषणं चायुधं च ॥ ३ ॥
क्वचित्सुभ्रूभङ्गेः क्वचिदपि च लज्जापरिणतिः
क्वचिद्दीतित्रस्तेः क्वचिदपि च लीलाविलसितेः ।
नवोढानामिभिर्वदनकमलेर्नेत्रचलितेः
स्फुरल्लीलालीनां प्रकरपरिपूर्णा इव दशः ॥ ४ ॥

वक्त्रं चन्द्रविकासि पङ्कजपरीक्षासक्षमे लोचने
 वर्णाः स्वर्णमपाकरिञ्जुरलिनीं जिह्नुः कचानां चयः ।
 वक्षोजाविभकुम्भसम्भ्रमहरौ गुर्वी नितम्बस्थली
 वाचां हारि च मर्दवं युवतिषु स्वाभाविकं मण्डनं ॥ ५ ॥
 स्मितं किञ्चिद्वक्त्र सरलतरलो दृष्टिविभवः
 परिस्मन्दो वाचामभिनवविलासोक्तिसरसः ।
 गतीनामारम्भः किसलयितलीलापरिकरः
 स्पृशत्यास्तारुण्यं किमिह न हि रम्यं मृगदृशः ॥ ६ ॥
 द्रष्टव्येषु किमुत्तमं मृगदृशां प्रेम्णा प्रसन्नं मुखं
 घृतव्येधपि किं तदास्यपवनः श्रव्येषु किं तद्वचः ।
 किं खग्येषु तदोष्ठपद्मवरसः स्पृश्येषु किं तत्तनुः
 ध्येयं किन्नवयौवनं सुहृदयेः सर्वत्र तद्विभ्रमः ॥ ७ ॥
 एताः स्वलद्वलयसंस्कृतिमेखलोत्थ-
 कङ्कारनूपुररवाहतराजहंसाः ।
 कुर्वन्ति कस्य न मनो विवशं तरुण्यो
 वित्रस्तमुग्धहरिणीसदृशैः कटाक्षैः ॥ ८ ॥
 कुङ्कुमपङ्ककलङ्कितदेहा
 गौरपयोधरकम्पितहारा ।
 नूपुरहंसरणात्पदपद्मा
 कं न वशीकुरुते भुवि रामा ॥ ९ ॥
 नूनं हि ते कविवरा विपरीतबोधा
 ये नित्यमाङ्गुरबला इति कामिनीनां ।
 याभिर्विलोलतरतार्कदृष्टिपातिः
 शक्रादयो ऽपि विजितास्त्वबलाः कथं ताः ॥ १० ॥

नूनमाज्ञाकरस्तस्याः सुभ्रुवो मकरध्वजः ।
 यतस्तन्नेत्रसंचारसूचितेषु प्रवर्तते ॥ ११ ॥
 केशाः संयमिनः श्रुतेरपि परं पारं गति लोचने
 अन्तर्धत्तमपि स्वभावश्रुचिभिः कीर्णां द्विजानां गणीः ।
 मुक्तानां सतताधिवासरुचिरं वक्षोजकुम्भद्वयं
 इत्थं तन्वि वपुः प्रशान्तमपि ते क्षोभं करोत्येव नः ॥ १२ ॥
 मुग्धे धनुष्मती केयमपूर्वाऽपीह दृश्यते ।
 यथा ब्रह्मसि चेतांसि गुणैरेव न शायकैः ॥ १३ ॥
 सति प्रदीपे सत्यग्री सत्सु तारारवीन्दुषु ।
 विना मे मृगशावाद्या तमो भूतमिदं जगत् ॥ १४ ॥
 यदृत्तस्तनभार एष तरले नेत्रे चले भ्रूलते
 रागान्धेषु तदोष्ठपल्लवमिदं कुर्वन्तु नाम व्यथा ।
 सौभाग्याक्षरपङ्क्तिरेव लिखिता पुष्पायुधेन स्वयं
 मध्यस्थाऽपि करोति तापमधिकं रोमावली केन सा ॥ १५ ॥
 गुरुणा स्तनभारेणा मुखचन्द्रेणा भास्वता ।
 शनिश्चराभ्यां पादाभ्यां रेजे ग्रहमयीव सा ॥ १६ ॥
 तस्याः स्तनी यदि धनौ जघनं विहारी
 वक्त्रं च चारु तव चित्त किमाकुलत्वं ।
 पुण्यं कुरुष्व यदि तेषु तवास्ति वाञ्छा
 पुण्यैर्विना न हि भवन्ति समीहितार्थाः ॥ १७ ॥
 मात्सर्यमुत्सार्य विचार्यकार्यं
 आर्याः समर्यादमिदं वदन्तु ।
 सेव्या नितम्बाः किमु भूधराणां
 उत स्मरस्मेरविलासिनीनां ॥ १८ ॥

संसारेऽस्मिन्नसारे परिणतितरले द्वे गती पण्डितानां
 तद्विज्ञानामृताम्भः पुलकितधियां यातु कालः कदाचित् ।
 नो चेन्मुग्धाङ्गनानां स्तनजघनभराभोगसंभोगिनीनां
 स्थूलोपस्थस्थलीषु स्थगितकर्तलस्पर्शलोत्प्लोद्यतानां ॥ ११ ॥
 मुखेन चन्द्रकान्तेन महानीलैः शिरोरुहैः ।
 पाणिभ्यां पद्मरागाभ्यां रञ्जे रत्नमयीव सा ॥ २० ॥
 संमोहयन्ति मदयन्ति विडम्बयन्ति
 निभर्त्सयन्ति रमयन्ति विषादयन्ति ।
 एताः प्रविश्य सदयं हृदयं नराणां
 किं नाम वामनयना न समाचरन्ति ॥ २१ ॥

॥ इति स्त्रीप्रशंसा ॥

॥ अथ भोगादिलक्षणं ॥

विश्रम्य विश्रम्य वनदुमाणां
 छायासु तन्वी विचचार काचित् ।
 स्तनोत्तरीयेण करोदृतेन
 निवारयन्ती शशिनो मयूखान् ॥ २२ ॥
 अदर्शने दर्शनमात्रकामा
 दृष्टा परिघङ्गसैकलोला ।
 आलिङ्गितायां पुनरायताब्द्यां
 आशास्महे विग्रहयोर्भेदं ॥ २३ ॥
 मालती शिरसि जृम्भणोन्मुखी
 चन्दनं वपुषि कुङ्कुमान्वितं ।
 वक्षसि प्रियतमा मनोहरा

स्वर्ग एष परिशिष्ट आगतः ॥ २४ ॥
 प्राञ्जमेति मनागमानितगुणं ज्ञाताभिलाषं ततः
 सत्रीडं तदनुसृत्योद्यतमनुप्रत्यस्तधिर्यं पुनः ।
 प्रेमार्द्रस्पृक्षणीयनिर्भररुः क्रीडाप्रगल्भा ततो
 निःशङ्काङ्गविकर्षणाधिकसुखं रम्यं कुलस्त्रीरतं ॥ २५ ॥
 उरसि निपतितानां स्रस्तधम्मिल्लकानां
 मुकुलितनयनानां किञ्चिदुन्मीलितानां ।
 सुरतजनितस्वेदस्वार्द्रगण्डस्थलीनां
 अधरमधु वधूनां भाग्यवन्तः पिवन्ति ॥ २६ ॥
 आमीलितनयनानां यः सुरतरसो ऽनुसंविदं कुरुते ।
 मिथुनैर्मिथो ऽवधारितमवितथमिदमेव कामनिर्वर्णं ॥ २७ ॥
 इदमनुचितमक्रमश्च पुंसां
 यदिह जरास्वपि मान्मथा विकाराः ।
 तदपि च न कृतं नितम्बिनीनां
 स्तनपतनावधि जीवितं रतं वा ॥ २८ ॥
 एतत्कामफलं लोके यद्वयोरैकचित्तता ।
 अन्यचित्तकृते कामे शवयोरिव संगमः ॥ २९ ॥
 प्रणयमधुराः प्रेमोद्गाढा रसादलसास्तथा
 मधुरभणिता मुग्धप्रायाः प्रकाशितप्रमदाः ।
 प्रकृतिसुभगा विभ्रम्भार्द्धाः स्मरोदयदायिनो
 ररुसि किमपि स्वीरालापा रुरन्ति मृगदृशां ॥ ३० ॥
 आवासः क्रियतां गाङ्गे पापहारिणि वारिणि ।
 स्तनमध्ये तरुण्या वा मनोहारिणि हारिणि ॥ ३१ ॥

प्रियपुरतो युवतीनां तावत्पदमातनोतु हृदिमानः ।
भवति न यावच्चन्दमसुरभिर्मधुनिर्मलः पवनः ॥ ३२ ॥

॥ इति भोगादिलक्षणं ॥

॥ अथ ऋतुवर्णनं ॥

॥ तत्रादौ वसन्तः ॥

परिमलभृतो वाताः शाखा नवाङ्गुरकोटयो
मधुरविरतोत्कण्ठावाचः प्रियाः पिकपक्षिणां ।
विरलसुरतस्वेदोद्गमा वधूवदनेन्दवः
प्रसरति मधौ रात्र्यां ज्ञातो न कस्य गुणोदयः ॥ ३३ ॥
मधुरयं मधुरैरपि कोकिला-
कलकलैर्मलयस्य च वायुभिः ।
विरहिणाः प्रणिहन्ति शरीरिणो
विपदि हन्त सुधापि विषायते ॥ ३४ ॥
आवासः किल किञ्चिदेव दयितापार्श्वे विलासालसः
कर्णे कोकिलकाकलीकलरवः स्मेरो लतामण्डपः ।
गोष्ठी सत्कविभिः समं कतिपयैः सेव्याः शितांशोः कराः
केषांचित्सुखयन्ति नेत्रहृदये चैत्रे विचित्राः क्षपाः ॥ ३५ ॥
पान्थस्त्री विरहानलाङ्गतिकलामातन्वती मञ्जरी
मा कुन्देषु पिकाङ्गनाभिर्धुना सोत्कण्ठमालोक्य ते ।
अप्येते नवपाटलापरिमलाः प्राग्भारपाटञ्चरा
वान्ति क्लात्तिवितानतानवकृताः श्रीखण्डशैलानिलाः ॥ ३६ ॥
सहकारकुसुमकेसरनिकरभरामोदमूर्च्छितदिगन्ते ।
मधुरमधुविधुरमधुपे विमधौ कस्य न भवेदुत्कण्ठा ॥ ३७ ॥

॥ अथ ग्रीष्मः ॥

अच्छाच्छचन्दनरसार्द्रकरा मृगाक्ष्यो
 धारागृहाणि कुसुमानि च कौमुदी च ।
 मन्दो मरुत्सुमनसः शुचि कर्णपृष्ठं
 ग्रीष्मे मदं च मदनं च विवर्दयन्ति ॥ ३८ ॥
 सज्जो कृष्णामोदा व्यञ्जनपवनचन्द्रकिरणाः
 परागः कासारो मलयज्जराः सीधु विशदं ।
 शुचिः सौधोत्सङ्गः प्रतनु वसनं पङ्कजदशो
 निदाघात्तूर्णं तत्सुखमुपलभते सुकृतिनः ॥ ३९ ॥
 सुधाश्रुभ्रं धाम स्फुरदमलरश्मिः शशधरः
 प्रियावह्नाम्भोजं मलयज्जराश्चातिसुरभिः ।
 सज्जो कृष्णामोदास्तदिदमखिलं रागिणि जने
 करोत्यन्तः क्षोभं न तु विषयसंसर्गविमुखे ॥ ४० ॥

॥ इति ग्रीष्मः ॥

॥ अथ वर्षातमयः ॥

तरुणीवेषो दीपितकामा विकसज्जातिः पुष्पसुगन्धिः ।
 उन्नतपीनपयोधरभारा प्रावृट् कुरुते कस्य न कर्ष ॥ ४१ ॥
 विषदुपचितमेघं भूमयः कन्दलिन्यो
 नवकुटजकदम्बामोदिनो गन्धधाक्ताः ।
 शिखिकुलकलकेकासवरम्या वनान्ताः
 सुखिनमसुखिनं वा सर्वमुत्कण्ठयन्ति ॥ ४२ ॥
 उपरिधनं घनपटलं तिर्थस्मिरयो ऽपि नर्तितमयूराः ।
 वसुधा कन्दलधवला तुष्टिं पथिकः क्व पतयतु ॥ ४३ ॥

इतो विद्युद्वल्लीविलसितमितः केतकितरोः
 स्फुरद्गन्धः प्रोद्यज्जलदनिनदस्फूर्जितमितः ।
 इतः केकिक्कीडाकलकलरवः पद्मलदृशां
 कथं यास्यन्ते ते विरुदिवसाः संभृतरसाः ॥४४॥
 असूचीसंसारे तमसि नभसि प्रौढजलद-
 धनिप्राप्ते तस्मिन् पतति दृषदां नीरनिचये ।
 इदं सौदामिन्याः कनककमनीयं विलसितं
 मुदं च ग्लानिं च प्रथयति पथिध्रिव सुदृशां ॥४५॥
 आसारेषु न रुर्म्यतः प्रियतमैर्यातुं यदा शक्यते
 शीतोत्कम्पनिमित्तमायतदृशा गाढं समालिङ्ग्यते ।
 ज्ञाताः शीतलशीकराश्च मरुतो वात्यन्तष्टिदच्छिदो
 धन्यानां वत दुर्दिनं सुदिनतां याति प्रियासंगमि ॥४६॥
 ॥ इति वर्षासमयः ॥

॥ अथ शरत् ॥

अर्द्धं नीत्वा निशायाः सरभससुरतायासखिन्नश्लथाङ्गः
 प्रोद्धूतासकृतृणा मधुमदनिरतो रुर्म्यपृष्ठे विविक्ते ।
 संभोगक्लान्तकान्ताशिथिलभुजलतावर्जितं कर्करासो
 ज्योत्स्नाभिन्नाधराशं पिवति न सलिलं शारदं मन्दभाग्यः ॥४७॥

॥ अथ हेमन्तः ॥

हेमन्ते दधिदुग्धसर्पिरशना माञ्जिष्ठवासोभृतः
 काश्मीरद्रवसान्द्रदिग्धबुषः खिन्ना विचित्रै स्तैः ।
 पीनोरस्थलकामिनीजनकृताश्लेषा गृहाभ्यान्तरे
 ताम्बूलीदलपूगपूरितमुखा धन्याः सुखं शेरते ॥४८॥

॥ अथ शिशिरः ॥

चुम्बन्तो गण्डभिर्तीरलकवति मुखे शीत्कृतान्यादधाना
 वक्षःसूक्तघुकेषु स्तनभरपुलकोद्दिदमापादयन्तः ।
 उद्वनाकम्पयन्तः पृथुजघनतटात्संसयन्तोऽश्रुकानि
 व्यक्तं कान्ताजनानां विटचरितकृतः शैशिरा वान्ति वाताः ॥४९॥
 केशानाकलयन्दृशो मुकुलयन्वासो बलादाक्षिपन्
 आतन्वन्पुलकोद्गमं प्रकटयन्नालिंग्य कम्पं शनिः ।
 वारं वारमुदारशीत्कृतकृतो दत्तच्छदान् पीडयन्
 प्रायः शैशिर एष सम्प्रति मरुत्कान्तासु कान्तायते ॥५०॥

॥ इति ऋतुवर्णनं ॥

असाराः सत्त्वेति विरतिविरसायासविषया
 जुगुप्सतां यद्वा ननु सकलदोषास्पदमिति ।
 यथाप्यन्तस्तवे प्रणिहितधियामप्यतिबलम्
 तदीयो नाख्येयः स्फुरति हृदये कोऽपि महिमा ॥५१॥
 भवन्तो वेदान्तप्रणिहितधियामाप्तगुर्वो
 विदग्धालापानां वयमपि कवीनामनुचराः ।
 तथाप्येतद्वृत्तौ न हि परहितात्पुण्यमधिकं
 न चास्मिन्संसारे कुवलयदृशो रम्यमपरं ॥५२॥
 किमिह बहुभिरुक्तैर्युक्तिशून्यैः प्रलापैर्
 द्वयमिह पुरुषाणां सर्वदा सेवनीयं ।
 अभिनवमदलीलालालसं सुन्दरीणां
 स्तनभरपरिविन्नं यौवनं वा वनं वा ॥५३॥
 सत्यं जना वच्मि न पक्षपाताल्-
 लोकेषु सर्वेषु च तथ्यमेतत् ।

नान्यं मनोहारि नितम्बिनीभ्यो
दुःखिकहेतुर्न च कश्चिदन्यः ॥ ५४ ॥

॥ अथ दुर्विरक्तप्रशंसा ॥

तावदेव कृतिनामपि स्फुरत्येष निर्मलविवेकदीपकः ।
यावदेव न कुरङ्गचक्षुषा ताड्यते चपललोचनाचलेः ॥ ५५ ॥
वचसि भवति संगत्यागमुद्दिश्य वार्त्ता
श्रुतिमुखरमुखानां केवलं पण्डितानां ।
जघनमरुणारत्नग्रन्थिकास्त्रीकलापं
कुवलयनयनानां को विहातुं समर्थः ॥ ५६ ॥
स्वपरप्रतारको ऽसौ निन्दति यो ऽलीकं पण्डितो युवतीः ।
यस्मात्तपसो ऽपि फलं स्वर्गः स्वर्गस्य तथाप्सरसः ॥ ५७ ॥
मत्तेभकुम्भदलने भुवि सन्ति श्रूराः
केचित्प्रचण्डमृगराजबधे ऽपि दक्षाः ।
किं तु ब्रवीमि बलिनां पुरतः प्रसक्त्य
कन्दर्पदर्पदलने विरला मनुष्याः ॥ ५८ ॥
सन्मार्गे तावदास्ते प्रभवन्ति च नरस्तावदेवेन्द्रियाणां
लज्जां तावद्विधत्ते विनयमपि समालम्ब्यते तावदेव ।
श्रूचापाकृष्टमुक्ताः श्रवणपथगता नैल्यपद्मपा एते
यावल्लीलावतीनां न हृदि धृतिमुखो दृष्टिवाणाः पतन्ति ॥ ५९ ॥
उन्मत्तप्रेमसंरम्भादारम्भन्ते यदङ्गनाः ।
तत्र प्रत्यूहमाधातुं ब्रूया खलु कातरः ॥ ६० ॥
तावन्महत्वं पाण्डित्यं कुलीनत्वं विवेकता ।
यावज्ज्वलति नाङ्गेषु स्वतः पद्मेषु पावकः ॥ ६१ ॥

शास्त्रज्ञो ऽपि प्रखितविनयो ऽथात्मबोधो ऽपि वाङ्
संसारे ऽस्मिन् भवति विरलो भाजनं सद्वतीनां ।
येनैतस्मिन्निरयनगरद्वारमुद्घाटयन्ती
वामाक्षीणां भवति कुटिला भूलताकुक्षिकेव ॥ ६२ ॥
कृशः काणः खञ्जः श्रवणरहितः पुच्छविकल्तो
त्रणी पूयल्लिप्तः कृमिकुलशतैरावृततनुः ।
क्षुधाक्षामो जीर्णः पिठरुक्कपोलार्पितगलः
शुनीमन्वेति श्चा कृतमपि निरुत्येव मदनः ॥ ६३ ॥
स्त्रीमुद्रां कषकेतनस्य जननीं सर्वार्थसंपत्करीं
ये मूढाः प्रविक्ष्य यासि कुधियो मिथ्या फलान्वेषिणः ।
ते तेनैव निरुत्य निर्दयतरं नग्नीकृता मुण्डिताः
केचित्पञ्चशिखीकृताश्च जटिलाः कापालिकाश्चापरे ॥ ६४ ॥
विश्वामित्रपराशरप्रभृतयो वाताम्बुपर्णाशनास्
तेऽपि स्त्रीमुखपङ्कजं सुललितं दृष्ट्वेव मोहं गताः ।
शाल्यन्नं सघृतं पयो दधियुतं भुञ्जन्ति ये मानवास्
तेषामिन्द्रियनिरुद्धो यदि भवेद्विन्ध्यस्तरेत्सागरं ॥ ६५ ॥

॥ इति दुर्विरक्तप्रशंसा ॥

॥ अथ स्त्रीणां परित्यागप्रशंसा ॥

संसारे ऽस्मिन्नसारे कुनृपतिभवनद्वारसेवावलम्ब-
व्यासङ्गव्यस्तथैर्यं कक्षममलधियो मानसं संविदध्युः ।
पयोताः प्रोग्दिन्दुगुतिनिचयभृतो न स्युरम्भोजनेत्राः
प्रेङ्गत्काञ्चीकलापाः स्तम्भरविनमन्मथभागास्तरुण्यः ॥ ६६ ॥
सिद्धाध्यासितकन्दरे कुरवृषस्कन्धावगाढदुमे
गङ्गाधैतशिस्तातले हिमवतः स्थाने स्थिते श्रेयसि ।

कः कुर्वीति शिरःप्रणाममलिनं मानं मनस्वी जनो
 यद्यत्रस्तकुरङ्गशावनयना न स्युः स्मरास्त्रस्त्रियः ॥ ६७ ॥
 संसारं तव निस्तारपदवी न दवीयसी ।
 अन्तरा दुस्तरा न स्युर्यदि रे मदिरक्षणाः ॥ ६८ ॥

॥ इति स्त्रीणां परित्याग्यविधिः ॥

॥ अथ यौवनप्रशंसा ॥

राजन् तृक्षाम्बुराशेर्न हि जगति गतः कश्चिदेवावसानं
 को वार्थो ऽर्थैः प्रभूतैः स्ववपुषि गलिते यौवने सानुरागे ।
 गच्छामः सद्य यावद्विकसितकुमुदेन्दीवरालोकिनीनां
 आक्रम्याक्रम्य त्वपं कटिति न जरया लुप्यते प्रेयसीनां ॥ ६९ ॥
 रागस्यागारमेकं नरकशतमहादुःखसंप्राप्तिहेतुर
 मोहस्योत्पत्तिवीजं जलधरपटलं ज्ञानताराधिपस्य ।
 कन्दर्पस्यैकमित्रं प्रकटितविविधस्पष्टदोषप्रबन्धं
 लोके ऽस्मिन्न क्यनर्थं निजकुलदहनं यौवनादन्यदस्ति ॥ ७० ॥
 शृङ्गारदुमनीरदे प्रचुरतक्रीडारसश्रोतसि
 प्रद्युम्नप्रियबान्धवे चतुरतामुक्ताफलोदन्वति ।
 तन्वीनेत्रचकोरपारणाविधौ सौभाग्यलक्ष्मीनिधौ
 धन्यः कोऽपि न विक्रियां कलयति प्राप्ते नवे यौवने ॥ ७१ ॥

॥ इति यौवनप्रशंसा ॥

॥ अथ कामिनीगर्हणं ॥

कालेत्युत्पललोचनेति विपुलश्रोणीभरेत्युत्सुकः
 पीनोत्तुङ्गपयोधरेति सुमुखाम्भोजेति सुभूरिति ।
 दृष्ट्वा माद्यति मोदते ऽतिरमते प्रस्तौति ज्ञानन्नपि
 प्रत्यक्षाशुचिपुत्रिकां स्त्रियमहो मोहस्य दुश्चेष्टितं ॥ ७२ ॥

श्रुता भवति तापाय दृष्टा चोन्मादवर्दिनी ।
 स्पृष्टा भवति मोहाय सा नाम दयिता कथं ॥ ७३ ॥
 तावदेवामृतमयी यावल्लोचनगोचरा ।
 चक्षुःपथादपगता विषादप्यतिरिच्यते ॥ ७४ ॥
 नामृतं न विषं किंचिदेकामुक्ता नितम्बिनी ।
 सैवामृतलता रक्ता विरक्ता विषवल्लरी ॥ ७५ ॥
 आवर्तः संशयानामविनयभवनं पत्तनं साकृसानां
 दोषाणां सन्निधानं कपटशतमयं जेत्रमप्रत्ययानां ।
 स्वर्गद्वारस्य विघ्नं नरकपुरमुखं सर्वमायाकरणं
 स्त्रीयस्त्रं केन सृष्टं विषममृतमयं प्राणिनां मोक्षपाशः ॥ ७६ ॥
 ना सत्येन शशाङ्क एष घदनीभूतो न चेन्दीवर-
 द्वन्द्वे लोचनताङ्गते न कनकैरप्यङ्गयष्टिः कृता ।
 किं त्वेवं कविभिः प्रतारितमनास्तत्वं विज्ञानन्नपि
 वज्रांसास्थिमयं वपुर्मृगदृशां मन्दो जनः सेवते ॥ ७७ ॥
 लीलावतीनां सकृज्जा विलासासु
 ता एव मूढस्य क्वदि स्फुरन्ति ।
 रागो नलिन्या हि निसर्गसिद्धस्
 तत्र भ्रमत्येव मुदा षडङ्घ्रिः ॥ ७८ ॥
 यदेतत्पूर्णेन्दुद्युतिरुमुदाराकृतिवरं
 मुखाब्जं तन्वङ्ग्याः किल वसति तत्राधरमधु ।
 इदं तावत्पाकद्रुमफलमिवातीव विरसं
 व्यतीते ऽस्मिन् काले विषमिव भविष्यत्यसुखदं ॥ ७९ ॥
 उन्मीलत्रिबलीतरङ्गनिलया प्रोत्तुङ्गपीनस्तन-
 द्वन्द्वेनोद्यतचक्रवाकमिथुना वक्त्राम्बुजोद्गासिनी ।

कान्ता कारधरा नदीयमभितः क्रूराशया नेष्यते
संसारार्णवमज्जनं यदि ततो दूरेण संत्यज्यतां ॥ ८० ॥

जल्पन्ति सार्द्धमन्येन पश्यन्त्यन्यं सविभ्रमाः ।

हृदये चिन्तयत्यन्यं प्रियः को नाम योषितां ॥ ८१ ॥

मधु तिष्ठति वाचि योषितां

हृदि कालाकलमेव केवलं ।

अत एव निपीयते ऽधरो

हृदयं मुष्टिभिरेव ताड्यते ॥ ८२ ॥

अपसर शखे दूरादस्मात्कटाक्षविशिखानलात्

प्रकृतिविषमाद्योषित्सर्पाद्विलासफणाभृतः ।

इतरफणिना दष्टाः शक्याश्चिकित्सितुमौषधैश्च

चतुरवनिताभोगग्रस्तं त्यजन्ति हि मन्त्रिणाः ॥ ८३ ॥

विस्तारितं मकरकेतनधीवरेण

स्त्रीसंज्ञितं वडिशमत्र भवाम्बुराशौ ।

येनाचिरात्तदधरामिषलोलमर्त्य-

मत्स्यान् विकृष्य पचतीत्यनुरागवद्भौ ॥ ८४ ॥

कामिनीकायकान्तारे कुचपर्वतदुर्गमे ।

मा संचर मनः पान्थ तत्रास्ते स्मरतस्करः ॥ ८५ ॥

व्यादीर्घेण चलेन वक्त्रगतिना तेजस्विना भोगिना

नीलाब्जयुतिनाहिना वरमहं दृश्यो न तच्चक्षुषा ।

दृष्टेः सन्ति चिकित्सका दिशि दिशि प्रायेण धर्मार्थिनो

मुग्धाक्षीक्षणावीक्षितस्य न हि मे वैद्यो न चाप्यौषधं ॥ ८६ ॥

इह हि मधुरगीतं नृत्यमेतद्रसो ऽयं

स्फुरति परिमलो ऽसौ स्पर्श एष स्तनानां ।

इति कृतपरमार्थैरिन्द्रियैर्भ्राम्यमाणो
 द्युहितकरणादज्ञैः पञ्चभिर्वञ्चितो ऽसि ॥ ८७ ॥
 न गम्यो मन्त्राणां न च भवति भेषज्यविषयो
 न चापि प्रधंसं व्रजति विविधैः शान्तिकशतेः ।
 भ्रमाविशादङ्गे किमपि विदधद्व्यमसमं
 स्मरापस्मारो ऽयं भ्रमयति दृशं घूर्णयति च ॥ ८८ ॥
 ज्ञात्यन्धाय च दुर्मुखाय च जरजीर्णाखिलाङ्गाय च
 ग्रामीणाय च दुष्कुलाय च गलत्कुष्ठाभिभूताय च ।
 पक्ष्मिण्यु मनोहरं निजवपुर्लक्ष्मीलवसद्वया
 पाण्यस्त्रीषु विवेककल्पलतिकाशस्त्रीषु रज्येत कः ॥ ८९ ॥
 वेश्या ऽसौ मदनज्वाला दूषेन्धनसमेधिता ।
 कामिभिर्यत्र ह्ययन्ते पीवनानि धनानि च ॥ ९० ॥
 कश्चुम्बति कुलपुरुषो वेश्याधरपल्लवं मनोऽसमपि ।
 चारभटचौरचेटकनटविटनिष्ठीवनशरावं ॥ ९१ ॥

॥ इति कामिनीगर्हणं ॥

॥ अथ सुविरक्तप्रशंसा ॥

धन्यास्त एव तरलायतलोचनानां
 तारुण्यपूर्णाधनपीनपयोधराणां ।
 क्षामोदरोपरिलसन्निबलीलतानां
 दृष्ट्वाकृतिं विकृतिमेति मनो न येषां ॥ ९२ ॥
 बाले लीलामुकुलितममी सुन्दरा दृष्टिपाताः
 किं क्षिप्यन्ते विरम विरम व्यर्थ एषः श्रमस्ते ।
 संप्रत्यन्ये वयमुपरतं बाल्यमास्थावनान्ते
 क्षीणो मोक्षस्तृणमिव जगज्ज्वालमालोकयामः ॥ ९३ ॥

इयं बाला मां प्रत्यनवरतमिन्दीवरदल-
 प्रभाचौरं चक्षुः क्षिपति किमभिप्रेतमनया ।
 गतो मोक्षो ऽस्माकं स्मरशवरवाणा व्यतिकर-
 ज्वरज्वालाः शान्तास्तदपि न वराकी विरमति ॥ १४ ॥
 शुभ्रं सद्यः सविभ्रमा युवतयः श्वेतातपत्रो ज्वला
 लक्ष्मीरित्यनुभूयते स्थिरमिव स्फीते शुभे कर्मणि ।
 विच्छिन्ने नितरामनङ्गकलदृक्रीडात्रुटत्तलुकं
 मुक्ताजालमिव प्रयाति कटिति भ्रश्यदिशो दृश्यतां ॥ १५ ॥
 सदा योगाभ्यासव्यसनवशयोरात्ममनसोरू
 अविच्छिन्ना मेत्री स्फुरति यमिनस्तस्य किमु तेः ।
 प्रियाणामालापैरधरमधुभिर्वक्त्रविधुभिः
 सनिश्चासामोदैः सकुचकलशाश्लेषसुरतैः ॥ १६ ॥
 किं कन्दर्पं करं कदर्थयसि किं कोदण्डकङ्कारिते
 रे रे कोकिल कोमलैः कलरवैः किं त्वं वृथा वल्गसि ।
 मुग्धे स्निग्धविदग्धमुग्धमधुरैर्लीलैः कटाक्षैरलं
 चेतश्चुम्बति चन्द्रचूडचरणध्यानमृते वर्तते ॥ १७ ॥
 यदासीदज्ञानं स्मरतिमिरसञ्चारजनितं
 तदा सर्वं नारीमयमिदमशेषं जगदभूत् ।
 इदानीमस्माकं पटुतरविवेकाञ्जनदृशां
 समीभूता दृष्टिस्त्रिभुवनमपि ब्रह्म मनुते ॥ १८ ॥

॥ इति सुविरक्तप्रशंसा ॥

वैराग्ये संचरत्येको नीतौ भ्रमति चापरः ।
 शृङ्गारे रमते कश्चिद्विभेदाः परस्परं ॥ १९ ॥

यद्यस्य नास्ति रुचिरं तत्रास्यैव स्पृहा मनोज्ञे ऽपि ।
रमणीये ऽपि श्रुधांशौ न मनः कामः सरोजिन्याः ॥ १०० ॥
॥ इति भर्तृहरिणा विरचितं शृङ्गारशतकं समाप्तं ॥

~~~~~

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

॥ अथ नीतिशतकं ॥

दिक्कालानवच्छिन्नाय चिन्मात्रानन्तमूर्तये ।
स्वानुभूत्यैकसाराय नमः शान्ताय तेजसे ॥ १ ॥

॥ अथ अज्ञप्रशंसा ॥

यां चिन्तयामि सततं मयि सा विरक्ता
सा चान्यमिच्छति जनं स जनो ऽन्यसक्तः ।
अस्मत्कृते च परितुष्यति काचिदन्या
धित्तां च तं च मदनं च इमां च मां च ॥ २ ॥
अज्ञः सुखमाराध्यः सुखतरमाराध्यते विशेषज्ञः ।
ज्ञानलवडुर्विदग्धं ब्रह्मापि नरं न रञ्जयति ॥ ३ ॥
प्रसक्त्य मणिमुद्धरेन्मकरवह्मदंष्ट्राङ्कुरात्
समुद्रमपि संतरेच्चपलद्ममिमालाकुलं ।
भुजङ्गमपि कोपितं शिरसि पुष्पवद्धारयेन्
न तु प्रतिनिविष्टमूर्खजनचित्तमाराधयेत् ॥ ४ ॥
लभेत सिकतासु तैलमपि यन्नतः पौडयन्
पिवेच्च मृगतृप्तिकासु सलिलं पिपासार्दितः ।
कदाचिदपि पर्यटन् शशविषाणमासादयेन्

न तु प्रतिनिविष्टमूर्खजनचित्तमाराधयेत् ॥ ५ ॥
 व्यालं बालमृणालतत्तुभिरसौ रोडुं समुज्जृम्भते
 हेतुं वज्रमणीन् शिरीषकुसुमप्रालेन सन्नक्षति ।
 माधुर्यं मधुविन्दुना रचयितुं क्षीराम्बुधेरीकृते
 नेतुं वाञ्छति यः सतां पथि खलान् सूक्तैः सुधास्यन्दिभिः ॥ ६ ॥
 स्वायत्तमेकान्तद्वितं विधात्रा
 विनिर्मितं हृदनमज्ञातायाः ।
 विशेषतः सर्वविदां समाज्ञे
 विभूषणं मौनमपण्डितानां ॥ ७ ॥
 यदा किञ्चिज्ज्ञो ऽहं द्विप इव मदन्धः समभवं
 तदा सर्वज्ञो ऽस्मीत्यभवदवलितं मम मनः ।
 यदा किञ्चित्किञ्चिदुधजनसकाशादधिगतं
 तदा मूर्खो ऽस्मीति ज्वर इव मदो मे व्यपगतः ॥ ८ ॥
 कृमिकुलचितं लालाल्कितं विगन्धि जुगुप्सितं
 निरुपमरसं प्रीत्या खादन्नरास्थि निरामिषं ।
 सुरपतिमपि श्चा पार्श्वस्थं विलोक्य न शङ्कते
 न हि गणयति क्षुद्रो जन्तुः परिग्रहफल्गुतां ॥ ९ ॥
 शिरः शार्वं स्वर्गं पतति शिरसो ऽतः क्षितिधरं
 महीध्राडुत्तुङ्गादवनिमवनेश्चापि जलधिं ।
 अधोधो गङ्गेयं पदमुपगता स्तोकमथवा
 विवेकभ्रष्टाणां भवति विनिपातः शतमुखैः ॥ १० ॥
 वरं पर्वतदुर्गेषु भ्रातं वनचरैः सह ।
 न मूर्खजनसंसर्गः सुरेन्द्रभवनेष्वपि ॥ ११ ॥
 ॥ इति अज्ञप्रशंसा ॥

॥ अथ विद्वत्प्रशंसा ॥

शास्त्रोपस्कृतशब्दसुन्दरगिरः शिष्याः प्रदेयागमा
विख्याताः कवयो वसन्ति विषये यस्य प्रभोर्निर्धनाः ।
तज्जाड्यं वसुधाधिपस्य सुधियो कथं विनापीश्वराः
कुत्साः स्युः कुपरोक्षकैर्हि मणयो यैरर्थतः पातिताः ॥ १२ ॥
कर्तुर्याति न गोचरं किमपि संपुञ्जाति यत्सर्वदा-
यर्थिभ्यः प्रतिपाद्यमानमनिशं प्राप्नोति वृद्धिं परां ।
कल्पान्तेष्वपि न प्रयाति निधनं विद्याख्यमन्तर्धनं
येषां तान् प्रतिमानमुत्कृत नृपाः कस्तिः सह स्पृहन्ते ॥ १३ ॥
अधिगतपरमार्थान्यपिडितान्मावमंस्थास्
तृणमिव लघु लक्ष्मिर्नैव तान् संरुणाद्वि ।
अभिनवमदलेखाश्यामगाण्डस्थलीनां
न भवति विशतत्तुर्वारणं वारणानां ॥ १४ ॥
अम्भोजनीवननिवासविलासमेव
हंसस्य कृत्ति नितरां कुपितो विधाता ।
नवस्य दुग्धजलभेदविधौ प्रसिद्धां
वेदग्धकीर्तिमपहृन्तुमसौ समर्थः ॥ १५ ॥
केयूरा न विभूषयन्ति पुरुषं क्वारा न चन्द्रोऽङ्गवला
न ह्यनं न विलेपनं कुसुमं नालङ्कृता मूर्द्धजाः ।
वाण्येका समलङ्करोति कृतिनं या संस्कृता धार्यते
क्षीयन्ते ऽखिलभूषणानि सततं वाग्भूषणं भूषणं ॥ १६ ॥
विद्या नाम नरस्य त्रयमधिकं प्रहृन्नगुप्तं धनं
विद्या भोगकरी यशःसुखकरी विद्या गुह्याणां गुरुः ।
विद्या बन्धुजनो विदेशगमने विद्या परं देवतं

विद्या राजसु पूजिता न हि धनं विद्याविहीनः पशुः ॥ १७ ॥
 क्षातिश्चेत्कवचेन किं किमरिभिः क्रोधोऽस्ति चेद्देहिनां
 क्षातिश्चेदनलेन किं यदि सुहृद्विष्यैः किं फलं ।
 किं सपर्यदि दुर्जनाः किमु धनैर्विद्यानवद्या यदि
 व्रीडा चेत्किमु भूषणैः सुकविता यद्यस्ति राज्येन किं ॥ १८ ॥
 दाक्षिण्यं स्वजने दया परिजने शाठ्यं सदा दुर्जने
 प्रीतिः साधुजने नयो नृपजने विद्वज्जने धार्जवं ।
 शौर्यं शत्रुजने क्षमा गुरुजने नारीजने धूर्तता
 ये चैवं पुरुषाः कलासु कुशलास्तेष्वेव लोकस्थितिः ॥ १९ ॥
 ज्ञाद्यं धियो कुरति सिद्ध्यति वाचि सत्यं
 मानोन्नतिं दिशति पापमपाकरोति ।
 चेतः प्रसादयति दिक्षु तनोति कीर्तिं
 सत्सङ्गतिः कथय किं न करोति पुंसां ॥ २० ॥
 जयन्ति ते सुकृतिनो रससिद्धाः कवीश्वराः ।
 नास्ति येषां यशःकाये जरामरणाजं भयं ॥ २१ ॥

॥ इति विद्वत्प्रशंसा ॥

॥ अथ मानशौर्यप्रशंसा ॥

नृत्तामोऽपि जराकृशोऽपि शिथिलप्राणोऽपि कष्टां दशां
 आपन्नोऽपि विपन्नदीधितिर्पि प्राणेषु नशयत्स्वपि ।
 मत्तेभेन्द्रविभिन्नकुम्भकवलयसैकबद्धस्पृहः
 किं जीर्णं तृणमत्ति मानमकृतामग्रेसरः केशरी ॥ २२ ॥
 स्वल्पं स्त्रायुवसावशेषमलिनं निर्मांसमप्यस्थिकं
 श्वा लब्ध्वा परितोषमेति न च तत्तस्य नुधाशान्तये ।
 सिंहो जम्बुकमङ्गमागतमपि त्यक्त्वा निवृत्तिं द्विपं

सर्वः कृच्छ्रगतो ऽपि वाञ्छति जनः सत्त्वानुग्रहं फलं ॥ २३ ॥
 परिवर्त्तिनि संसारे मृतः को वा न जायते ।
 स ज्ञातो येन ज्ञातेन याति वंशः समुन्नतिं ॥ २४ ॥
 कुसुमस्तवकस्येव द्वयी वृत्तिर्मनस्विनः ।
 मूर्द्ध्निवा सर्वलोकस्य विशीर्येत वने ऽथवा ॥ २५ ॥
 लाङ्गूलचालनमधश्चरणावपातं
 भूमौ निपत्य वदनोदरदर्शनं च ।
 आ पिण्डदस्य कुरुते गजपुङ्गवस्तु
 धीरं विलोकयति चाटुशतिश्च भुङ्क्ते ॥ २६ ॥
 सत्यन्ये ऽपि वृक्षस्पतिप्रभृतयः संभाविताः पञ्चषासु
 तान्प्रत्येष विशेषविक्रमरुची राङ्गर्न वैरायते ।
 द्वावेव ग्रसते दिनेश्चरनिशाप्राणेश्चरौ भासुरौ
 भ्रान्तः पर्वणि पश्य दानवपतिः शीर्षावशेषीकृतः ॥ २७ ॥
 वरुति भुवनश्रेणीं शेषः फणाफलकस्थितां
 कमठपतिना मध्येपृष्ठं सदा स च धार्यते ।
 तमपि कुरुते क्रोडाधीनं पयोधिर्नादराद्
 अरुह मरुतां निःसीमानश्चरित्रविभूतयः ॥ २८ ॥
 वरं पक्षच्छेदः समदमघवन्मुक्तकुलिश-
 प्रहारेरुद्रच्छद्मलदहनोद्गारगुरुभिः ।
 तुषाराद्रिः सूनोररुह पितरि क्लेशविवशे
 न चासौ सम्पातः पयसि पयसां पत्युरुचितः ॥ २९ ॥
 पदचेतनो ऽपि पादेः स्पृष्टः प्रज्वलति सवितुरतिकासः ।
 तत्तेजस्वी पुरुषः परकृतनिकृतं कथं सक्तते ॥ ३० ॥
 सिंहः शिशुरपि निपतति मदमलिनकपोलभित्तिषु गजेषु ।

प्रकृतिरियं सखवतां न खलु वयस्तेजसो हेतुः ॥ ३१ ॥

॥ इति मानशौर्यप्रशंसा समाप्ता ॥

॥ अथ धनप्रशंसा ॥

जातिर्यातु रसातलं गुणगणस्तस्याप्यधो गच्छतां
शीलं शैलतटात्पतत्वभिजनः संदृश्यतां वद्विना ।
शौर्ये वैरिणि वज्रमाश्रु निपतत्वर्थस्तु नः केवलं
येनैकेन विना गुणास्तृणलवप्रायाः समास्ता इमे ॥ ३२ ॥

यस्यास्ति वित्तं स नरः कुलीनः

स पण्डितः स श्रुतवान् गुणज्ञः ।

स एव वक्ता स च दर्शनीयः

सर्वे गुणाः काञ्चनमाश्रयन्ति ॥ ३३ ॥

दौर्मन्यान्नृपतिर्विनश्यति यतिः सङ्गात्सुतो लालनाद्
विप्रो ऽनध्ययनात्कुलं कुतनयाच्छीलं खलोपासनात् ।

क्रीर्मन्यादनवेक्षणादपि कृषिः स्नेहः प्रवासाश्रयाद्

मेत्री चाप्रणयात्समृद्धिरनयात्यागात्प्रमादाद्धनं ॥ ३४ ॥

दानं भोगो नाशस्त्रिभो गतयो भवन्ति वित्तस्य ।

यो न ददाति न भुङ्क्ते तस्य तृतीया गतिर्भवति ॥ ३५ ॥

मणिः शोणोल्लीढः समरविजयो हेतिदलितो

मदक्षीणो नागः शरदि सरितः श्यामपुलिनाः ।

कलाशेषश्चन्द्रः सुरतमृदिता बालवनिता

न निम्नाः शोभन्ते गलितविभवाश्चार्येषु जनाः ॥ ३६ ॥

परिक्षीणः कश्चित्स्पृहयति यवानां प्रसृतये

स पश्चात्संपूर्णः कलयति धरित्रीं तृणसमां ।

अतश्चानैकात्म्या गुरुलघुतयार्थेषु धनिनां

अवस्था वस्तूनि प्रथयति च संकोचयति च ॥३७॥

राजन् दुधुक्षसि यदि क्षितिधेनुमेनां
तेनाद्य वत्समिव लोकमिमं पुषाण ।

तस्मिंश्च सम्यगनिशं परिपोष्यमाणे
नानाफलेः फलति कल्पलतेव भूमिः ॥३८॥

सत्यानृता च परुषा प्रियवादिनी च
क्षिप्त्वा दयालुरपि चार्थपरा वदान्या ।

नित्यव्यथा प्रचुरनित्यधनागमा च
वाराङ्गनेव नृपनीतिरनेकद्वया ॥३९॥

आज्ञा कीर्तिः पालनं ब्राह्मणानां
दानं भोगो मित्रसंरक्षणं च ।

येषामेते षडुपा न प्रवृत्ताः

को ऽर्थस्तेषां पार्थिवोपाध्ययेण ॥४०॥

यद्वात्रा निजभालपटुलिखितं स्तोकं मरुद्धा धनं

तत्प्राप्नोति मरुस्थले ऽपि नितरां मेरौ च नातो ऽधिकं ।

त्वं धीरो भव वित्तवत्सु कृपणां वृत्तिं वृथा मा कृथाः

कूपे पश्य पयोनिधावपि घटो गृह्णाति तुल्यं जलं ॥४१॥

॥ इत्यर्थप्रशंसा ॥

॥ अथ दुर्जनप्रशंसा ॥

अकरुणात्मकारणावियरुः

परधने च स्पृहा परयोषिति ।

सुजनबन्धुजनेघसहिष्णुता

प्रकृतिसिद्धमिदं हि दुरात्मनां ॥४२॥

दुर्जनः परिकर्तव्यो विद्ययालङ्घितो ऽपि सन् ।

मणिना भूषितः सर्पः किमसौ न भयङ्करः ॥४३॥
 जाड्यं क्रीमति गण्यते व्रतरुचौ दम्भः शुचौ केतवं
 शूरे निर्घृणता मुनौ विमतिता दैन्यं प्रियालापिनि ।
 तेजस्विन्यवलिप्तता मुखरता वक्तव्यशक्तिः स्थिरे
 तत्को नाम गुणो भवेत्सुगुणिनां यो दुर्जनैर्नाङ्कितः ॥४४॥
 लोभश्चास्ति गुणेन किं पिश्रुनता यद्यस्ति किं पातकैः
 सत्यं चेत्तपसा च किं शुचि मनो यद्यस्ति तीर्थेन किं ।
 सौजन्यं यदि किं जनैः स्वमहिमा यद्यस्ति किं मण्डनैः
 सद्विद्या यदि किं धनैरप्यशो यद्यस्ति किं मृत्युना ॥४५॥
 शशो दिवसधूसरो गलितयौवना कामिनी
 सरो विगतवारिजं मुखमनन्तरं स्वाकृतेः ।
 प्रभुर्धनपरायणाः सततदुर्गतः सज्जनो
 नृपाङ्गनगतः खल्लो मनसि सप्त शल्यानि मे ॥४६॥
 न कश्चिच्चण्डकोपानामात्मीयो नाम भूभुजां ।
 ह्योतारमपि जुह्वन्तं स्पृष्टो दहति पावकः ॥४७॥
 मौनान्मूकः प्रवचनपटुर्वातुलो जल्पको वा
 धृष्टः पार्श्वे स भवति जनो दूरतश्चाप्रगल्भः ।
 क्षाल्या भीरुर्यदि न सकृते प्राक्षशो नाभिजातः
 सेवाधर्मः परमगहनो योगिनामप्यगम्यः ॥४८॥
 उद्भासिताखिलाखलस्य विशृङ्खलस्य
 प्राग्ज्ञातविस्तृतनिज्ञाधमकर्मचित्तेः ।
 देवादवाप्तविभवस्य गुणद्विषो ऽस्य
 नीचस्य गोचरगतिः सुखमास्यते कैः ॥४९॥
 आरम्भगुर्वी क्षयिणी क्रमेण

लघु पुरा वृद्धिमती च पश्चात् ।

दिनस्य पूर्वार्द्धपरार्द्धभिन्ना

ह्येन मैत्री खलसज्जनानां ॥ ५० ॥

मृगमीनसज्जनानां तृणजलसस्तोषविकृतवृत्तीनां ।

लुब्धकधीवरपिशुना निःकारणवैरिणो जगति ॥ ५१ ॥

॥ इति दुर्जनप्रशंसा ॥

॥ अथ सज्जनप्रशंसा ॥

वाञ्छा सज्जनसङ्गमे परगुणे प्रीतिर्गुरौ नम्रता

विद्यायां व्यसनं स्वयोषिति रतिर्लोकापवादादयं ।

भक्तिः श्रुतिनि शक्तिरात्मदमने संसर्गमुक्तिः खलै

एते यत्र वसन्ति निर्मलगुणास्तेभ्यो नरेभ्यो नमः ॥ ५२ ॥

विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा

सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः ।

यशसि चाभिरुचिर्धनं श्रुतौ

प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्मनां ॥ ५३ ॥

प्रदानं प्रच्छन्नं गुरुमुपगते सम्भ्रमविधिः

प्रियं कृत्वा मौनं सदसि कथनं नाप्युपकृतेः ।

अनुत्सेको लक्ष्म्यां निर्भिमद्यसाराः परकथाः

सतां केनोद्दिष्टं विषममसिधाराव्रतमिदं ॥ ५४ ॥

करे स्नाथस्त्यागः शिरसि गुरुपादप्रणयिता

मुखे सत्या वाणी विजयभुजयोर्वीर्यमतुलं ।

हृदि स्वस्था वृत्तिः श्रुतमधिगतं च श्रवणयोरू

विनायैश्वर्येण प्रकृतिमहतां मण्डनमिदं ॥ ५५ ॥

सम्पत्सु महतां चित्तं भवत्युत्पलकोमलं ।

आपत्सु च महेशैलशिलासङ्घातकर्कशं ॥५६॥
 संतप्तायसि संस्थितस्य पयसो नामापि न ज्ञायते
 मुक्ताकारतया तदैव नलिनीपत्रस्थितं राजति ।
 स्वात्मां सागरश्रुक्तिमध्यपतितं तन्मौक्तिकं ज्ञायते
 प्रयिणाधममध्यमोत्तमगुणाः संसर्गतो ज्ञायते ॥५७॥
 प्रीणाति यः सुचरितैः पितरं स पुत्रः
 यद्गतुरेव हितं इच्छति तत्कलत्रं ।
 तन्मित्रं आपदि सुखे च समं प्रयाति
 एतत्त्रयं जगति पुण्यकृतो लभते ॥५८॥
 नम्रत्वेनोन्नमसः परगुणकथनेः स्वान् गुणान् व्यापयन्तः
 स्वार्थान्संपादयन्तो विनतपृथुतरारम्भयन्तेः परार्थे ।
 क्षाल्यैवान्नेपरुक्षान्तरमुखरमुखान्दुर्मुखान्दूषयन्तः
 सन्तः साश्चर्यचर्या जगति बहुमताः कस्य नाभ्यर्थनीयाः ॥५९॥
 प्राणीघातान्निवृत्तिः परधनहरणे संयमः सत्यवाक्यं
 काले शक्त्या प्रदानं युवतिजनकथामूकभावः परेषां ।
 तृक्षाश्रोतोविभङ्गो गुरुषु च विनयः सर्वभूतानुकम्पा
 सामान्यः सर्वशास्त्रेष्वनुपकृतविधिः श्रेयसमिव पन्थाः ॥६०॥
 असन्तो नाभ्यर्थाः सुहृदपि न याच्यः कृशधनः
 प्रिया न्याय्या वृत्तिर्मलिनमसुभङ्गे ऽप्यसुकरं ।
 विपयुच्चैः स्थियं पद्मनुविधियं च महतां
 सतां केनोद्दिष्टं विषममसिधाराव्रतमिदं ॥६१॥

॥ इति सुजनप्रशंसा ॥

॥ अथ प्रदानप्रशंसा ॥

भवन्ति नम्रास्तरवः फलोद्गमैरू

नवाम्बुभिर्भूरिविलम्बिनो घनाः ।
 अनुद्धताः सत्पुरुषाः समृद्धिभिः
 स्वभाव एषेण परोपकारिणां ॥ ६२ ॥
 श्रोत्रं श्रुतेमेव न कुण्डलेन
 दानेन पाणिर्न तु कङ्कणेन ।
 विभाति कायः करुणापराणां
 परोपकारिणा न चन्दनेन ॥ ६३ ॥
 पापान्निवारयति योजयते हिताय
 गुह्यानि गूहति गुणान् प्रकटीकरोति ।
 आपद्रुतं च न जहति ददाति काले
 सन्मित्रस्तत्क्षणादिदं प्रवदन्ति सतः ॥ ६४ ॥
 पद्माकरं दिनकरो विकचीकरोति
 चन्द्रो विकाशयति कैवचक्रवालं ।
 नाभ्यर्थितो जलधरो ऽपि जलं ददाति
 सतः स्वयं परहितेषु कृताभियोगाः ॥ ६५ ॥
 एते सत्पुरुषाः परार्थघटकाः स्वार्थं परित्यज्य ये
 सामान्यास्तु परार्थमुद्यममृतः स्वार्थाविरोधेन ये ।
 ते ऽमी मानुषराक्षसाः परहितं स्वार्थाय विघ्नन्ति ये
 ये तु घ्नन्ति निरर्थकं परहितं ते के न ज्ञानीमहि ॥ ६६ ॥
 क्षीरेणात्मगतोदकाय हि गुणा दत्ताः पुरा ते ऽखिलाः
 क्षीरे तापमवेक्ष्य तेन प्यसा स्यात्मा कृशानी दुःखः ।
 गन्तुं पावकमुन्मनस्तदभवद्दृष्ट्वा तु मित्रापदं
 युक्तं तेन जलेन शाम्यति सतां मैत्री पुमस्त्वीदृशी ॥ ६७ ॥
 इतः स्वपति केशवः कुलमितस्तदीपद्विषा

इतश्च शरणार्थिनः शिखरिपत्रिणः शेरते ।
 इतो ऽपि वडवानलः सह समस्तसंवर्तकैरू
 अहो विततमूर्जितं भरसहं च सिन्धोर्वपुः ॥ ६८ ॥
 किं कूर्मस्य भव्यथा न वपुषि क्ष्मां न क्षिपत्येष यत्
 किं वा नास्ति परिश्रमो दिनपतेरास्ते न यन्निश्चलः ।
 किं वङ्गीकृतमुत्सृजन्न मनसा श्लाघ्यो जनो लज्जते
 निर्वाहः प्रतिपन्नवस्तुषु सतामेतद्धि गोत्रव्रतं ॥ ६९ ॥
 तृक्षां ह्निन्धि भज क्षमां जह्नि मदं पापे रतिं मा कृथाः
 सत्यं ब्रूयन्नुयाहि साधुपदवीं सेवस्व विद्वज्जनान् ।
 मान्यान् मानय विद्विषो ऽप्यनुनय प्रच्छादय स्वान् गुणान्
 कीर्तिं पालय दुःखिते कुरु दयामेतत्सतां चेष्टितं ॥ ७० ॥
 मनसि वचसि काये पुण्यपीयूषपूर्णास्
 त्रिभुवनमुपकारश्रेणिभिः प्रीणयन्तः ।
 परगुणापरमाणुं पर्वतीकृत्य नित्यं
 निजहृदि विकशन्तः सन्ति सन्तः कियन्तः ॥ ७१ ॥

॥ इति प्रदानप्रशंसा ॥

॥ अथ धैर्यप्रशंसा ॥

रत्नैर्महाहैस्तुतुषुर्न देवा
 न भेजिरे भीमविषेण भीतिं ।
 सुधां विना न प्रययुर्विरामं
 विनिश्चितार्थाद्विरमन्ति धीराः ॥ ७२ ॥
 प्रारभ्यते न खलु विघ्नभयेन नीचैः
 प्रारभ्य विघ्नविकृता विरमन्ति मथाः ।
 विघ्नेः पुनः पुनरपि प्रतिक्रियमानाः

प्रारब्धमुत्तमजना न परित्यजन्ति ॥ ७३ ॥
 आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपुः ।
 नास्त्युद्यमसमो बन्धुः कुर्वाणो नावसीदति ॥ ७४ ॥
 कदर्थितस्यापि हि धैर्यवृत्तेरू
 न शक्यते धैर्यगुणः प्रमार्ष्टुः ।
 अधोमुखस्यापि कृतस्य वन्दे
 नाधः शिखा याति कदाचिदेव ॥ ७५ ॥
 कान्ताकटाक्षविशिखा न खनन्ति यस्य
 चित्तं न निर्दहति कोपकृशानुतापः ।
 वर्षन्ति भूरिविषयाश्च न लोभपाशैरू
 लोकत्रयं जयति कृत्स्नमिदं स वीरः ॥ ७६ ॥
 वरं तुङ्गाच्छूङ्गादुरुशिखरिणः छापि पुलिने
 पतितायं कायः कठिनदृषदत्तर्विदलितः ।
 वरं न्यस्तो रुस्तः फणिपतिमुखे तीव्रदशने
 वरं वक्रौ पातस्तदपि न कृतः शीलविलयः ॥ ७७ ॥
 वक्रिस्तस्य जलायते जलनिधिः कुल्यायते तत्क्षपणान्
 मेरुः स्वल्पशिलायते मृगपतिः सद्यः कुरङ्गायते ।
 व्यालो माल्यगुणायते विषरसः पीमृपवर्षायते
 यस्यङ्गे ऽखिललोकवद्वभतमं शीलं समुन्मीलति ॥ ७८ ॥
 छाचिदूमी शय्या छाचिदपि च पर्यङ्कशयनः
 छाचिच्छाकाहारः छाचिदपि च शाल्योदनरुचिः ।
 छाचित्कान्थाधारी छाचिदपि च दिव्याम्बरधरो
 मनस्वी कार्यार्थी न गणायति दुःखं न च सुखं ॥ ७९ ॥
 ऐश्वर्यस्य विभूषणं सुजनता शौर्यस्य वाक्संयमो

ज्ञानस्योपशमः शमस्य विनयो वित्तस्य पात्रे व्ययः ।
 अक्रोधस्तपसः क्षमा प्रभवितुर्धर्मस्य निर्व्याजता
 सर्वेषामपि सर्वकारणमिदं शीलं परं भूषणं ॥ ८० ॥
 निन्दन्तु नीतिनिपुणा यदिवा स्तुवन्तु
 लक्ष्मीः समाविशतु गच्छतु वा यथेष्टं ।
 अद्यैव वा मरणमस्तु युगान्तरे वा
 न्याय्यात्यथः प्रविचलन्ति पदं न धीराः ॥ ८१ ॥

॥ इति धैर्यप्रशंसा ॥

॥ अथ देवप्रशंसा ॥

भग्नशस्य करणउपीडिततनोर्हानेन्द्रियस्य क्षुधा
 कृत्वाषुर्विवरं स्वयं निपतितो नक्तं मुखे भोगिनः ।
 तृप्तस्तत्पिशितेन सत्वरमसौ तेनैव यातः पथा
 स्वस्थास्तिष्ठत देवमेव हि नृणां वृद्धौ क्षये कारणां ॥ ८२ ॥
 पतितो ऽपि कराघातेरुत्पतत्येव कन्दुकः ।
 प्रायेण साधुवृत्तीनामस्थायिन्यो विपत्तयः ॥ ८३ ॥
 हिन्नो ऽपि रोहति तरुः क्षीणो ऽप्युपचीयते पुनश्चन्द्रः ।
 इति विमृशन्तः सन्तः संतप्यन्ते न ते विपदा ॥ ८४ ॥
 नेता यत्र वृक्षस्पतिः प्रहरणं वज्रं सुराः सैनिकाः
 स्वर्गी दुर्गमनुग्रहः खलु हरेरैरावतो वाहनः ।
 इत्यैश्वर्यबलान्वितो ऽपि बलिभिर्भयः परैः सङ्गरे
 तन्मुक्तं न नु देवमेव शरणां धिग्धिग् वृथा पौरुषं ॥ ८५ ॥
 खल्वाटो दिवसेश्वरस्य किरणैः संतापितो मस्तके
 वाञ्छन्देशमनातपं विधिवशाद्विल्वस्य मूलं गतः ।
 तत्राप्यस्य महाफलेन पतता भयं सशब्दं शिरः

प्रायो गच्छति यत्र भाग्यरहितस्तत्रैव यास्यापदः ॥ ८६ ॥
 गजभुजङ्गमयोरपि बन्धनं
 शशिदिवाकरयोर्ग्रहपीडनं ।
 मतिमतां च विलोक्य दरिद्रतां
 विधिरहो बलवानिति मे मतिः ॥ ८७ ॥
 सृजति तावदशेषगुणाकरं
 पुरुषरत्नमलङ्करणं भुवः ।
 तदपि तत्क्षणाभङ्गकरोति चेद्
 अरुह कष्टं अपण्डितता विधेः ॥ ८८ ॥
 पत्रं नैव यदा करीरविष्टये दोषो वसन्तस्य किं
 नोलूको ऽप्यवलोक्यते यदि दिवा सूर्यस्य किं दूषणं ।
 धारा नैव पतन्ति चातकमुखे मेघस्य किं दूषणं
 यत्पूर्वं विधिना ललाट लिखितं तन्माज्जितुं कः क्षमः ॥ ८९ ॥
 देवेन प्रभुणा स्वयं जगति यद्यस्ति प्रमाणीकृतं
 तत्तस्योपनयेन्मनागपि मरुन्निवाश्रयः कारणं ।
 सर्वाशापरिपूरिते जलधरे वर्षत्यपि प्रत्यहं
 सूक्ष्मा एव पतन्ति चातकमुखे द्वित्राः पयोविन्दवः ॥ ९० ॥
 मज्जावम्भसि यातु मेरुशिखरं शत्रुं जयत्वाख्ये
 बाणिलयं कृषिसेवनादिसकला विद्याः कलाः शिञ्जतु ।
 आकाशं विपुलं प्रयातु खगवत् कृत्वा प्रयत्नं परं
 नाभाव्यं भवतीह कर्मवशतो भाव्यस्य नाशः कुतः ॥ ९१ ॥

॥ इति देवप्रशंसा ॥

॥ अथ कर्मप्रशंसा ॥

नमस्यामो देवास्त्र नु हितविधेस्ते ऽपि वशगा

विधिर्वन्यः सो ऽपि प्रतिनियतकर्मैकफलदः ।
 फलं कर्मायत्तं यदि किममरैः किं च विधिना
 नमस्तत्कर्मभ्यो विधिरपि न येभ्यः प्रभवति ॥ १२ ॥
 ब्रह्मा येन कुलालवन्नियमितो ब्रह्माण्डभाण्डोदरे
 विष्णुर्येन दशावतारगह्वरे क्षिप्तो महासंकटे ।
 रुद्रो येन कपालपाणिपुटके भिक्षाढनं कारितः
 सूर्यो भ्राम्यति नित्यमेव गगने तस्मै नमः कर्मणे ॥ १३ ॥
 नैवाकृतिः फलति नैव कुलं न शीलं
 विद्यापि नैव न च यत्नकृतापि सेवा ।
 भाग्यानि पूर्वतपसा खलु संचितानि
 काले फलन्ति पुरुषस्य यथैव वृक्षाः ॥ १४ ॥
 वने रणे शत्रुजलाग्निमध्ये
 महार्णवे पर्वतमस्तके वा ।
 सुप्तं प्रमत्तं विषमस्थितं वा
 रक्षन्ति पुण्यानि पुराकृतानि ॥ १५ ॥
 या साधूंश्च खलान् करोति विदुषो मूर्खान् हितान् द्वेषिणः
 प्रत्यक्षं कुरुते परोक्षममृतं हालाहलं तत्क्षणात् ।
 तामाराधय सत्क्रियां भगवतीं भोक्तुं फलं वाञ्छितं
 हे साधो व्यसनैर्गुणेषु विफलेष्वास्थां वृथा मा कृथाः ॥ १६ ॥
 गुणवदगुणवद्वा कुर्वता कार्यमादौ
 परिणतिरवधार्या यन्नतः पण्डितेन ।
 अतिरभसकृतानां कर्मणामाविपत्तेरू
 भवति हृदयदाहो शल्यतुल्यो विपाकः ॥ १७ ॥
 स्थाल्यां वैदूर्यमयां पचति तिलखली जङ्गलानिन्धनौघैः

सौवर्णेर्लाङ्गलाग्नेर्विलिखति वसुधामर्कमूलस्य हेतोः ।
 ह्रित्वा कर्पूरखण्डान् वृतिमिह कुरुते कोद्रवानां समत्तात्
 प्राप्येमां कर्मभूमिं न चरति मनुजो यस्तपो मन्दभाग्यः ॥ १८ ॥
 भीमं धनं भवति तस्य पुरं प्रधानं
 सर्वो जनः सुजनतामुपयाति तस्य ।
 कृत्स्ना च भूर्भवति सन्निधिरन्नपूर्णा
 यस्यास्ति पूर्वमुकृतं विपुलं नरस्य ॥ १९ ॥
 लज्जागुणौघजननीं जननीमिव स्वां
 अत्यन्तश्रुद्धकृदयामनुवर्तमानाः ।
 तेजस्विनः सुखमसूनपि संत्यजन्ति
 सत्यव्रतव्यसनिनो न पुनः प्रतिज्ञां ॥ १०० ॥
 ॥ इति श्रीभर्तृहरिणा कृतं नीतिशतकं समाप्तं ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

॥ अथ वैराग्यशतकप्रारम्भः ॥

॥ मङ्गलचरणं ॥

चूडोत्तंसितचारुचन्द्रकलिकाधञ्चच्छिखाभासुरो
 लीलादग्धविलोलकामशलभः श्रेयोदशाग्ने स्फुरन् ।
 अन्तः स्फुर्जदपारमोदतिमिरप्राग्भारमुच्चाटयन्
 चेतः सन्ननि योगिनां विजयते ज्ञानप्रदीपो हरः ॥ १ ॥

॥ अथ तृष्णादूषणां ॥

बोद्धारो मत्सरग्रस्ताः प्रभवः स्मयदूषिताः ।
 अबोधोपहृताश्चान्ये जीर्णमङ्गे सुभाषितं ॥ २ ॥
 न संसारोत्पन्नं चरितमनुपश्यामि कुशलं
 विपाकः पुण्यानां जनयति भयं मे विमृशतः ।
 मरुद्भिः पुण्यौघैश्चिरमपि गृहीताश्च विषया
 मरुतो जायन्ते व्यसनमिव दातुं विषयिणां ॥ ३ ॥
 भ्रान्तं देशमनेकदुर्गविषमं प्राप्तं न किञ्चित्फलं
 त्याक्त्वा जातिकुलाभिमानमुचितं सेवा कृता निष्फला ।
 भुक्तं मानविवर्जितं परगृहेष्वाशङ्कया काकवत्
 तृप्ते जृम्भसि पापकर्मनिरते नाद्यापि संतुष्यसि ॥ ४ ॥
 उत्खातं निधिशङ्कया क्षितितलं ध्याता गिरिर्धातवो
 निस्तीर्णाः सरितां पतिर्नृपतयो यत्नेन संतोषिताः ।
 मन्त्रारधनतत्परेण मनसा नीताः श्मशाने निशाः
 प्राप्तः काणवराट्को ऽपि न मया तृप्ते ऽधुना मुञ्च मां ॥ ५ ॥
 खलोष्ठापाः सोढाः कथमपि तदाराधनपरे
 निगृह्यान्तर्वाण्यं हसितमपि शून्येन मनसा ।
 कृतश्चित्तस्तम्भः प्रतिहृतधिषामञ्जलिर्पि
 त्वमाशे मोघाशे किमु परमतो नर्तयसि मां ॥ ६ ॥
 अमीषां प्राणानां तुलितविसिनीप्रत्रपयसां
 कृते किं नास्माभिर्विगलितविवेकैर्व्यवसितं ।
 पदाब्जानामग्रे द्रविणमदनिःसंज्ञमनसां
 कृतं ह्यानव्रीडैर्निजगुणकथापातकमपि ॥ ७ ॥

भोगा न भुक्ता वयमेव भुक्तास्
तपो न तप्तं वयमेव तप्ताः ।
कालो न यातो वयमेव यातास्
तृष्णा न जीर्णा वयमेव जीर्णाः ॥ ८ ॥
बलिभिर्मुखमाक्रान्तं पलितैरङ्कितं शिरः ।
गात्राणि शिथिलायन्ते तृष्णैका तरुणायते ॥ ९ ॥
निवृत्ता भोगेच्छा पुरुषबद्धमानो विगलितः
समानाः स्वर्थाताः सपदि सुहृदो जीवितसमाः ।
शनैर्यथ्युत्थानं घनतिमिररुद्धे च नयने
अहो दुष्टः कायस्तदपि मरणोपायचकितः ॥ १० ॥
आशा नाम नदी मनोरथजला तृष्णातरङ्गाकुला
रागग्राहवती वितर्कविकृता धैर्यदुमधंसिनी ।
मोहावर्तसुडुस्तरातिगह्वरा प्रोत्तुङ्गचित्तातटी
तस्याः पारगता विशुद्धमनसो नन्दन्ति योगीश्वराः ॥ ११ ॥

॥ इति तृष्णादूषणं ॥

॥ अथ विषयपरित्यागविउम्बनं ॥

ये सन्तोषमुखप्रमोदमुदितास्तेषां न भिन्ना मुदा
ये त्वन्ये धनलुब्धसङ्गलधियस्तेषां न तृष्णा कृता ।
इत्थं कस्य कृते कृतः स विधिना तादृक् पतिः संपदा
स्वात्मन्येव समाप्तहेममहिमा भेरुर्न मे रोचते ॥ १२ ॥
अवश्यं यातारश्चिरतरमुषित्वापि विषया
वियोगे को भेदस्त्यजति न ज्ञानो यत्स्वयममून् ।
व्रजतः स्वातन्त्र्यादतुलपरितापाय मनसः
स्वयं त्यक्तास्वेति शममुखमनसं विदधति ॥ १३ ॥

ब्रह्मज्ञानविवेकिनो ऽमलधियः कुर्वन्त्यहो दुष्करं
 यन्मुञ्चत्युपभोगभाञ्छपि धनान्येकान्ततो निःस्पृहाः ।
 न प्राप्तानि पुरा न संप्रति न च प्राप्नो दृढप्रत्ययो
 वाञ्छामात्रपरिग्रहाण्यपि परित्यक्तुं न शक्ता वयं ॥ १४ ॥
 धन्यानां गिरिकन्दरेषु वसतां ज्योतिः परं ध्यायतां
 आनन्दाश्रुकणान् पिवन्ति शकुना निःशङ्कमङ्गेशयाः ।
 अस्माकं तु मनोरथोपरचितप्रासादवापीतट-
 क्रीडाकाननकेलिकौतुकजुषामायुः परं क्षीयते ॥ १५ ॥
 भिक्षाशनं तदपि नीरसमेकवारं
 शय्या च भूः परिजनो निजदेहमात्रं ।
 वस्त्रं च जीर्णशतखण्डमयी च कन्था
 ह्लाहा तथापि विषयान्न परित्यजन्ति ॥ १६ ॥
 स्तनौ मांसग्रन्थी कनककलशावित्युपमितौ
 मुखं श्लेष्मागारं तदपि च शशाङ्गेन तुलितं ।
 स्रवन्मूत्रक्लिनं करिवरकरस्पर्दि जघनं
 मुहुर्निन्ध्यं वृषं कविवरविशेषिर्गुरुकृतं ॥ १७ ॥
 दूरादर्थं घटयति नवं दूरतश्चापशब्दं
 त्यक्त्वा भूयो भवति निरतः सत्सभारञ्जनेषु ।
 मन्दं मन्दं रचयति पदं लोकचित्तानुवृत्त्या
 कामं मन्त्री कविरिव सदा खेदभरिरमुक्तः ॥ १८ ॥
 अज्ञानन्माहात्म्यं पतति शलभस्तीव्रदहने
 स मीनो ऽप्यज्ञानाद्वडिशयुतमग्नन्ति पिशितं ।
 विज्ञानतो क्येते वयमिह विपज्जालपटलान्
 न मुञ्चामः कामानहृह गहनी मोहमहिमा ॥ १९ ॥

उदन्वच्छिन्ना भूः स च निधिर्पां योजनशतं
सदा पान्थः पूषा गगनपरिमाणं कलयति ।
इति प्रायो भावाः स्फुरदवधिमुद्रामुकुलिताः
सतां प्रज्ञोन्मेषः पुनर्यमसीमा विजयतां ॥ २० ॥
तुङ्गं वेश्म सुताः सतामभिमताः संख्यातिगाः सम्पदः
कल्याणी दयिता वयश्च नवमित्यज्ञानमूढो जनः ।
मत्वा विश्वमनश्चरं निविशति संसारकारागृहे
संदश्य क्षणभङ्गुरं तदखिलं धन्यस्तु संन्यस्यति ॥ २१ ॥

॥ इति विषयपरित्यागविडम्बनं ॥

॥ अथ यात्रादिन्यदृष्टाणां ॥

दीनादीनमुखिः स्वकीयशिष्टकैराकृष्टजीर्णाम्बरां
क्रोशद्भिः क्षुधितैर्निर्न्नविधुरां दृश्येत चेद्भक्तिनी ।
यात्राभङ्गभयेन गद्गदगलस्तद्वद्विलीनाक्षरं
को देहीति वदेत्स्वदग्धजठरस्यार्थं मनस्वी पुमान् ॥ २२ ॥
अभिमतमकामानग्रन्थिप्रभेदपटीयसी
गुरुतरगुणग्रामाम्भोजस्फुटोज्ज्वलचन्द्रिका ।
विपुलविलसद्यज्जावल्लीविदारकुठारिका
जठरपिठरी दुष्पूरेयं करोति विडम्बनां ॥ २३ ॥
पुण्यग्रामे वने वा मरुति सितपटच्छन्नपालीकपाली
आदाय न्यायगर्भं द्विजद्वतद्वतभुग्धूमधूमोपकण्ठं ।
द्वारं द्वारं प्रविष्टो वरमुदरदरीपूरणाय क्षुधार्तिं
मानो प्राणी स नाथो न पुनरनुदिनं तुल्यकुल्येषु दीनः ॥ २४ ॥
गङ्गातरङ्गकपाशीकरशीतलानि
विद्याधराध्युषितचारुशिलातलानि ।

स्थानानि किं हिमवतः प्रलयं गतानि
 यत्सावमानपरपिण्डरता मनुष्याः ॥ २५ ॥
 किं कन्दाः कन्दरेभ्यः प्रलयमुपगता निर्झरा वा गिरिभ्यः
 प्रधस्ताः किं महीजाः सरसफलभृतो वल्कलिन्यश्च शाखाः ।
 वीक्ष्यन्ते किं मुखानि प्रसभमपगतप्रश्नयाणां खलानां
 दुःखोपात्ताल्पवित्तस्मयपवनवशान्नर्तितभ्रूलतानि ॥ २६ ॥
 पुण्यैर्मूलफलैः प्रियप्रणयिनीं वृत्तिं कुरुधाधुना
 भूशयां नवपल्लवैरकृपणीरुत्तिष्ठ यामो वमं ।
 क्षुद्राणामविवेकमूढमनसां तत्रेश्वराणां सदा
 वित्तव्याधिविकारविह्वलगिरो नामापि न श्रूयते ॥ २७ ॥
 फलं स्वेच्छालभ्यं प्रतिवनमखेदं क्षितिरुह्यं
 पयः स्थाने स्थाने शिशिरमधुरं पुण्यसरितां ।
 मृदुस्पर्शा शय्या सुललितलता पल्लवमयी
 सकृन्ते सत्तापं तदपि धनिनां द्वारि कृपणाः ॥ २८ ॥
 ये वर्धन्ते धनपतिपुरः प्रार्थनादुःखभाजो
 ये चाल्प्यत्वं दधति विषयाक्षेपपर्यस्तबुद्धेः ।
 तेषामन्तः स्फुरितरुसितं वासराणां स्मर्यं
 ध्यानच्छेदे शिखरिकुर्यावशय्यानिषक्ताः ॥ २९ ॥
 एको देवः केशवो वा शिवो वा
 एकं मित्रं भूपतिर्वा यतिर्वा ।
 एको वासः पत्तने वा वने वा
 एका भार्या सुन्दरी वा दरी वा ॥ ३० ॥
 भिक्षाहारमदन्यमप्रतिरुतं भीतिच्छिदं सर्वदा
 दुर्मात्सर्यमदाभिमानमथनं दुःखौघविधंसनं ।

सर्वत्रान्वक्तुमप्रयत्नसुलभं साधुप्रियं पावनं
शम्भोः सत्रमवार्यमक्षयनिधिं शंसन्ति योगीश्वराः ॥ ३१ ॥

॥ इति याज्ञान्यदूषणं ॥

॥ अथ भोगे ऽस्थैर्यपद्धतिः ॥

भोगे रोगभयं कुले च्युतिभयं वित्ते नृपालाद्वयं
माने दैन्यभयं बले रिपुभयं द्वये तरुण्याभयं ।
शास्त्रे वादिभयं गुणे खलभयं कथि कृतान्ताद्वयं
सर्वं वस्तु भयान्वितं भुवि नृणां वैराग्यमेवाभयं ॥ ३२ ॥
आक्रान्तं मरणेन जन्म जरसा यात्युत्तमं यौवनं
सत्तोषो धनलिप्सया शमसुखं प्रीठाङ्गनाविभ्रमेः ।
लोकेर्मत्सरिभिर्गुणा वनभुवो व्यालेर्नृपा दुर्जनैर्
अस्थैर्येणा विभूतयो ऽप्युपकृता ग्रस्तं न किं केन वा ॥ ३३ ॥
आधिव्याधिशतेर्जनस्य विविधिरारोग्यमुन्मूल्यति
लक्ष्मीर्यत्र पतन्ति तत्र विवृतद्वारा इव प्रापदः ।
ज्ञातं ज्ञातमवश्यमाशु विवशं मृत्युः करोत्यात्मसात्
तत्किं केन निरुद्देशेन विधिना यन्निर्मितं सुस्थिरं ॥ ३४ ॥
भोगास्तुङ्गतरङ्गभङ्गचपलाः प्राणाः क्षणधंसिनः
स्तोकान्येव दिनानि यौवनसुखं स्फुटिक्रियासु स्थितं ।
तत्संसारमसारमेव निखिलं बुधा बुधा बोधका
लोकानुग्रहपेशलेन मनसा यत्नः समाधीयतां ॥ ३५ ॥
भोगा मेघवितानमथ्यविलसत्सौदामिनीचञ्चला
आयुर्वायुविघटिताभ्रपटलीच्छिन्नाम्बुवद्गङ्गुरं ।
लोला यौवनलालसास्तनुभृता मिथ्याकलय्य दुतं
योगे धैर्यसमाधिसिद्धिसुलभे बुद्धिं विदधं बुधाः ॥ ३६ ॥

आयुः कलोललोलं कतिपयदिवसस्थायिनी यौवनश्रीरू
 अर्थाः सङ्कल्पकल्पा घनसमयतडिद्विभ्रमा भोगपूगाः ।
 कण्ठाश्लेषोपगूढं तदपि च न चिरं यत्प्रियाभिः प्रणीतं
 ब्रह्मण्यासक्तचित्ता भवत भवभयाम्भोधिपारं तरं तु ॥ ३७ ॥
 कृच्छ्रेणामिध्यमथे नियमिततनुभिः स्थीयते गर्भवसि
 कान्ताविश्लेषदुःखव्यतिकरविषमो यौवने चोपभोगः ।
 वामाक्षीणामवज्ञा विरुसितवसतिर्वृद्धभावोप्यसाधुः
 संसारे रे मनुष्या वदत यदि सुखं स्वल्पमस्ति किञ्चित् ॥ ३८ ॥
 व्याघ्रीव तिष्ठति जरा परितर्जयन्ती
 रोगाश्च शत्रव इव प्रहरन्ति देहे ।
 आयुः परिश्रवति भिन्नघटादिवाम्भो
 लोकस्तथाप्यद्वितमाचरतीति चित्रं ॥ ३९ ॥
 भोगा भङ्गवृत्तयो बद्धविधास्तैरेव चायं भवसु
 तत्कस्येह कृते परिभ्रमत हे लोकाः कृतं चेष्टितं ।
 आशापाशशतोपशान्तिविशदं चेतः समाधियतां
 काम्योत्पत्तिवशे स्वधामनि यदि स्रङ्गेयमस्मद्वधः ॥ ४० ॥
 ब्रह्मेन्द्रादिमरुद्गणांस्तृणागणान् यत्र स्थितो मन्यते
 यक्षापाद्विरसा भवन्ति विभवास्त्रैलोक्यराज्यादयः ।
 बोधः को ऽपि स एक एव परमो नित्योदितो जृम्भते
 भोः साधो क्षणभङ्गुरे तदितरे भोगे रतिं मा कृथाः ॥ ४१ ॥
 ॥ इति भोगदूषणं ॥

॥ अथ कालमहिमा ॥

सा रम्या नगरी महान्स नृपतिः सामन्तचक्रं च तत्
 पार्श्वे तस्य च सा विदग्धपरिपत्ताश्चन्द्रबिम्बाननाः ।

उन्मत्तः स च राजपुत्रनिवहस्ते वन्दिनस्ताः क्रथाः
 सर्वं यस्य वशादगमत् स्मृतिपथं कालाय तस्मै नमः ॥४२॥
 यत्रानेकः छाचिदपि गृहे तत्र तिष्ठत्वधिको
 यत्रायिकस्तदनुबहवस्तत्र नेकौऽपि चान्ते ।
 इत्थं चेमौ रजनिदिवसौ दोलपन्धाविवाहौ
 कालः काल्या भुवनफलके क्रीडति प्राणिशरैः ॥४३॥
 आदित्यस्य गतागतिरकरुः संक्षीयते जीवनं
 व्यापारिर्बहुकार्यभारगुरुभिः कालो न विश्रायते ।
 दृष्ट्वा जन्म जराविपत्तिमरणां त्रासश्च नोत्पद्यते
 पीत्वा मोक्षमयीं प्रमादमद्विमुन्मत्तभूतं जगत् ॥४४॥
 रात्रिः सैव पुनः स एव दिवसो मत्वा मुखा जसवो
 धावन्त्युद्यमिनस्तथैव निभृताः प्रारब्धसत्तद्धित्याः ।
 व्यापारैः पुनरुक्तमुक्ताविष्येरित्थं विधिनामुना
 संसरिणा कदर्शिता सर्वमहो मोक्षं न लब्ध्वा महे ॥४५॥
 न ध्यातं पदमीश्वरस्य विधिवत्संसारविचिन्तये
 स्वर्गद्वारकपाटपाटनपदुर्धमेऽपि नोपार्जितः ।
 नारीपीनपयोधरोरुयुगलं स्वप्नेऽपि नालिङ्गितं
 मातुः केवलमेव यौवमवनच्छेदे कुठारा वयं ॥४६॥
 नाभ्यस्ता भुवि वादिवृन्दमनी विद्या विनीतोचिता
 खद्राग्रेः करिकुम्भीठदमनेर्नाकं न नीतं यशः ।
 कान्ताकोमलपल्लवाधररसः प्रीतो न चन्द्रोदये
 तारुण्यं गतमेव निष्फलमहो शून्यालये दीपवत् ॥४७॥
 विद्या नाधिगता कलङ्गरहिता वित्तं च नोपार्जितं
 श्रृङ्गुषाऽपि समाहितेन मनसा पित्रोर्न संपादिता ।

आलोलायतलोचना युवतयः स्वप्ने ऽपि नास्तिङ्गिताः
 कालो ऽयं परपिण्डलोस्तुपतया काकेरिवापोषितः ॥४८॥
 वयं येषो ज्ञाताश्चिरपरिगता एव खलु ते
 समा येषां वृद्धाः स्मृतिविषयतां ते ऽपि गमिताः ।
 इदानीमेते स्म प्रतिदिवसमापन्नप्रसन्ना
 गताः तुल्यावस्थां सिकतिनि नदीतिरितरुभिः ॥४९॥
 आयुर्वर्षशतं नृणां परिमितं रात्रौ तद्दृढं गतं
 तस्यार्द्धस्य परस्य चार्द्धमपरं बालत्ववृद्धत्वयोः ।
 शेषं व्याधिवियोगदुःखसङ्कितं सेवादिभिर्नीयते
 जीवे वारितरङ्गघञ्जलतरे सौख्यं कुतः प्राप्तिनां ॥५०॥
 क्षणां बालो भूषा क्षणमपि युवा कामरसिकः
 क्षणां वित्तैर्दुमिः क्षणमपि च संपूर्णाभिभवः ।
 जराजीर्णैरङ्गेर्नष्ट इव वल्लीमण्डिततनुर
 नरः संसाराग्ने विशति यमधानीयवनिकां ॥५१॥

॥ इति कालमहिमा ॥

॥ अथ यतिनृपतिसंवादः ॥

त्वं राजा वयमप्युपासितगुरुप्रज्ञाभिमानोन्नताः
 ह्यातस्त्वं विभवेर्यशांसि कवयो दिक्षु प्रतम्बस्ति नः ।
 इत्थं मानधनातिद्वरमुभयोरप्यावधोरस्तरं
 यद्यस्मासु पराङ्मुखो ऽसि वयमप्येकान्ततो निस्पृहाः ॥५२॥
 अर्थानामीशिषे त्वं वयमपि च गिरामीशमहे पावदर्थं
 श्रूरस्त्वं वादिदर्पज्वरशमनविधावक्षयं पाठयं नः ।
 सेवते त्वां धनाद्या मतिमलकृतये मामपि श्रोतुकामा
 मय्यप्यास्था न ते चेत्त्वयि मम नितरमेव राजन् गतासीत् ॥५३॥

वयमिह परितुष्टा वल्कलेस्त्वं डुकूलैः
 सम इह परितोषो निर्विशेषो विशेषः ।
 स तु भवतु दरिद्रो यस्य तृप्ता विशाला
 मनसि च परितुष्टे को ऽर्धवान् को दरिद्रः ॥५४॥
 फलमलमशनाय स्वादु पानाय तोयं
 शयनमवनिपृष्ठे वाससी वल्कले च ।
 धनलवमधुपानभ्राससर्वेन्द्रियाणां
 अविनयमनुमत्तुं मोत्सहे दुर्जनानां ॥५५॥
 अग्नीमहि वयं भिक्षामाशावाप्तो वसीमहि ।
 शयीमहि महीपृष्ठे कुर्वीमहि किमीश्वरैः ॥५६॥
 न नटा न विटा न गायका
 न च सभ्येतरवादिचञ्चवः ।
 नृप संसदि ते ऽत्र के वयं
 स्तनभारानमिता न योषितः ॥५७॥
 विपुलकृदयेरीशिः कैश्चिज्जगज्जनितं पुरा
 विधृतमपरैर्दत्तं चान्यैर्विजित्य तृणं यथा ।
 इह हि भुवनान्यन्ये धीराश्चतुर्दश भुञ्जते
 कतिपयपुरः स्वाम्यि पुंसां क एष मदनज्वरः ॥५८॥
 अभुक्तायां यस्यां क्षणमपि न यातं नृपशत्रू
 भुवस्तस्या लाभे क इह बद्धमानः क्षितिभृता ।
 तदंशस्यायंशे तदवयवत्वेने ऽपि पतयो
 विपादे कर्तव्ये विद्यति जडाः प्रत्युत मुदं ॥५९॥
 मृत्पिण्डो जलरेखया वलणितः सर्वा ऽप्ययं नन्वणुः
 स्वाशीः कृत्य तमेव संयुगशति राज्ञां गणा भुञ्जते ।

दहन्ति ददतो ऽथवा किमपरे क्षुद्रा दरिद्रा भृशं
धिग्धिकापुरुषाधमान्धनलवं तेभ्यो ऽपि वाञ्छन्ति ये ॥ ६० ॥

स ज्ञातः को ऽप्यासीन्मदनरिपुणा मूर्द्धि धवलं
कपालं यस्योच्चैर्विनिहितमलङ्कारविधये ।

नृभिः प्राणत्राणप्रवणमतिभिः कैश्चिदधुना
नमद्भिः कः पुंसामयमतुलदर्पज्वरभरः ॥ ६१ ॥

॥ इति यतिनृपतिसंवादः ॥

॥ अथ मनःसम्बोधनं ॥

परेषां चेतांसि प्रतिदिवसमाराध्य बद्धधा
प्रसादं किं नेतुं विशसि हृदय क्लेशविफलं ।
प्रसन्ने त्वय्यन्तः स्वयमुदितचिन्तामणिगुणे
विविक्तः सङ्कल्पः किमभिलषितं पुष्यति न ते ॥ ६२ ॥

परिभ्रमसि किं वृथा क्वचन चित्त विश्राम्यतां
स्वयं भवति यद्यथा भवति नान्यथा तत्तथा ।
अतीतमपि न स्मरन्नपि च भाव्यसंकल्पयन्
न तर्कितगमागमाननुभवस्व भोगानिह ॥ ६३ ॥

एतस्माद्विर्मेन्द्रियार्थगहनदायासकादाश्रय
श्रेयोमार्गमशेषदुःखशमनव्यापारदञ्जं क्षणात् ।
आत्मीभावमुपैहि संत्यज निजां कलोललोलां गतिं
मा भूयो भज भङ्गुरां भवरतिं चेतः प्रसीदाधुना ॥ ६४ ॥

मोहं मार्जयतामुपाश्रय रतिं चन्द्रार्द्रचूडामणौ
चेतः स्वर्गतरङ्गिणीतटभुवि व्यासङ्गमङ्गीकुरु ।
को वा वीचिषु बुद्बुदेषु च तडिल्लेखासु च स्त्रीषु च
ज्वालाग्रेषु च पन्नगेषु च सरिद्वर्गेषु च प्रत्ययः ॥ ६५ ॥

चेतश्चित्तय मा रमां सकृदिमामस्थायिनीमास्थया
 भूपालभुकुटीकुटीरविकूरव्यापारपण्याङ्गनां ।
 कन्थाकञ्चुकितः प्रविश्य भवनद्वाराणि वाराणासी-
 रथ्यापङ्क्तिषु पाणिपात्रपतितां भिक्षामपेक्षामहे ॥ ६६ ॥
 अग्रे गीतं सरसकवयः पार्श्वयोर्दाक्षिणात्याः
 पञ्चाष्ट्रीलावलयरणितं चामरग्राहिणीनां ।
 यग्यस्त्येवं कुरु भवरसास्वादने लम्पटत्वं
 नो चेद्धेतः प्रविश सकृसा निर्विकल्पे समाधौ ॥ ६७ ॥
 प्राप्ताः श्रियः सकलकामदुघास्ततः किं
 न्यस्तं पदं शिरसि विद्विषतां ततः किं ।
 संपादिताः प्रणयिनो विभवास्ततः किं
 कल्पस्थितास्तनुभृतस्तनवस्ततः किं ॥ ६८ ॥
 भक्तिर्भवे मरणजन्मभयं हृदिस्थं
 द्वेष्टो न बन्धुषु च मन्मथजा विकाराः ।
 संसर्गदोषरहिता विज्ञाना वनान्ता
 वैराग्यमस्ति किमतः परमर्थनीयं ॥ ६९ ॥
 तस्मादनन्तमजरं परमं विकासि
 तद्वत्स चिन्तय किमेभिरसद्विकल्पैः ।
 यस्यानुषङ्गिणा इमे भुवनाधिपत्य-
 भोगादयः कृपणालोकमता भवन्ति ॥ ७० ॥
 पातालमाविशसि यासि नभो विलंघ्य
 दिक्काण्डलं भ्रमसि मानस चापलेन ।
 भ्रान्त्यापि ज्ञातु विमलं कथमात्मलीनं

न ब्रह्म संस्मरसि निर्वृतिमेषि केन ॥ ७१ ॥

॥ इति मनःसम्बोधनं ॥

॥ अथ नित्यानित्यविचारः ॥

किं वेदेः स्मृतिभिः पुराणपठनैः शास्त्रैर्महाविस्तरैः

स्वर्गग्रामकुटीनिवासफलदैः कर्मक्रियाविभ्रमैः ।

मुक्तैकं भवदुःखभाररचनाविधंसकालानलं

स्वात्मानन्दपदप्रवेशकलनं शेषा वणिग्वृत्तयः ॥ ७२ ॥

यन्नागा मदभिन्नगण्डकरटास्तिष्ठन्ति निद्रालसा

द्वारे हेमविभूषणाश्चतुरगा वल्गन्ति यदर्पिताः ।

वीणाविणुमृदङ्गशङ्खपटहैः सुप्तस्तु यद्वोध्यते

तत्सर्वं सुरलोकदेवसदृशं धर्मस्य विस्फूर्जितं ॥ ७३ ॥

गात्रं संकुचितं गतिर्विगलिता भ्रष्टा च दन्तावली

दृष्टिर्नश्यति वर्द्धते बधिरता वक्त्रं च लालायते ।

वाक्यं नाद्रियते च बान्धवजनो भार्या न शुश्रूषते

हृत् कष्टं पुरुषस्य जीर्णवयसः पुत्रो ऽप्यमित्रायते ॥ ७४ ॥

वर्णं सितं शिरसि वीक्ष्य शिरोरुहाणां

स्थानं जरापरिभवस्य तदेव पुंसां ।

आरोपितास्थिकलशं परिकृत्य यान्ति

चाण्डालकूपमिव दूरतरं तरुण्यः ॥ ७५ ॥

यावत्स्वस्थमिदं शरीरमरुजं यावज्जरा दूरतो

यावच्चेन्द्रियशक्तिरप्रतिकृता यावत्क्षयो नायुषः ।

आत्मश्रेयसि तावदेव विदुषा कार्यः प्रयत्नो महान्

संदीप्तिं भवने तु कूपखननं प्रत्युद्यमः कीदृशः ॥ ७६ ॥

तपस्यन्तः सन्तः किमधिनिवसामः सुरनदीं

गुणोदारान् दारानुत परिचरामः सविनयान् ।
 पिबामः शास्त्रीधानुत विविधकाव्यामृतरसान्
 न विद्मः किं कुर्मः कतिपयनिमेषायुषि जने ॥ ७७ ॥
 दुराराध्यः स्वामी तुरगचलचित्ताः क्षितिभुजो
 वयं च स्थूलेष्वाः सुमरुति पदे बद्धमनसाः ।
 जरादेहं मृत्युर्रुरति दयितं जीवितमिदं
 सखि नान्यच्छ्रेयो जगति विदुषामत्र तपसः ॥ ७८ ॥
 मानि ऽज्ञाधिनि खण्डिते च वसुनि व्यर्थे प्रयाते ऽर्थिनि
 क्षीणे बन्धुजने गते परिजने नष्टे शनैर्यौवने ।
 युक्तं केवलमेतदेव सुधिषां यस्तद्भुक्कन्यापयः
 पूतग्रावगिरीन्द्रकन्दरदरीकुञ्जे निवासः क्षाचित् ॥ ७९ ॥
 रम्याश्चन्द्रमरीचयस्तृणावती रम्या वनास्तस्थली
 रम्यं साधुसभासमागममुखं काष्ठेषु रम्याः कथाः ।
 कोपोपाकृतवाष्पबिन्दुतरलं रम्यं प्रियाया मुखं
 सर्वं रम्यममित्यतामुपगतं चित्ते न किञ्चित्पुनः ॥ ८० ॥
 रम्यं कर्म्यतलं न किं वसतये श्राव्यं न गेयादिकं
 किं वा प्राणसमासमागममुखं नैवाधिकं प्रीत्यै ।
 किं तु भ्रातृपतङ्गयक्षपवनव्यालोलदीपाद्गुह-
 र्क्षायाचञ्चलमाकलय्य सततं सस्तो वनास्तं गताः ॥ ८१ ॥

॥ इति मित्यानित्यविचारः ॥

॥ अथ शिवार्चनपद्धतिः ॥

आसंसारं त्रिभुवनमिदं चिन्धतां तात तादृग्
 नैवात्माकं नयनपदवीं श्रोत्रमार्गं गतो वा ।
 यो ऽयं धत्ते विषयकरिणीगाढगूढाभिमानः

क्षीवस्यान्तःकरणकरिणः संयमालानलीलां ॥ ८२ ॥
 जीर्णा एव मनोरथाश्च हृदये यातं च तद्यौवनं
 कृत्ताङ्गेषु गुणाश्च बन्ध्यफलतां याता गुणज्ञैर्विना ।
 किं युक्तं सहसाम्युपैति बलवान् कालः कृतान्तो ऽक्षमी
 कृत्ताज्ञातं मदनात्काङ्क्षियुगलं मुक्तेस्तु नान्या गतिः ॥ ८३ ॥
 महेष्टरे वा जगतामधीष्टरे
 जनार्दने वा जगदन्तरात्मनि ।
 न वस्ततो मे प्रतिपत्तिरस्ति
 तथापि भक्तिस्तरुणेन्दुशेखरे ॥ ८४ ॥
 स्फुरत्स्फारज्योत्स्नाथवलिततले घ्रापि पुलिने
 सुखासीनाः शान्तध्वनिषु रजनीषु द्युसरितः ।
 भवाभोगोद्विगाः शिवशिवशिवेत्युद्विगचसः
 कदा यास्यामो ऽन्तर्गतबहुलवाण्याकुलदशः ॥ ८५ ॥
 वितीर्णो सर्वस्वे तरुणकरुणापूर्णाहृदयात्
 तरन्तः संसारं विरसपरिणामावधिगतं ।
 कदा पुण्यारण्ये परिगतशरच्चन्द्रकिरणात्
 त्रियामा नेष्यामो हृत्चरणचित्तैकशरणाः ॥ ८६ ॥
 कदा वाराणस्याममरुतटिनीरोधसि वसम्
 वसानः कौपीने शिरसि निदधानो ऽञ्जलिपुटं ।
 अये गौरीनाथ त्रिपुरहृत् शम्भो त्रिनयन
 प्रसीदित्याक्रोशन्निमिषमिव नेष्यामि दिवसान् ॥ ८७ ॥
 स्नात्वा गाङ्गेः पद्मोभिः शुचिकुसुमफलैर्चयित्वा विभो त्वां
 ध्याये ध्यानं निवेश्य क्षितिधरकुहुर्यावशय्यानिषक्तः ।
 आत्मारामः फलाशी गुरुवचनरतस्वत्प्रसादात्स्मररे

दुःखं मोक्षे कदाहं समकरचरणे पुंसि सेवासमुत्थं ॥ ८८ ॥
 महीशय्या शय्या विपुलमुपधानं भुजलता
 वितानं चाकाशं व्यजनमनुकूलो ऽयमनिलः ।
 स्फुरद्दीपश्चन्द्रो विरतिवनितासङ्गमुदितः
 सुखं शान्तः शेति मुनिरतनुभूतिर्नृप इव ॥ ८९ ॥
 एकाकी निस्पृहः शान्तः पाणिपात्रो दिगम्बरः ।
 कदा शम्भो भविष्यामि कर्मनिर्मूलनक्षमः ॥ ९० ॥
 पाणिं पात्रयतां निसर्गशुचिना भेजेण संतुष्यतां
 पत्र छापि निषीदतां बद्धतृणं विश्वं मुहुः पश्यतां ।
 अत्यागे ऽपि तनोरखण्डपरमानन्दावबोधस्पृहां
 मर्त्यः को ऽपि शिवप्रसादसुलभीं संपत्स्यते योगिनां ॥ ९१ ॥

॥ इति शिवार्चनपद्धतिः ॥

॥ अथ अवधूतचर्या ॥

कौपीनं शतखण्डजर्जरतरं कन्था पुनस्तादृशी
 नैश्चिन्त्यं निरपेक्ष्यभेद्यमशनं निद्रा श्मशाने वने ।
 स्वातन्त्र्येण निरङ्कुशं विकुरणं स्वान्तं प्रशान्तं सुदा
 स्थैर्यं योगमहोत्सवे ऽपि च यदि त्रैलोक्यराज्येन किं ॥ ९२ ॥
 भूः पर्यङ्को निजभुजलता कन्दुकं खं वितानं
 दीपश्चन्द्रो विरतिवनितालब्धसङ्गप्रमोदः ।
 दिक्कान्ताभिः पवनचमरैर्वीज्यमानः समन्ताद्
 भिजुः शेति नृप इव भुवि त्यक्तसर्वस्पृहो ऽपि ॥ ९३ ॥
 ब्रह्माण्डो मण्डलीमात्रं को लोभो ऽयं मनस्विनः ।
 शफरीस्फुरितेनाब्धिः जुब्धता ज्ञातुं ज्ञायते ॥ ९४ ॥
 भिक्षाशी जनमथ्यसङ्गरहितः स्वायत्तचेष्टः सदा

हानादानविभिन्नवर्णरहितः कश्चित्तपस्वी स्थितः ।
 रथ्याकीर्णविशीर्णजीर्णवसनैरस्यूतकन्थाधरो
 निर्माणो निरुद्धतिः समसुधाभोगैकबद्धस्पृहः ॥ १५ ॥
 मातर्मेदिनि तात मारुत सखे ज्योतिः स्वबन्धो जल
 भ्रातर्व्योम निबद्ध एष भवतामये प्रणामाञ्जलिः ।
 पुष्पत्ससङ्गवशोपज्ञातमुकृतोद्रेकस्फुरन्निर्मल-
 ज्वालापास्तसमस्तमोहमहिमा लीये परब्रह्मणि ॥ १६ ॥
 स्वादिष्टं मधुनो घृताच्च रसवद्यत्प्रस्रवत्यक्षरं
 देवीवागमृतात्मनो रसवतस्तेनैव तृप्ता वयं ।
 कुक्षौ यावदिमे भवन्ति धृतये भिक्षाकृताः शक्तवस्
 तावदास्यकृतार्जनेन हि धनेर्वृत्तिं समीहामहे ॥ १७ ॥
 हिंसाशून्यमयन्नलभ्यमशनं वायुः कृतो वेधसा
 व्यालानां पशवस्तृणाङ्कुरभुजः पुष्टाः स्थलीशायिनः ।
 संसारार्णवलङ्घनक्षमधियां वृत्तिः कृता सा नृणां
 यामन्वेषयतां प्रयान्ति सरुसा सर्वे समाप्तिं गुणाः ॥ १८ ॥
 ददति ददतु गालीर्गालिमन्तो भवन्तो
 बयमपि तद्भावाद्गालिदने ऽसमर्थाः ।
 जगति विदितमेतदीयते विद्यमानं
 न हि शशकविषाणं को ऽपि कस्मै ददाति ॥ १९ ॥
 पुरा विद्वत्तासीदमलिनधियां क्लेशकृतये
 गता कालेनासौ विषयसुखसिद्धौ विषयिणां ।
 इदानीं संप्रेक्ष्य क्षितिलवभुजः शास्त्रविमुखान्
 अहो कष्टं सापि प्रतिदिनमधोधः प्रविशति ॥ २० ॥
 ॥ इति भर्तृहरिणा कृतं वैराग्यशतकं समाप्तं ॥

॥ एतानि भर्तृहरिणा विरचितानि पद्यानि पुस्तकेषु
विविधेषु संचितानि ॥

शक्यो वारयितुं जलेन कुतभुक्त्रेण सूर्यातपो
नागेन्द्रो निशिताकुशेन समदो दण्डेन गोगर्दभौ ।
व्याधिर्भेषजसंग्रहेश्च विविधैर्मन्त्रैः प्रयोगैर्विषं
सर्वस्यौषधमस्ति शास्त्रविकृतं मूर्खस्य नास्त्यौषदं ॥१॥

साहित्यसंगीतकलाविकीनः
साक्षात्पशुः पुच्छविषाणाकीनः ।

तृणं न खादन्नपि जीवमानस्
तद्गाधेयं परमं पशूनां ॥२॥
एषां न विद्या न तपो न दानं
ज्ञानं च शीलं न गुणो न धर्मः ।

ते मर्त्यलोके भवभारभृता

मनुष्यद्वयेण मृगाश्चरन्ति ॥३॥

सूनुः सच्चरितः समी प्रियतमा स्वामी प्रसादोन्मुखः
स्निग्धं मित्रमवचकः परिजनो निःक्लेशलेशं मनः ।
आकारो रुचिरः स्थिरश्च विभवो विद्यावदातं मुखं
तुष्टे विष्टपहारिणि सति कुरी संप्राप्यते देहिना ॥४॥

तानीन्द्रियाणि सकलानि तदेव कर्म

सा बुद्धिरप्रतिकृता वचनं तदेव ।

अर्थोष्मणा विरहितः पुरुषः स एव

वन्यज्ञो न भवतीति विघत्रिमेतत् ॥५॥

त्रमेव चातको धारा इति लोचनगोचराः ।
 किमस्मद्भोद्वरं कार्पन्योक्तिः प्रतीक्ष्यसे ॥ ६ ॥
 रे रे चातक सावधानमनसा मित्रं क्षणं श्रुयतां
 अम्भोदा बहवो हि सन्ति गगने सर्वे ऽपि नैतादृशाः ।
 केचिद्दृष्टिभिरार्द्रयन्ति वसुधां गर्जन्ति केचिद्दृष्टा
 यं यं पश्यसि तस्य तस्य पुरतो ना ब्रूहि दीनं वचः ॥ ७ ॥
 किं तेन हेमगिरिणा रजताद्रिणा वा
 यत्राश्रुताश्च तरवस्तर्वस्त एव ।
 मन्यामहे मलयमेव यदाश्रयेण
 कं कोलनिम्बकुटुजान्यपि चन्दनानि ॥ ८ ॥
 कर्मायत्तं फलं पुंसां बुद्धिः कर्मानुसारिणी ।
 तथापि सुधिया भाव्यं सुविचार्यैव कुर्वता ॥ ९ ॥
 को लाभो गुणिसङ्गमः किमसुखं प्रज्ञेतरेः सङ्गतिः
 का हानिः समये च्युतिर्निपुणता का धर्मतत्त्वे रतिः ।
 कः शूरो विजितेन्द्रियः प्रियतमा कानुव्रता किं धनं
 विद्या किं सुखमप्रवासगमनं राज्यं किमाज्ञाफलं ॥ १० ॥
 अप्रियवचनदरिद्रेः प्रियवचनाब्धेः स्वदारपरितुष्टेः ।
 परपरिवादनिवृत्तेः क्षाचित्क्वाचिन्मण्डिता वसुधा ॥ ११ ॥
 एकेनापि हि शूरेणा पादाक्रान्तं महीतलं ।
 क्रियते भास्करेणैव स्फारं स्फुरिततेजसा ॥ १२ ॥
 रक्तत्वं कमलानां सत्पुरुषाणां परोपकारित्वं ।
 अस्मतां च निर्दयत्वं स्वभावसिद्धं त्रिषु त्रितयं ॥ १३ ॥
 प्रायः कन्दुकपातेन पतत्यार्यः पतन्नपि ।
 तथा त्वनार्यः पतति मृत्पिण्डपतनं यथा ॥ १४ ॥

अग्राक्षं हृदयं तथैव वदनं यदर्पणान्तर्गतं
 भावः पर्वतदुर्गमार्गविषमः स्त्रीणां न विज्ञायते ।
 चित्तं पुष्करपत्रतोयतरलं विद्वद्विराशंसितं
 नारी नाम विषादुरैरिव लता दोषैः समं वर्द्धिता ॥ १५ ॥
 इत्येतस्मिन् वा निर्वधि च मत्क्रत्यतिशये
 वराहो वा शेषः प्रभव ननु मत्कारविषयः ।
 महीमेको मग्नां यदयमवहृदत्तसलिलैः
 शिरो राज्ञः शत्रुर्निगलति परं संत्यजति च ॥ १६ ॥
 विपदि मरुतां धैर्यधंसं यदीक्षितुमीक्षते
 विरम विरमायासादस्मादुराध्यवसायतः ।
 अपि जलनिधेः कल्याणाय व्यपेतनिजक्रमाः
 कुलशिखरिणः क्षुद्रा नेतेन वा जलराशयः ॥ १७ ॥
 स्पृहयति भुजयोरन्तरमायतकरबालकररुहविदीर्घं ।
 विजयं श्रीर्वीरिणां व्युत्पन्नप्रौढवनितेव ॥ १८ ॥
 अभिमुखनिरुतस्य सतस्तिष्ठतु तावज्जयो ऽथवा स्वर्गः ।
 उभयबलसाधुवादः श्रवणामुखस्यैव तात्पर्यं ॥ १९ ॥
 को न याति वशं लोको मुखे पिण्डेन पूरितः ।
 मृदङ्गो मुखलेथेन करोति मधुरधनिं ॥ २० ॥
 यदि नाम देवगत्या जगदसरोजं कदाचिदपि जातं ।
 अवकरनिकरं विकिरति तत्किं कृकवाकुरिव कंसः ॥ २१ ॥
 परिचरितव्याः सप्तो यद्यपि कथयन्ति वा सटुपदेशं ।
 यास्तेषां स्वीरकथास्ता एव भवन्ति शास्त्राणि ॥ २२ ॥
 कमठकुलाचलदिग्गजफणपतिविधृतापि चलति वसुधेयं ।
 प्रतिपन्नममलमनसां न चलति पुंसां युगान्ते ऽपि ॥ २३ ॥

अहौ वा हारे वा बलवति रिपौ वा मुहदि वा
 मणौ वा लोष्टे वा कुसुमशयने वा दृषदि वा ।
 तृणे वा स्त्रिणे वा मम समदृशो यान्ति दिवसाः
 द्वाचित्पुण्ये ऽरण्ये शिव शिव शिविति प्रलयतः ॥ २४ ॥
 धन्यास्ते वीतरागा गुरुचरणरताः त्यक्तसंसारसङ्गम्
 ब्रह्मज्ञाने विलीना गिरिवरगहने यौवनं ये नयन्ते ।
 ये ऽपि प्रोत्तुङ्गपीनस्तनकलशभरक्लान्तकायां दिनान्ते
 कान्तामालिङ्ग्य गाढे मृदुशयनतले शेते ते ऽपि धन्याः ॥ २५ ॥

॥ इति सर्वाणि भर्तृहरिणा कृतानि पद्यानि समाप्तानि ॥

CHAURI CARMINIS
ET
BHARTRIHARIS SENTENTiarUM
INTERPRETATIO LATINA.

Notes du mont Royal

www.notesdumontroyal.com

Une ou plusieurs pages sont omises
ici volontairement.

BHARTRIHARIS SENTENTIAE.

CENTURIA PRIMA.

DE AMORIBUS.

1. **P**er quem Sivas, Brahmá et Vishnus semper redditi sunt mulierum, hinnuleis oculis praeditarum domesticis officiis dediti; qui in sermonum varietate imperceptibili mirandus est: huic Deo florum telis armato sit adoratio!

MULIERUM LAUS.

2. Risu, gestibus, pudore et timore; aversis, semiobliquis oculis, sermone, impatiente rixa et ioco: omnibus hisce artificis capiunt sane mulieres.
3. Nictationes oculis factae, quorum cilia apte inflexa; sermones amabiles, verecundi quoque cachinni; incedendi paullulum et standi gracilitas: mulierum hoc est ornamentum telumque.
4. Modo pulchra supercilia contrahentibus modo autem verecundia inclinatis; modo timore trepidantibus modo vero ioco ludentibus: his novarum nuptarum faciei lotis cum mobilibus oculis omnino quasi opplentur adspectus apum, amore circumvolitantium.
5. Facies veluti luna serena, oculi loti instar expansae languescens; color aurum superans, apes devincens capillorum multitudo; mammae elephantis globum frontalem venustate rapientes, gravis coxarum sedes; sermonisque sertum tenerum: virginibus innata haec sunt ornamenta.
6. Risus modicus in ore, oculi sinceri ac mobilis possessio; ornatus sermonum, iucundis deliciis suaviter prolatorum; incedendi ratio gratiosam surculorum motionem superans; quidem haec pulchrius quam virgines, Antilopae oculis, quando iuventutem attigerunt?

7. Quid amicis visu incundius quam hinnulei oculos habentium os suave, amore coniunctum? quid olfactu quam oris spiritus? quid auditu quam illarum vox? quid gustatu quam illarum labii surculorum succus? quid tactu quam corpus? quid meditatione aptius quam prima iuventus? ubique illarum suavitas apparet.
8. Illae virgines, quae multo sonantium compedum et zonae vacillantiumque armillarum strepitu superant regios cygnos, cuius mentem non sibi subiiciant oculorum nictibus, timidae atque confusae Antilopae adspectui similibus?
9. Ea quae croci pulvere corpus conspersit, cui strophium contremiscit in flavis papillis, quae pedis, loto similis, perisphyrinde strepitat velut cygnus: quem non sibi subiiciat in terra talis pulchra?
10. Poetae sane ii perversi mente, qui semper canunt debiles esse puellas! Quarum furtivis nutibus ex lascivo oculo emissis vel Indrus aliique capti sunt Dii, numne debiles illae?
11. Sane vel Amor illius, superciliis pulchrae, servus est, quia in eius oculi impetu instruendo versatur.
12. Capilli animum perturbant, oculi ad utramque aurem protendunt; os intus repletum est dentium serie, natura sua pura; margaritarum pulchrum semper domicilium est pectoris vasculorum par: hoc modo, o tenera, corpus tuum etsi quietum, confusionem nobis parat.
13. O misella! arcitenens qualis tu es nunquam antea apparuit, quia percutis corda virtutibus, non autem spiculis.
14. Praesente face, praesente igne, praesentibus stellis, sole ac luna: sine mea hinnuleis oculis praedita caliginosus videtur iste mundus.
15. Cur rotundi istud pectoris onus, radiantia lumina, mobiles ciliorum series et tuus labiorum surculus iste desiderio occoecatis dolorem efficiant, quaeris? Dic potius cur illa crinium fascia, in ventre tuo conspicua, indelebilis pulchritudinis linea ab Amore ipso depicta, immensum excitet calorem?
16. Gravi pectoris onere, lucida faciei luna, pedibus lente incedentibus enitet illa idoli instar.

17. O mens, cur tibi turgentes illius papillae, iucundae coxae et os pulchrum perturbationem creant? Pura fac opera si tibi erga talia est desiderium: sine enim virtutibus ista nil valent.
18. Invidiâ abiecta opus est deliberandum o boni, hoc alterutrum elige: vel enim montium coxae sunt colendae vel puellarum Amoris risu iocantium.
19. In mundo hocce insipido atque exitu fluctuante duae sapientibus viae sunt: tempus trasgrediatur aliquando iis, qui mentem in cognoscenda virtute, veluti nectare, exacuerunt; vel etiam iis qui pulchrarum mulierum, mammis coxisque turgentibus voluptatem praebentium, pulposa pudendorum loca avide et manu impudica tangere gestiunt.
20. Facie, lunae nitorem referente, nigerrimis capillis, manibus, loti colorem habentibus splenduit tanquam gemma.
21. Infatuant, inebriant, simulant, vexant, delectant, trepidare faciunt illae, cor virorum, amore saucium intrantes: cur quaeso pulchris oculis ornatae non accedunt ipsae?

DE PERFUENDA VOLUPTATE.

22. Iterum iterumque quiescens in silvae arborum umbra, tenera processit quaedam mulier, tunica pectorali, quam manu tenebat, impediens quasi lunae radios.
23. Ubi non visa, in conspectum prodire cupit puella, adspecta autem concubitus voluptatem unice quaerit; nos autem in longiocularum amplexu semper cupimus utriusque pugnae indivisum gaudium.
24. Sertum in capite, ridentem vultum habens; santalum croco permixtum in corpore; mammis iucundissima, mentem rapiens puella: talis est paradus ubi commoratur adiens.
25. Iucunda est voluptas ab uxore parata: primum ad me venit indole superba, dein nato desiderio; tum pudibunda et languorem ipsius coercens, mox reluctance abiciens; iam vero clandestinum magnumque gaudium tenerrimum cupiens; postea in ludo amaterio

proterva et sine timore tandem membrorum mobilitate immodicam parans felicitatem.

26. Mariti felices ebibunt labiorum nectar uxorum in quarum pectus deciderunt corolla et cincinnati, quae oculis florum instar expansis paullulum connivent, quarum genas sudor, prae gaudio enatus, humectat.
27. Illae mulierum, oculis suaviter nictantium, lacrimae, quas prae voluptate effundunt dum gaudium parant, a coniugibus certe invicem agnoscuntur tanquam desiderium exstinguentes.
28. Idem quod viris contingit, ut, quando senili aetate amores commutantur, inexperti et segnes fiant, sic et mulieribus accidit: quid enim vita valet ac gaudium quando ubera dependunt.
29. Hic est amoris fructus in mundo, quod duobus una mens est: amor quando discors fit, connubium veluti duorum cadaverum existimandum.
30. Sermones puellarum, antilopae oculos habentium, qui sponte proferuntur, amore dulces, benevolentia pleni atque ex voluptate titubantes, suavesonantes, innocentes, temulenti, natura sua iucundi, confidentia digni, amoris exortum indicantes: cur tales statim non abripiant virum?
31. Domicilium paretur ad Gangem, aquam illam peccata auferentem, vel etiam ad tenerum puellae pectus, cor rapiens, sertis ornatum.
32. In animo superbia virginum coram amico tamdiu locum habeat quamdiu non spirat ventus santali odoribus fragrans.

TEMPESTATUM DESCRIPTIO. VERNUM TEMPUS.

33. Odorem advehunt venti, arbusta tenerarum millibus gemmarum emicant; femellae cuculorum suavi et alta querela ingemiscunt; modico gaudii sudore consperguntur mulierum facies lunatae: adveniente vere cui noctu non contingit gaudii exortus?
34. Ver illud, suavissimis etiam luscinae querelis ventisque ex Malaya spirantibus, homines ab amore separatos excruciat: in rebus adversis, eheu! nectar ipsum venenum fit.

35. Domicilium sane qualecumque est, ex amoris ludo ad amicae latus quies; in aure suavis Kokilae minuratio, amoenum ex lianis tugurium; consessus cum probis quibusdam vatibus, pergratus lunae splendor: quibuscunque haec omnia oculos animumque exhilarant, iis quoque in mense Chaitra noctes iucundae transiguntur.
36. Viatoris uxor venusta, separationis ignem sacrificio veluti alit (clamando): Non tibi (commorandum est) nunc inter Jasminos cum dolore circumspiciendo! Illi etiam venti ex Srikhandae montibus spirant novae Bignoniae odorem ferentes, cum onere graviter incedentes neque lassitudinis gravitatem curantes.
37. Cui non desiderium commovetur vere (durante) quo coeli plagae fragrantia, ex innumerabilibus Magniferum florum filamentis enata, obruuntur quasi et apes conspiciuntur in dulce mel intentae?

AESTIVUM TEMPUS.

38. Puellae hinnuleis oculis, quarum manus purissimo santali liquore humectatae; balnea, flores et lunae lumen; modice spirans ventus, tabernaculum et domus candida: tempore fervido gaudium amoremque augent.
39. Corollae suaveolentes, flabelli refrigeratio, lunae radii; florum polLEN, lotorum lacus, Malayae pulvis, vinum purum; candida hominum urbanorum societas, nitida domus, puellae nymphaeae oculis: his facile gaudent bonis ex calida tempestate viri probi.
40. Domus ut nectar pura, luna candidis radiis effulgens; amatae os loto simile, mirifice odoratus santali pulvis; sarta suave odorantia: haec omnia in homine amoris dedito confusionem tandem creant, non autem in eo qui in res sensuales aversum vultum commonstrat.

TEMPUS PLUVIALE.

41. Virginis ornamentum, amores accensi, unguenti fragrantia, florum odor; puellae mammarum gravitate onustae —: cui tempus pluviae gaudium non faciat?

42. Coelum nubibus obtectum est, planities arundine splendent; novarum Kadamborum arborum odoris venti sunt pleni, pavonum clamore suaviter resonant sylvae: hilarem moestumque pariter haec commovent.
43. Nubes superior ad nubium gregem inclinat, montes etiam saltantibus pavonibus sunt ornati; terra arundinibus est candida: quomodo quiete fruatur viator?
44. Hic fulguris circumstrepentis lusus, illic Ketaki arboris circumfusus odor; alte tonans hic nubium sonus, illic pavonum ludentium alternans clamor: quomodo puellarum lotiocularum dies, sine amato transacti, felices esse possunt?
45. Quando obmutuit universum et coelum tenebris est obductum; quando ex alta nube, tonitru resonante, imbres in rupem cadunt, tunc fulguris expansio, veluti aurum rutilans, (maritis) narrat in viis gaudium ac tristitiam coniugum pulchris oculis praeditarum.
46. Durante pluvia si domo exire non licet maritis carissimis, tunc uxori pulchrioculae multum est amplectendum frigoris tremorisque causa; oboriantur frigidae tenuesque pluviae vel etiam venti, immodicam curam dispergentes: ecce felicibus illis dies pluviosus in diem serenum vertitur amicae amplexu.

AUCTUMNUS.

47. Dimidium noctis qui perduxit fractis ac debilitatis per nimiam in voluptate stimulationem membris, is, vini temulentia in cubiculo solitario delectans, exortam intolerabilem sitim expleat lunae potius luminis portione e labiis fiasis haurienda; non tamen ex urceo bibat aquam auctumnalem infelix, debilibus puellae, ex voluptate de lassatae, digitis denegatam.

HIEMIS.

48. Felices illi, qui hiberno tempore lac acidum, dulce et butyrum edunt, vestem ex Manjishthā ferentes; qui multo croci unguento corpus

illiverunt, variis defatigati gaudiis; qui in intima domus parte amatam uxorem, magnis coxis praeditam amplectuntur; qui Arecae folio et nuce os impleverunt: hi suaviter dormiunt.

TEMPUS RORIS.

49. Osculantes genas in facie capillis circumfusa, labiorum tremorem adducetes; in mammis, strophio carentibus, uberum tumorem quasi facientes; lumbos tremefacientes, magnas coxas natesque vestibis denudantes: hoc modo sane adversus virgines saltatorum viam ingrediuntur venti Sisiri tempore flantes.
50. Capillos conturbans, oculos comprimens, vestem vi auferens; gaudii adventum praeparans, amplectando paullatim tremorem iniiciens; mox permagnum torporem adducens, labia laedens: simili modo nunc Sisiri ventus amorem declarat virginibus.
51. „Insipida sunt illa sensuum oblectamenta, quae ingrato labore continuo comparantur, quia certe omnibus malis sunt coniuncta!” sic sermo contemnentium sonat. Nihilominus tamen in animo eorum qui mentem per veritatem subegerunt, tanta (adversus mulieres) manet inclinatio fortis ut exprimi nequeat.
52. Vos, praeceptoribus addicti, iis (obtemperatis) quorum mens per Vedântam fraenata est; nos autem sequimur poëtas quorum sermones iucundi sunt: nihil enim in terra magis conducit neque in hoc mundo iucundius quidquam muliere lotiocola.
53. Quid multis tandem verbis inutiliter prolatis opus est! Duo hic semper colenda sunt hominibus: Vel enim formosarum iuventus, per primas ebrietatis facetias lasciviens et mammarum pondere vexata, vel etiam sylva.
54. Verum loquor o homines, neque ex partium studio, et inter omnes gentes hoc verum est: Non aliud quidquam mentem rapit quam mulieres neque alia quam haec unica doloris causa existit.

AMORIBUS RELUCTARI DIFFICILE.

55. Tamdiu vel proborum elucet illa intaminatae sapientiae fax, quam-

diu non, *extinguitur mobilium oculorum nutibus puellarum, hinculei oculis ornatarum.*

56. *Sermone tantummodo doctorum, quorum lingua Vedorum dictis crepitat, agitur historia: concubitum esse vitandum docens; quis enim unquam relinquere potest lotiocularum puellarum gremium, cingulo rubris gemmis bullato, ornatum?*
57. *Semet ipsum aliosque decipit magister iste qui virgines contemnit tanquam crimen: etenim devotionis fructus est paradisus, paradisi autem Apsarasae.*
58. *Heroes quidam furibundum elephantem in terram deprimere vel etiam leonem iratum occidere valent: equidem autem puto perpauco-
cos esse inter fortissimos homines qui Cupidinis furorem devincere queant.*
59. *Recta via tamdiu incedit vir atque tamdiu sensibus imperat; tamdiu verecundiam conservat modestiamque tamdiu nanciscitur, quamdiu cordi non infliguntur pulchrarum illa adspectus tela, quae ex intenso superciliorum arcu, ad aurem usque tendente, dimittuntur, quae nigris palpebris instructa, constantiam rapiunt.*
60. *Nec valet utique ipse Brahmā irritum facere id quod mulieres tentant insani amoris artibus.*
61. *Tamdiu celsitudo, doctrina, rei familiaris administratio et discriminatio manet quamdiu non urit in quinque membris flamma mente concepta.*
62. *Vel ipse Sāstrorum gnarus, humilitate insignis et semet ipsum perfecte noscens, rarissime in hoc mundo vasculum est perfectissimorum, quia pulchriocularum semper incurvatus quasi superciliorum arcus intentus est qui ad inferni urbis portas perducit.*
63. *Canis macer, coecus, claudus, surdus, cauda mutilatus, vulneratus, purulentus, innumeris vermiculis opertum corpus habens, fame vexatus, detritus atque exta, in turpidum vas coniecta, devorans; talis nihilominus sectatur catulam: occisum vel ipsum magis occidit Amor.*

64. Qui mulierum decretum, quod amorem gignit omniaque bona parat, stulti post ponunt et hebetata mente frustra insectantur praemia: hi ab Amore puniuntur sine misericordia; alii enim nudi coguntur incedere, tonsi et inter quinque ignes sedentes, alii perplexis crinibus sive cranium manu tenentes ambulant.
65. Visvâmitrus, Parâsarus aliique, qui vento, aqua et foliis vescebantur, hi ipsi, simulac iucundam mulieris faciei nymphaeam conspexerant, infatuati sunt: quodsi igitur fieri posset ut sensus coercerent, homines qui oryzae cibo, cum butyro, lacte et sero permixto, fruuntur: sane mons Vindhya oceanum potius transnataret.

DE MULIERIBUS RELINQUENDIS.

66. In mundo hoc immundo quomodo homines mente puri animum inducerent ut omni studio et abiecta firmitate ante vilis cuiusdam principis portas palatii servitium aucuparentur, nisi illae essent virgines lotioculae, uberrimum plenae lunae splendorem ferentes, cingulo sonante ornatae, quarum statura mammarum pondere paullulum vacillat?
67. In spelunca a sanctis habitata, sub arbore ex humero tauri Sivi prognata, in Himâlayae rupium, a Ganga concusarum, superficie ubi salus versatur, quis homo sapiens capite, per inclinationem sordido, cultum praestaret nisi non essent mulieres, Amoris telis atque immobilibus hinnulei pulli oculis praeditae?
68. O munde! via tua (nobis) transgredienda non tam esset remota, nisi heu! in medio essent ebriis oculis puellae, difficile praegrediendae.

DE IUVENTUTE.

69. O rex, non facile aliquis in hoc mundo desideriorum oceani ripam attingit: quid tandem eximiae prosunt opes, quando iuvenilis forma, maxime adamata, corpori tuo evanuit? Tamdiu igitur adeamus domicilium dilectarum, quae oculis, expansis lotis similibus, adspiciunt, donec per senectutem, paullatim appropinquantem subito abripiatur forma.

70. Nil aliud in hocce mundo inutilius et quod propriam familiam magis incendit, est quam iuventus: est cupiditatis unicum domicilium, est causa propter quam in centum infernis ingentes inveniuntur cruciatus; semen est ad stultitiam procreandam, nubes crassa, quae intellectus lunam tegit; est Cupidinis amicus dilectissimus, est variis, quae satis apparent, peccatis coniuncta.
71. Beatus ille, qui iuventutem nactus, formae mutationem non subit: iuventus enim nubes est amoris arborem irrigans; flumen dulce nobilissimarum voluptatum; dilectus Amoris consors; oceanus ex quo virtutis margaritae emergunt; norma, ad quam semper sese dirigit perdix oculi formosae virginis; brevi thesaurus Deae Lakshmis est felicitatem praebentis.

VITUPERIUM PUELLARUM.

72. O amata! o lotiocula! o magnis natibus onerata! o tumentibus mammis praeclara! o facies veluti nelumbium pulchra! o superciliis venusta! sic iterum iterumque exclamat amator, videns mulierem etsi aperte impuram cognovit puellam. Insanit, gaudet, exsultatur et laudat: vana eheu dementiae opera!
73. Audita ignem accendit, visa ebrietatem auget, tacta ad amentiam ducit: quomodo quaeso misericors dici potest?
74. Tamdiu nectari similis est illa quamdiu in oculorum conspectum venit, attamen ex oculorum regione remota, vel ipsum venenum superat.
75. Neque nectar, neque venenum ullum manet unam si nominaveris pulchris coxis praeditam, illa enim quando amat, mellitus surculus est; quando irata est, venenosa planta.
76. Vortex dubiorum, impudicitiae habitaculum, urbs poenarum, malorum depositoryum, fraus centuplex, ager vitiorum, coeli portae obstaculum, inferni suburbium, omnis fallaciae canistrum est mulierum dolus, per quem, venenum nectaris in speciem creatum, mortalibus ingens existit dementia.

77. Non re vera luna est illa facies, neque nelumbia bina mobiles oculi sunt; non ex auro factum gracile illud corpus, quamvis sic a poetis mentes obscurantur. Verum etsi dignoscit stultum hominum genus, corpus tamen hinnulei oculis praedictarum colit, ex cute, carne et ossibus constans.
78. Suavissimarum puellarum innatae venustates illae stulti solummodo animum alliciunt, nam ubi Nymphaeae rubedo, natura sua pulchra apparet ibi quoque prae voluptate advolat apis.
79. Illud ipsum, quod plenae lunae splendorem superat, pulcherrimâ forma eximium faciei nelumbium gracilis puellae; ibi sane labiorum mel habitat: ast illud interea, tempore hoc praeterito, venenum erit infaustum et maximopere insipidum veluti Colocynthis fructus.
80. Tremulantibus plicis undas repraesentat, praegrandes et tumentes mammae anates binae natantes videntur, oris denique nelumbio efflorescit puella, alveo fluenti similis illa et omnimodo periculosa: quodsi (a vobis) non cupitur immersio in mundi oceano, tunc quam longissime aufugiendum est.
81. Confabulantur cum alio, adspiciunt alium infideles, mente alium cogitant: quis quaeso mulieres amet?
82. Mel existit in voce mulierum, fel autem in corde tantummodo; illud quidem labium exhibet, cor pugnis profecto percutitur.
83. Effuge amice quam longissime a muliere ut serpente, oculorum telis ignem accendente, natura sua venenum praebente, et illecebras veluti cristam expandente: a vera aspide morsi medicamentis sanari possunt, relinquunt autem incantatores hominem per fallacis puellae voluptatem captum.
84. Rete, a mulieribus denominatum, extensum est ab Amore piscatore illic in rerum naturae oceano, quo subito mortalium pisces, in illarum labia tanquam escam invehentes, extrahit et cupidinis igne concoquit.
85. In puellae corporis sylva, abruptis uberum montibus munita, ne proficisci velis o mens peregrinans: ibi enim habitat praedator Cupido.

86. Euge, quod non effascinated sum veluti a serpente ab illius oculo protenso, mobili, obliquo, splendido, libidinoso, coerulae nymphaeae nitorem referente! Aspidis adspectui in omnibus regionibus medici sunt omnino periti: at mihi neque esset medicus nec remedium, ab infatuantibus oculis ornata puella semel adspecto.
87. Hic suavis cantus est, illic saltatio et sapor dulcis; dispergitur hic gratus odor, tactus illic mammarum est: sic quinque sensibus, magnum quodque destruentibus et bonis operibus infestis, circumactus, ubique deceptus es.
88. Amoris dementia non cedit incantationibus neque medicamentis est expellenda, neque solvitur centum lenimentis multifariis; immo vero instabile aliquid ex perturbationis impetu corpori tribuens illa oculum facit trepidare et circum errare.
89. Quae, caecigeno, deformi, senectute omnia membra soluto, rustico, humili familia nato, fluentibus lepris affecto, tradunt suave suum corpus lucri vilis pacto, his meretricibus, cognitionis arborem scindentibus, ecquis inhaereat?
90. Ubi a iuvenibus sacrificantur iuventutes opesque, ibi meretrix amoris flammam repraesentat, formae quasi lignis nutritam.
91. Quis tandem paterfamilias osculatur meretriculae labiorum germen quantumvis pulchrum? Vasculum illud est in quod exspuunt exploratores, milites, fures, servi, saltatores et mimi.

DE MULIERIBUS VITANDIS.

92. Felices illi, quorum mens non perturbatur, quando formam vident puellarum, mobilibus ac protensis oculis venustarum, tumidis magnisque mammis formosarum, in gracili ventre plicis tenerrimis ornatarum.
93. O puella, quam ob rem suave ridentes illi venusti oculorum iactus volvuntur? Desine, desine, inutilis tibi labor est! Iam mutati nos sumus, iuventus abiit, locus in sylva paratus est, stultitia evanuit; mundi splendorem culmo similem reputamus.

94. Puella illa in me semper oculum coniecit, Nymphaeae folii splendorem rapientem: quid illi in votis est? Abiit nobis insania; Amoris venatoris tela, immodicum febris aestum gignentia, conquiescunt: nec tamen misella illa quiescit.
95. Pulchra domus, delicatae puellae, candida umbella, fortuna secunda: his omnibus certe fruitur qui bono operi continuo est deditus; at ubi hoc desideratur, ibi semper abruptam videbitis lineam illam, quae voluptatem ex Amoris rixa capiendam tenuerat, quemadmodum margaritarum sertum cito in omnes regiones dissolvitur.
96. Homini, sensus coercenti, cuius animo mentique, semper per Yogae consuetudinem calamitates devincentibus, indivisa illucet amicitia; quid illi cum blandis dilectarum allocutionibus, cum labiis suavissimis, cum faciei lunis, cum exhalatis odoribus et cum gaudiis ex amplexu uberum vasorum enatis?
97. Cur Amor manum fatigas frustra? Quid de arcu facias apum strepitu instructo? Heus o luscinia, quid cantibus amoenis frustra incedis? O puella, apage cum iocis istis caris, aptis, innocentibus, iucundis et cum oculorum nictibus? Mens osculatur et versatur in nectare meditationis ad pedem illius Dei qui lunam in vertice fert.
98. Quamdiu nobis erat ignorantia, ex tenebricoso amoris impulsu enata, tamdiu totus mundus, nulla distinctione facta, videbatur mulier: nunc autem nobis, verissimam sapientiam oculum tanquam stibio accuentibus, similis visus vel totum universum tanquam Brahman considerat.
99. In devotione ambulatur unus, alter officia sequitur, amoribus gaudet alius: sic in mundo discrimina sunt inter omnes.
100. Quodsi cuiquam non est pulchrum aliquid, tamen illi desiderium est pulchri: ut si alicuius mens luna non gaudet venusta, amorem nymphaeis impendat.

CENTURIA SECUNDA.

DE OFFICIIS.

1. Laus sit numini illo benigno ac lucido, per coeli plagas et tempora indiviso, cogitatione tamen infinitis formis praedito, in ipsius manifestatione unâ gaudenti substantiâ.

STULTITIAE DESCRIPTIO.

2. Illa, cuius semper sum memor, quae mihi irascitur, alium exoptat amicum; hic vero alteri adhaeret: sic meâ caussa alia quaedam desiderium explet; vae huic, illi, amori, illi mulieri et mihi!
3. Stultus facile dirigendus est; facilius prudens dirigitur: at qui scientia exiguâ tinctus est, hunc virum vel Brahmâ ipse non regit.
4. Violenter potius margaritam depromat aliquis ex crocodili oris dentium serie; oceanum transnatet, tremulantibus fluctibus undique tumultuosum; serpentem denique vel iratum in capite gerat serti instar: non autem regat praeoccupatam stultorum hominum mentem.
5. Elidat sane oleum ex arena aliquis, fortiter torquens, bibat ex aquarum imagine aquam, siti enecatus; circumerrans vel etiam leporis cornu accedat: non autem regat inveteratam stultorum hominum mentem.
6. Serpentem ille teneris lotorum fibris constringere gestit; adamantes findere Sirishae floris spiculo paratus est; per mellis guttam salis oceano dulcedinem dare conatur, quicumque bonis dictis, nectar stillantibus, viam proborum ducere cupit improbos.
7. Unum quidem, quod in potestate habet, omnimodo salutiferum, a creatore datum insipienti est auxilium: imprimis enim in sapientum coetu taciturnitas ornamentum est stultorum.
8. Primum, quum pauca noveram, equidem veluti elephas occaecatus eram fastu; tunc me omniscientem esse, mihi suggererat animus, superbia fucatus; mox vero, quum paullatim plus a sapientum coetu

edoctus essem, tunc me stultum esse intellexi et superbia me febris instar reliquit.

9. Vermibus infectum, saliva madidum, putridum, abiectum, deforme aridumque et carne destitutum hominis ossiculum cum gaudio comedens canis, vel Deorum principem iuxta se videns adstantem non curat: sic homo vilis patrisfamilias pravitatem pro nihilo habet.
10. Primum in caput Sivi, ex hoc capite in paradisum cadit Ganga illa, dein in montem; ex monte altissimo in terram, e terra autem in oceanum; semper deorsum, locum paullulum inferiorem adit, et hoc modo stultorum casus centenis viis efficitur.
11. Melius est in montium cacuminibus errare cum feris sylvestribus, quam cum stultis hominibus coniunctum vel in Deorum principis palatiis commorari.

SAPIENTIAE LAUS.

12. Praeceptores, librorum sacrorum eruditione facundi; discipuli doctrinae incumbentes; et poetae fama celebres, in cuiusculque principis terra habitant opibus destituti, hoc ex stultitia principis fit, sapientes enim vel sine bonis sunt domini: lapides pretiosi parum aestumantur ab iis tantum, a quibus, valorem ignorantibus, parvo pretio veneunt.
13. Doctrinae suppellex in furis conspectum non venit, quin imo ubique augetur; egentibus suppeditata magnum semper incrementum capit, neque in mundi interitu ad occasum vergit unquam. Relinquite reges, aemulationem eorum quibus inest: quis enim cum illis possit certare?
14. Eruditos, qui optima bona sunt assecuti, parvi ne aestimes! non magis quam culmus levis Fortuna eos vincit: elephantis etenim, quorum malae striatae per novum uriginis humorem tinguntur, loti filamentum non est vinculum.
15. Potest quidem Brahmá, quando maxime irascitur, interrumpere cygni, quod in Nelumbiorum domicilio sibi paravit, gaudium; ne-

que tamen illi insignem illum atque innatum honorem, qui in laticis ab aqua discernendi facultate versatur, adimere valet.

16. Armillae non exornant virum neque sarta ceu luna splendida; non balneum, neque unctio, neque caesaries ornata: sermo solus agentem condecorat et hic quidem ornatus manet; intereunt omnia ornamenta, sermonis honos perpetuum est decus.
17. Doctrina profecto summum viri decus; est pecunia in thesauro seposita; doctrina voluptatis est conciliatrix; gloriae felicitatem parans; doctrina praeceptorum honos; doctrina comes est in peregrinatione; doctrina summum numen; doctrina inter reges honorata, non autem opes: doctrinâ destitutus homo est pecus.
18. Ubi patientia est hominibus, quid opus est galea? quid hostibus ubi iracundia versatur mortalium? ubi cognati, quid igne? ubi amici, quid divinis opus est medicamentis? quid serpentibus ubi mali homines? quid opibus, quando doctrina adest praeclara? ubi pudicitia, quid ornatu facias? ubi suavis poesis adest, quid imperio?
19. Rectitudo adversus familiam; benevolentia semper in domesticos; aversio contra malignos; amor erga bonos; obedientia in principem; honor in sapientes; fortitudo contra hostes; patientia erga senes; versutia contra mulieres: qui hoc modo omni tempore agunt homines beati, illis etiam vita terrestris iucunda est.
20. Dic, quid inter homines non efficiat bonorum consortium? Mentis socordiam aufert, in oratione verum profert, honoris verticem indicat, peccata destruit, animum propitium reddit, ubique gloriam dispergit.
21. Victoriâ reportant probi illi et elegantiarum gnari poëtarum principes, quibus nulla pro gloriae corpore ex senectute et morte enata formido est.

HONORIS ET FORTITUDINIS LAUS.

22. Famem etsi tolerans, senio quoque adfectus, languesciente animo et molestam senectutem assecutus, gloria destitutus, extremos adeo spiritus trahens leo, furiosum tamen elephanti principem, cuius

capite fisso vescatur, trucidare unice quaerit: cur gramen aridum edat iste, superbia maximos antecedens?

23. Parvulum, musculis medulla et carne destitutum, foedum ossiculum assecutus, canis contentus est, etsi illo fames ipsius non sedatur: leo contra, canem aureum prope advenientem relinquens, elephantem prostrernit. Sic unus quisque, molestiam adeo subit, fructum ut quaerat naturae suae convenientem.
24. Quis mortalis in hoc mundo circum volvante non nascitur? Ast ille vere natus est per quem familia ad gloriam evehitur.
25. Florum veluti fasciculo duplex sapienti status est: vel enim in capite omnium hominum sit, vel in sylva marcescat.
26. Caudam agitat, pedem deorsum dimittit, et humi iacens ora ventremque ostendit canis illi qui frustum praebet: elephas autem firmiter adspicit et centum demum blanditiis adhibitis comedit.
27. Quinque alii tametsi adsint, Vrihaspatis et alii honorati, tamen contra illos hostilitatem non exercet Rahu, fortitudine prae ceteris clarus: duos tantum devorat lucis Deos, diei principem et nocturnam lunam, Danavorum dominus; ecce per halones circumcurrit, capite insuper abscisso.
28. Seshus portat orbem terrarum, cervicis scuto impositum; ille rursus per testudinis principem medio semper dorso sustentatur; hunc, denuo subiectum apro, oceanus non curat: o quam infinita est magnorum admiranda eminentia!
29. Alarum abscissio per fulminis ictus, ab irato Indro dimissos et multae ignis eruptionibus coniunctos, melius utique contigisset Himalayi filio, quam eheu! quum pater in mortis angustiis versaretur, in oceani fluctus casus ille domino gratus.
30. Quando vel ipsum crystallum non sentiens, solis radiis tactum, incalescit, quomodo homo generosus iniuriam, ab alio factam, ferat?
31. Leo, tametsi iuvenis, elephantem aggreditur, quorum glandulae maxillares furore madent: haec est natura heroum, non vero aetas ad gloriam impellit.

DE DIVITIIS.

32. Nobile genus in terram eat, eiusque virtutum greges in imum quoque deprimantur; bona indoles ex montis rupe cadat; domicilium igne consumatur; in fortitudinem fulmen subeat, ab hoste iaculatum, decidat: nobis pecunia tantum valet, nam ubi haec una deest, ibi omnes illae virtutes culmi instar levis sunt habendae.
33. Cui divitiae sunt, ille vir nobilis est, doctus ille, audiendus, officii gnarus, facundus quoque et spectabilis: omnes virtutes ad aurum inclinant.
34. Malis consiliis rex corrumpitur, devotus adfectu, filius voluptate, sacerdos neglecta meditatione, familia per filium impium, indoles malorum consortio, verecundia crapula, seges incuria, amor absentia, amicitia amoris socordia, divitiae mala administratione, pecunia negligentia.
35. Dandi, perfruendi, perdendi tres viae sunt divitiarum: qui neque donat, neque iis fruitor, huic tertia via superest.
36. Gemma per flumen Sonam arrosa; in bello victor, etsi telo vulneratus; furore destitutus elephas; flumina per imbres insulis instructa viridibus; luna dimidiata; contrita ex voluptate virgo formosa: sic non humiles sane splendent homines, etsi opes inter pauperes amiserint.
37. Esuriens, qui frumenti tantum cupit, quantum manu capi potest, ille ipse postquam dives evasit, terram universam stramini similem reputat: sic in opibus divitum inter laudem et vituperium variabilis deprehenditur conditio, divitias modo celebrat aliquis, modo aversatur iisdem.
38. O rex emulgere istam si cupis terrae vaccam, iccirco iam ut vitulum illud hominum genus fove: hoc enim ubi recte nutritur, varios semper fructus fert, ceu mundi arbor, terra.
39. Iusta et iniqua, dura simul et suaviloquens, severa ac mitis, opibus parcens largiensque, semper profusa sed item in pecuniam continuo intenta, variabilis sit principis veluti meretricis indoles.

40. Lex, bona fama, tutela sacerdotum, opum distributio atque usus amicorum denique patrociniū: quibus illae sex virtutes non sunt, quāenam caussa sit ad tales sese convertere principes?
41. Qui a creatore in cuiuscunque factorum libro inscriptus est fructus, exilis sit sive largus, illum certe adipiscitur homo, in solo vel inculto sive in Meru habitans, neque plus accipit. Tu igitur firmus esto et propter divites aerumnosam ne frustra tibi facias vitam; vides enim cadum ex puteo vel ex oceano eandem capere aquae copiam.

DE PRAVIS HOMINIBUS.

42. Inhumanitas, sine ulla caussa hostilitas, desiderium versus aliorum pecuniam et mulierem, importunitas contra bonos et familiares: haec est malorum hominum nativa indoles.
43. Perniciosus homo vitandus est etsi scientia sit ornatus: gemma coronatus serpens nonne formidinem quoque iniiciat?
44. Stultitia tribuitur modesto, devotione insigni superbia, innocenti fraus, heroi immanitas, tacenti ignorantia, miseria placide loquenti, nobili vanitas, loquacitas facundo, debilitas constanti: quāenam hercle virtus est proborum, quae a malignis mala non consignetur nota!
45. Ubi aviditas adest, nulla valet virtus; ubi calumnia, peccatis non necesse est; neque opus est devotione, ubi veritas; neque lustratione, ubi animus purus versatur; neque aliis hominibus, ubi probitas; neque ornatu, ubi magnus animus adest; ubi recti cognitio, quid tunc cum opibus; ast ubi mala fama est, morte carere possis.
46. Luna interdiu pallida, amata cuius iuventus evanuit, lacus sine nymphacis, os indoctum pulchritudinis, vir nobilis pecuniae deductus, difficilis semper aditu probus, homo vilis in principis aulam admissus: haec animo meo septem tela sunt.
47. Nemo sane amicus facile erit regibus iracundia crudelibus: sacrificatorem quoque, sacra obeuntem, tactus urit ignis.
48. Servi officium perquam molestum est et a constantibus vix peragen-

dum: si taciturnus est, mutus vocatur; si eloquens, ventosus et loquax; si ad latus se tenet, molestus est homo; si ex longinquo, socors; in patientia ignavus videtur; sin autem non perfert, simili modo impudens vocatur.

49. Quibusnam tandem bonum contingat ex consortio hominis improbi, malignitatem prorsus manifestantis, dissoluti, cuius insita mens prava in malis sese prodit operibus, qui opes a fortuna accepit et virtutem odio habet?
50. Initio magna, sed paullatim sese dissolvens; brevis antea, sed postea crescens, similis umbrae diei antemeridianae et post meridiem, est amicitia cum malis bonisque hominibus.
51. Feris, piscibus atque probis, quibus herba, aqua et quies destinatae sunt, venatores, piscatores et calumniatores semper in hoc mundo sunt osores.

DE BONIS HOMINIBUS.

52. Desiderium consortii bonorum, propensio in virtutes alienas, veneratio erga praeceptorem, ardor in eruditionem, cum sua ipsius uxore voluptas, metus a mundi vituperio, devotio erga Sivum, facultas sese ipsum regendi, aversio ab improbi consuetudine: tales ubi commorantur candidis virtutibus ornati, illis hominibus sit laus!
53. In rebus adversis firmitas et in fortuna aequus animus, in coetu facundia, in bello fortitudo, in auctoritate humanitas, ardor in libros sacros: haec est nativa magnanimorum indoles.
54. Donum clanculum distribuere, hospiti solitam praebere comitatem, post bene factum tacere, neque in coetu de ope, alicui praestita, sermonem facere; in fortuna secunda non superbire, neque abiectos de aliis facere sermones: haec proborum aspera, ensibus munita et a nemine monstrata est via.
55. Manu optimum quodque dimittere; capite ad praeceptoris pedes se prosternere; ore vera loqui; brachiis vincentibus fortitudinem monstrare incomparabilem; in animo constantiam servare; auribus

- denique textum percipere sacrum: hoc est ornamentum clarorum, natura comparatum, etsi alioquin potestate non gaudent.
56. In rebus secundis generosorum hominum animus tener est Nymphaeae instar, in adversis autem perdurus quemadmodum magni montis moles saxeae.
57. Roris gutta, in ferrum candens prolapsa, non amplius cernitur; ea vero in Nelumbii iacens folio splendet veluti margarita; quodsi haec ipsa sub sidere fausto in aequoris concham cadit, unio fit: simili modo infimi, medii et optimi homines ex aliorum consuetudine formantur.
58. Ille filius est, qui exhilarat virtutibus patrem; uxor illa, quae coniugis optat salutem; amicus talis, qui in rebus adversis et secundis aequae adest: hanc vero triadem in mundo assequuntur boni.
59. Qui humilitate insignes, aliorum praestantia enarrata, suas ipius virtutes revelant; qui rem familiarem adaugent propriam, dum aliorum opibus prospicere omni vi incipiunt; qui animi mansuetudine calumniatores confringunt, quorum volubilis lingua conviciis et verbis asperis scatet: tales in mundo praeclari, cum admiratione conspicui atque excelsi cui non videantur honorandi?
60. Ab animantis caede abstinere, alienas opes capiendi studium refracnare, verum sermonem proferre, pro tempore et viribus donare, ubi sermones de aliorum fiunt uxoribus taciturnitatem servare, cupiditatis flumen compescere, erga praeceptores humilitatem et in omnes homines amorem commonstrare: talis in omnibus libris sacris invariabilis norma et hominum proborum semita est.
61. Improbos non ambire neque precibus adire egenum etsi amicum, officiis convenientem vitam degere, vitium vel in vitae detrimento non committere, in calamitate erectum stare, clarissimorum virorum vestigia premere: haec proborum aspera, ensibus munita, et a nemine monstrata est via.

DE OPE ALIIS PRAESTANDA.

62. Inclinatae videntur arbores fructus onere, per aquas salubres deorsum feruntur nubes: nec sese efferunt homines probi propter divitias; sic natura est eorum qui alius beneficium remunerantur.
63. Auris per auditionem nitet, non per inaures; per donum manus, non autem per armillas; corpus per misericordiam erga alios miseria afflictos, non per santalum.
64. Vitiosos abalienat, saluti incumbit, secreta occultat, virtutes revelat, afflicto non deserit, pro tempore donat: haec sunt signa quibus boni amicum describunt fidelem.
65. Nelumbiorum iubar expandit sol, luna aperire iubet Menianthis calicem, non sollicitata nubes aquam tamen distribuit: boni sponte pro aliorum salute vires intendunt.
66. Probi homines sunt illi, qui aliorum rebus operam dantes, suam ipsius utilitatem non respiciunt; homines vulgares ii, qui aliorum rei studium non impendunt, antequam suam perfecerunt; homines furiales sunt illi, qui alienam salutem sui commodi causa disturbant; quomodo autem illi sint appellandi, qui nulla causa fortunam alterius subvertunt, nescio.
67. Ex lacte aquae, animo destitutae, omnes virtutes evenerunt antea: aqua igitur, lactis aestum percipiens sponte semet ipsum igni devovet; lac vero, amici casum videns, contristatur, in flammam abire cupit et, cum aqua demum coniunctum, quiescit talis utique est bonorum amicitia.
68. Ibi dormit Kesavus, ibi etiam ipsius hostium turba, ibi quoque dormiunt refugium quaerentes montes alati, ibi denique ignis submarinus commoratur cum omnibus rebus mundum destruuntibus: o quam latum, validum et oneris patiens est aequoris corpus!
69. Cur testudinis dorso ex onere dolor non est ut terram illa deiiciat et cur soli non contingit fatigatio ob quam immobilis sedeat? quam ob rem igitur propositum relinquens vir cordatus mente pudorem non concipit? In rebus oblati perseverantia: haec via regia est bonorum.

70. Cupiditatem extirpa, cole patientiam, relinque fastum, ad peccatum non inclina, verum loquere, sequere virtutis viam, venerare sapientes, inimicos honore dignos honora, vel prosequere, occulta tuas virtutes, famam conserva, afflicti miserere: haec probos decent.
71. Ille, qui mentem, sermonem ac corpus puro nectare impleverunt, qui trimundum beneficiorum copia exhilararunt, qui alienarum virtutum atomum in montem semper convertunt, tales praeclari in proprio animo gaudium concipiunt.

DE CONSTANTIA.

72. Gemmis pretiosis non acquieverunt Dei, neque ex veneno tremendo metum conceperunt, sed non nisi nectar adepti opus intermiserunt: fortes ex finito opere demum quiescunt.
73. Inceptum haud profecto fit ob difficultatis metum a pigris; incipientes difficultatibus oppressi quiescunt medii; difficultatibus vel iterum iterumque contriti inceptum praeclari homines non deserunt.
74. Pigritia utique hominibus magnus, corpori infixus, est hostis; non est labori similis amicus, nam, qui agit, non perit.
75. Viri animo constantis, malis tametsi obruti, non potest extinguere perseverantia: deorsum conversae facis flamma nunquam deorsum tendit.
76. Ille vir, cui mulierum oculorum tela non transfigunt mentem, neque incendit irae ardentis flamma, quem innumerae perceptiones cupidinis laqueis non trahunt, talis universum hunc totum trimundum devincit.
77. Melius utique ex alta praeduri montis rupe in vallem cadat corpus illud, inter praerupta saxa elisum; manus potius porrigatur magni serpentis ori acriter pungenti; melius in ignem cadat aliquis quam ut virtus intereat.
78. Ignis illi in aquam convertitur, oceanus statim in rivulum, Merus mons in exiguum calculum, leo itidem in dorcadem, serpens in serti speciem, venenum in nectaris pluviam, in cuius corpore omnis mundi principes superans enitet virtus.

79. Modo humi stratum habens, modo in lectica dormiens; modo herbis vescens, modo oryzae cibo delicatiore; modo panno vestitus, modo coelesti veste indutus: vir prudens, officiis deditus, nec malum curat nec bonum.
80. Imperii decus est humanitas, roboris oratio mitis, sapientiae continentia, patientiae modestia, divitiarum sex merito distributio, devotionis irae remissio, principis clementia, iustitiae ut sine fraude sit: omnium vero summum ornamentum est, illa omnia efficiens indoles.
81. Morum scrutatores vituperent laudentve, fortuna adveniat abeatve ad libitum, mors hodie adsit vel Yugo demum finito: in virtutis semita pede non vacillant constantes.

DE FATO.

82. Serpenti, spe delecto et corpore per canistrum vexato, cuius sensus evanuerunt fame, rattus ipse, foramine facto, ad edendum in os cadit noctu; huius carne recreatus celeriter ille per viam, ab hoc factam, abit: confidenter obdurate, fatum enim hominum abundantiae et egestati pariter prospicit.
83. Prolapsa pila manus ictibus iterum exsurgit: sic inconstantes sunt proborum hominum fortunae casus.
84. Amputata recrescit arbor, defecta vel etiam luna denuo fit plena: ita considerantes boni non attristantur calamitate.
85. Dux ubi fuit Vrihaspatis, telum fulmen, Dii milites, coelum arx, foedus vel adeo Vishnuis adfuit, ubi Airāvatus vehiculum; sic potentia et viribus praeditus ille, hostibus tamen potentioribus fractus fuit in certamine: nonne igitur perfugium ad fatum decet? Eheu inanis hominum est vis!
86. Calvus, per solis radios vertice ardens et locum quaerens umbrosum forte fortuna sub Vilvam sese contulit arborem; ibi autem ipsi, per magnum fructum cadentem, fractum ex tempore fuit ca-

put: sic plerunque ubicunque se convertit fortuna relictus, ibi quoque res adversae eum comitantur.

87. Elephantorum vel et serpentum vincula, lunae solisque per draconem vexationes et sapientum penuriam videnti mihi: fatum eheu esse perpotens, opinor.
88. Creat Deus talem omnis praestantiae fodinam, hominum unionem tanquam terrae decus: quodsi hoc ipsum momento destruit denuo, vae quanta est ignorantia fati!
89. Si in Carirae frutice nullum conspicitur folium, quid culpa est veris? Noctua si interdiu non volat, quid soli criminis est? Guttae si non cadunt in Chataci rostrum, cur nubes vituperanda? quod antea per fatum ludendo instituit Deus, quis est qui hoc inscriptum delere valeat?
90. Quod per dominum divinum ipsum in mundo cuique ex arbitrio constitutum est, id ipsum adsequitur parvum sit sive magnum; nullum vero ad agendi rationem refugium relinquitur: nam etsi nubes, omni spe plena, quotidie plueret, guttae teneres non nisi binae in Châtaci os inciderent.
91. Oceano sese immergat aliquis, in Meruis verticem adscendat, hostem devincat in certamine; mercaturam, agriculturam, servitium et sic reliquas omnes disciplinarum partes ediscat; immensum aether ayis instar adeat, magno nisu facto: non fit heic quod fato volente fieri non debet, unde igitur intereat quod existit?

DE OPERIBUS.

92. Colimus Deos: at nonne hi ipsi salutiferae obtemperant necessitati? Fatum ergo laudandum: hoc tamen ipsum unice dependet ab opere frugifero; quodsi vero fructus actionem sequitur, quid opus est Diis et fato? Laus igitur sit operibus, quibus potentiâ non antecedit fatum.
93. Quo opere Brahman, figuli instar, brahmanici ovi vasculum in sinu formavit; quo Vishnus in decem, magnis angustiis plenam

Avatârorum necessitatē est coniectus; quo Sivas, cranium pro vase manu tenendo, stipem erogare iussus est; quo sol semper in coelo vagatur: huic operi sit veneratio.

94. Non forma praemia fert, nec familia, neque indoles, nec sapientia unquam, neque minus servitium omni contentione factum: bona tantum, antea per devotionem collecta, opportuno tempore fructum praebent homini sicut arbores.
  95. In sylva, in proelii campo, inter hostes, aquas et ignes, in magno aequore vel in montis vertice dormientem, desperantem vel in angustiis versantem protegent bona opera, antea peracta.
  96. Quae pravos in bonos commutat, stultos in sapientes, hostes in amicos; quae occultum revelat et venenum statim convertit in nectar: illam cole boni operis Deam, salute si vis gaudere exoptata o bone, neve frustra tibi curam fac per vanum in steriles virtutes studium.
  97. Boni speciem prae se ferat an mali opus aliquid: per sapientem illud adgredientem ab initio omni cura evitanda est praemiorum expectatio: est enim operibus cum animi perturbatione inceptis aerumnae fructus, qui animum angit veluti telum.
  98. In olla gemmis ornata, multis suppositis lignis arundinem excoquit ut olearius; aureo aratro solum exarat herbae sterilis causa; Camphoreaceis abacissis arboribus sepem parat ut lentes ibi serat, homo infelix ille, qui ad hoc operum theatrum delatus, non ad devotionem sese accingit.
  99. Horribilis sylva illi pro urbe delectabili est, omnes gentes illius colunt virtutem et universa terra plena gemmarum fodina est illi, cui homini multa adhaerent bona opera, antea peracta.
  100. Modestiae et praestantiae copiam parans et candidissimi ipsius quasi animum generans propositum, qui semel conceperunt viri generosi, hi omni labore virtutis voto incumbunt, neque amplius relinquunt sed fortunam potius vitamque.
-

CENTURIA TERTIA.

DE DEVOTIONE.

1. Is, cuius frons pulchro lunae segmento, flamma veluti expansa, ornata est, lucis Deus, qui circumvolitantem amoris phalaenam iocando comburit, salutis statum prodire iubens; qui onus tandem, ex infinitis stultitiae tenebris exorsum, removens, mentem in domicilio devotorum devincit, sapientiae fax est Harus.

DESIDERII VITUPERIUM.

2. Nobiles, qui intelligere possint, invidia capti sunt et amore sui corrupti; alii autem ignorantia afflicti: spreta igitur in libris sacris latent monita.
3. Equidem salutem, devotione in mundo parabilem non praevideo et praemium, probis destinatum, metum mihi parat consideranti: namque res sensibus subiectae tam diu capiuntur ab hominibus magna virtute gaudentibus, ut maximi tandem momenti nobis sentientibus videantur ad studium iis impendendum.
4. Pererrata est regio ubique montuosa et aspera neque emolumentum ullum perceptum; relinquendo debitum adversus genus ac familiam honorem, munera capessita sunt mercede destituta; cibus honore privatus in peregrinis domibus, corvi instar cum timore, quaesitus est: malo operi dedita inbias o cupiditas, neque unquam satiaris.
5. Thesauri desiderio perforata mihi est terrae superficies; igne adustae sunt montium fodinae; transnavigatus porro oceanus et principes summo studio sunt culti; noctes denique in coemeterio transactae sunt, mente in incantationis tantum formulas directa; neque minimum quidem hilum assecutus sum: o desiderium iam relinque me!
6. Quomodo tandem vilissimorum hominum obiurgia perferuntur nobis, illorum obsequio omni cura intentis? Intus cohibitis lacrimis vel ridendum est animo gaudiis deprivato et, cogitatione tanquam

- poste facta, iunctis manibus coram mente captis standum — o spes, vana spes, quid quaeso ulterius me saltare facis!
7. Cur non in gratiam huius vitae, guttae in loti flore similibus, opera nobis sit adhibenda ut, nulla consideratione facta, vel ante pedes divitum, quibus auri fames mentem obnubilavit, peccatum committamus virtutes nostras sine omni pudore enatrandi?
  8. Voluptates non capiuntur, nos vero capimur; devotio non solvitur, nos autem solvimur; tempus non praeterit, nos autem inferimus; desiderium non teritur, nos autem terimur.
  9. Facies rugis iam decrepita est, canitie notatum caput, membra fiunt debiliora: desiderium solum juveniliter viget.
  10. Abiit voluptatibus fruendi desiderium; dignitas inter homines evanuit; socii aequales in coelum transierunt; postea quoque amici, vitae similes cari; cum baculo vix erigere me possum et oculi nube quasi tenebrarum sunt obtecti: tamen eheu, corpus illud miserum mortis adventum formidat!
  11. Spes utique flumen est, cuius aquam voluptates repraesentant, desideria undarum strepitum referunt; adfectuum crocodilis distinctionisque avibus repletum est; arborem constantiae abripit; permagnam ac transitu difficillimum praebet stultitiae vorticem et altis cogitationibus veluti ripa munitum est: ad illius ripam pervenientes candida mente exsultant Yogipotentis.

DE REBUS, QUAE SENSIBUS CONCIPIUNTUR, SPERANDIS.

12. Qui tranquillitatis et felicitatis gaudio exhilarantur, horum non caduca sunt gaudia; qui vero alii divitiarum cupiditate animum implent, horum desiderium nondum est victum: cuius igitur causa talis per fatum constitutus est fortunae dominus? Etenim ii qui, parato auro magnitudinem assecuti, pro animo suo timent, non mihi placent.
13. Invite abeunt res terrestres, longa quantumvis consuetudine nobiscum coniunctae: quodnam igitur in separatione discrimen est

cur ipse eas non abiiciat homo? Sponte praetereuntes immensum animi dolorem relinquunt, ex arbitrio autem relictæ infinitum tranquillitatis gaudium præbent.

14. Qui e divina scientia sapiunt homines mente puri, o quam arduam rem perpetrant, quod vel gaudia parantes deserant opes, omnino desiderii expertes! Nos autem ea, quæ neque unquam habuimus, neque nunc habemus et in quibus possidendis firma confidentia non est, ea inquam, quæ spe tantum comprehenduntur, relinquere non possumus.
15. Beati illi, quorum, dum in montium cavernis sedentes supremum numen meditantur; prae gaudio effusarum lacrimarum guttas ebibunt aves, sine timore in gremio sedentes: nobis autem vita teritur pretiosa, dum imaginatione effictis palatiis, lacuum fluminisque riparum voluptati et nemorum amoenitati cum ardore intenti sumus.
16. Cibis mendicatus et quidem ex aqua semel per diem constans, pro lecto humus, pro sociis proprium corpus tantummodo, pro veste pannus tritis centum adsumentis consutus: nec tamen eheu! relinquunt sensuum oblectamenta.
17. Ubera, carne constantia, vasis aureis adsimilantur; os cum luna comparatur, quum tamen sit pituitæ receptaculum; nates, fluente urina madidae, pulchri elephantis genis aequiparantur: sic statim contempta est forma illa, quæ optimorum poetarum epithetis extollebatur.
18. E longinquo rem novam repetit suasor et, humilem sermonem longe devitans hominibus bonorum coetum ornantibus quam maxime deditus est; terrestribus cogitationibus occupatus pedetentim exornat orationem, quemadmodum, curarum oneribus semper vexatus, amorem depingit poeta.
19. Rationis expertus culex in flammam volat acerrimam et piscis quoque ex ignorantia escam hamo adfixam admordet; nos autem dignoscentes sumus neque tamen cupiditates, tantis infortuniæ rebus coniunctas, evitamus: vae immani ingenti stupori!

20. Oceano divisa est terra et thesaurus ille aquarum centum Yojanis patet; sol viatoris instar coeli mensuram semper transgreditur: simili modo, o homines venerandi, quorum, gaudii gemmas agens, vitae status iam effloruit, infinitam quoque illam proborum sapientiae cogitationem debetis aemulari.
21. Alta domus, filii a sapientibus honorati, innumerabiles opes, uxor proba et aetas iuvenilis (mihi sunt): sic glorianur ignorantia decepti homines, hoc omne sempiternum fore putantes quando mundi carcerem ingrediantur: sapiens vero, quovis temporis momento evanidum videns illud, omnia contemnit.

DE MENDICITATIS ET EGENTIAE MALIS.

22. Quis homo sentiens sui tantum ipsius ventriculi esurientis causa Da! dicat, quin potius, prae stipem erogandi timore balbutiens, quocunque modo parvum istud vocabulum proferat, quando matremfamilias videat cibo destitutam, cuius vestem laceram arripiunt parvuli ipsius, clamantes, fame laborantes et vultu hilari iam contristati?
23. Magni, cuiuscunque gloriosi, honoris nodum solvens; gravissimarum virtutum cumuli quasi lotum splendide florentem lunae luminis instar enecans et bipenni simile, magnum pulchrumque pudoris arbustum abscindens est ventriculi illud vasculum, quod difficile impletur simulationemque gignit.
24. Melius est ut mortalis, fame vexatus, ad stomachum vacuum implendum, in vico sancto vel in sylva magna, testa sumpta, cuius manubrium candida obtexerit veste, quodvis virtutis gremium, purpureo fumo ex sacerdotum igne insignitum, ostiatim intret honoratus et tanquam dominus, quam ut quotidie cum domesticis ipsi similibus inopia laboret.
25. Himavatis loca, Gangeticarum undarum adspersione refrigerata, cuius pulchra rupium superfacies a sapientibus colitur, cur desolata manent? quia homines frusto, ab aliis accepto et contemptu coniuncto, contenti sunt.

26. Quid radices prosunt in cavernis interiturnae et cataractae e montibus desilientes? quid arbores succulentos fructus ferentes et corticem praebentes rami? quod hominum vilissimorum, qui ob violentiam omnem pudorem absterserunt, coluntur ora, quorum supercilia, propter exiguas opes iniuria paratas, superbiae vento saltare iubentur.
27. Puris radicibus fructibusque, amoris benevolentia coniunctam, hodie tibi para conditionem, humi lecto e teneris pulchrisque foliis strato: exsurge, eamus in sylvam! Ibi turpium nimirum, ob stultitiam mente captorum, dominorum nunquam audiuntur vociferationes, quae ex opibus, morbis et animi perturbatione exoriantur.
28. Fructus pro lubitu capiendus; nemus curarum expers arborum; aqua fluminum limpidorum ubique frigida ac suavis; stragulum tactu molle, e foliis suaviter sparsum: quae quum adsint, cur tandem iniuriam tolerant ad divitum portam miseri?
29. Meditatione finita lapidosum in montis spelunca stragulum ingressus equidem cum contemptu et risu recorder illorum praeteritorum temporum, quae auctis quidem a divitiarum Deo efflagitatis opibus misere fruebantur, quae tamen exiguum tantum praebabant menti, rerum terrestrium contemptui nondum adsuetae.
30. Unus colatur Deus, aut Vishnus aut Sivas; unus amicus, rex aut mendicus; unum domicilium, in urbe aut in sylva; una uxor, pulcra aut foramen.
31. Devotorum principes cibum emendicatum praedicant minime infelicem ac tristem, sed videtur ipsis formidinem ubique depellens; malam invidiam, iram et insolentiam infringens; malorum copiam prosternens, ubique et quotidie praesens; et sine ullo labore comparandus; piorum grata lustratio; Sivi hospitaculum non repellens verum sempiternis thesauris impletum.

DE VOLUPTATUM INSTABILITATE.

32. In voluptate aegritudo metuenda est, pro familia humilitas, opibus imminet tyrannus, honori calamitas, fortitudini hostis, pulchritudini

mollis, libris sacris facundus, virtuti praeus homo, corpori mors: omnis res in terra metu coniuncta est, hominum autem devotio non habet quod metuat.

33. Morte invaditur omne natus, senectute pulcherrima corrumpitur inventus, tranquillitas opum aviditate perit, sequi animi felicitas pulchrum foeminarum tentationibus turbatur, per homines invidiosos corrumpuntur virtutes, regiones nemorosae serpentibus infestantur, principes a malis reguntur amicis, inconstantia vel ipsae vires divinae irritantur: quid tandem est quod noxam alia re non patiatur?
34. Lakshmi ubi curis morbisque centenis ac variis hominis salutem eradicat, ibi casus adversi incidunt, apertis quasi portis; natus quemque nolentem volentem celeriter sibi subiicit mors: quod igitur per Fatum, nullo instigatum stimulo, constitutum est, quomodo tandem stabile dici queat?
35. Voluptates ut altorum undarum aestus sunt tremulae, spiritus vitales subito corruentes, exigui sunt dies et iuventutis insuper felicitas in multis versatur laboribus: inanem igitur mundum cognoscentes, experientia edocti, studium vobis cohibeatur mente a mundi favore aliena.
36. Inconstantes sunt voluptates veluti fulgur in magnae nubis sinu corruscans; vita fragilis quemadmodum aquae gutta, quae ex nube vento commota diffrangitur; celeriter vacillant iuventutis gaudia, corporis adminicula perperam reputata: in devotione, quae constante meditationis scopo facile attingitur, sapientiam cognoscite sapientes.
37. Vita ut undarum fluctus transiens; iuventutis felicitas paucis tantum diebus constans; opes cogitationi sunt similes; voluptatis copiae ut fulgur in nubibus collectis emicantes; cum amasiis quibus fruimur gaudiis ex cervicis amplexu et osculatione, haec omnino non manent: mentem igitur ad divina dirigite! horribilis enim existentiae mare est enavigandum.

38. Molestae corporibus occultis in matris uteri impuri medio commorandum est; in iuventute quoque gaudium, per amicae separationem acerrimo dolore coniunctum, interrumpitur; uxoris mortem experta domus laetitia caret; senectutis etiam conditio tristis est: fatemini o mortales, in hoc mundo ne minimum quidem felicitatis exstare.
39. Tigridis instar senectus stat comminans, morbi tanquam hostes cum corpore pugnant; vita destillat veluti e fracto vase aqua: mandus tamen sectatur inania, quod sane mirandum.
40. Fragilis conditionis variae sunt voluptates in quibus hioce mundus vertitur: cur tandem illius caussa, omni adhibito studio, circumeratis o mortales? Mentem, a centenis spei laqueis quietismo liberatam, in proprio ipsius domicilio, ubi desideriorum origo coeretur, cohibete, si consilium nostrum putatis salutiferum.
41. Quicumque homo in quo sapientia commoratur, is Brahmanem, Indrum et reliqua Marutorum genera stramini similia reputat; illius enim voto opes, trimundi imperium et reliqua irritantur; solus hic est insignis et prae ceteris nitet: o bone, momento fluxam, ab illa diversam voluptatem, ne secteris!

DE TEMPORIS VELOCITATE.

42. Delectabilis illa est urbs et summus ille rex multitudine undique stipatus; ad ipsius latus prudens consedet coetus; ibi mulieres sunt lunae orbi similes facie; illic principis vesana cohors, collaudatores et confabulationes: cuius iussu haec omnia memoriae transmittuntur, tempori illi sit laus.
43. Ubi multi erant olim in aliquo domicilio, ibi nunc unus tantum manet; ubi vero singulus et postea plurimi conspiciebantur, in fine nullus erit: sic tempus, noctem diemque veluti talos iaciens, cum Kâli in terrae alveolo vivis ludit tesseris.
44. Ortu quovis et occasu solis de die in diem vita evanescit; neque a nobis cognoscitur tempus, dum multo laborum onere gravati

continuo occupati sumus, neque oboritur formido videntibus nati-
vitatem iam ex senectute in mortem vergere: stultitia praeditum
voluptatis vinum hauriens temulentus quasi est mundus,

45. „Nox illa praeteriit et dies quoque,” sic homines frustra cogitantes,
inceptos quocumquemodo labores omni studio nihilominus alacri-
ter denuo aggrediuntur: hoc modo infinitis, laudatis modo ac vi-
tuperatis, sensuum obiectis per hunc mundum depressi, nos eheu
stultitia non erubescimus.
46. Quodsi meditatione, rite facta, Sivi domicilium non attingitur
propter mentem in res mundanas defixam, quodsi virtus porro,
quae ad coeli portae valvas perducere queat, labore non acqui-
ritur, idem est ac si mulieris uberum et lumborum par in somno
non amplecteremur et bipennes tantum essemus ad iuvenile matris
nemus scindendum.
47. Scientia, in orbe terrarum honorata, quae altercantium multitudi-
nem refrenat, si obedientiae non adsuescit ipsa; et gloria, quae gla-
dii acie vel elephanti domat cervicem, si ad coelum non perdu-
cit; vel denique si succus e teneris amicae labiorum surculis post
ortam lunam non bibitur: tunc iuventus, sine fructu eheu praete-
rita, similis est in casa vacua lampadi.
48. Scientia, quae colitur virtutis signis expers; opes, quae labore non
acquiruntur; obedientia porro, si pia adversus parentes mente
non insignis est; virgines denique, protensos prae desiderio oculos
habentes, si in somno non complexu tenentur: tempus tale avi-
ditate in frusta aliena veluti per corvos nutritur.
49. Nos, quibus liberi adsunt, qui, longo quantumvis tempore circum-
cant, nobis aliquando similes, senum quoque emortuorum memo-
riam revocabunt; nos inquam tales sumus ut, de die in diem ca-
sibus obnoxii, conditionem adepti simus arboribus in arenosa flu-
minis ripa crescentibus similem.
50. Aetas centum annorum hominibus destinata est: noctu dimidium
transit; alterius vero dimidii pars dimidia infantia et senectute

transigitur; reliquum, morbis et separationis doloribus coniunctum, servitute aliisque teritur: ubi tandem salus erit mortalibus in vita magis inconstante quam aquae fluctu?

51. Per momentum infans et per alterum momentum iuvenis amore gaudens, per momentum opibus destitutus atque per alterum momentum divitiis abundans homo tandem, membris senio adfectis et corpore rugis obducto, histrionis instar, fabula peracta, Yami urbis cortinam ingreditur.

DEVOTI ET PRINCIPIS COLLOQUIUM.

52. Tu quidem rex es, sed nos quoque colimur honore sapientiae a venerato praeceptore profectae; insignis tu es opibus, gloriam nostram vates per regiones divulgant: hoc modo, quum permagnum inter nos utrimque discrimen sit honoris et divitiarum, tu si a nobis aversus es, nos etiam omnino te non petimus.
53. Opibus imperas tu, nos vero eodem modo sermonibus imperamus; tu heros es, indelebilis nostra facultas in praecepto consistit quo gloriosi febrem superbiae extirpamus; te colunt divites, me autem ad mentis macula abstergenda audiendi cupidi: ad me igitur si tibi non patet aditus, mihi semper abiit ad te veniendi desiderum.
54. Nos hic contenti sumus vestibis corticeis, tu sericis: eadem nostra est tranquillitas et sine discrimine discrimen; pauper etenim erit ille cuius aviditas ingens est, at quis dives, quis egenus qui animo contentus est?
55. Adest fructuum ad edendum satis, dulcis ad bibendum aqua, stragulum in terrae dorso et vestimentorum corticeorum par: neque igitur malorum hominum, quorum sensus omnes propter tenuis copiae veluti mellis potum oberrant, probare possum superbiam.
56. Vescamur emendicato cibo, plagas coelestes amictus instar induamus, dormiamus in telluris iugo: quid faciamus de dominis?
57. Non sumus saltatores, o rex, non comoedi, cantores, non turpes sanniones, neque sumus mulieres, uberum pondere inclinatae: quid nos in aula tua faciamus?

58. A magnanimis quibusdam dominis terra creata olim tenebatur; ab aliis, qui eam devicerant, dono profundebarur straminis instar; alii iam nunc heroes mundis fruuntur quatuordecim: undenam igitur ista hominum superbiae febris, paucarum urbium possessione enata?
59. Undenam tanta principibus aviditas ad hanc terram acquirendam, in qua percipienda centum regibus ne momentum quidem commorari licuit? Ut ipsius partis parte et ex hac vel minima tandem particula fruantur domini, angore trepidantes, summum gaudium concipiunt stolidi.
60. Nonne tota ista luti gleba, aquarum fascia vestita, exigua est? hac tamen regum greges sibi ipsi gratulantes per centena bella fruuntur; quodsi hoc modo vel ii flagrant qui dare possint, quanto magis pauperes miseria afflicti: vae, vae vilibus illis hominibus qui parvam quoque horum suppellectilem efflagitant!
61. Quis tandem ille natus fuit, cuius cranium candidum per Sivum capiti alte impositum, ornamento inservit? Undenam igitur viro- rum gravis illa, incomparabilis arrogantiae febris contra homines quosdam modestos, quorum mens humilis ad vitae salutem directa est?

AD MENTEM ALLOCUTIO.

62. Cur variis modis aliorum mentes quotidie colens, o cor, favorem captare studes, aerumnis suis sterilem? Quam ob rem tandem in te ipso contento, lucida rationis gemma insignito, pura mens non tibi nutrit desiderium?
63. Quid frustra oberras o mens? aliquantulum requiescas! quodsi sponte fit semel institutum neque aliter ideo fit, praeteriti haud memor nec futurum curans animadvertite hic voluptates, quam inconsiderate abeant adveniantque.
64. Requiesce a crassis istis ferreisque sensuum obiectis, confugiens ad bonorum viam, quae omnium malorum lenimentum extempore suppeditare valet; spirituales adnitere statum; relinque tnam, un-

- dae instar vacillantem, agendi rationem, neve amplius inconstantem cole mundi amorem; o cogitatio contenta iam esto!
65. Stultitiam desere et laetitiam quaere per eum qui crescentem in vertice lunam gerit gemmae instar; o mens, prope coelestis fluminis ripam domicilium cura parandum: quae enim fiducia est in undis, aquae bullis, in fulgoribus et mulieribus, in flammis, serpentibus et fluviis praeterlabentibus?
66. O mens, ne semel quidem cum ardore cogitare velis fortunam illam inconstantem, mobili meretricum ioco, a nutu principum obliquo pendenti, similem: pannis involuti per Benaris platearum series, domuum portas intrantes, stipe gaudeamus erogata, quae in pateram manu oblatam cadit.
67. In fronte cantus et facundi poetae; in lateribus mulieres formosae; a tergo blandus armillarum strepitus flabellum tenentium puellarum: quodsi haec adsunt, mundanae voluptatis dulcedinem gustare liceat, sin minus, statim aggredere o mens, meditationem omnes cogitationes absorbentem.
68. Impetratae fortunae, omne desiderium explentes prostent: quid tum? pes cervici hostium sit impositus: quid tum? congregati adsint amici opesque: quid tum? ad mundi interitum perdurent mortalium corpora: quid tum?
69. Veneratio erga Sivum; moriendi et nascendi timor animo insitus; nulla in socios adfectio, neque ex amore enatae animi perturbationes; ab innatis malis liberi, per homines non frequentata silvarum lustra colentes: hoc Vairāgyam est, quid melius hoc et magis optandum?
70. Meditare igitur, o mens, infinitum illud, sempiternum, summum, omnipervadens Brahmum! quid istis vanarum rerum cogitationibus? Illius enim cultori voluptates illae, quas terrae imperium et similia praebent, per miseros tantum homines honoratae videntur.
71. Infernum intras, vadis ad aethera, orbem transsiliens terrarum per-vagaris o anime cum levitate: cur oberranti tibi nunquam purum

illud, in te ipso habitans, numen venit in mentem, per quod ad salutem pervenis?

DE REBUS AMBIGUIS.

72. Quid faciendum de libris sacris late divulgatis, Vedis nimirum, Legibus et Purānorum lectionibus, qui in paradisi vico tabernaculum ad habitandum promittunt et opera officiaque ludunt? Unā neglecta scientia de domicilio in quo animi tranquillitas commoratur, quae tanquam Kāli ignis est, ex huius mundi malorum caesarie continuo cadens: distinctiones illae negotiatorum quasi merces sunt.
73. Quod elephantī, buccis genisque ex urigine fissis ac somnolentia segnes ante portam stant, auro vestiti; quod equi citato cursu incedunt superbi; quod cithara, tibia, cymbalo, tuba et tympano dormiens suscitatur: haec omnia, Indri tametsi pompae similia, a iustitiae Deo exploduntur.
74. Statura incurvata est, incessus vacillans et diffracta dentium series, visus hebetatur, surditas augetur et lingua iam balbutit, sermonem non amplius honorant cognati homines, neque uxor audit: eheu misera hominis decrepita senectus! neque ipse filius illi amicus est.
75. Colorem in capite candidum videntes capillorum et conditionem virorum ex senectute depressa, mulieres longe aufugunt, talem evitantes veluti Chāndālorum puteum in cuius situla os depositum est.
76. Quamdiu sanum hocce corpus sui compos est, quamdiu senectus ex longinquo manet, quamdiu sensuum vigor intactus, quamdiu vita incolumis; tamdiu pro animi salute magna contentio est facienda sapienti: conflagrata enim domo puteum fodiendi labor quid prodest?
77. Quam ob rem poenitentes ad Gangam habitemus? Colamus vel potius mulieres virtute insignes, modestas; vel etiam exsorbeamus librorum copiam, in variis carminibus nectaris succum praebentem: nescimus quid faciamus inter mortales, quorum vita paucis tantum oculorum nictationibus constat.

78. Difficilis ad moderandum est dominus et veloci equorum mente praediti sunt principes: nos vero, magna spe inducti in supremam dignitatem dirigimus animum, donec senile corpus et caram illam vitam mors aufert. Quae quum ita sint amice, nulla alia salus in terra relinquitur sapientibus quam devotio.
79. Auctoritate diminuta, divitiis interitis, opibus ad inopiam redactis, mortuis cognatis, domesticis dissipatis et iuventute paullatim evanida, illud unicum mente puris convenit ut alicubi domicilium sibi parent inter frutices excavatae speluncae in monte sacro, cuius rupes Gangetica lustrantur aqua.
80. Iucundi sunt lunae radii, iucunda in herboso nemore commoratio, iucunda felicitas in amicorum advenientium consessu, iucunda de carminibus confabulatio, iucunda amicae facies, in qua ira expressa emicat lacrymae gutta: iucunda haec omnia quum evanuerunt nihil amplius animo sunt.
81. Nihil iucundi est palatium habere pro domicilio, neque cantum et cetera audire, neque magnum bonum voluptati praebet adventus amicorum tanquam vita carorum: etenim boni semper in intimam sylvam se contulerunt, omnia illa caduca reputantes veluti umbram candelae tenerrimam, praetervolantis avis alarum ventulo commotam.

DE SIVI CULTU:

82. Mutabilem hunc trimundum putantibus nobis, o amice, non facile oculorum viam et aurium semitam ingreditur fortis illa et occulta in res terrestres cupido, quae, elephantae feminae similis, furibundi mentis elephanti excitat ardorem, devotionis posti alligatum.
83. Trita sunt animi gaudia, abiit quoque iuventus illa; etiam ipsa corporis officia ad sterilitatem tendunt nisi qualitates dignoscimus. Quid faciendum? Subito nos aggreditur validum tempus finem faciendi cupidus: non alia igitur salutis via manet quam ignotum Sivi pedum par.
84. Inter Sivum, mundorum dominum et Vishnum, internam mundi

animam, ad substantiam non mihi discrimen est: tamen in eum dirigitur veneratio mea, qui novam lunam in vertice gerit.

85. In coelestis fluminis ripam, cuius candida planities per claros lunae radios resplendescit, ubi feliciter consedentes et a voluptate perfruenda lassati, noctibus a strepitu silentibus, o Sive, Sive, Sive! ululamus, quando ibimus, oculorum acie prae multa lacrimarum vi obtusi?
86. Dispersis omnibus opibus, animum tenera misericordia impleti et mundum, ad sterilem vicissitudinis finem iam redactum, enavigantes, quando tandem in sylva sacra noctes, auctumnalis lunae radiis collustratas, transigamus, in Sivi pede unicum refugium ponentes?
87. Quando equidem Varanasiae ad immortalis Gangae ripam habitans, fascia cinctus et manus in caput attellens compositas, exclamabo: „o adsis Gauris domine! o Tripuri victor! o Sambhu! o Triocule miserere!” tunc dies transigam veluti temporis momentum.
88. Lustramine Gangeticis aquis facto et praestito puris floribus fructibusque sacrificio, simulac te o domine meditor cogitabundus, stragulo in montis cavernae saxo incumbens, animo quietus, fructibus vescens ac praeceptoris monitis gaudens: tunc equidem, o Sive, tua gratia a malo, per iuvenis pisciferi servitium parato, liberabor.
89. Humi stragulum lectus noster, immaculatum cervical brachia praebent protensa, canopeum nostrum coelum, flabellum refrigerans ille Favonius, lampas lucida luna; relictionis tanquam mulieris adfectu gaudens feliciter dormit Munis quietus, nullo corporis respectu habito, regis instar.
90. Solitarius, nil desiderans, quietus, pro patera manum et coelum vestimenti loco habens, quando o Sambhu, opera eradicandi potens ero?
91. Manu paterae loco utere; stipe, candida mente erogata, frui; ubique locorum consede et omnia veluti straminis cumulum vix adspice: qualiscunque enim mortalis inter devotos, indivisi et summi

- numinis scientiam cupientes, a Sivo, etsi corpus non deposuerit, gratiae beatitudine cumulabitur.

DEVOTORUM AGENDI RATIO.

92. Subligaculum in centena frusta discissum et pannus eodem modo laceratus, inopinatus et improvisus cibus emendicatus, somnus in coemeterii luco, ambulatio spontanea nec coacta, mens semper quieta, constantia in magno devotionis festo: quae omnia si ad-sunt, quid trimundi imperio facias?
93. Humus pro lecto, proprii lacerti pro cervicali, coelum pro canopeo, luna pro lampade; gaudium de quietis, uxoris instar, adepto studio; per coeli plagas, mulierum loco zephyri flabellis undique ventilatus, mendicus humi iacet tanquam rex, omnibus adeo desideriis vacuus.
94. Ovum brahmanicum gleba tantum rotunda est, quomodo desiderium commoveat sapienti? Num pisciculi vibratione oceanus turbatur unquam?
95. Mendicatum cibum edens, ab hominum familiari conventu liber, ex sua voluntante pendens, ab ordinem deponendi et sumendi discrimine liberatus, ex assumptis in via circumiectis, laceratis ac tritis, tribonium male consutum gerens, sine fastu, sine sui ipsius studio et desideria coercendi voluptate, veluti nectare, unice fruens, poenitens quisque versatur.
96. O mater terra, pater vente, amice ignis, consors aqua, frater aether! iste coram vobis supplex et coniunctis manibus precatur, ut equidem, omnis stultitiae copia abiecta, flagrante atque immaculata flamma, quae homini bonis operibus purgato ex vestrorum obsequii favore emicat, in summo numine solvar.
97. Quod dulcius quam mel et butyro succulentius menti, ut nectar purae, profluit vocabulum divinum, hoc nos contenti sumus: quamdiu tales erogatae stipes ad ventrem sustentandum parari possunt, tamdiu conditionem, quae in opibus servitute paratis versatur non desideramus.

98. Pabulum innocens et nullo labore parandum ventus per creatorem serpentibus est destinatus et pecora, quae graminis germina edunt atque in pratis dormiunt, per illum quoque nutriuntur: eadem conditio parata est hominibus, mente praeditis mundi oceanum enavigandi patiente; quam si quaerunt conditionem, omnes animi dotes celeriter ad perfectionem proficiscuntur.
99. Verba danti talia reddant qui nugis adsueti sunt! nos vero a furo immunes verba dare non possumus: insignis potius in mundo scientia distribuatur, neque leporis cornu: quis enim alteri hoc praebeat?
100. Antea sapientia mortalium, mente purorum, in curis alienandis constabat; procedente tempore sensualibus hominibus in captandis sensuum oblectamentis evanuit illa: quodsi iam nunc principes, exiguum tantum orbis terrarum possidentes, homines a libris sacris recedere vident, eheu, magis magisque indiem sapientia illa deprimitur!
-

SUPPLEMENTUM.

1. Coerceri potest ignis aqua, solis calor umbella, elephas furiosus stimulo acuto, bos et asinus fuste, morbus variorum medicamentorum complexu, carminibus salutiferis venenum: sic omnibus rebus in Sastris medicina parata, stulto autem non est medicamentum.
2. Poesis et symphoniae partium ignarus similis est pecori cauda et cornibus destituto: nam etsi vivit gramen non edens, illa tamen pecorum conditio ipsi quam maxime convenit.
3. Quibus neque est scientia, nec religio, nec liberalitas, nec sapientia, neque indoles bona, nec virtus, nec iustitia: hi inter homines, vitae onus portantes, sub hominum forma veluti ferae ambulantur.

4. Filius virtuti addictus, coniux carissima, dominus benevola facie praeditus, amicus dilectus, domestici fideles, mens aerumnis vacua, forma venusta, opes constantes, os eruditione ornatum: haec apud Vishnum clementem, coelicolam, optimum, mortalis assequitur.
5. Diviti omnes adsunt sensus, adest officium, sapientia indelebilis et eloquentia; at vero divitiarum calore relictus ille ipse homo statim mutatur, quod sane mirum est.
6. Tu quoque Châtaka, quum guttae hoc modo tibi discernantur, quam ob rem misera voce nostrae nubis beneficium expectas?
7. Heus tu Châtaka, attenta mente amicum paullisper audias: multae nubes sunt in coelo, at non omnes eodem modo comparatae; aliae etenim pluviam humectant terram, aliae frustra inclamant, quamcunque tu igitur vides illi statim querelam non effundas.
8. Quid faciamus de auri et argenti montibus, ubi arbores crescunt et arbores tantum? Malayum montem potius colamus; ibi enim adsunt aqua, Koli et Nimbis arbores ac Santalum.
9. Homines opere assequuntur praemium, sapientia opus consequitur, quapropter prudenti et agenti de futuro bene deliberandum est.
10. Quid lucrum est, prae bonorum familiaritate? quidnam malum stultorum consortio maius est? quaenam iactura rerum quae suo tempore cadunt? quid dexteritas significat prae gaudio de officiorum studio? quis heros cum sensus coercente certaret? quid prae uxore fideli opes? quid prae eruditione peregrinandi felicitas? quid tandem imperium cum sapientiae fructu comparatum?
11. Ab austera carentibus oratione et miti sermone affatim praeditis, sua uxore contentis, calumniam devitantibus hominibus ubique ornatur terra.
12. Orbis terrarum, unius vel herois pede calcatus, laetitia commoveatur, gloriam expandens veluti per solem
13. Rubedo lotorum, hominum proborum munificentia et malignorum inhumanitas naturae qualitates tres sunt tribus.

14. Pilae cadenti similis cadens vir nobilis exsilit; ignobilis autem labitur ut glebae casus luteae.
15. Non comprehenditur cor mulierum, veluti facies per speculum reflexa, neque cognoscitur indoles, tanquam via in montis vertice aspera; mens ipsarum a sapientibus tremulanti in loti folio guttae adsimulatur: mulier scilicet liana est venenosa, malle tanquam veneni calicibus impleta.
16. Quod sic incedis o infinite, mea caussa hoc unice fit; aper sive Seshus, o domine, nonne mea caussa visibilis factus es? Quod unus ille terram immersam ex aquis dente protulit, hostilis Rahus caput praestans devorat iterumque relinquit.
17. Magnorum hominum in calamitate constantiae defectum videre si forte cupis: desine, desine ab hoc studio, cum mala cura et labore coniuncto! Aequoris quoque montium familia in fine cycli viribus suis erit destituta, neque tamen illam ob causam oceanus parvi habendus est.
18. Poscit virorum victoriam, aut unguibus aut longo in manibus ense reportatam Fortuna, quae virginis instar gloriatur impetu.
19. Victoria tandem maneat forti qui averso vultu occiditur vel etiam paradisi: gloriam probi utrobique ex robore reportat et bonam sibi memoriam conservat.
20. Quis dicto non audiens est homo, cuius os frusto impletum? Tympanum vero, ore vacuo clamorem facit.
21. Si quando, forte fortuna scilicet, mundus esset sine lotis cur propterea cygnus formae mutationem experiretur tanquam corvus?
22. Venerandi sancti si quando virtutis instructionem praecipiant, quae sui iuris docent praecepta, ea librorum sacrorum instar quoque habenda sunt.
23. Etai vacillet terra illa, per testudinem, per immobiles plagae elephantos et per serpentum principem sustentata: natura hominum, mente purorum, non vel in mundi interitu vacillat unquam.
24. Serpente coronato vel serto, cum hoste truculento vel cum amico

versanti mihi, gemmâ ornato vel luto, in floribus iacenti vel in rupe, inter gramina vel inter liberos, eodem modo praetereunt dies quando in sylva sancta o Sive, Sive, Sive! ingemo.

25. Felices illi, qui animi commotionibus vâcui, ad praeceptoris pedes gaudentes, mundi studium relinquentes, in Brahmi cognitione soluti, in optimi montis iugo, iuventutem transigunt: sed illi quoque felices, qui amicam, membris ex magni ac tumentis uberum vasculi onere fractam, vespertino tempore continuo amplectentes, in delicato lectulo dormiunt.
-

COMMENTARIUS
IN
CHAURI CARMEN EROTICUM
ET
BHARTRIHARIS SENTENTIAS.

Notes du mont Royal

www.notesdumontroyal.com

Une ou plusieurs pages sont omises
ici volontairement.

IN BHARTRIHARIS CENTURIAS COMMENTARIUS.

LIBER PRIMUS.

DE AMORIBUS.

Liber inscribitur वृत्तः *amor*, quod quidem vocabulum paulo latius sumendum et ad omnia quae mulierum amores tangunt et blandimenta, ad rixas amatorias concordiamque, atque ad universam denique voluptatem est transferendum, unde poesis amatoriae hoc nomine designari consuevit. Proprie autem vox illa, quae desumpta a cinabari et aloce trita (वृत्तः चूर्णसिद्धो लोकापुसुये ऽपि च *Fissus* ad *Sisop.* 19, 39. unde pers. شکرُف *atramentum rubrum*), quibus comam imbuere mulieres solent, mutuum in amore ludum intendit et ultimum, si *Masarnad-kari* auctori credimus, gradum ad sambogem tendentem describit, sic enim ille, a *Malladtha* ad *Kiridāruniyam* (9, 71.) in medium productus, septem voluptatis affectus enumerat:

प्रेमाभिलाषो रसस्य स्नेहः प्रेमनिर्लया ।

वृत्तारब्धेति संबोगः सप्तावस्थः प्रकीर्तितः ॥

quos dein omnes amplius definit:

प्रेमादिद्वयस्येषु तच्चिन्ताप्यभिलाषकाः ।

रसावस्थसंयुक्तिः स्यात्प्रेमरसतत्त्वविवक्षा ।

तद्वियोगसदं प्रेम रतिरससङ्घर्षम् ।

वृत्तारब्धसम्पत्क्रोडा संबोगः सप्तावस्थः ॥

Ceterum, quod hic in limine liceat observare, in talibus Indorum carminibus amatoriiis sat multae leguntur sententiae minime castae, quippe quae, mulierum aures nunquam tangentes, nulla utuntur circumlocatione sed palam praefantur quemodocunque concepere nequitiarum magistri, memores forsā illius: *castum esse plium poetam ipsum docere, versiculos nihil necesse esse*. Vix tamen apud Indos cynaedi, pathici et qui muliebria patiuntur commemorantur: in mulierum amore, quem seriores Graecorum poetae tanquam bestialem condemnarunt, versantur omnes, neque in hoc, si verum fateri licet, ad Stratonem aliosque accedunt, res voluptuarias ad vividum depingentes. Nemo minus denique mulieres inveniantur ut Philaenae, Cyrene atque Elephantis de qua *Sudas* (a. *Astyanax*) ἦτις πρώτη τὰς ἐν τῇ συνουσίᾳ κατακλίσουσιν εὖρεν καὶ ἔγραψε περὶ σχημάτων συνουσιαστικῶν (coll. *Marshall*. 12, 43. *Scripti Priapeii* carm. 3. 63. rell.). — Ad primam Bhartriharis centuriam quod attinet, in minora capita, ut in praefatione de omnibus hisce sententiis observavimus, dispescitur

quidem sed numerum horum capitum denarium non ita stricte ut in duobus qui sequuntur libris adhibuit auctor. *mulierum laudem* celebrat primum (2-21), dein ad *voluptatem summam* sese convertit (22-32); *anni tempestates* tunc depingit (33-54); postea ad *amores* recurrit, quibus resistere perdifficile esse docet (55-65), illos tamen *spernandos* precipit (66-68). *Iuventutis commoda* iam enumerat (69-71), et dein in *mulieres* invehitur (72-91) quas omni studio ac labore evitare debeat prudens homo (93-100). Vides igitur-poetam vel si mavis collectorem non omnino similia similibus addidisse sed sententias ad libitum consarcinasse, de qua re diximus in Introductione.

1. Versiculo primo continetur मङ्गलं, auspicationis scilicet formula ad Deum aliquem, ut mos est poetis Indicis, et in libro quidem amorum incipit Bhartriharis a laude Kāmi, per quem vel ipsi Dii maiores in mulierum potestatem redacti, facti sunt patres familias, nedum mortales, puta, homines. Utique legendum est हार्यो ह^० cum Cod. A., et Repha, quod ex Edit. Srir. gravi perspicuitatis damno in nostram irrepsit, omnino delendum, nullo enim modo Dualis forma (ab हर् themate) locum potest habere. De singulis epithetis, praesertim Amoris, ad Chaurum passim egimus, neque in versu quidquam deprehenditur quo offendi possit lector.
2. Enumerat illectus atque artes mulierum quibus virum capiunt. Iam videamus de singulis: भाव प्रसूतः indoles (Cod. A भक्ति perperam) a commentatoribus चित्ताभिप्रायं animi propositum explicatur (Nalod. 1, 48.), in re amatoria propensionem designat erga amantem quam nutu ac gestibus produnt meretriculae, quo fit ut ex भाव enasci dicantur artes aliae, voluptatem augentes, quas enumerat Visandthus in Sāhityadarp. p. 55. seq. Schol. Nalod. 2, 55., quibus Benary scite Hemachandri versum addidit. Omnia breviter complectitur Amarasin., cuius distichon proferre liceat (p. 46. vs. 32.):

स्त्रीणां विलासविश्लोकः विभ्रमाललितं तथा ।

हेलालीलैत्यमी हावाः क्रियाः शुक्राभावताः ॥

Ex his लीला quae in nostro versiculo legitur, alia enim ad alias sententias reservamus, in imitatione morum et vestitus imprimis consistit quibus amata absentem sibi repraesentat amatum, quemadmodum Parvati inducitur Sivi habitum fingens, in Sāhitya Darp. p. 57.

मृणालव्यालवलयो वेणीबन्धक्यर्दिनी ।

हरानुकारिणी पातु लीलया पार्वती ताम् ॥

Dein लीला illecebras ac angas complectitur omnes, quibus amor significatur erga aliquem, et ut uno verbo dicam, id est quod nos coquetterie dicimus, a gallis gallinaceis desumptum vocabulum: du coq qui se panarde devant les poules (Menage). — कटाक्ष quid sit indicavimus ad Chaurum (vs. 5.); pro वीक्षणे: Editionis Srir. e Codd. B. D. et Schol. वीक्षितैः scripsimus. Commemoratur denique कलह, cuius vocabuli syllabis luditur Naloday. (2, 14.) ac si ex कः लः et ह, particulis advocandi et arcendi conflatum esset (कल्ल लल्ल कल्ल लल्ल)

190

(*Colebrooke* Gramm. p. 28.). Solent tamen negligentiores esse Codd. in punctis adpingendis, quod statim de *सल्लिनी* monendum cui Anusvarum superscripsimus contra Membranarum auctoritatem. — *Apibus* similes dicuntur capilli utpote nigri, copiosi et cirris pleni ita ut apum examini similes in botrydes caput exornent. Notum est mulieres Indicas, quibus *βλαιοσότης* negata, calamistro capillos crispare ut de Veteribus *Iunius* de coma p. 561. docuit (add. *India* II. p. 171.); Hebraei hac in re figuram de capris montanis desumunt (*Cantic.* 4, 1.). — Sequuntur uberum *papillae*, quae imagine insolentiore, Indis autem maxime trita, cum Elephantii globulis frontalibus comparantur ut puella *βαδύκολπος* depingatur (adde *Chaur.* vs. 14.). Etenim *कुंभ* *vasculum* h. l. est *गण्डस्थलं* et saepissime usurpatur ad globulos Elephantii, *पिण्डी* *गिरसः* in urigine protuberantes, designandos, neque mirum est talia ad mammas, interdum quoque ad nates, transferri, quum forma globorum cavo quodam interstitio (*विटुः*) relicto, omnino conveniat. Accedit quod ex Elephantii fronte succus quidam profluat quo apes inebriari dicuntur, igitur imaginem tenere mihi videtur poeta neque Schol. audiendus qui *संभ्रम* per *श्रोम* tantummodo explicat et *हरौ* per *कठिनी* *graves*: illud autem de circumstrepentibus apibus usurpatur, hoc simpliciter *rapienti* vertere potes, ita ut *capilli* sicut apes circumvolitent *mammas* ceu Elephantii globulos ad sese inebriandum. — Vocabulum *नितंब* *coras*, *lumbos* atque *nates* complectitur, est enim, ut hebr. *ממח* locus ubi cingulum alligatur, cf. *Kālid.* *Ritusanb.* 1, 6: *नितंबदेशाश्च सहमेखलाः* 4, 4: *कांचुकीगुणैः कांचनारत्नचित्रैः । न भूषयन्ति प्रमदा नितंबान् ॥* ut *श्रोणी* apud eundem 3, 20. Hoc loco autem, addito *स्थली* ad nates videtur pertinere, quarum crassitudinem laudant poetae asiatici *καλλιπύγον* puellam describentes, quamvis ineptire interdum videntur ut vel ipse *Kālidāsus* (*Sakunt.* p. 45.) natium pondere puellam vestigia in arena luculentiora imprimere dicit; cui adde *Motenabb.* (p. 42.): *لها كفل يكاد عند القيام يقعدھا* *Sermones* denique margaritarum sarta aequare, Arabibus praesertim, nihil est frequentius (vid. *Schult.* et *Umbreit* ad *Prov.* 1, 25. 4, 15.) Schol. expl. tantum: *खचनानि कथनकोमलानि* ॥

6. Adspectus sincerus et mobilis incorruptam et pudicam describit virginem, oculos prae pudore dimittentem. *परिस्वन्दः* propr. *capitis ornatum* significat et rectius cum *व* scribitur, quam *परिस्वन्दः* notior enim radix est *स्वद्* *stillare*, spec. de aromatis et unguentis, alia stirps *स्वद्* a *Vopadevo* omissa apud *Colebr.* (Gramm. p. 204.) eodem sane sensu exstat. Ne vero *परिस्वन्दः* h. l. absolute capias, primum hypotesis post sextam syllabam vetat aliquomodo, dein Schol., structuram verborum hoc modo indicans: *विलासने उक्तिः तया सरसः मधुरः वाचा खचनानां परिस्वन्दः ।* Vocabulum *विलासः* (cf. vs. 2.) hilaritas est quae in gestibus puellae, amicum iam ad se redeuntem expectantis, sese prodit, *श्लिषि श्रोते*, sive ut *Sāhity.* p. 57 exprimit:

यानस्थानासनादीनां मुखनेत्रादिकर्मणा ।

विशेषस्तु विलासः स्यादिष्टसंदर्भनादिना ॥

Incessus mollior foeminarum vel cum phoenicopteri motu comparatur, vel etiam cum gracili ramorum vento agitatorum commotione (v. *Wilson*. ad *Meghad.* p. 83. *Motenabb.* p. 55.).

7. Omnibus sensibus, quibus sextum internum मनः addunt Indi, pergratam esse puellae venustatem. In vocabulo दृष्ट्येषु *inter res videndas* ut C. et Schol., variant Codd. Vulg. दृष्ट्येषु A. दृष्ट^० exhibet; प्रेम्णा pro प्रेम्पत्तं scripsimus Scholiastae auctoritate, quamvis ferri potest Vulg. पत्तनं *ventilatio* A. C. et postea स्पष्टं A. Schol. erroneae lectiones sunt; sphalmata typographica tacite correximus. De epitheto मृगदृक् vid. ad *Chaur.* 19. — चोडपल्लव *sarculus labiorum*, quo nihil est frequentius, os purpureum indicat, unde cum सिख, *Bryonia grandi*, labia comparantur (*Wilson*. ad *Meghad.* p. 155.) cf. *Kāvyaprak.* p. 167.:

सिखीच एव त्रालो तन्नि पूर्वमुक्ता ।

अपुना हृदये श्येषु मृगप्रावाचि दृष्ट्येषु ॥

Horum nectar रसं a. वृत्तं collaudant in suaviolo describendo omnium gentium poetae (cf. *Cantic.* 4, 11. ad *Motenabb.* p. 53.): *Theocrit.* (8, 83.) ἀδύ τι τό εἶμα τοι — ἡ μέλι λείχων, (20, 26.): τὸ εἶμα καὶ πακτῶς γλυκερώτερον. *Sosipater* Epigr. 3.: Ἐκμαίνει χυλῆ με ῥοδόχροα, ποικιλόμυθα, Ψυχότακῃ, εἶματος νεκταρέν πρόδυρα. *Catullus* 99, 2. *suauiolum dulci dulcius ambrosia*; *Petron.* frag. p. 668. *melleo purpureum depromant ore ruborem*, et sic porro. सिखमः (v. vs. 2.) idem fere quod खिलासः ut exemplo docetur *Sāhityad.* p. 59., tum pulchritudinem in genere significat, *Vaijayanetikosha* (Kīrāt. 4, 3.): सिखमः संख्ये भान्ती शोभावां च ॥ id. *Sisup.* 15, 94.

8. Verba स्वस्त, वस्त ut A. C., वस्त ut B. sensu conveniunt (वस्ते), conservavimus lect. vulgarem quam et Scholia tuerentur, quae अस्त्रावसानानि वस्तानि interpretantur. Cod. B. praeterea pro स्वास्त scribit परास्ति ex interpretamento; lectionem eiusdem in fine सदास्तिपाने: facile praetulerim. सिखस्त *securus* Edit. in सिखस्त *perterritus* mutavi, iubentibus membranis omnibus et sententiae nexu, sic vs. 67. वस्त *audax* de tali oculo; cf. *Mālati* p. 73. et *Utt. Rām.* Char. p. 56. वस्तेकहावनकुर्मखिलोल्लसिः । De *armillis* et *compodibus* Veterum vid. *Bartholini* schedion Amstelod. 1676. *Armillas* vel sunt *βραχίονα* vel *ψέλλια* aive *πρὸς τὰς καρπὲς τῶν χειρῶν περικαρπία* apud Iados ex margaritis frequenter constantia, cf. *Curt.* 9, 1. de rege Indorum: *lacerti quoque et brachia margaritis ornata erant*; saepius ex ebore facta. *Compodes* apud Hebraeos catenulis erant coniuncta (v. Gesen. ad *Ica.* 3, 20.) vel etiam tintinabulis praedita, quales Romae olim gestasse libertinas idem Bartholinus pluribus docuit. Harum strepitus h. l. क्वस्त appellatur (coll. Schol. *Nalod.* 2, 60.), vocabulo apud Amaram omisso et de susurro apam, ut videtur, proprio (cf. *Sring.* 97. *Nalod.* 2, 43.). Similem fere sonitum flamingo ad amorem excitandum emitit, unde *perisphyris* simpliciter हस्तक vocatur et frequens inter utrumque sonum comparatio inducitur, cf. *Blusanh.* 1, 5.: सुनूपुरोः पदे पदे हस्तकानुकारिभिः 4, 4.: नूपुरे हस्तकं भवति: *Kirdsary.* 10, 4. *Nalod.* 2, 24. Ex *Indratok.* 5, 12. पाही सिखियोकिनी vel *tiromibus* noti, cui adde

Coran. Sur. 24, 31. لا يضرني بأرجلهم ما يخفين من زينتهن *no. non astant pedes suos (mulieres) ut sciatur quid habeant occultioris ornatus.*

9. Pulchrae ἐς πόδα ἐκ κεφαλῆς mulieres omnium animos rapiunt. Participium ἔσαν ut Cod. A. postulat contextus. Papillas crocino et rubro colore tingunt Indicae mulieres, unde गीर्ति (vid. Chaur. 8.), quibus undulantibus sertum ipsum vacillat. Corolla etenim usque ad strophium mammillare descendunt, vel floribus conserta, qualia वैकुण्ठनि graece ὑποθυμιάδες vocantur (*Stuckius Antiq. convival. p. 354. Böttiger Sabina I. p. 240.*), vel ex margaritis (cf. vs. 12. *Böttiger l. l. II. p. 154.*).

10. Πολλὰ ψεύδονται ἄνθρωποι qui haud memores vel Deos ipsos amore capi de sexu debili semper loquuntur. Deorum amores saepe a poetis advocantur ad hominum peccata excusanda; vid. *Burmman. ad Anthol. lat. I. p. 4. Jacobs ad Meleagr. 37.: καὶ τὸν ἀπ' Οὐλύμπῃ Ζῆνα καθεῖλεν Ἔρως.* Eleganter Amarū vs. 50.:

हारो ऽयं हरिपात्नीषां लुठति स्तनमपउले ।

मुक्तानामप्यवस्थेयं के वयं स्मरंकिमः ॥

sertum ipsum circumvolvitur in pectore pulchrarum: quodsi vel margaritis hoc accidit, quid nos valemus. Amoris servi? ubi लुठति non est descend ut Apudy (Chezyus) sed fortius circumagitur ob mammarum tremorem, quae verba sententiam (vs. 9.) apprimè illustrant.

De oculorum cum stellis comparatione v. Chaur. 5.

11. Versus vix eget explicatione. Oculorum iactus telis adsimilantur, γυναικὸς ὄμμα τοῖς ἀκμάζουσιν βέλος, non modo apud Indos (cf. 59.) sed omnes omnino veteres. Maxime facit ad versum nostrum locus *Libanii* ab clariss. *Jacobs* ad *Macedonii* epigr. 11. excitatus: Ἔρως εἰσέηκει παρ' αὐτῇ τὰ τόξα τεύων καὶ πικρὸν ἐπαλείφων τοῖς βέλεσι φάρμακον, καὶ ταῖς βολαῖς τῶν ἐκείνης ὀμμάτων ἐμπιστεύων τὴν τόξευσιν. *Meleagro* Amor vocatur (Epig. 91. τοξότης ὀμμασι κεκρυπτόμενος et *Aristaeneti*. Ep. 1, 1. ἐπιτοξεύων ταῖς τῶν ὀμμάτων βολαῖς, coll. *Anacr.* 16, 6. De *Arabibus* vid. ad *Moten*. p. 53. *Persis* nil frequentius quam جگر از هر دو چشمش تیر خورد cor vulneratum esse duobus oculorum telis et vel apud ipsos *Hebraeos* imago latere videtur in עֵינַי ab עין derivato vocabulo, collato Proverb. 6, 25. loco: neque ut meretrix palpebris suis capiat. Ceterum Scholia desiderantur.

12. Nativa puellae venustas animum disturbat, जोति करोति *seditionem mouet*, ut *Persae* eadem in re eodemque verbo آشفتن *sexcenties* dicunt. Primum capillorum nitor, dein oculi longiores et ad utramque aurem protracti qui pulchriores habentur, unde कज्जपाकुराणि constans puellae epitheton (v. 59. et *Lass.* ad *Hisopad.* p. 72.). Hoc de superciliis maxime opere valet, arcus instar incurvatis, quae ut *Petron.* (c. 126. p. 603.) loquitur: usque ad malarum scripturam currunt et rursus confinis luminum paene permixta sunt. Dentes natura candidi vocantur, non obfusi Betelo (*Chaur.* 16.), unde saepe *Jasmini* flori-

- bus adsimilantur: *Ghatak. vs. 2. Ghagoo. 10, 3, 5.* कुन्दासुन्दरी : *domicellum* वसिष्ठः *com-*
mode ornatum vertere potes ut *Indralok. 2, 17.*
13. Vocabulum मृग्य amantium attributum interdum proprie sumitur: *stultus*, saepius tamen
misér, misellus est ut dulces simul amoris dolores exprimat, quemadmodum *συχῆτατοι οἱ*
φίλοι (Theocr. 13, 66.); inest tamen notio creduli et amantis sermone nimium confi-
dentis (cf. *Amarā 18.*), ideo *innocens, natiuus*, nostrum *naiv* (*Amarā 17. 30. Mrichhak.*
p. 181.) de parvulo: *praedurum loqueris facie innocens* मुग्धेन मुग्धेन coll. *Sring. 30.* unde
tandem *pulcher* मृग्यः सीये नवे मूढे *Vaijayantikosha* cit. ad *Sisupāl. 1, 47.* *Visvus* ib. 9, 32.
मृग्यः कुन्दासुन्दरी: « Codd. A. C. धानुष्मा omnino vitiosum. Coniunctio च ferri non potest
propter negationem, neque adest in Codd., inserui igitur ne metrum vacillaret particu-
lam इह quam Cod. C. praebet: चपूर्वा इह, neque tamen इपि sensum quam maxime augens
omittere ausus sum. Pro वटसि haud dubie legendum वसति non enim lectiones इविपि A
et C. et विपसि Cod. D. commodum sensum praebere videntur. Scholia desunt huic
versui et ei qui consequitur.
14. Versionem huius sententiae adoptavi *Rosenii* mei (in rad. p. 342.); eleganter, ut solet,
Schlegelii (in *Bibl. Indica II. p. 474.*) germanice vertit:
*Bei der Lampe, des Heerds Flamme, bei Mond- Sternen- und Sonnenschein,
Fern von des Mädchens Rahmgen liegt die Welt mir in Finsternis.*
15. Quæris forsā o puella, cur pulchritudo tua in amorem nos abripiat? te ipsam cupi-
mus. — Interrogatio, sive potius ironia, pendet a vocula नाय, unde Schol. तन् वामे *hoc*
noctis supplet. Etenim नाय sensu et origine ut germanicum *nämlich* venit, sive ut
Amarikouhi verbis dicam usurpatur प्राकाशवर्धभावात्प्रोषणमनुसन्ने igitur ironice fore sumen-
dum et per *quæso, certe*, (इति निशयेन Sch.) et *similia* vertendum cf. *Nalod. 2, 20. Mālat*
p. 17. Edit. Lase. *tu sane* (नाय) *amoris telo percussus. Sakuntal. p. 14.: si nempe* (नाय)
ordini eremitarum adscribenda (coll. p. 86.); *Mrichhakut. p. 67.: ludus sane hominibus*
regnum aboque throno est, p. 91.: *lyra uique* (नाय) *margarita est etsi non e matris enata*;
p. 106. वषा नाय बह मूर्खः *si sum, per me licet, stultus*; p. 153.: *prostitutum nempe est ut*
spūs in pedem intrans, et sic sexcenties apud *Bhartrihari* cf. vs. 73. 81. *Dit. 17. 44. 47.*
Vair. 11. Tertium sententiae membrum, ubi वक्तिरेव cum membranis legendum pro वक्तिरे
च Edit., appositum est vocis रोमावली de qua *Rückertus* scite ad *Nalod. 2, 24.* in *Aniver-*
sariis Berolinensibus egit; designat enim pilas et crines in ventre mulieris sub umbilico
conspicuas, quae proprio vocabulo निमलि nuncupatur, alias वीपि et वक्ति: *lūca*, quam
h. l. ab amore ipso depictam esse fingit poeta.
16. Non dubito quin versus vicesimas, huic similimus, cum hoc sit coniungendus, id quod in
Cod. B. recte factum est: ordinem tamen in primo hocce libro turbare nolui. इह propr.
de dracone coelesti usurpatur, pro imagine legitur *Chandica 12, 15.* Eodem fere modo

- apud *Aristaenetum* *Lais* vocatur ἐμψυχος τῆς Ἀφροδίτης εἰκῶν, apposite sed contrario sensu *Mrichhak.* p. 21. नगरदेवतवत् pallida sicut urbis *Dea*. Pulcher saepe appellatur सुझारो मूर्तिमान् *Nal.* 1, 15. *Brahmavaiv.* fol. 7. cf. *Chaur.* 23. Scholia non adsunt.
17. Libidinem esse vitandam docet versus, si recte video, quamvis sententia proxime sequens eligendi facultatem constituit inter mulieres et vitam solitariam; cf. vs. 95.
18. Vocabulum मात्सर्य *egoismum*, *invidiam* et *zelum* — (cf. 31. 53.) significat, locus classicus exstat *Sāhityadarp.* p. 74.: परवृद्धिमत्सरि मनो हि मानिनां *superborum animus aliis celsitudinem invidet*. Acumen quaesitum est in ambiguitate vocis नितम्ब quae ad *colles* simul transfertur. De particulis उत et किमु vid. *Lassen.* ad *Hitop.* p. 6. Textum in Edit. omnino mutilatum e *Codd.* emendavimus. Ceterum versus citatur *Kāvyaprak.* p. 60. ubi pro इदं वदन्तु melius legitur उदाहरन्तु *eligit*.
19. In eadem re pergit. Pro यान्तु कालाः singularem numerum uno consensu praebent *Mss.* Ultima linea verba praetextata loquitur, est enim उपस्थली प्रोस-डेमा, αἰδοῖον et sententia concubitus indicat, unde *Schol.* तासां संगेन यातु कालः । De particulis adversativis coniunctis नो चेत् peracute egit *Lassenius* l. l. p. 37. coll. *Vairag.* 67.
20. Vid. ad vs. 16. Scholia desiderantur ut etiam in versiculum proxime sequentem.
21. Hominum mentes occupant quidem mulieres, neque tamen faciles se praebent. चर cum praep. सं et सा est *aggredi*, *opus accedere*, h. l. sensum habere videtur sese dare. विडम्ब simulationem significat, cf. locum class. *Sakunt.* p. 29. कुम्भास्य लीलां विडम्बयति *curvi gestum simulat baculus*, h. l. de moechis quae oculis lenociniisque venantur viros.
22. Finita sectione de mulierum laude sequitur iam भोगादिलक्षणां de voluptate et similibus rebus et prima quidem sententia simulationes depingit atque illecebras quibus amatum captare student mulieres: quaerit puella, voluptate flagrans, amasium, pectusque deundavit, ac si veste lunae radios vellet impedire. Ironice dictum puta: placet enim, ut *Bhāravī* dicit actio non quaesita ad amorem tendens (*Kirāt.* 8, 46.). *Schol.* नवदुमापां legit loco वन, *Cod. A.* वत *cheu!* quod facile praetulerim, ut dolor mulieris ab amato relictæ simul exprimeretur, nam talis विरहिणी utique intelligenda est.
23. Perstringit mulieres eas, quae in perfruenda voluptate nimium flagrantes lentam illam viam non ingrediuntur quam versus 25 indicat, sive ex iocoso Monachorum praecepto:

Post visum risum, post risum venit in usum,

Post usum tactum, post tactum venit in actum,

Post actum factum, post factum poenitet actum.

Cohaeret igitur versiculus cum praecedente; cupit ipsa videri puella et quaerit amatum ut sitim suam expleat, viris autem dulcior est procrastinatio, siye कलह ut *Schol.* recte interpretatur: *amantium irae*, quas per utramque pugnam intendit poeta. *Cod. A.* दृष्टा legit quod ferri potest.

24. Cingere tempora floribus Indicis mulieribus quam maxime usitatum et hodieque माला-
हाराः στεφανηφόροι inveniuntur puellae quae corollis nectendis quaestum faciunt, ut
apud Romanos olim (v. Böttig. Sab. I. p. 224.). Corollae capitis, στεφanoi vocantur मालाः
h. l. मालती utpote ex Jasmino constantes. Quodsi flores capillitio inseruntur, appellantur
गर्भकाः, sertum cum cirro medio a capite dependens प्रभङ्गकं nominatur, si collo inseritur
मालम्ब, σέμματα denique pectoralia हाराः nuncupantur. Pro सखिलं aqua turbida, quem-
admodum inepte Edit., legendum erat सखिलं = युक्तं Schol. — Dicit poeta puellam tanta
venustate incedere, ut mentes rapiat ψυχοπάτης et paradusus videatur ubi summa volu-
ptas capienda, अत्रापि स्वर्गभोगो भवति Schol.
25. Gradus describuntur quibus uxores a pudore ad summum voluptatis fastigium transire so-
lent. Epitheta omnia redeunt ad कुलस्त्रीरूपं praeter unicum क्रीडाप्रगल्भा (Schol. त्यक्तलता)
quod in novam nuptam redit, nisi dicis nominis feminini exitum servari in Adiectivo
neutro. Iam videamus singula quaedam: मान est fastidium (Sprödikeit) ut h. l. capien-
dum; interdum convitium amantium (Amarū sat. 3. 7. 10.) et zelotypia; Mallināthus ad
Kīrāt. 9, 36.: स्त्रीणामीष्याकूलः कोपो मानो अन्यासंगिनि प्रिये । Vocabulum रुहः Schol. एकान्त in
re amatoria mutuam libidinem designat; Scholia in Kīrāt. 9, 50. de रतिरहस्य versum pro-
ferunt hunc:

मल्लतावपुषि मीलनं दृष्टोर्
मूर्च्छना च रतिलाभलक्षणा ।
श्लेषयेत्स्वतन्त्रं मुहुर्मुहुः
सीक्नोति गलगद्गाकुला ॥

Fortius dein est प्रगल्भा eadem libido sed morsiunculis imprimis sese manifestans, cuius
exemplum protulit Visoanāthus (Sahity. p. 56.): समाग्निराः समाग्नैश्चुम्बितामुच्यतेरपि दृष्टाय दृष्टनैः
कान्तं दासीकुर्वन्ति घोषितः । Sequitur denique अङ्गविकर्षणं (sic enim leg.) atque idem signi-
ficat quod clunes in venere moovere in Priapeis carm. 18. p. 27. ib. Sciopp.

26. Scholiis caret versus, neque sane obscurus est. Codd. A. et C. pro अर्मिलुक्क formam
अर्मलुक्क proponunt; genuina videtur अर्मिलुक्क sine Repha, sic enim constanter scribitur:
Sahity. p. 60. 106. 224. 360. et apud Amarum; signif. braided hair, tied round the head, or
with flowers intermixed and covered with pearls. Solent enim virgines Indicae capillos
in cirros complectere et totum dein corymbium in nodum, κρόβυλον, componere; ne
vero talis crinium compago laxius fluere et cincinni capillorum, unguentis conspersi,
vestes macularent et sparsi dissiparentur, acu crinali inhibebatur et apud Veteres v. Isidor.
Orig. 19, 31. Martial. 14, 24:

Tenuia ne madidi violent bombycina crines

Fingat acus sparsae, sustineatque comas.

In monumentis praeterea conspicitur calantica, veli in modum a dorso dependens una

cum *frontali*, σφενδόνη, pretiosis lapidibus ornato. Noctu vero vitta (अभ्यन्तः) ligabantur crines, corollis non sepositis, quare saepe fingunt poetae cincinnos (अभ्यन्तः) una cum corollis in genas et pectus propendere, vel ob puellae dolorem vel in pugnis amatoris ut h.l. et *Kirāt.* 9, 47. cf. *Chaur.* 4. 12. 17. 25. *Nalod.* 2, 60. *Altes Indien* II. p. 171. Conveniunt quodammodo verba *Claudiani* (de bello Gildonic. 137.) etsi in alium sensum dicta:

— rescissae vestes et spicea passim

Serta iacent, lacero crinales vertice dentes,

Effractum pendebat ebur.

मीलं *nictare, nutare* propr. de floribus semiexpansis usurpari videtur; de oculis languidis ac semiclaustis *Chaur.* 25. उत मीलं *oculos aperire*, quando prae languore vel timore clausi erant *Vikram.* p. 6.: उन्मीलय चक्षुरायतं निशावसाने मलिनोऽपि पंकजे *aperi oculum latum ut nocte finita Nelumbium*; contrarium est अभ्यन्मिलिताक्षी *puella deliquium patiens.* — *Sudoris* in re amatoria satis frequens est mentio, vid. ad *Chaur.* vs. 10.

27. Lacrimae in summo libidinis fastigio quando prae gaudio proveniunt, ipsae voluptatem iamiam impetratam quasi extinguunt. Verbum मीलं cum आ coniunctum, quam particulam commentatores per ईषत् plerumque reddunt (*Schol.* *Nalod.* 3, 14. 4, 18.) idem significat quod in versu anteced. cum उत. Ceterum a verborum structura paullulum deflectendum esse putavi ut sensus melius emergeret.

28. Viris aequae ac feminis stabilitam esse dicit legem ut senectute iamiam imminente ab amoribus desinant. स्तनपतनं est *mamma pannosa*, μαζὸς ὑπεκλίνθη, σπαδόνισμα μαζῶν, sive ut *Propert.* loquitur (2, 12, 21.) *necdum inclinatae prohibent te ludere mammae.* अवधिः *periodus* in fine compositorum (uberum pendentium statum habens vita) est: hoc vel illud pro termino habens, cf. *Brah. Vaiv. specim. Edit. Stenzl.* II, 67.: *in Vrindarum sylvam proficiscere quae irae sedationem pro termino habet* मानापनयनावधिः Visvakoshi definitionem अवधित्ववधाने स्यात् सीमकाले अले ऽपि च । citat *Schol. Kirāt.* 2, 17. — Protulit hanc *Bhart.* sententiam *Mammata Acharya* in *Kāvya prak.* p. 86. nulla lectionis varietate, sed observat auctor: pro कृतं etc. legi कुरंगलोचनानां, verum न कृतं superius अनुचितं respondet, nec temere omitti potest. Verba *Mammatae* adscribam: अत्र कृतं इति कृतं प्रत्युत्पन्नमभोगभाव इति ॥ तथा च यद् अपि च न कुरंगलोचनानां इति पाठे निराकाङ्क्षप्रतीतिः ॥

29. Versus facillimus, cui *Schol.* non adsunt.

30. Sermo puellarum laudatur, quo omnia epitheta redeunt. Metro omnimodo vitioso laborat iste versus; est *Harini* quaternis stichis hunc in modum concinnatum:

○○○|○○-|---|---|○○-|○-

In membro priori contra *Codd.* auctoritatem प्रेमोद्गाहः scripsi tanquam epitheton separatum, ut syllaba longa emergat; secundo autem sticho medelam afferre non potui, sonat enim:

भषानि मधुरा मृगमायाः प्रकाशितप्रमदाः

७-७ | ७७- | --- | - ७- | ७-७ | ७-

in primo igitur et quinto pede vitia latent; Cod. D. et Schol. singularem भषानि inducunt, quo quidem numerus sanus evadit, attamen dubius haereo in singulari capiendo et multo magis si participii localem casum intendi (Schol. रसिकूतिने) putamus. Quae quum ita sint ex coniectura dedimus मधुराभषिता *μελιφθεγκτοι* quod eo magis forsitan placeat, quod ubique in versu voces compositae adhibentur. Indelebile vero sphalma adhaeret voci प्रकाशितप्रमदाः secundum Scholiastem प्रकर्षणा मदो येः ते प्रकाशितप्रमदाः ita ut ne mutari quidem possit vocabulum; licet quidem syllabam ante प्र corripere (*Colebr.* in *As. Res.* X. p. 399. not.), neque tamen प्र ipsum produci potest: videant me acutiores! Tertium membrum suis constat pedibus ast in quarto demum मृगमाया ७७७- debebat esse ७-७- . In singulis vocabulis nulla est obscuritas, de मृग्य vid. ad 13.

31. Quoad sensum sententia convenit cum vs. 18. Pro क्रियता Codd. A. D. et Schol. क्रियते exhibent. Captatam paronomasiam *Schlegelius* in huius distichi versione germanica apte reddidit (*Bibl. Ind.* II. p. 474.)

Wohn' an der Ganga Stromfluthen, Sündentrückenden, quellenden,

Oder an zarter Brust Hügel, Sinnentrückenden, schwellenden.

32. Puellas amori resistere nec posse nec debere, quando vernum tempus incipit. *Pedem protendere* est firmiter se tenere, perdurare; हृदिमानः autem animi superbiam in amantem significat (vs. 25.), Schol. घट्टकारः — In secundo ad metrum Aryae compositi distichi membro inter चन्दन et गुरभिः vocem तह् ऐत्तिमस quae glossa in textum irrupit. *Ventus ille fragrans auster est ex Malayae h.e. Malabaricis montibus Santalum album fragrantissimum unice proferentibus* (*Roxb. flora Ind.* p. 464. *Wils. Theatr.* II. p. 103.) spirans veris exinde nuntius (cf. vs. 34. *Gitagoe.* 1, 6, 1. *Ritusanh.* 2, 17.) *Sdhity. darp.* p. 55.:

स एव गुरभिः कालः स एव मलयानिलः ।

सैवेयमश्रुता किं तु मनो अन्यदिव दृश्यते ॥

Eodem modo poetae persici sexcenties dulcem et fragrantem Zephyrum (باد نسيم) alloquuntur, qui suaveolentiam amicae secum portare fingitur, *Motenabb.* p. 54.: تحمل المسك عن غداير الريح *ventus muscum cinnamorum asportat.* Indi contra felicem praedicant ventum quod Santalos arbores lotosque fragrantissimas osculari ac tangere liceat ei. Facit huc versus *Sdhity. Darp.* p. 336.:

धन्याः सलु खने खाताः कस्तूरपर्णप्रतीताः ।

राममिन्दोवश्याम ये मृगमयनिवारिताः ॥

33. Zephyri commemoratio ansam praebuit poetae ad anni tempestates paucis describendas verbis. In carminibus prolixioribus tales picturas inserere amant veluti *Bhadra* qui *Kirā.* 10, 24. seq. ऋतवर्षानं et quidem inde a versu 31 veris descriptionem praebet, cum

Zephyro e terra australi spirante (दक्षिणानिल = मलयमाहृत), cum apibus, quae *Sali* arboris flores osculantur (vs. 34.) aliisque ad vividum depictis imaginibus. De वसन्त, enim dicunt, ut paroemia a Mallinātho suppeditata docet: सवन्तितभुवनः त्रैलोक्यविक्रयो पुष्पमासो वसन्तः । Verni temporis gaudia versus noster canit, neque omissus est पिकः qui notiore nomine कोकिलः audit: Schol. Nalod. 2, 12. cuculus scilicet Indicus melanoleucus, luscinae instar propter cantum iucundum a poetis Indicis celebratus. Facili negotio ex Hafizio loca adspargere possim innumera quae veris adventum eodemmodo Bulbuli (بلبل) cantu annuntiant. — Vocabulum कोटि in primo membro simpliciter per millia reddidi, proprie *decies centena millia* significat. Ceterum Harini metrum hoc versu quoque laesum est in sticho tertio, उद्गमा, quam vocem omnes tuentur, Amphimacrum constituit qui Molossus esse debebat. प्रियः Edit. in pluralem correxi sensu et Codicibus A. C. iubentibus.

34. Ver amoenum amoris dolores lenire non posse. Errores scribarum in pluribus vocabulis tacite omittam. कलकल et काकली onomatopoeice avium minuritionem in universum, कलरव palumbarum potius gemitum indicat cf. 97. Scholia सूक्ष्मध्वनिः गंभीरशब्दः aliisque reddere solent. विषायते h. e. विषं भवति verbum denominativum ut plura apud Bhartr. (v. Lass. ad Hitop. p. 22.), poetis epicis minus usitata. Cumulantur in versu *Sāhity.* p. 291. et orationi nescio quam brevem addunt suavitatem:

अन्दायते शुक्ररुचापि हंसो
हंसायते चारुगतेन कान्ता ।
कान्तायते स्पर्शसुखेन वारि
वारीयते स्वच्छतया विहायः ॥

Leges Causalium sequuntur verba talia, techaino nomine a grammaticis लिङ्गु appellatae, य enim inserunt et vocalem finalem producant.

35. Quid optandum ait ut verno tempore gaudiis fruamur, docet. — Visargum addidi ex Codd. A. D. vocabulo कलरवः (cf. vs. 5.), स्पेरो enim ad *casam frondeam* मपउपः ut ex C. D. scripsi, pertinet. गोष्ठी confabulatio cum amicis est: गोष्ठीसभायामालापः *Visvakosh.* cit. Sisupal. 12, 38. श्रितांशु conservavi, Cod. A. et Schol. श्रितांशु iubent, utrumque rectum, constans lunae epitheton est हिमांशुः तुहिनांशुः स्तिरप्तिः *frigidis radiis praedita*. Ad totam sententiam cf. Hafizii carmen apud Jones. de poes. Asiat. p. 92., ubi صف نشينان cum nostro सत्कविभिः apprime convenit. *Mensis Chaitra* idem est quod वसन्त cf. *Visous* ad Kirat. 10, 36. et Sisupal. 6, 15. चैत्रे दैत्ये वसन्ते च तीव्रे कोशे मधुः स्मृतः ।
36. Versus lectionem varietate vexatissimus et quoad sensum obscurissimus, quem certissime non cepere viri docti, sive Panditae fuerint sive Europaei, qui textum Srirāmapurāe typis mandarunt et cuius versionem equidem valde dubiam propono. Primum verba singula videamus atque perpendamus, paucis, quae Scholia praebent, adiumentis in subsidium vocatis: मंत्ररी *gemmam florum* et *spicam* significat, dein translate *foeminam pulchram*

ut h. l. videtur sumendum, quamvis Schol. काकम्बुक्षय मंत्रो explicat de arboribus. काकु-
लिकला nullo apud eundem interpretamento gaudet, igitur ad verbum sumsi: *sacrificii*
partem; hanc *protendit* illa, sive, ut metaphoram teneamus, inspergit tanquam oleum
igni, quo propter suam ab amato separationem consumatur (वनिल in Ed. *ventum* significat,
sphalma typographicum). Sensus igitur membri prioris esset: dolorem ipsa adauget in-
ternum, per exclamationem puta quae iam sequitur et ceteram versus partem occupat. या
prohibitivum Imperativo caret, cuius rei non desunt exempla, neque enim verbum hemi-
stichium claudens in Imperativum temere mutandum est, etsi vitio laborat: literam य
omnes tuentur praeter Schol. बालोक्तो scribentem, sed quid de terminatione तौ quae
praeterea ex तः in fine hemistichii enasci nequit, fiet? Gerundium proposui addito pro-
nomine ते cuius fulcrum ex distinctionis signo facile oriri potuit. Reliqua faciliora sunt
si modo graves, qui Edit. Sr. defoedant, errores corrigas: Subiectum unicum est vox
ultima, tribus apposis epithetis, primum नवपाटलापरिमलाः ut recte Cod. D. et Schol.;
separatim posita vocabula, ut in Edit., nullum sensum praebent nec structurae accommo-
dari possunt. पाटलः mascul. generis *oryzum* significat, पाटला autem *flos Bignoniae sua-
voletis* cuius fragrantia venti dicuntur saturati. In Codice A परिमला scribitur sine
Visargo et postea पाटलरा quae leviores sunt hallucinationes; prius locum habere possit
परिमल scribendo, ita ut duo epitheta in unum coalescant. Iam quaeritur quo modo
capiendum sit compositum lineam hanc tertiam claudens? पाटल *vestem tritam* significat,
unde derivatum पाटल for pro Adiectivo habeo: *vestimenta detrita habens* ut sensus sit: *ven-
tum odores ubique ex sinu lacera dispergere*, vel etiam: *ob longum iter trito quasi pallio
incedere*, quae tamen interpretationes a प्रभात् pendent quod non minus divinandum est:
पात् de tempore fere est *ante*, sed de loco dictum comparet in प्रातः प्रोपुलायोन et in
ipsa vocabuli notione: *ad Orientem versus*, प्रभात् igitur potest esse: *qui onus pro se
fert*, vel: *orientis onere sive odoribus onustus*. Prius praeferendum videtur, ita ut totam
compositum sit: *per onus quod ante se ferunt, tunica lacera incedentes, venti*. In ultimo
va. membro नान्त्वक्ताः Edit. nihilum erat; corrigi iubet eadem hanc vocem in वितान्त्वक्ताः
quod peius est; Cod. A. unice verum praebet वितान्त्वक्ताः h. e. वितान्ता + त्वक्ताः
expansionem haud curentes venti. Iam Scholia addam quae exstant ieiuna: वन्यत् किं वसने
भक्षति काकम्बुक्षय मंत्रो पात्यस्य स्त्री तस्या विरूः एव वनलः वमिन् तस्मिन् काकुलिकला वतन्वकी
वितान्त्वक्ता एव भूता मंत्रो विक्रान्ताभिः खेकपठे बालोक्तो ऽपि वच च श्रीमपट्टोलानिला मलयया-
हताः प्रभात्पाटलरा वानि कथं भूताः । नवा वासी पाटला च तस्याः परिमला येषु ते पुनः क्रान्ति
क्रान्ता (sic) posteriora verba iam ad verbum sequentem pertinent विमपी वसने कस्य उक्कपठा
न भक्षे ॥ Vides ex his vix extricari posse quae singula verba reddant clariora. Subsista-
mus igitur in sensu generali: uxorem quandam amatam absentem expectare eique zephyri
exemplum proponere, ut solent poetae Indici ex rerum natura exhortationes capientes,

ne amantes fidem violent, cuius rei exempla sat multa leguntur in carmine *Ghatak*. ex illius saltem Scholiastae interpretatione. Unum restat tangendum vocab. श्रीमत्तः propr. *pars, regio sacra*, quo nomine Malayae regio gaudet etiam Gitagov. 1, 9, 2. — Textu et interpretatione iam impressis melior eademque faciliior prioris hemistichii nobis parata est explicatio, quam consequere, si पान्क्ली tanquam compositionis membrum cum reliquis iungis, deinde pro माकुन्देषु legis माकुन्देषु et denique आलोक्य ते cum Sciramp. confias in आलोक्यते, quibus factis hanc fere habebis interpretationem: „In viatoris uxoris separationis ignem sacrificii partem effundit Manjaria, quae a Kokilorum femellis in *Mango* arboribus cum desiderio iam adspicitur.” Consentit ut nunc video Scholiasta, qui breviter quidem et non ab omnibus partibus sed recte verum explicat, dummodo falsam आलोक्यतो पि scripturam in आलोक्यतापि mutaris. Totas autem versus nihil aliud continet quam pulchram et solemnem veris advenientis imaginem. Arbores efflorescentes excitant augentque amorem et in absentes maritos feminarum desiderium, augent item Zephyri iam e montibus advenientes suaviter spirantes.

37. Secundum Aryae hemistichium duobus syllabis redundat, neque tamen aliam medelam afferre potui: विसर्गो simpliciori मञ्जी Edit. substitui ex scholiis modo allatis et vocabula कस्य न ex iisdem et Cod. C. inserui; मूर्च्छित metro iubente correxi ex Cod. A. सहकार arbor *Mangifera* est; Schol. bene: सहकारस्य कुसुमानां केसराणि तेषां भरः (भारः perperam), igitur cave ne केसर pro *Mesoa ferrea* aliisque floribus capias, h. l. *filamentum, florum pollinem* significat.

38. Sequitur aestivum sive calidum tempus ग्रीष्मः quod मधुनिद्रावकालं appellat *Kirdi*. Arj. 10, 36. Enumerat Bhartriharis voluptates per hanc tempestatem capiendas. भार्गवहू cuius ad verbum interpretatio esset *stillarum domus*, in Amar. desideratur, Careys in lex. bengal. explicat a *watercourse* ita ut de *rivulis*, et *catadupis* in universum dici queat, intelligantur vero h. l. ut in Raghuv. 16, 49. machinae aquariae seu siphones quibus tempore aestivo aquam rosaceam ac santalinam eiuculantur Indi; sic यमभार्गवहू *Kalidas*. in Meghad. 63. et तलयंत्र Ritusanh. 1, 2. usurpat. In versione *balneum* expressimus. कौमुदी *puros lunae radios* significat, quibus valde delectantur Indi; nomen lunae कौमुदः a कुमुदं *nymphaea* descendit, quae noctu floret (v. ad *Nūi* 65.). Noctes per lenam serenam amoeniores fieri, saepe exprimunt, cf. *Sāhity*. p. 350.:

त्वया सा शोभते तन्वी तथा त्वमपि शोभसे ।

रत्नन्या शोभते चन्द्रश्चन्द्रोपापि निशीथिनी ॥

Et apud *Halhedum* (prae fat. ad Leges Ind.) Anapaesti:

शशिना च निशा निशया च शशी

शशिना निशया च विभाति नभः ।

पयसा कमलेन कमलेन पयः

पयसा कमलेन विभाति सः ॥

Quod in sticho tertio exstat vocabulum सुमनस् flores omnes complectitur, speciatim de iasmino grandifloro venit, flores autem iam nominavit et Schol. सताः explicat, quare de *casa frondea* intelligendum. In Cod. D. मुद्दे legitur, quod eodem redit, frequentius tamen मद् *ebrietas* in talibus locum habet descriptionibus.

39. Varie aberrant Codd. Msti et impressa Edit., primum igitur textum castigemus vulgarem: व्यातन - कासरी - सुविः operarum errores sunt, सिन्धु *flumen* ferri potest, exstat tamen in omnibus, quos inspexi Codd. सौधु Schol. मय (vid. ad Chaur. 9.). Pluralem porro किरपाः ex C. D. et Schol. induxi et निदाघात् पूर्णं tandem cum Cod. C. praetuli, quia Ablativi vestigia supersunt in lectionibus निदाघात्पूर्णं Cod. A. et निदाघात्पूर्णं Cod. D. Ad res memoratas quod attinet, distinguendum est inter *flabella*, *पिण्डा*, inter *muscaria* चामराणि (de quibus vid. ad *Paiv.* 67.) et inter *umbellas* छातापत्राणि (Sring. 95.) quae omnia postea ad Romanos ex Oriente advehebantur. *Flabellum* ad refrigerandam per aestatem faciem vel ex Borasso flabellifero apud Indos constabat, vel ex tenuibus tabellis (coll. *Ovid.* Am. 3, 2, 37.) vel etiam ex pavonis plumis, quale *pavonium* Romani vocabant cf. Propert. 2, 18, 59.

Et modo pavonis caudae flabella superbae.

Prasini coloris interdum fuisse docet Martialis (3, 8.):

Et aestumasti tenue ventilat frigus,

Supina prasino concubina flabello.

Florum pollinem in deliciis habent Indi et in re quidem amatoria saepe fingunt tale pulvisculum in amasii oculum cecidisse, quod iuvenis oris spiritu amovere conatur (cf. *Amarasat.* 70. *Kirdt.* 8, 19. *Nalod.* 2, 33. rell. *Sakunt.* p. 63.). Neque minus frequens est lacus lotis pleni commemoratio. Vocabulum सौधोत्संगः Schol. explicat रासखन्डस्य उपरिभागः videtur itaque consensum amicorum eruditorum significare ut supra vs. 35.

40. Sententia eiusdem tenoris, antecedentem amplificans: quodsi hae voluptates hominem capere possint in amorem primum, non facile capiant eum qui res in sensus cadentes devitat. Passima sphalmata quae Edit. Sr. defoedant ex Codd. auctoritate, quae sane opus vix fuit, correximus. अयं vocabuli significationes enumerat *Hemachandrus* cit. ad *Kirdt.* 1, 29. अयं रश्मी गृहे स्थाने तन्मयभाष्योः ॥

41. Scholia quum desint dubitari potest utrum versiculus ad sectionem proxime antecedentem an vero ad partem sequentem pertineat, in codicibus enim una serie scribuntur versus et inscriptio nova vocabulum स्पष्टः demum sequitur. Retuli tamen ut in Edit. Sr. factum, ad *tempus pluviosum*, cuius mentionem sententia iniicit. Ceterum exhibui distichon, erroribus maxime conspicuis sublatis, quale exstabat, de metro quod est liberius, iucunda

tamen Anapaestorum et dactylorum varietate compositum, plane desperans; ad Aryae species aperte pertinet, sonat enim per mâttras divisum, hoc modo:

ॐॐॐ|ॐॐॐ||ॐॐॐ||ॐॐॐ||ॐॐॐ||ॐॐॐ||ॐॐॐ||ॐॐॐ||

In structura autem proxime accedit ad versum 37. — Iam videamus de singulis: वज्रा Edit. Sr. exhibet, Cod. A. वष, Cod. C. et D. वेयो horum auctoritatem sumus secuti, quum Vulgatae lectio metro repugnet, sed omnibus lectionibus meliorem coniecturam puto proponere वज्रा, cui si faves तरुणी वज्रा puella viro obsequens, flexibilis est. ताति: quod ex Codd. C. D. praetulimus, idem significat ac ताती scil. *massa odorifera*, pistilli ut hodie vocantur, ex moscho imprimis confecti; possis etiam duo enunciata in unum conflare praesertim si पण्य rectum habeas: *e floribus enata admodum (वति) pura fragrantia*. पण्य in A. quoque exstat, reliqui पुष्य proferunt, quod melius, ut alia quam in antecedenti vocabulo fragrantia, designetur. प्रावृत् tempus est quo pluvia instat; in localem casum convertere vocem in animo erat, potest tamen item iure subiectum esse si post res enumeratas aposiopesis statuas.

42. Nomen कन्दली et कन्दल, quo terra excandescere dicitur versu sequente, significat Antiloparum quidem speciem, sed pluribus etiam plantis tribuitur (Sadbârnnavus Sisupâl. 6, 30. द्रोणपर्वीसिंघकन्दकन्दलीभूमिकन्दली) ut *Musae sapientum* et *arundini Bambu* quod h. l. intelligimus, utpote prima pluvia cadente celeriter excrescens; eodem modo *Kālidās. Ritus*. 2, 5. समाक्षिता प्रोहितकन्दलीदले: । Fortasse ad aridas tamen et solis calore exustas potius pertinet descriptio quia nondum cecidisse putanda est pluvia, unde etiam *pavones* inducuntur, quos pluviae adventu gaudere omnia Indorum carmina docent (cf. *Nal.* 21, 6. *Ghatakarp.* 2. Bopp. ad Arjun. p. 90. *Wilson.* ad Meghad. p. 29. ubi versum nostrum ex Edit. Srir. adduxit). Harum vox pluviam praesagens propria est केका sonum exprimens; एव in Edit. cum Codd. एव legendum et cum seq. coniungendum; कुट्टन arboribus in genere convenit, कदम्ब denique arbor pulcherrima est, *Nauclea Cadamba*, de qua vid. *Jones.* oper. V. p. 90.

43. Similes imagines in *Ghatakarp* praesertim leguntur, tempus enim ante pluviam peregrinantibus maxime idoneum est, sedatus tunc nimius solis calor neque per imbres ut postea deviae sunt semitae (v. *Wils.* ad *Meghad.* p. 71.), quare uxores ad se invitare solent absentes maritos, exemplis ex rerum natura captis. Dicit autem poeta: quomodo iam viator, ab uxore vel amata alienus, acquiescere possit quum omnia ad amorem tendant, quum vel ipsae nubes sese coniungere gestiant, et pavones, qui in nubes itidem flagrare dicuntur, prae amore saltent? उपरिघ्नं Schol. निविडं *clamans* explicat, sensum potius indicans quam vocis originem, est nubes superior quae amicam nubem adit, tonitru inclamans. तिर्यच् de avibus oblique volantibus potissimum usurpatur.
44. Quodsi pluvia instante omnia ad sensus loquuntur et amoris indicia praebent, quomodo

paella amicū expectans non commoveatur. कर्णी I. q. कर्णा *lana* cui fulgur adsimilatur nabem veluti amplectens (cf. *Mrichhak.* p. 163.). केरकि *Pandanus odoratissimus*, cuius flores Amoris vocantur tela. — प्रापत् Schol. प्रकषेया उपत् explicat, praepositionem vim augere indicans (cf. vs. 47.). Verbum स्पृत् de *tonitru* proprie venit et vocali producta semper fere scribitur Colebrooke Gram. p. 234., vid. ad Vair. 1. De vocabulo कलत्रः pauca monuimus vs. 35., कल quod praecedat *leniorem gemitum* denotat, utrumque clamorem harum avium exprimit quo invicem sese lacessunt ludentes: केकीना मयूराणां क्रीडासु कलत्रः Schol. Epitheton foeminarum पक्ष्मलदृक् *longis palpebris praeditam* significat; idem est in *Sāhityad.* p. 116. *Sakunt.* p. 65. et *Mālatī* p. 16. पक्ष्मलक्ष्मी ubi Lassenius vocabulum tetigit.

45. Viatorem domum redeuntē fulguribus quasi moneri ac certiores fieri de moerore uxoris; nam quemadmodum fulgur prosilit et evanescit, sic illa gaudium ac tristitiam concipit, iam amicū rediturū sperans, iam vero spem abiiciens. Fulgur amantem incitare eiusque desiderium movere, Arabes quoque fingunt, praesertim ubi fulgur emicat in ea, in qua amantius commoratur regione, cf. *Motenabb.* Cod. Goth. p. 14. ما لاح برق non emicuit fulgur neque genuit palumbam quin recesserim animo afflicto. Primum hemistichium *casu locali* absolute positum est ita tamen ut temporis notio ac loci, quo quid agitur, simul insit, वस्मिन् एव भूमे - एतन्ति part., scil. एतन्ति et sic porro. वसूषीसंतारो, sic enim corrigenda Edit. Sr., Schol. न वसूषते संसारो वस्मिन् igitur vertere quoque possis in *mundo ignobili* (cf. vs. 19.), वसूष् enim est *narrare, praedicare*. एतन्ति et तीर्त्तिष्ये in *Ulg.* hallucinationes sunt, quae sententiam prorsus obliterarunt. प्रीतलदधनिप्रासे *sonante telo ex alta nubē* ad pulchram illam imaginem pertinet qua *Iris* putatur *Indri arcus, fulmen* et *imbres* vero ipsius *telum* (वास, वल), quemadmodum *Zeus* dicitur *Ἰρις ἐξ ὑψανόθεν τανύειν — τῆρας ἐμμεναι ἢ πολέμοιο* "H καὶ Χειμῶνος θυγατρὸς (Il. 17, 547. coll. 4, 27.). Hinc corrigendus, ut *Lassenius* et *Benary* in epistolis ad me missis bene viderunt, versus corruptus *Ghatakarp.* (3) quem sicco pede, ut solet, praeteriit novus illius carminis Editor:

सेन्द्रायुधस्य तलदो धत्सन्निभान् ।

Nubes, Indri tellis instructa, infra iaculans, elephantis iram adduxit. Sic et Scholiastes voluit वधः वसन् तले वधन् est autem वध् adverbium ad instar वन्तः. Sed haec obiter. Quid propriū sit सीदामिनी *Nilakanthus* docet ad *Nalam* 1, 12. scil. *fulgur* ex pluviosi temporis nube (गुदामन्) procedens, quod fortius et maioris solet esse splendoris (वसन्तं वीत-वान्). ग्रानं denique mutavi in ग्रानं *marcescere* ex *Codd. A. D* et utriusque scholiis.

46. Sententia satis plana neque in texto quicquam mutandum, nisi unicum वायमदृक् cui *Instrumentalem* substituiimus (*विस्तीर्णनेत्रवा* स्तिवा Schol.) ex *Codd. A. C.* quorum *Anusvarum* दृष्टा non curamus quia *Genitivus* locum habere plane nequit. *Cod. D.* एतन्ति praebet pro वा° ex scriptura *bengalico* obortum.

47. Sequitur tempus शरद् *autumnale* scilicet, sed post imbres amoenissimum, quod *Bhartih.* uno tantum versu absolvit, maiori laude efferunt *Bhāravis* (Kirāt. 10, 24.) et *Kālidāsus* (*Ritus.* III.) ob fruges maturescentes, novos flores expansos et coelum noctu serenissimum, ut etiam in *Sāhit.* legitur (p. 294.): विमलाः कुमुदानीव तारकाः शरदागमे ॥ Sententia, obscuritate quadam laborans, monere videtur ne aquam frigidam statim post gaudia nocturna bibat amator sed oscula potius decerpat ex ore uxoris, potum denegantis. Quodsi verum perspeximus, Scholiastes enim in explicandis vocabulis, neque omnibus quidem, acquiescit, *lumen lunae* ad amicae faciem referendum. Ceterum separari potest सूर्यसुत si locativum statuas, a vocabulo sequente, neque tamen, ut in Edit. factum epitheton ad सलिलं pertinens. तर्जितं vox nihili est, legendum erat वर्जितं Schol. निषेदितं ॥ — कर्करान्तः denique Ablativus est solito in तः exitu, पंचम्यास्तसिल् ut Grammatici loquuntur.
48. *Hiems* हेमन्तः quam pluribus describit *Kirātdrj.* 10, 28., varia praebet commoda domestica, omnia potissimum lactis genera quae bonis maxime exoptatis annumerantur et Indorum, ut satis constat, una cum oryzo cibum constituunt cf. vs. 65. — दधि *lac inspissatum*, *acidum* significat, दुग्ध *lac* simpliciter, सर्पिः autem *butyrum*, alias घृतं, हविः utpote sacrificiis inserviens, nuncupatum. Falluntur autem egregie viri docti qui totum Orientem praecedente *Kinderlingio* in butyri historia, butyrum ignorare contendunt; hoc fortasse ne de Hebraeis quidem affirmari potest, quorum תבואה compressione saltem (יבב) fiebat (Proverb. 30, 33.), apud Indos vero nihil frequentius quam imagines a circumrotatione, qua lac in butyrum cogitur, desumptae (v. modo *Nūi* 27.); commemoratur vasculum (मन्थनी) ad tympani formam comparatum, memoratur rudicula (मन्थदण्डकः) laudatur oxYGala (दण्डाहृतं) etc. — मंजिष्ठा planta est rubri coloris, *Rubia Manjith*, unde मन्जिष्ठ aliquid ex hac confectum, tinctum, *rubrum*, itaque vestis significare videtur splendorem vid. *Uttararāmacharitr.* p. 82. वासस्य मंजिष्ठिकं *the madder tinted garb*, ubi alia explicat vestimenta militaria, hoc tamen intactum relinquit *Wilso.* Accedit dein corporis unctio, cum uxore concubitus et os betro impletum, de quo vid. ad *Chaur.* 9. Circa variantes lectiones non diu morandum: in primi membri fine भूतः legunt Membranae omnes pro vulgato भूताः Vocabulum गृहमभ्यन्तरे quod idem significat quod हर्म्यपृष्ठे विविक्षे vs. 47. sive अन्तःपुरे uxoris nimirum *domicilium*, in गृहमभ्यन्तरे falso mutant Cod. A et C.
49. Tempestatem ultimam tangit क्षिप्रिं ver antecedentem, frigidam quidem ventis frequenteque rore, ceteroquin autem amoenam et a *Bhāravi* (Kirāt. 10, 30.) स्वेदैकमभ्युं vocatam. — Lusus non prorsus illepidus proponitur: venti eandem agendi rationem sequi dicuntur ac saltatores ob nequitias famosi, dum virgines insectantur ad voluptatem capiendam, cuius imaginis flamma quasi deprehenduntur *Amarāsat.* 40. collat. *Kirāt.* 3, 28. *Vikramor.* p. 23. Vocabulum अलकवत् praegnans dici potest, inest enim cirros huc illuc fluctuare अलका धावतः मुखे केशानि इतः ततो नयन्ति Schol. Verbum क्षीकृ *labiis tremere sibilante*, pa-

fatali scripsi, quamvis dentali in proximo verum Cod. A., Nalod. 2, 62. et saepius ex-
stat; librarii in talibus vocabulis etymologiam vix sequuntur. अकंयुक् sensu negativo ca-
piendum esse vix dubium est, lectionem adoptavi unice veram quam et omnes tenentur
Codd. In Edit. exstare videtur असक्युक्^o vox enim, erasa est in eo quo utor exemplari.
Prorsus corruptum erat असक्युक्^o अक्युक्^o sed haec leviora sunt.

50. In eadem re pergit poeta totum fere concubitus actum describens. मुकुलयन् a मुकुल
gemma floris descendit, Schol. वाक्कादयन् *legens*, significat igitur: oculos saepe numero
cum floribus comparatos, ita comprimere adversus ventum pulveremque ut gemmae quasi
videantur florum. Labia cur tremebunda supra dicantur, ex hoc versu apparet, sunt enim
vulnerata ventis ut inter oscula morsiunculis laesa dicuntur. Ceterum suffixum कृन् paullo
ante usurpavit, h. l. plenius कृन्. Verbum denique कान्तायते denominativum est (cf. 34.)
tanquam amatorem se gerere कान्ता एव भवति । Hucusque anni tempestates una cum vo-
luptatibus in iis percipiendis descripsit poeta, iam vero pergit in iis indicandis quae vel
peragenda vel relinquenda sint, sive potius in utramque partem considerat amorem, quem
si condemnare veliet sapientes, continuo pietatis viam esse eligendam. Nova inscriptio
nuquam comparet, Scholiastes autem versus sequentes introducit his verbis: इति कामिनी
शिवशिनी मलोत्थः तथा प्रीतिभान्नः कार्यं तेषां कर्तव्यानि कृत्या तत्त्वानि च इति कर्त्यान् उक्तानि ।
अधुना पञ्चदशनिश्चयः ॥

61. Verba satis sunt perspicua, praeter unicam यक्षिमा *magnitudo, superbia*, quod *inclinationem*, tota sententia suadente, vertimus. Supernilioorum hominum fastum perstringit,
qui amores spernere quidem possunt sed nihiloocias mulieres sectantur (cf. vs. 62.).
Textus vulg. in primis verbis omnino corruptus et metro contrarius deprehenditur; cor-
rectiones nostrae Mistorum auctoritate nituntur. Voculam एत Schol. diserte dissolvit:
एतु कस्यान् कर्त्यान् एतु pertinet enim ad sermonem sanctorum et rationem addit cur amores
sint vitandi. Inserimus versionem *adversus mulieres*, Schol. तस्याः शिखाः ut sententia cla-
rior fieret.

52. Idem thema variatur iuxta normam Anacreontis (36): τί με τὸς νόμους διδάσκεις; μᾶλ-
λον διδάσκεις παίζων, scil. poeta discrimen statuit inter vitam austeram, quam philosophis
Vedāntinae scholae adscriptis relinquit et inter amoris oblectamenta quae poetarum prae-
cipiant. Illustrat igitur sententia verum quodammodo antecedentem, et quod ibi त्व
veritas, h. l. est वेदान्त de quo ad *Wandichamorum* (Sancera) instar omnium laudare
sufficit. Particip. अनुवृत्त per एव द्वौ द्वौ ad duo enumerata pertinet si verbum substantiv.
supples. — अनु ex vs. 51. In hunc denno irrepsit in Edit. Sr. legimus अनु ex Codd. A. C
et Schol. — Epitheton denique carminum शिष्टम् proprie *adustum* sonat, dein, plane ut
persicum अच्छा *expertum, consensum, sapientis*; usurpatur vox शिष्टम् de indole hominis

κατὰξ. bona, quae menti infixa et quasi inusta est, uti Arabes طبع sigillo imprimere adhibent, cf. ceterum Niti vs. 3. 15. rell.

53. Sententia cum vs. 18. convenit: amores esse colendos vel pietatem adeundam. In primo iuventutis epitheto सुन्दरं proponunt Cod. C. et Schol. अभिनवा नूतनाश्च अपूर्वा मदस्य लीलाः तामिः सुन्दरं ita quidem in duobus vocabulis similibus grata apparet paronomasia, quam in fine versus captavit poeta; acquievimus tamen in लालसं ceterorum Codd., quod, cum antecedentibus coniunctum, titubantem, ut nobis videtur, puellae molliitiam, iisdem literis quaesitam, depingit. लालसं desiderans h.l. idem quod विलासिन् iocans, sive ut eadem radice latina expressimus, lascivians.

54. Queritur de γλυκοπικρῷ in amore poeta, neque ulla explicatione eget sententia. Lectionem B. सर्वेषुपि सत्यं glossam esse, nemo non sentit.

55. Lemma praepositum novum दुर्विक्तप्रसाता cuius sensus, ex sententiis quae sequuntur satis apparet: difficile esse amori resistere. विरक्तं proprie alienus, haud curans est ac repudiatus. Sphalmata in Ed. Sr. vel sine Codicum ope facile erant tollenda; nulla ceteroquin varietas apparet, nisi quod B. चतुल nitidus loco चयल proponit. कृत्स्नं agentium potiore sensu capiendum erat pro religiosis hominibus; lampas distinctionis sive sapientiae ut in Hebraeicis תְּלִמְתָּא נֶר sexcenties metaphorice dicta est; verbum तद् ideo electum quod lucere simul et percutere (vs. 82.) significat, percutitur igitur sive exstinguitur fax आचलैः admotis nictibus; delevimus enim Anusvaram, nisi forte चयल ab चच् मavis derivare. चयुषा habent Codd. Anusvaro negligenter omisso, recte vero Srir. चयुषा, sed in metro haereo; positionem enim facit च igitur Amphimacer exstat loco Dactyli in mensura certis suis pedibus definita. Scholia desunt, neque aliam vocem habeo substituendam.

56. Argumentum cum vs. 51. convenit: perstringit morum doctores quorum facundiae illudit amor, nec tamen ipsi mulieres relinquunt न तु त्वाम् कुर्वन्ति supplet Schol. Membrae omnes conspirant in legendo संमत्वां igitur संका Edit. Sr. sive संका ut in fine corrigi iubet, auditus errorem puto. सुखं ironice dictum, Schol. बहुवक्तुः Zonam lapidibus pretiosis, h.l. rubinis exornant mulieres, clavam praesertim ac nodum, मणिः. —

57. Ultima huius versus verba in Edit. sonant: स्वर्गस्यापि फलं तया सत्सः quibus conspirant Codices, nisi quod अप्सत्सः recte legunt; attamen contra metrum Aryām peccant त्वं फलं, quae vocabula sine dubio delenda, a glossatore textui intrusa. Ceterum virgines coelestes Indri-coeli fructus appellari, cuius notum est ex Indralok. 4, 13.

58. Sententia apud omnes mire conspirat; scholia vero desiderantur. दलनं quam vocem Careyus (in Lex. Bengalico) praebet, est contritio, huic igitur adstruximus भुवि ut sit: in terra conculcare. Simile quid Mrichh. p. 39. legitur: feras vi capi, Amorem autem corde.

59. Distichon in re Orientalium erotica pulcherrimum e Bhartrihare sibi sumere Hippodasiae Editiones Srirampurais et Londinensis, omittunt autem Codd. quos Lassenius

insepexit fabularum (v. Commentar. ad Hdt. p. 72.): Dicit poeta: virum tamdiu virtuti adhaerere quamdiu puellarum non viderit lascivos oculorum nutus, sive कटाक्षान्, nam hoc sibi volunt अग्रपण्यगताः quia simul, ut supra observavimus, oculi longiores laudi sunt. Telis adsimilantur oculorum iactus; ideoque in imagine pergens poeta verbum कृन् usurpat quod cum वा arcum intendere significat; iaculis praeterea addit epitheton नीलपक्ष्माणाः nigra cilia habentia, scilicet tanquam pennas. Quae quum ita se habeant, non possunt tela quin fortissimi cuiuscunque constantiam defatigent, proprie furentur, मुप् verbum est quod sensu translato: oculos mentesque furandi, interdum usurpatur: *Nalus* 5, 7. *Mrichh.* p. 76.; persice *رجل ورجل*; *Ilias* 1, 132. κλέπειν νόον; hebraeice *Genesis*. 31, 20. *2 Sam.* 15, 6. — Coniunctionem च in primo membro Cod. A. delet, quia forte variantem lectionem पुरुषः pro नः quam Edd. Hlt. exhibent, ante oculos habebat librarius.

60. Sensem exprimit tritum illud *Eurip.* (Iphig. Taur. 1032.) *δευαὶ αἱ γυναῖκες εὐρίσκειν τέχνας*, nam तंमः non solum initium est sed de mulierum quoque lascivia et iocis dicitur, Schol. कादः quod eodem sensu venit *Nalud.* 2, 55. Correctiones in Sloco necessariae Codicum fide nituntur. कातः confusus h. l. est impotens कतमर्षः ut Schol.

61. Convenit sententia cum vs. 55. — Scholia desunt. — स्वतः पावकः ignis ex semet ipso natus ponitur pro Amore, alias मनसितः mente natus nominatur; quinque membra ad sensus pertinere quilibet ipse videt.

62. *Φεύγειν δὲ τὸν Ἐρῶτα κενὸς πόνος*, etenim vel is qui sapientissimus et sui compos videtur, perfectam vix attingit virtutem quia mulieres amorem semper iniiciunt. Quod vs. 59. भूषणः काकृष्टः hoc loco est भूलता काकुचिका qui quidem arcus hominem percutit, peccare facit, ideoque ad infernum ducit, ad portas Yamapuri, Schol. निरुष्ट नाराय दारं उवाचन्ती. Pro भावनं Edit. Codd. omnes recte भातमं vasculum habent, पात्रं Schol. quod in *Chaur.* aliquoties metaphoricè legitur. De Adiectivo चित्तं vid. *Lassen* ad *Hitop.* p. 28. Ceterum superiorem devotionis ac religiositatis gradum indicat: se ipsum nascentem, quam antecedens librorum sacrorum peritus, ex qua scientia humilitas demum oboritur quae ad *γνώσις εαυτὸν* tandem ducit; saepius igitur scientia sui वाच्यबोधः inculcatur (cf. *Wilson* ad *Meghad.* p. 113.) praesertim per Vedantinos.

63. Versus iste, exemplo superiora illustrans fortissimo, denuo, sed scholiis paululum mutatis, legitur in libro tertio versus finem, p. 107. Edit., cuius rei exemplum vs. 98. quoque habet: neque tamen editores textum, si modo sententiam iterare voluerant, conformem reddidero, ut certe in tertio huius versus parte corruptissima debuerant. Stringitro distichon Codd. omnes praeter B. adscribunt et hic locum sane necessarium obtinet.

पुष्पिणः scribendum cum *Natis* omnibus, varie tamen aberrant apographa in epitheto canis ultimo. Variantes loci vezationissimi lectiones primum in unum conspectum redigamus: legitur enim

in *Edit. Vairdg.* विवरनृकपालार्पितगलः

Schol. ibid. विवरनृकपालार्पितगलः

Cod. B. Vair. पृथुतरपिठारार्पितगलः

Edit. Srīg. विवरककपालार्पितगलः

Schol. ibid. पीठरकपालार्पितगलः

Cod. A. मृन्मयकपालार्पितगलः

Cod. C. पिठरकपोलार्पितगलः

Vocabulum विवर = स्थूल in lexicis vix obvium, पीठर autem contra metrum peccat; नृकपाल *cranium hominis* putida lectio est et omnino videtur reiicienda, ut et आर्दित *vexatus*, pro quo अन्वित = युक्त stare posset, dummodo sensum praeberet idoneum. Lectio *Cod. B.* falsissima पिठर tamen praebet, quod, quum *Schol. A.* et *D.* per मृन्मयपात्रं, cuius prior pars vel in textum irrepsit, explicaverint, non dubito quin vera sit vox, quae in contemptum quasi suffixum क adsumpserit (cf. अयं क *iste*, मापावक *homuncio* *rell.*). Tum etiam कपोल cum *D.* scribendum, *Schol.* कपठः Quibus omnibus rite perpensis, lectionem metro et sensui adaptavimus, vix enim decernendum est in talibus lectionibus quatenam a prima manu sit. Videant acuti doctique critici, quo successu textum restituerim; quae mihi probant, meliora expeto. Ultima sententiae verba *Schol.* hoc modo illustrat: अतो मदनः हन्तं अपि च आदौ शरीरावस्थया मृतपायः तं हन्ति मारयन्ति । hanc ob causam Amor *daemon devorans* vocatur *Nalod. 2, 7.* et *saevus Amor* apud veteres (*Tibull. 3, 4, 65. Ovid. Rem. Am. 529.*), quippe qui omnes cogat ad vexillum suum.

- 64: Supplicia addit, quibus ab Amore puniuntur ipsius dicto non audientes. *Schol.* rem bene illustrat: राज्ञो मुद्रया सर्वं कार्यं भवति अतो मदनस्य स्त्रीमुद्रया भवति । यो उल्लङ्घनं करोति तस्य राज्ञा दण्डकरो भवति मारयति च अतो मदनः *rell.* Desumpta etenim imago est a regis edicto, فرمان मुद्रा proprie *sigillum*, cuius formam feminini generis insolentiolem ideo forsitan inducit poeta ut cum जननी *genitrix* conveniat: hoc melius sane sensu passivo sumendum: ab Amore profectum ut *Gltagoo. 10, 2, 5.* मन्मथनिर्देश *Cupidinis decretum* dicitur, quia ab Amore ipso proponitur lex mulieres esse colendas. Dein viros morosos et ameros eorumque varia castigationis genera, ex vita Indorum ascetica satis nota lepide tangit poeta et tanquam poenas depingit a rege illo inflictas. Sunt autem potissima devotionis genera ut nudi et capite tonso incedant sive comam implicatam gerant sive ut inter *quatuor ignes, solem quintum superne habentes* consideant (*Manu 6, 23.* ग्रीष्मे पञ्चतयास्तु स्यात्) de quo vetere praecepto पञ्चवर्षिणः *homines devoti* in *Vedor. spec. p. 16.* Rosen. latem fortasse accipit. *Cranium* hominis denique manu gerunt qui hominem, imprimis Bráhmānem occiderunt (*Manu 11, 72. 73. 89.*), victum in hocce cranio sibi colligentes; facile tamen inducor ut credam *cranium* h. l. pro vase quovis ascetico poni, *Schol.* पात्रं करो धृष्टा भिक्षाटनं कारिता: Tale proprie कम्पडलु et कुण्डी vocatur, quocum illud *खण्डु* convenit

Athenaeum 2, 55. Fractam, quem tali poenitentia sibi comparare student, frustra illos quaerere dicit poeta quia ante oculos haud positum est et incertam; Schol. definit: सर्गा-
विकानि वरावकादि ।

65. Sapientissimum quemque amore tangi (cf. 62.) quin vel ipsos Deos (vs. 10.). — *Findmi-
trus* ex Ramaide satis innotuit, cuius episodum clariss. *Boppius* germanice vertit in *Con-
iugationis systemate*. *Pardasaro* nomine, utrum *Rāmas* ille an alius huius nominis intelli-
gatur, non habeo quod dicam; ob rigidam certe devotionem clarus fuit, unde quartus reli-
giosorum ordo पारशर्य vocatur. Quodsi igitur illi viri foeminis reñiti non potuere et अपोभं
experti sunt, quanto minus mortales laute viventes! Lectiones variae haud magni sunt
momenti, in A exstat ये चांमुपजायाना pro वात°, *vento vesci* tamen in hac re saepius dicitur;
idem Codex transponit वृत्तसंयुतं दधिपयो quod ferri potest; सागरे ut Edit. in nullo exstat apo-
grapho. *Findhyus* montium iugum est inter Indiam Gangeticam, चार्यवर्त et दक्षिणापथं,
apud Ptolem. Οὐίνδιον ὄρος, et nomen accepisse fertur quod solis cursum obstruat वेन्
incolis saltem urbis celeberrimae Ujjayinis (v. *Wilson*, ad Meghadūt. p. 24.). Hunc mon-
tem mare transmare perocemiam cepit. Unum restat oris muliebris attributum सुललितं
paucis tangendum: descendit enim a stirpe ललृ quod de titubantium potissimum amantium
sternone, ubi lingua torpet, ut *Catullus* loquitur, usurpatur, plane ut λαλιά de dulci lo-
quela. Dein transfertur ad habitum mulierum et gestum languidum, sive ut *Sāhityadarp.*
p. 59. definit सुकुमारतयांगानां स्त्रियासो ललितं भवेत् quod exemplo illustrat; unde fit ut inter
puellarum illecebras nominetur, vid. ad vs. 2.

66. Novum, tribus distichis absolutam sequitur capitulum, cuius inscriptio परिग्रामयन्त्रा pro
quo in fine sectionis स्त्रीणां परिग्रामयन्त्रिः legitur, evadent etenim sententiae omnes ut mu-
lieres deserant homines cordati quod tamen ob ipsarum venustatem res sit ardua. Sensus
verus 66, cuius structura paullo intricatior, bene indicat Schol. यदि स्त्रियो न वासन् तदा
मुक्तिरस्यः सेवा न कुर्युः स्त्रीमिमिन् रात्रसेवा कुर्यान्ति तेन व्यासंगेन स्यः संयुक्तं प्रवेष्टं भवति । *Lusum*
संसारः वसार्: *mundus exsucus, idurus* iam habuimus vs. 19. et aliquoties recurret adiuncto
hoc epitheto, cf. quoque *Mālatī* p. 85. *Uttarardm.* p. 22.; eodem modo Persae ذخیای دنی
coniungere amant. Varians lectio A. भवत्ये ni sola stare, magis fortasse placeret, tunc
दार्सेवा plano nostrum *Hofdiens* esset. Ut nunc est, totum epitheton ad वानसं redit ut
omnes iubent Meti, sola Edit. Sr. ad homines retulit lectione वसतर्षेयः — Vocabuli वेङ्ग
origini इत् नalla alia additur significatio quam मती unde वेङ्ग *lectica*, वेङ्गि *concussus* rell.
Schol. tamen वङ्गवामः explicat et ad sonae compedumque tintinabula certissime refe-
rendum est.

67. In antecedentibus poeta dixerat homines vel arduum quidque adire mulierum caussa,
ut scilicet familiam alant, iam pergit: devotionem ab hominibus fieri ob poeniten-
tiam post votam cum mulieribus peractam flagitiosam et rem acu tetigit qui de devotis

cuiuscunque aevi fere omnibus similia sentit. De sensu scholiastarum audiamus: मनो मलिनं स्त्रीभिरेवक्रियते अतः स्त्रीणां प्रभाव एव उत्पन्ना न स्युः तदा मनो ऽपि मलिनं नैव भवेत् । तदा मनस्वी जनो हिमवतः स्थाने गत्वा शिरःप्रणाममेव किमर्थं मलिनं करिष्यति rell. Pro primo versus vocabulo scholia in Cod. B. सिंहैः inducunt *leonibus habitata spelunca*, quae quidem lectio speciem veritatis prae se fert, nec tamen admittenda est. *Arbor in humero tauri Sivi crescens* vel potest esse *montana*, quia Sivas montium Deus est, vel etiam arbor sacra iuxta templum Siviticum et taurum नन्दी, ipsi sacrum, Schol. nil nisi nomen tauri proprium addit. Molestiam vero creat vocabulum: गंगाधीतशिलातले ubi Schol. divisit गंगाधीतानि शिलालानि primum igitur putavimus corrigendum esse गंगाधी शिलाले तले in *Gangae aqua, in frigida superficie Himdlayi*, Gangeticam enim aquam in lustrationibus et peccatis luendis efficacissimam putari constat. Attamen unius Schol. auctoritate mutare inoluimus sed in vulg. acquievimus, आधीत igitur nomen est: *concussio* et totum adiectivum ad स्थाने referendum: *locus ubi rupium superficies per Gangem percutitur* cf. *Vairag.* 25. Quod vs. 8. hinnuleis addebatur adiectivum वित्रस्त *perterritus*, hoc loco contrarium est अत्रस्त, nil tamen mutandum, quum firmum ac audacem *mulierum* oculum simul depingat.

68. In eodem argumento addit: in vita nostra terrestri foeminas obstacula saluti opponere. De संसारं quod vocabulum in talibus Indorum sententiis magnam vim habet, in libro *Vairāgy.* videamus vs. 82. *Oculi mulierum ebrii* vocantur ut apud *Catullum* (45, 11.) *ebrios oculos suaviata*, quam imaginem bene illustrat *Quintilianus* (11, 3.); sunt enim: *lascivi et mobiles aut natantes et quadam voluptate suffusi oculi*, quales Graeci *ὕπνους* appellant, v. *Fischer* ad *Anacreont.* 27, 21. et *Burmansum* ad *Petron.* c. 126. vs. 12. Eodem sensu apud Indos मत्त et उन्मत्त *insanus* venit et similiter *एखावैस्य* s. amorem incendescit dicitur Iuno apud Eurip. *Eccles.* 959. — Slocus Bharttriharis epicus arte quadam compositus, exitu anapaestico gaudet et ad metrum lyricum tendit. Caesura in primo hemistichio neglecta est et membra utriusque strophæ negligentiora nism tantummodo faciunt ad partem sloci finalem, grata praeterea alliteratione connectam.

69. Non urgendum lemma यौवनप्रप्ता *iuventutis laus*, tribus, quae sequuntur, distichis additum, neque enim in laudanda tantummodo iuventute versatur poeta et प्रवृत्ता in genere *descriptio* tantum valet. Primum docet: iuventute, utpote fragili, esse fruendum, ut ad puellam alius poeta: मानं मां कुरु तन्वद्वि ज्ञात्वा यौवनमस्मिन् ॥ *Sāhū.* p. 244. Noster regem alloquitur divitiarum cupidum, monetque ut potius amoribus sese tradat, antequam senectus ceu hostis adveniat cf. *Vairāg.* 39. — कते कथेयौ अयैः unice verum omnes exhibent membranae; आलोकितानां e Cod. B. sumpsimus, D. male आलोकितानां - नयनेन्द्रेण quod D. praebet et C. in margine tentavit, minus exquisitum videtur quam कुमुद *KATEḍ.* rubrum quidem *Nymphacem* significans, ut इन्द्रेण *coeruleam*, at in hisce imaginibus, ad nauseam usque repetitis, poetae vix genera distinguunt, praesertim quando ridentem et expansum

- valtum indicant. Distinctius sane रज्ज्वत्कललोचन de irato venit, ut *Brahmavaiv.* fol. 36. 46. rell. Pro लुप्यते unus Cod. D. लंघ्यते proponit. — *Mare cupiditatis* frequens apud Indos metaphora ut alias κακῶν θάλασσα *Ghatakarp.* 12. *Rdmay.* II, 46, 84. 60, 3. rell. Totam denique vitam cum Oceano comparant et qui vitam transigunt ut apud Graecos διαπλέειν τὸν βίον dicuntur (cf. *Palladas* Epigr. 104. in *Anthol. graec.*). Epitheto iuventutis सानुराग (Schol. वृत्तिविष) suavitatis aliquid inest, cf. جان شیرین in Persicis, φίλον ἥτορ *Ilias* 15, 251. et contrario sensu πῦρ πῦρ vita pretiosa, *Proverb.* 6, 26.
70. Vituperat iuventutem tanquam omnium malorum genitricem. Codices mire conspirant. *Centum inferna* pro innumeris dicuntur, sunt enim quinquaginta fere tormentorum loca, quae fusius enumerantur *Brahmavaiv.* fol. 71. seq. — *Stellarum dominus, sideridux*, frequens lunae nomen est, sic fortasse in *Hammasae* p. 43. mater stellarem contra Schol. dubitantem, qui أم النجوم أنها الشمس addit. *Intellectus luna* metaphora iam ex nomine dramatis allegorici प्रबोधचन्द्रोदय innotuit. Ceterum omnia ad nomina in ultimo membro conspicua redeunt adiectiva, nos autem perspicuitatis causa quodvis enunciatum distinximus in versione, ut in versu seq. aliisque.
71. Iuventutem denuo collaudat poeta sed eam solam quae cum pulchritudine coniuncta ad amorem impellit iuvenem. सङ्गतरङ्गोडा sola Edit. Sr. praebet, Codd. C. D. सङ्गृत् tunc autem metri in gratiam क्रोडाणां legendum, sed licentiam illam qua syllaba ante ङ corripiatur caute statuas, legimus igitur cum Cod. A. सङ्गृत्क्रोडा° « Imaginem de arbore bene illustrat Schol. यथा प्रलयाप्री वृक्षाः प्रोभन्ते तथा यौवनेन शृङ्गाराः प्रोभन्ते । Idem सङ्गृत्ता per लक्षणां reddit. Avis चकोरः cui ob mobilitatem oculi adsimilatur, *perdix rufa* est, cf. *Glagov.* 1, 4, 7. *Mrichhak.* p. 1. ibiq. Wilson in versione; *Raghuvans.* 6, 59. 7, 22. *Brah. Faiv.* spec. 1, 10. faciem tuam nectare plenam exhaurio *perdicis oculis* h. e. cupidis सुखापूर्णाङ्गान्ते तत्र सङ्गृत्क्रोडाणां पिबामि « Simili modo वक्रलोचन legitur *Brahmavaiv.* fol. 7. Verbum कलयति Schol. diserte explicat करोति, reliqua faciliora sunt.
72. Nova et usque ad versum 91 tendens incipit sectio, in qua mulieres onerantur convitio, cuius rei exempla sat multa exstant apud omnes Veteres. Dicunt enim: πῦρ καὶ θάλασσα καὶ γυνὴ κακὰ τρία, putant ὡς ἕκ αἰνότερον καὶ κύντερον ἄλλο γυναικός, vel etiam δῆλον ὡς γυνὴ κακὸν μέγα (*Eurip. Hippol.* 627.) quam nominare sufficiat ut vituperium exprimitur, ut *Carcinos* apud *Athen.* 13, 8:

ὦ Ζεῦ τί χρεὶ γυναικας ἐξεπέω κακόν;

Ἀρκύν ἂν εἴη, καὶ γυναικ' εἴπης μόνον.

Similes loci apud *Hesiodum* Erg. 375. *Theognid.* 600. et *Simonidem* integro carmine. Sententia caput aperiens eos deridet qui meretriculam, cuius pravam norunt indolem sectantur eamque omnibus quibus virgines alloqui fas est, exornant epithetis. Verum est facillimus et id solum observandum, Vocativos foeminini generis कान्ते et reliquos per

synaloephen voculo इति agglutinari, quod insolentius est pro कान्त इति — *posses* quidem hanc licentiam evitare et vertere: *mea amica* ut *Chaurap.* 27. vel *qualis amica!* sed Schol. vocativum ubique expressit.

73. दयिता *dilecta* magis ad sensum reddimus *misericordem*. *Ignem* per amorem accensum saepe queruntur poetae, cf. *Mrichhak.* p. 17. *Umaradm.* p. 57. स्वस्यसि तन्ममन्तर्दाहः करोति न भस्मसात् । *Mālat.* p. 147. *Asclepiad.* Epigr. 24. τήκομαι ὡς κηρὸς παρ πυρὶ κάλλος ὄρων. *Ovid.* Rem. Amor. 731. Sed res est satis trita. Vocabulum दृष्टा ex coniectura in दृष्टा mutavimus ut aliis participiis consona fieret oratio. Schol. desiderantur in slocis hisce omnibus.
74. Sensus est: ἔδ' ὁ μελινχρὸς Ἔρως αἰὶ γλυκύς. De vocabulo मेचर, quidquid in sensus cadit significante, fusius egit *Lass.* ad *Hit.* p. 108.
75. Pro एकां मुक्ता *unam relinquens* h. e. *praeter* rectius cum *Cod. A.* scribendum puto एकां उक्ता ut plane cum versu, quem ex *Athenaeo* supra produximus conveniat sententia, etsi noster addit: puellam in amore lianae mellitae similem esse.
76. Varia enumerat, concinnitati orationis minime studiosus poeta ut demonstrat mulierem omnium vitiorum esse compaginem. Variantes lectiones minoris sunt momenti: A. et C. पट्टपं male legunt, in secundo autem hemistichio iidem cum Schol. विषं et recte quidem.
77. Sententia nulla explicatione egens cum vs. 72. quodammodo convenit, contra poetas prolata, qui mulierem semper exornant magnisonantibus attributis. Negatio ना pro न haud insolens est; errores scribarum leviores indicare non attinet.
78. Dicere videtur *Bhartrik.* amoribus capi non posse sapientem sed iuvenem tantum incautum; मूढ ut १८८ apud Hebraeos usurpatur. In huius corde efflorescunt mulierum venustates h. e. invite quasi pellicitur gratiosis ac delenificis puellae illecebris, sicut apes susurrat quando Nymphaea calicem aperit venustum, de qua imagine ad mulieris faciem translata vid. ad *Chaur.* vs. 34. Sed affirmare non ausim me mentem poetae bene cepisse, neque enim adsunt Scholia. In *Cod. A.* तमेव loco ता एव legitur, रानो autem omnes *Mst.* praebent, ruborem h. l. proprie designat. वडं अपि *apis* est, idem quod alias वटपट *Manus* 7, 129.
79. Idem sensus ut vs. 74. 75. sed pleniore expressus imagine et ad iuventutem proxime pertinens. Variant *Codices* in scribendo पुनिहरं quod unice verum C. praebet; in A. est हारुदुहारं non omnino malum, in Edit. हारप°, in D. हारपु utrumque ex मु enatum. Pro भाकतिवरं solus B. वरं quod ferri potest, immo fortasse habet quo se commendat. पाकफल apud *Amarum* est *Caronda*, *Karandas*, *Carissa*, indeque पाकडुम् arborem sumpsit cui in versione *Colocynthidem* substitui, sed iam vereor ne rectius *Srir.* तावत् पाकम् scribat.
80. Foeminam cum flumine comparat poeta (ut *Kālidās.* in *Vikramorv.* p. 92. *Chaur.* 44.), mo-

netque ne quis tali amne confidat, quippe qui in Oceanum peccatorum abducat hominem incautum. Convenit fere in his *Bhartr.* cum *Nicarcho* (Epigr. 3. Anthol. III. p. 59.) ubi iuvenes hortatur ut meretriculas, cum navibus comparatas, devitent, ne naufragium faciant; coll. *Horat.* (Od. 1, 5, 6.) *aspera nigris aequora ventis emirabitur insolens* etc. Inversam de fluminibus sub specie mulierum incedentibus imaginem *Kalidds.* in *Ritusanh.* 3, 3. et *Raghuv.* 16, 63. depingit. De singulis iam videamus picturae, ad Indorum sentiendi rationem conceptae partibus; primum *crines* et *plicas* in puellae ventre (de quibus v. vs. 15.), quas *convivere* h.e. undulare dicit, fluvii undas facit; propr. *underum habitaculum*, निलय Schol. स्यात् ita ut tota descriptio unum ad कान्ता pertinens epitheton praebeat, quod de reliquis quoque monendum. Attributum sequens ad verbum sonat: *annitentium* h.e. *natantium anatum geminis praedita est per uberum par.* चक्रवाक *anas* *Cassarca* avis aquatica rubicunda est (the ruddy goose) quam fingunt cuiusdam Munis voto noctu a coniuge separatam querelas fundere et dehinc exemplum est amoris coniugalis (cf. *Meghad.* vs. 82. ib. *Wilson. Kirdarj.* 8, 56. 9, 4. 14. etc.). Sequitur dein *or Nymphaeas simile*, corrigendum enim ex apographis omnibus चक्रवाक pro कार्भुज Edit. cuius sensum non assequor. Hoc modo dicit *puellam* esse कार्भुजा नदी इयं जमिनि: कृत्राया propr. *nisum faciens flumen*, quod de cursu rapido et translate de Veneris colluctatione intelligo, et banc quidem undequaque, सप्ततः periculosam. Ultima verba in Edit. sonant तन्ना दूरात्परं त्यजन्ती adoptavimus lectionem Codd. A. C. D. et Schol. qui unicum quidem तन्ना: ante oculos habuit, neque tamen Vocativus omnino necessarius.

81. Inconstantiam mulierum queritur, qua fidem non conservant, cf. *Niti* 2. — Scholia desiderantur hic et in sententiam sequentem.
82. Similes sententiae iam aderant vs. 74. 79. बोधितं Codd. A. C. in विषयो *ex veneno* mutant quod sensum mutat et metro Vaitallyo maxime contrarium; *venenum* praeterea sequitur. Cf. simillimum *Plauti* (Trucul. 1, 2, 75.) *in melle sunt linguae sitae, corda felle sunt lita*; *Cistell.* 1, 1, 71.: *Amor et mella et felle est foecundissimus.* *Proverb.* 5, 3. 4. *Mel destillant labia meretricis at postea amara fit ipsa ut absinthium.* *Mélaet et Madh.* p. 21. *Laes. ad-spectus tela melle et veneno tincta* et rell.
83. Sensum exprimit illud graecum: *ἴος πέφικεν ἀσπίδος κακὴ γυνή* sed sanari posse aspidem morsus docet, nullam vero medicinam paratam contra mulierum dolos; suadet igitur ut sibi caveat iuvenis ab obliquis illis oculorum nutibus tanquam sagittis flammantibus et a iocosis puellarum blandimentis ad modum cristae expansis et viros alliciant. Textum, in Edit. misere mutilatum e Codd. emendavi. Ablativi redeunt ad बोधित्वम्, compositum, ac si dicas: *Weberschlange*. कणा unde in universum serpentes dicuntur कणिनः proprie *colubris Nagae* Lin. cristam designat, quam expandit irascens, quod, nisi notum esset, *Kalidds.* docet, *Sakunt.* p. 144.: विषकणः कणः कणां कुहने • De serpentum incan-

tatoribus multa collegit *Bochartus Hieroz.* III. p. 384. qui neque *Arabonibus* omisit locum de Indis, sed in eo fallitur *Nearchus*, quod praeter ἐπωδός nullo eos usos dicit remedio καὶ εἶναι σχεδόν τι ταύτην μόνην ἱατρικὴν, semper enim plantae officinales, औषध proprie annuae (ab औषधः = फलपाकान्तः *Amar.*) simul commemorantur. मंत्र est formula e Vedis desumpta (मन्त्रादिगुरुक्तिः *Vaijayanti* a *Mallināth.* a *Kirāt.* 4, 32.) quam murmurant मन्त्रिणः illi sive ἐπωδοί. Adiectivum इतर ut hoc addam, in compositione vel antepositum vel suffixi instar additum contrarium sensum infert, h. l. diversus ab illo serpens id est verus, sic प्रतेतर in versu 10. Supplem. est प्रसाद इतरः a sapiente diversus sive मूर्खः « जामेतरं नयनं oculus dexter *Sakuntal.* p. 97. *Mālat.* p. 135.

84. Aliud simile proponitur de Amore rete tendente per mulieres quo homines tanquam pisces capiat, cf. *Plaut.* *Trucul.* 1, 1, 21.: interim ille hamum vorat; et *Ovid.* *A. A.* 3, 425.:

Casus ubique valet: semper tibi pendeat hamus;

Quo minime credis gurgite piscis erit.

85. Amor praedo in pulchro puellae corpore insidias struit hominum menti. Simili fere metaphora amor in *Anvari Soheily* inducitur ut dux exercitus, omnes vexillum suum sequi iubens:

لشکر کشید عشق و دل ترک جان رفت
صبر گریز پای مر اندر جهان گرفت

Amor exercitum ducit et cor meum de vita desperat, patientia aufugit et in mundum abiit.

In *Cod. A.* पश्यः Nominativus exstat tanquam viator; Vocativus rem auget. *Schol.* desunt.

86. Gloriatur poeta se amore puellarum non captum, quod malum magis immedicabile fuisset quam δῆγμα ἀσπίδος (cf. 83.). Primo vocabulo praepositionem वि addidi ex *Codd. A. C. D.*, धन्याः autem, quod in *Edit.* secundum inchoatur hemistichium, mutavi in दृष्टे: ut *Schol.* habent, A. दृष्टः C. दृष्टः D. दृष्टे, in quibus omnibus lectionem illam cognoscas; supplendum autem est: a vero serpente (इतरादिदृष्टे: *Schol.*): putant enim Indi colubres oculorum tantum intuta posse vulnerare. Hanc ob rem दृष्टः videndus per vocabulum expressimus effascinare, quia βασκάνειν a φάσσι κτείνειν derivant *Grammatici.*

87. Sensuum oblectamenta hominem a virtutis via abducunt. Correctiones, quas subire versum iussi, omnes Codicum nituntur auctoritate: सयं pro सपि legunt A. C. et *Schol.* भाष्यमापणे loco Instrument. ut ad sensus pertineat, praebent A. C. D. et *Schol.*, हि ante membrum quartum inserunt iidem.

88. „Amoris dementia (fortius ἐπιληψία) tactus nullo modo potest sanari”, satis apertus huius versus sensus est.

89. Sententia per se quidem clara structuram praebet paullo intricatiorem si Scholiastam audias, qui omnia parum distincte Plur. पश्यस्त्रीषु adstruit addito solito illo कथं भूतासु; nos vero simplicem versus constructionem secuti sumus, ut sensus emergat: meretrices omnino

omnes esse fagiendas, quare et Schol. एवं चादि-यः et sic porro addit. Codices in lectione concordant omnes; in unico D. per hallucinationem scriptum est पुणवलीयु. *Lepra* in primo hemistichio memorata est *lepra alba*, λευκή, eodem nomine apud Indos घृत्तं et घृत्तं nominata. Difficilius paullo ultimum epitheton est, कल्पवृक्षा — frequentius कल्पवृक्षः (propr. mundi, creationis arbor) *Pikram*. p. 118.: हेमः प्ररोह इव लोमकल्पवृक्षः ut mundi arbor radice aurea (cf. *Meghadūt.* vs. 68.) — *arbor abundantiae* in mythis cum Hebraeorum עץ חיים convenit fere et cum *vacca abundantiae* ideo coniungitur (*Niti* 38.) quod omnia bona suppediat. Mohammedem in Corano exinde arborem paradisiacam sumsisse Schlegelii est coniectura (*Reflexions sur l'étude des langues Asiat.* p. 13.), sed nomen quod addit *Tuba* a serioribus ex Sur. 13, 28. desumptum, non ad arborem illam pertinet quia طوبی لهم simpliciter est: felicitas erit illis. Nomen habet سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى Sur. 53, 14. cuius folia sunt ut aures elephantis et fructus sicut hydriae. Huic opposita arbor زقوم Sur. 37, 60. cuius fructus ut capita Daemonum: Neque tamen ulla adest causa idonea tales de arboribus fictiones ex India repetendi. Poetae saepe arborem illam respiciunt, et ita quidem ut pro mundo interdum universo inveniatur, cf. *Mrichh.* p. 38. ubi Charudattus vocatur: egenorum *Kalpavrikshus* virtutum suarum fructibus inclinatus दोनानो कल्पवृक्षः स्वगुणफलानाः in *Brahm. Vaid. Pur.* p. 13.: benedictio melior quam *Kalpavr.* कल्पवृक्षपरं वरं et ib. p. 95. o Munis in mundo optime! कल्पवृक्षमुनिमेष इति igitur discriminationis mundus metaphorice mentem significat, huius autem tela sunt cogitationis obstacula, quae mentem maxime angunt, plane ut *Niti* 46. loquitur Bhartrih.

90. E sacris petita imago: meretrix sacrificii quasi flamma est quam pulchritudine sua fomentare studet ut iuvenes iniciant inventutes (cuius vocabuli abstracti pluralis est insolentior) opesque. Scholia non adsunt.
91. Meretricum genus, a vilissimis hominibus frequentatum, paterfamilias ne adeat monet. Accuratori singulorum in altero hemistichio vocabulorum definitione vix opus est, nisi primi fortasse et sexti: चार Schol. हेर quod utrumque deest in *Amarakosho*, pro *exploratore* sumsi (*Man.* 9, 256.) qui, etsi magnae utilitatis, pro homine nequam habebatur; चितः mimus est, is, qui in dramatis scurrae personam induit, ac nequam herum comitans syncophanta et parasitus; alias, ut *Mālat.* p. 135. कन्याचितः, etiam pro mundulo delectifico venit (*Mädchenjäger*). Schol. recte भाष्यः explicat coll. *Fairag.* 57. Fabularum exactores, saltatores, mimi et id genus alii contemptui habebantur, praesertim ob vitam libidinosam; hanc ob causam prostibuli os vasculum nominat in quod salivam expuunt illi. Convenit fere *Proverb.* 22, 14. 23, 27. פתח פי הנה פתח פיהו fovea profunda est os meretricis.
92. Ultima sequitur huius libri sectio चित्कवचं सive ut post verbum 98 sonat subscriptio मुचि-त्कवः; omnino falsa est in Edit. Sr. मुचिचिचयत्ता « Agunt enim sententiae quae sequantur

de firmo mulieres relinquendi consilio ita ut illi दुर्विचारः vs. 55. quodammodo oppositae sint, quamvis iam in antecedentibus eadem et similia saepius repetita invenias et tituli ab alia manu ad libitum sint adscripti. — Primum felices illos praedicat qui pulchritudine mulierum se commoveri non patiantur. Scribarum sphalmata vix notari deent, pro सरल in Cod. B. et apud Schol. सफल legitar. उपरिलसत् propr. *superne amplectens* Schol. शोभास्मान्, idem विकृतिं एति per-शोभं न एति explicat.

93. Se iuvenilibus lulis iam defatigatum vitam dicit elegisse asceticam quare puellam monet ne oleum operamque perdere velit amplius. In lectione क्षीपो प्रोक्तान्ते omnia conspirant, quotquot inspexi apographa. — बाल्य propr. *pueritia* est, in mulieribus usque ad annum sextum tendens (Schol. Nalod. 1, 5.) in viris बालः usque ad annum decimum sextum, sed latius tunc sumitur ut *puer* apud Romanos. *Iuventus* यौवनं virorum intra annos 16-70, mulierum intra 16-30 complectitur, postea incipit *senectus* वृद्धत्व. De virgine immaculata usurpatur कन्या - गौरी - नम्रिका et कुमारी sed haec strictim.

94. Eandem sententiam proponit, verbis venatoriis ad res amatorias relatis; cf. *Jacobs* ad Anth. Graec. I. Epigr. 91. — शवर् ad tribum illam Barbarorum pertinet quae piscatum simul et venatum exercebat, alio nomine किराट venit (Nalod. 3, 37.), Schol. कैवर्त्त ut vs. 84. Ceterum शर्व Srir. lectio, si pharetram intelligis, potest ferri. — Anusvarus delendus in दल; चोरे habent C. D. alii चौरं utrumque rectum; स्वालाः autem legimus contra Codd. auctoritatem, Visargum, ut fit, negligentium.

95. Sententia ad eam, quam vs. 17. proposuit proxime accedit: omnia amoris oblectamenta sine virtute esse vana et citissime dispergi veluti extricatas margaritas nulla linea insertas. Virtus autem sive bona opera quae intelligantur facile apparet, sunt गृहकर्मणि praesertim vs. 1. commemorata, officia videlicet erga lares ceterosque Deos omnes sacrificiis praestanda, ita ut sensus simplex emergat: extra connubium et cum legitima uxore voluptatem, nullam decere aliam. Vocabulis सद् Edit. et सप्र Cod. D. corruptis substituimus सप्र domus, *κατ'εξ*. praestantior ex Mstis A. B. C. et Schol. *Umbracula candida* divitem et hominem delicatulum designat unde epitheton श्रेयसात्पन्नः de regibus et sanctis frequenter legitur in *Brahmavaiv.* collat. *Raghuvans.* 9, 15. Tales umbraculas, Indica arundine fulcitas Romanis mulieribus servi umbelliferi praegestabant; vid. *Böttiger* Sabina II. p. 191. et *Paciandium* de umbellae gestatione. — Imaginem de margaritarum filo non intellexisse autumo Editores Sr. वृत्तं तत् तु किं scribes; neque forsitan scribae omnes perspexerunt, in A. exstat वृषन्नन्तु in C. वृत्तन्तु Schol. bene explicat: वृत्तं गच्छति मुक्तामालां इव शोभं भण्यद् एकैकं चतुर्दिशासु प्रयाति separari igitur nullo modo possunt vocabula. Verbum वृत्त in hac re proprium videtur, cf. similem locum pulcherrimum

• *Uttaram Rāmāchar.* p. 13.

96. Hominem devotum parum curare docet mulierum pulchritudinem; talis hominis menti at-

que animo amicitia, Dei puta, comparata est, quam ob rem foeminarum amore non eget amplius. Structuram totius distichi in versione, quantum fieri potuit, retinimus, de योग et यमिन् h. e. इन्द्रियनिग्रहकर्तृ in libro tertio videamus. Primum hemistichium Cod. B. claudit hoc modo: कृतिन्स्तरय सुकृते: posterius tamen vocabulum denuo correxit scriba in क्रिमिते: calami errore pro क्रिमु ते: — Nomen *lunae* विषु omnes exhibent, Schol. विक्राशिते: περιφράζει. कलस्र denique sibilante palatali scripsimus ut erat in apographis, quamvis dentali quoque scribatur ut Edit. Sr. corrigi iubet: *hydriam fetilem* significat vocabulum, dein ad mammas translatum. Ceterum quinque sensuum oblectamenta indicari quilibet ipse videt.

97. Amoris potentiam, sacra devotione devictam ridet poeta. Scholia desiderantur, textum igitur Codicum ope sensui maxime idoneo adaptavimus. Verbum कर्षय् *parvi aestumare, vilipendere* (cf. Sāhity. p. 243. कर्षय न मां कृषा) propr. est *malam rem habere* कष्टं प्राप्तुं ut Schol. Nlti 75. explicat; intransitive h. l. usurpatur et sensui convenit *fatigare*, quem expressimus. In Cod. B. रे कर्षय exstat, quod facile praetulerim ut singulum enuntiatum a quoque membro absolvar, neque tamen in textum recepi unius apographi lectionem nisi rationes accederent satis idoneae. टड्डार्के: in eodem Cod. omnino falsum est; de vocabulo कड्डार् vid. vs. 8.: *apum strepitus* vel ad *nervum* pertinet arcus, qui apum serie confectus fingitur vel ad apes, Amoris tela ex floribus constantia, circumstrepentes. In Edit. Sr. porro legitur कोमले कलरवे — क्षयसे sed longe exquisitius est verbum ब्रह्मसे in omnibus Mss A. B. C. D.; cum Cod. B. veap legendum erat कोमले: कलरवे:. De vocabulo सुवृ vid. ad vs. 13., prius in vocativum mutavimus ex Cod. C., primum, ne idem adiectivum in attributo bis ponatur, deinde etiā ne allocutio ad puellam deesset necessaria. Totum vero compositum ad कलरवे: retulit Cod. B, lectione मयूरक्षये: in क्षिप्ते: corrigenda, sed कोमले: omnes tuerentur reliqui. *Deus lunam in vertice gerens* Sivas est, de quo ad *Vatr.* vs. 1. vid.

98. Antequam ad coelestia evehebamur, omnia terrena nos arridebant et in quavis re mulierem videbamus, nunc autem in omnibus rebus summum numen contemplamur. Apposite fere *Meleager* canit (Epigr. 33.):

Ἦν ἐξιδὼ Θήρωνα, τὰ πάντ' ὀρῶ· ἦν δὲ τὰ πάντα
 βλέψω, τὸν δέ γε μὴ, τῷ παλιν ἰδὲν ὀρῶ.

Denuo legitur sententia, quibusdam vocabulis differens, in libro *Vatrāgyo*, Edit. Sr. p. 102 et in Cod. B. Scholia ad utramque recensionem diversa sunt non tamen multum, ut concordia vocum suadet, abeant. Extirpavimus versum in tertio libro, rectius enim ad Amores pertinet, ibi vero ordinem aliquomodo turbat. Ut autem lector de variantibus lectionibus et de corruptelis quas in secunda recensione passa sit sententia, possit iudicare, tria priora apponamus membra:

यदासीदज्ञानं स्मृतिमिरसंस्कारान्तिं
तदा दृष्टं तारामयमिदमशेषं जगदिति ।
इदानीमस्माकं पुनरविवेकाच्चक्षुषः

Vocabulum ज्ञानं altiori sensu sumendum de ignorantia rerum divinarum, cui opponitur *γυνῶσις* sive in hemistichio secundo *विवेकः vera* (तन्त्रानि) *dignoscendi facultas*, quam antea mundanis vinculis impeditam et Cupidinis praesertim tenebris obscuratam fuisse dicit. संस्कार in Vairāg. loco संचार introductum, *ornamentum κατεξ.* externum per flores, unguenta et alia quaesitum (*Lass. ad Hitop. p.5.*), sed etiam *studium ac laborem* significat (प्रतिपत्तः *Vaijayanti. Sisupālab. 3, 54.*); utrumque bene quadrat. जगत् propr. *moens* de mundo terrestri ac visibili (दृश्यमानं Schol. Vair.) venit et toto universo त्रिभुवनं opponitur: mundum olim omnem (अशेषं = सकलं) mulierum speciem induere putavimus, ut *Mrichh. p.3.* loquitur सोदनमयं जीवलोकं पश्यामि *mundus mihi oryza videtur*, iam vero sapientioribus nobis vel invisibilia Dei speciem, ब्रह्ममयं, prae se ferre videntur. तारामयं in Vairāg. et नानाश्रयं Schol. aperte corrupta sunt ex नारीमयं enata, quod nisi statuas omne sententiae acumen perit; neque इति vel इति ut B. habet, aequae placet ac verbum अभू. *stibium* oculorum aciem acuit (vid. ad Chaur. 16.), igitur sapientiae tale collyrium adscribit, ideo quod illa eundem visum, antea bebetatum, iam acuerit; Schol. Vair. पुनरविवेक एव चक्षुषा निर्मलीकरावस्तु ॥ vides igitur ब्राह्मणं merum esse sphalma; नुषू autem, forma कृष्ण haud infrequens (cf. *Mālat. p.79.* प्रोक्षितपंकजकुंकमनुषः pag. 84.), hoc loco coacte tandem locum potest obtinere, Schol. तदेव नुषन्ति सेवन्ते ये ते, vertendum esset: nobis, qui *stibium sapientiae colunt, adhibent*; longe melius tamen Genitivus cum अस्माकं concordat. Quae quum ita sint, in lectionibus acquievimus iis, quas versus ille in libro Sring. exhibet.

99. Versus यामित्यादि in Edit. Sr. librum claudens ad centuriam secundam pertinet et typothetarum tantum errore ad primam relatus est (v. *Colebrooke* introductory remark. p. XIV. not.). Versus gemini, qui sequuntur e Cod. A. desumpti, librum optime claudere videntur, neque tamen, ut in praefatione monuimus, ex ordine quo libri h. l. nominantur argumentum sumi potest, quod illi revera talem ordinem sequi debent. Dicit poeta: inclinationes hominum esse diversas atque invicem inter se distinguendas: alii enim religioni et devotioni (वैराग्ये) addicti sunt, alii mundanis officiis (नीतिः) obstringuntur, alii denique amorum voluptates (शृङ्गारः) sequuntur. Scholia desunt.

100. Quodsi homo mentem in Deum dirigere non possit res mundanas sequatur; illud per lunam, hoc per lotos indicat poeta et simul ad Centurias ipsas alludit, ut Schol. recte intellexit: अतो नीतिः शृङ्गारश्च वैराग्यं च उक्तं एतेषु यस्य प्रीतिः तेन तद् द्रष्टव्यं ॥ In Cod. D. ubi haec quoque sententia exstat, aliud sequitur distichon, hanc rem clarius exprimens, quod tamen ad totius operis finem relegavimus, vid. infra *Supplem. vs. 25.* Ex coniectura

ceteroquin एव priori hemist. inseruimas ne metrum vacillaret; possis etiam भवति propo-
nere a Schol. constructioni insertum: वयं सृष्टा भवति. Pro falsa lectione in A. सृष्टाभोगे
एषि ex Cod. B. et Schol. eam recepimus quae in textu compareret.

LIBER SECUNDUS.

DE OFFICIIS.

Centuria sententiarum secunda, quae sub Bhartriharis nomine circumfertur, inscripta est
नीतिशतकं sive *de virtute*, nimirum ea quae in officiis erga se ipsum atque alios versatur.
Vocabulum नीतिः *bonos mores* in genere significat (vid. *Schleg.* ad Bhagav. 18, 78.), inpr-
mis comitatem, liberalitatem aliasque virtutes quae virum exornant, unde de principibus
maxima laus est नीतिं sequi (cf. *Nalod.* 1, 5.). Praecepta moralia sive Ethica in libris, quibus
est nomen नीतिशास्त्र, traduntur, ex talibus Vishnuserman regis filios erudire instituit (*Hi-*
topad. p. 8.) et his revera Bhartriharis centuria, quamvis singulis constans sententiis, an-
numeranda est. Liber decem minora complectitur capita, agit enim: *de stultitia, de sa-*
pientia, de fortitudine ac patientia, de opibus, de pravis hominibus, de bonis et virtutis stu-
diosis, de ope aliis ferenda, de constantia, de fato, de bonis operibus, ita ut quaeque sectio
per decem disticha transcurrat. De aliis ad hanc distinctionem pertinentibus et praesertim
de confusione per totam Centuriam in Editione Sr. conspicua, in Introductione egimus.
Schol. Cod. A. librum huncce duobus, in laudem Ganesi ac Vishnuis, inchoat distichis,
misere laceratis, quibus describendis ac restituendis chartam perdere nolimus.

1. Slocus, in Editione impressa omisus, auspicationis formulam continet ad numen supre-
mum वरुण, per spatium et tempus indivisum. In codicibus omnino mutilatus est versus,
qui tamen abesse nullo modo poterat, praesertim si Scholiastae regulam audiamus, tres
Bhartriharis potissimum centurias spectantem: वरुणाय वन्द्यमये वन्द्यान्ते वरुणं वाचाऽनीये इति
त्रिष्टुप्वालो ऽस्ति. In Cod. A. primum hemistichium hoc modo legitur:

दिव्यकालानवच्छिन्नान्तचिन्मर्त्ये

omissis, per calami festinationem, post literas चिन्मा syllabis वरु, quas Cod. B. supplet, sed ne sic quidem metrum perfectum est neque caesura conspicua. In B. exstat:

दिव्यकालापनवच्छिन्ना°

in qua lectione hypomnesin desideramus tantummodo; ex coniectura igitur bina epitheta
induximus Dativi casu efformata, quo facto et suavis rhythmorum numerus restitui-
tur et idoneus praeterea sensus evadit, quem in versione expressimus. दिव्य Schol. per
दिव्यद्विषयु circumscribit, sunt tamen octo tantum coeli plagae, quibus h. l. procul dabio
annumerat punctum coeli superius inferiusque, sive ut poeta Arabs in simili descriptione

de Deo praedicat eum esse a sex lateribus vacuum *خال عن جهات الست* (Amdli vs. 7.) hoc est eum nullum spatium complectitur. Neque minus tempus cadit in Deum aeternum, sive praeteritum sit, sive praesens sive futurum, भूतभविष्यवर्तमानः त्रिकालः Schol., id quod per कालादि indicare videtur lectio Cod. B. Aeternum igitur est neque ullo tempore divisum etsi mens humana numen illud innumerabilibus sibi effingere possit formis, sive ut idem loquitur carmen arabicum: وفي الانهان حق كون جزء بلاوصف التجزى — अनुभूतिः = अनुभवः conceptionem significat sive vim divinam, qua se in operibus suis manifestat et tanquam ὁμοούσιον sese praebebat. Pro साराय in Cod. B. male मानाय scriptum est.

2. Incipit caput de hominum stultitia सत्त्वप्रज्ञा h.e. *stultorum descriptione*, cuius hic primus versus in Ed. Sr. falso ad librum de amoribus relatus est ut supra vidimus. Queritur poeta de inconstantia mulierum, quae sententia, nisi in omnibus apographis locum suum occuparet, melius sane referenda esset ad caput de mulierum vituperio. Dicit poeta: mulier, quam amo, alium sequitur virum, sed quo minus fruatur illius amore, communis vetat hominum inconstantia, qua aliam vel ille cupit mulierem. Atque hoc illud est distichon ex quo de Bhartriharis vita concludere posse autumant Indi, id quod equidem in observatione tam communi ac lata vix affirmaverim. Videtur potius summam stultitiam hoc versiculo, quo omnibus maledicit, depingere Bhartriharis. Lectionum varietas paucis notanda est: particulam अपि in secundo membro Cod. B. bis ponit; in fine saltem तनो स्थन्य-सक्तः, ut et A. praebebat, contra metrum. In tertia autem versus parte च cum Codd. A. B. legimus pro अपि. — In fine licentia poetica च एयं observanda est.
3. Sententia sane verissima: qui insciens tantum est. (वेदलं न ज्ञानति) erudiri potest et multo facilius ille qui rerum iam nescit distinctiones, non tamen facile corrigas eum, qui pauca gloriatur sapientia; cf. vs. 8. Eadem fere κλέμαξ in proverbiiis biblicis saepe observatur inter מַלְאָךְ, מַלְאָךְ et מַלְאָךְ. Mendosae huius versiculi lectiones विशेषतः et postea तं नरं iam correxit Lassenius ad *Hitopad.* (in Comment. p. 191.) ubi Bhartriharis sententia legitur p. 129. Postremo dicto convenit fere locus *Hitopad.* p. 75: omnibus rebus remedium esse ac coercendi modum; Brahmanem ipsam vix corrigere posse mali hominis cogitationes: मये दुर्जनचित्तवृत्तिहरणे धातापि भग्नोपमः ॥ quibus cf. versum arabicum in Scholiis ad *Haririum* p. 37.: كَلَّ دَاءٌ دَوَاءً يَسْتَتَبُّ لَهُ ۖ إِلَّا لِلْمَاقِلَةِ أَعْيَتْ مِنْ يَدَاوِيهَا
4. Idem sensus aliis imaginibus illustratus. In singulis vocabulis nulla difficultas, imagines tamen, quae insunt, versione latina vix erant exprimenda: दंष्ट्राकुलं propr. *dentium germen* homericum illud ἔρκος ὀδόντων exprimit; मकरः de quovis monstro marino usurpatur कब-विशेषः Schol.; inutilem igitur institueret laborem qui margaritas extricare vellet ex talis monstri ore, ubi nullo modo inveniuntur; Schol. disertis verbis मणोरभाव addit. Fallitur ergo *Rogerius*, vel in hac imagine poetica, animum Missionarii infestum prodens, dum addit:

les payens disent que les crocodiles ont des perles entre leurs dents, mais c'est un grand mensonge; les Chrétiens ne l'ont point encore trouvé. कर्मिमाता plane germanicum *Wellenkranz* est et de Suctibus decumanis venit; similiter कर्मिमाता *Kirdharj*. 8, 28. — कर्मिमाता legimus cum Codice B. et Schol., in A. कर्मिमाता exstat; adiectivum कर्मिमा Edit. Sr. et *Lotsaleur* exhibent, sed particip. praes. in talibus compositionibus frequentius est, forte quia *tremulans* Aoristi vim magis exprimit quam *tremulus*. Tertiam imaginem de re ardua et periculosa proponit poeta: ut si quis serpente vellet caput accingere, (cf. Suppl. 24.) cui non opponas: inter mulierum ornatum commemorari δράκοντα περί καρποῦς καὶ βραχίους, satis enim demonstratum est talia ornamenta, periscelides, annulos aliaque in formam saepius serpentum fabricata, δράκοντας fuisse appellata (*Jacobs* ad Antipatr. Epigr. 21.). De innoxiiis serpentibus, quos refrigerandi causa in sinu gerunt orientales mulieres, talia intelligere dicta, h. l. कर्मिमाता vetat, alibi nomen aspidis ipsum.

5. Tres proponuntur eodem sensu de re inani imagines, quarum prima graecum illud adagium ἐκ τῆς ψάμμου σχοινίον πλέσαι, et Plautinum: *aquam ex pumice postulare* exprimit; ad stultum corrigendum relata, convenit Proverb. 27, 22.: *si consideris stultum in mortario*, coll. Siracid. 22, 7. συγκολλῶν ὄστρακον ὁ διδάσκων μωρόν. Verbum σφίξ *extorquere* in tali re magnam vim habet, cf. *Natum* 5, 2. — Altera imago de sole in desertis arenosis resurgente desumpta est, quam speciem aquarum (सिंधु imaginem), Indi मणिमयिनी radiationem (ut hodiernum *mirage*) et कण्ठमयिनी *hinnulorum sitim* appellant, quia vel ipsae ferae in errorem ducuntur aquam expectantes. Saepissime hanc imaginem usurpant Orientales ad spem inanem et rerum vanitatem designandam, sic *Sāhityad.* p. 118. et *Kāvyaprak.* p. 51. *in mundo errare mente, aurea aquarum specie circumdata* कण्ठमयिनी-सिंधुमयिनी; *Hitopades.* p. 132.: कण्ठमयिनी-सिंधुमयिनी-सिंधुमयिनी; *Sacundal.* p. 130. et 135. Ed. Chezy; *Vikramorv.* p. 23. p. 19. *Milat.* p. 154. मणिमयिनी *Vita Timuri* II. p. 508.: السراب هو شعاع يري فيها نصف النهار في شدة الحر — add. Schol. *Harir.* p. 294. *Lahid Moall.* vs. 15. *Coran. Sur.* 24, 40. ubi Gelaedd. السراب هو شعاع يري فيها نصف النهار في شدة الحر inprimis vid. *Gesenium* ad Ierniam 35, 7. ubi vir doctiss. veterum et recentiorum loca larga collegit manu. Apud Iesaiam מַנְיָה appellari notum est, quam vocem persicam haud miraberis si vocabula exotica in linguam hebraicam irrepsisse videas alia, v. c. מַנְיָה pers. فروار *domus aestiva*, 2 Reg. 23, 11.; مַנְيָה pers. فرناك *magnificus*, Numeror. 34, 25. unde *Pharnaces* ille apud Herod. 7, 66.; مַנְيָה pers. اذترکت *obstructor* Proverb. 16, 23. et id genus alia in Genesi, librisque serioribus, sed hoc ὡς ἐν παρόδῳ. Vocabulum سراب *faciem aquae* proprie designat, coll. nominibus eiusdem rei persicis کُوراب *aqua coeca*, آب نمایش *species aquae* et alia (v. *Ousely travels* I. p. 270.). Nostrates praeterea *Fata Morgana* appellant, quod arabicum videtur مُرغنة *manifestatio desiderii*; ver-

bum *ربح*, bibis et desideravis huic rei bene convenit. Ab his, de quibus modo *legimus*, differunt imagines quae in omnibus Indiae centralis regionibus tempore frigido *occurring* et *Seekote* h. e. *श्रीतपोर* frigoris castellum et *Desasūr*, *देससुर* (?) regionis omen vocatur. — Proverbialis videtur locutio: cornu leporis capere de velocitate leporis *simil* et de re *subili* desumpta, (cf. *Vairāg.* 99.) *मृगशृङ्ग* dorcadis cornu in manu quidem gestant devoti (*Raghu.* 9, 17.) sed hoc absonum esset in hoc nostro loco. — Verbum *वृ* speciatim de *venatu* usurpatur, *विषाण* cornu animalium et *dentem* simul apri et Elephantis significat: *विषाणं पशुशृङ्गे स्यात्कोडदिरदन्तयोः* *Visvakosh.* *Sisupāl.* 1, 60. Ceterum pro *लभेत्* Cod. A. et Schol. malunt *लभेच्च*, sed *Medium* in hoc verbo usitatus est, et *च* in distichi initio vix locum habet.

6. Convenit sententia in *Hitop.* p. 74. obvia: *centum beneficia vana esse in malis*, *सत्सु, तौ-*
dem bona verba in stultis, *समुभेयुः*; coniunguntur enim et invicem ponuntur *stulti* et *malī*
ut apud Hebraeos. Adde proverbium illud *Zabiorum*: *sapientum praecepta stultis esse*
inutilia, veluti suis margaritae (*Lorsbach.* *Museum für bibl. und Or. Lit. Marb.* 1807.
p. 37. seq.) et similia Proverbiorum biblicorum loca. *समुत्सृज्यते* correximus e Codd. A. B.;
de constructione Infinitivi sanscriti vid. *Boppium* ad *Indralok.* 1, 16. docte disputantem;
बाल propr. *crinem*, *hilum* h. l. idem quod *कोमलं* significat. — *भेजु* Cod. B. eodem sensu
quo *भेजु* exhibet; *वज्रमणीन्* pluralem e Cod. A. et Schol. induximus. *Mimosa Sirtsha* Roxb.
admodum tenera, ut iam ex verborum contextu apparet, ad *Acaciae* species pertinet, flores
suavissimi, quos auribus imponunt mulieres, spicarum formam referunt, aristam igitur
huius floris intelligit poeta (cf. *Chaur.* vs. 22.). In secundo hemistichio *वार्ताकुधे*: veram
habent lectionem A. et Schol., *Srir.* *वार्ता*, Cod. B. *वार्ता* quod casu fortuito in nostrum
textum irrepsisse dolemus. Est enim: *lactis oceanus* qui inter maria mythica comaret,
sententia vero: mellis guttulā huius dulcedinem adaugere, (*γλαυκ' Ἀθήναζε*) hoc
loco et reliquis versus sententiis inepta est. Quamobrem si quis *वार्ता* vocabulo veluti
वार्तासिन्धु etiam magnum oceanum, quem *Dii* turbarunt olim ut nectar pararent (*Kīrtidārj.*
9, 28.), in universum vult significari, fortius et significantius *salis mare* commemorari
ideoque tutius *वार्ता* lectionem stare contendimus. Ceterum *सुक्ते*: falso praebent Codd.
omnes, scripsi cum *Srir.* *सुक्ते*: (e सु + उक्ते).

7. Sensum exprimit illud: *si tacuisses, philosophus mansisses, sed omnino convenit Epi-*
gramma Palladae 76. (*Anthol. graec.* III. p. 130.):

Πᾶς τις ἀπαίδευτος φρονιμώτατος ἐστὶ σιωπῶν,
τὸν λόγον ἐγκρύπτων, ὡς πάθος αἰσχρότατον.

et *Iobus* 13, 5. Multi omnino sunt Orientales in taciturnitate commendanda, praesertim
Hebraei (*Proverb.* 10, 19. 13, 3. 17, 27. 28. 21, 23.), *Zabii* (*Lorsbach.* l. l. p. 12-19.), *Persae*
(v. *Pendnam.* et *Gulist.* sexcenties) et *Arabes*, quibus adagium *Alidis* *سكوت اللسان سلامة*
الانسان semper in ore est. Observandum tamen est omnes hosce populos in loquacitate

periculosum aliquid videre propter imperium, quo coercentur, despoticum, apud Indos autem taciturnitatem solum tanquam signum sapientiae commendari, cf. *Sāhū*. p. 309. ताने मौनविद्यादिः ex *Raghu*. 1, 32. errores in Edit. Sr. correximus; pro एवान्तर्हितं Cod. A. et Schol. legg. एकान्तगुणं quod eodem redit.

8. In Edit. typis vulgata sententia haec legitur *Fairdy*. p. 110., ubi nexum sententiarum interrumpit; ab omnibus praeterea Codd. ad librum Nlti relata est. Schol. in Edit. Sr. paullisper differunt ab illis in Cod. A. conspicuis, neque tamen attinet diversas vocabulorum interpretationes inter se comparare; id unum addo: वृत्तिचित्तः in Schol. impressis, sensui repugnare. Dicit enim poeta: se scientia paullulum tinctum olim, arrogantia fuisse inflatum, donec tandem, sapientia imbutus modestiam didicerit; iam vero hoc ipsum de se profitetur quod Graecorum sapientissimus dixisse fertur: se omnino nil scire (cf. *va*. 3). — अनुलिप्यं Cod. A. praebet, conservavimus वृत्तलिप्यं quod sensui metaphorico peculiare est; सुध omnia apographa तुन illi Ed. Sr. substituunt.
9. Sententia frigoris summi plena, eo redit ut stultitiam demonstret hominum, qui per familie ac generis pravitatem non moneantur ut altiora adeant, sed vitam simili modo contemptam agunt, canis iustus, vel Deum adstantem, id quod de Indri status procul dubio intelligendum, non curantis cf. *loc*. 58. *Hitop*. 92. haec sententiae conveniens. Sensus a duobus pendet vocabulis, primum a वसुमता, abstractum adiectivi वसुतु quod de plantis medulla destitutis et aridis (*pithle/s*) usurpatur, unde वसु in textum impressum irrepsit, metro contrarium; Schol. निवसुता bene explicuit. Quae quum ita sint haud male *familias ariditatem* intelligere possumus de *egestate domestica* quam sublevare non studet infimae gentis homo, quem quidem sensum Cod. B. indicat fortasse, loco वसुः lectione वैश्वे, quod cum vocabulo sequente coniunctum *amicos non curat* simpliciter significaret. Obstat tamen, quo minus hanc unius codicis lectionem accipiamus diserta verbi न गणवन्ति explicatio न वसवन्ति non potest quo Schol. sensum, quem indicavimus tueretur. Pro विमन्ति quod unice rectum (*Rogerus: qui pat*), Cod. A. et Schol. interpretamentum विमर्दिन in textum recepere. In निहपमर्दं Schol. secuti sumus qui निहपं वृत्तं explicat, videtur ergo ह्य vocalis in compositione correpta cf. etiam वृत्त et नोह्य.
10. Versus haud infestus, per editores Sr. omissus, in Codd. A. B. circa lectionem difficultatis aliquid habebat quod primo obtutu ne scholiorum quidem adiumento solvere poteram. Etenim in mythis a Sivi cultoribus profectis, qui quidem hac in re manime sunt vulgati, Gangā dicitur ex coelo in Sivi caput primum cecidisse, deinde autem in montem Himalayam (vid. *Ramdy*. 1, 32.), igitur in sententia nostra वसुमत् expectares, ex quo in caput Sivildicum, सिर्: वसु, cadere possit, ut etiam *Rogerus* vertit: *lequel est venu de Surgam sur la teste d'Esvara*. Ablativum metrum quidem permittit, tueretur tamen Accusativum वसुर् Codices, et recte quidem Schol. si audias, qui सिर्: वसु वसन्ति primum enuntiatum et Gan-

gam ex Vishnuis pedibus in Sivi caput profluxisse, ad mythum Vaishnavorum (vid. Roger. porte ouverte p. 273.) docet: विष्णुपादोदकं आदौ महादेवस्य शिरः तत्पति आगतं पतति ॥ Iam vero his praemissis, facile corrigas lectionem Cod. A. शिरसस्त, ubi particulam तु primum suspicatus eram, in शिरसो स्तः, praesertim quum B. शिरसस्तः praebest, ita ut tota structura sit: आदौ शिरः शार्व पतति शिरसः स्वर्गं अतः स्वर्गात् पतति क्षितिधरे ॥ Aliam in altero 'hemistichio molestiam parat lectio Cod. A. अथो गङ्गाक्षेपं cuius postrema vox आक्षेपं h. l. *casus*, *propulsio* cum उपगता non concordat. Glossam sapere videtur nisi merum sphalma pro अथोधो गंगेयं Cod. B., quod et Schol. habent. विवेकमष्टः propr. significat eum qui *e distinctione excidit*, sive अविवेकिनं. Ultimum vocabulum शतमुखैः ad Gangam proxime referendum est, quae in oceanum per centum capita defluere dicitur, alias सप्तमुखी *septem ostia* habens nominata (cf. *Ponipon. Meta* 3, 7.); epitheton tamen saepius postremo loco ponitur ad metaphoram absolvendam, ita ut ad reliqua quoque possit referri et hoc quidem loco ad interitum simul stultorum, sive quod idem est, improborum hominum, omnem disciplinam contemnentium.

11. Slocum hunc ad caput primum retulimus non modo ut decem versibus constaret sectio, auspicationis formulam non complectens, sed ab totius distichi temorem potissimum ac sensum, cui convenit *Proverb. 17, 12: ura potius orbata occurrit viro quam stultus. Rogerius* sententiam omisit neque Scholia adsunt. Lectionem पर्यत, cui दुर्ग melius convenit quam गहन illi in Edit. Sr., debemus Cod. A., retinimus tamen सप्तर्षः pro सप्तर्षः quod idem Cod. praebet. Ex coniectura, ut videtur, *Loiseleur* भान्तु proposuit: obstant Msta, neque Infinitivus vocabulo वर्त्ते selet adiungi (cf. *Hitop.* p. 33. Sl. 144. वर्त्ते etc. भक्त्या, न etc.).
12. *Secunda sectio* in laude sapientum विदितप्रज्ञा versatur, ita ut per sapientes viros simul probes et virtuti addictos intelligat poeta. Tria eruditorum genera proponuntur: librorum sacrorum interpretes nimirum, horum discipuli et vates in universum, sed variant auctoritates. Videamus igitur de singulis. Per शास्त्रं omnes in genere libri intelligantur, qui ad religionem non modo sed ad liberalem simul doctrinam et humanitatem ducunt, ut vel *grammatica*, व्याकरणमिधमन्दिभिः शास्त्रैः Schol., quippe quae revelata divinitus putetur et ad Vedorum fontes perducant: primum itaque enunciatum: *qui per librorum sacrorum conditos sonos facunditatem oris adepti*, magistros, sive गुरुः indicat religiosos potissimum, quorum discipuli, sive श्रमधारिणः sequuntur. Attamen Codd. A. et B. vocabula sequentia in novum magistrorum epitheton coniungunt, ille: शिक्षाप्रदेयप्रज्ञाः, alter: शिक्षोपदेयप्रज्ञाः *qui discipulorum eruditionem curant*; Rogerius qui est capable d'instruire les autres, quod facile sane praetulerim, nisi Schol. per तदा च sciunxisset singula enunciata. In secundo hemistichio uterque Cod. कवयः iterum proponit pro सुधियः, Schol. कवयः तु सुधियः nihil mutavimus, neque in ultimo colo, etsi lectio B. कुपरीक्षका न multo clarior: *mall exploratores, non lapides pretiosi sunt vituperandi*. Verba Schol. adscribam: यदा

महामयसो बहुमूल्याः ते कुपरीचकैः कञ्जका कर्जतः मूल्याः पाजिताः कुम्भमूल्याकृताः तर्हि कथं दोषः परीक्षकाणां । मनु मणीनां परीक्षकाः कुम्भाः स्तुः कुम्भिका एव न तु मणयः । *Convenit Mitopad. p. 55.: gemma manet gemma etsi in pedibus pendens; p. 71.: si adamus stanno circumcluditur, lucet tamen et vitium illi est qui tam male cum inseruit.* In eodem libro p. 26. praecipitur regionem illam esse descendendam in qua nullus sapiens, विपणायः. De laude poetarum cf. *Niti* vs. 21.

13. Subiectum totius sententiae est विपणायः कर्मण्ये in quo वाच्यं *sic dictum* metaphoram indicat, idque sensu quodammodo ironico ut alias नान्य (cf. 17. ubi in Scholl. विपणायः pro नाम). Talem supplectilem dicit semper augeri, quia docendo discimus, neque unquam interitum etiam periodi mundi, कल्पः volvantur. Gravis sane doctrinae commendatio, in qua multi omnino sunt Indi, quorum lingua pro *sapiente* plus viginti nomina consignavit. Ceterum Edit. Sr. *sphalmata* correximus, ut ज्ञानि in versus initio, ex solita literarum न et व confusione eodem modo infra vs. 32. et saepius; sic तन्नन dicitur et एन्नन *equus celer* वा-मुना hodie *Djamuna* *Δαμύνα* nomen fluvii etc. उत्पन्न e Codd. scripsimus pro अक्षति quod nullum sensum praebet.
14. Eruditi haud sane contemnendi sunt, summa enim gaudent potentia, neutiquam carnis fortunae timentes, quae non magis eos vincere potest quam culmus levis, quemadmodum elephantes furiosi florum fibris non constringuntur (cf. *Nit.* 6.). Pessima typothetarum vitia in Edit. Sr. emendavimus. Hemistichia transponit Cod. B. una cum Schol. स्वलानां legens et सिस sibilante dentali scribens; exstat enim सिस, सिस et सिस pro कय-ललेत्. Elephantorum furorem indicat epitheton *humore frontali striatam genam habentes*, sive ut Schol. verbis dicamus: कर्मिन्ना कुम्भरा मदकल्लेसा तथा कयललेत्तन्नापड-स्वलानि वेवां ते.
15. Versum, Edit. Sr. lectionem si sequeris, obscurissimum, e Codd. A. B. quibus ubique adstipulantur Scholia, emendavimus; in hemistich. secundo tamen unius Cod. B. lectionem विधि cum vocab. sequent. coniunctam et अपहर्तुं etiam stare poterant, reiecit. Sensus Schol. bene indicat: वो इव स्वाभाविकः सपुषः तपुषां न को ऽपि हर्तुं शक्नोति । *Rogertus* in notula addit: Deum ipsum sapienti adimere non posse doctrinam; recte quidem uterque quoniam de virtute et doctrina agitur, plus tamen inest versui, scilicet: Brahmanem ipsum nil valore adversus fatum (विधि) et unum ipsi negatum esse ut infecta reddat quae *φύσιν* menti quasi fuerint inusta (वेदां vid. *String.* 52.). Sic Ibi quidem turbare nidumque eius destruere potest numen neque tamen intactam ipsi facultatem auferre valet, qua bibendo lac ab aqua intermixta separat, ut proverbio de hac ave narrant Indi. Eandem rem, fabulam sive observationem naturalem, spectat *Kaliddasus* in *Sakunt.* p. 143.: इवो ऽपि कीर्मादन्ते ते मित्रा कर्जतकयः ubi *Chesy* (II. p. 250.). *Bhartriharis* sententiam vertit quidem, sed, ut ex mendosa editione aliter fieri non potuit, liberius.

16. Sententia eodem redit quo nostrum: *vestis non facit virum* (cf. vs. 63.); *sermone* tamen simul intelligitur sapientia, oratio erudita atque expolita, sive ut simili verbo dicamus λόγος. Vocabulum कृतिन् servavimus utpote exquisitius et bona hominis opera simul indicans; Cod. A. et Schol. पुरुषं denuo legunt. सलुं certe mutavimus in अलुं ex Cod. A. et Schol. qui सकल explicuit.
17. En summam doctrinae atque eruditionis laudem, illo Ciceronis loco nobilissimo haud sane cedentem: *Haec studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium ac solatium praebent; delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur* (pro Arch. c. 7.). Sententiam nostram Edit. *Hilspödest* Londinens. suam fecit sed ex nova demum Edit. Bonnensi expulsa est (vid. *Lassenium* in Comment. p. 14.). Ibi vero ordo membrorum ita variat ut 1.2.3.4. sese invicem sequantur, quorum secundum et quartum hoc modo sonant:

विद्या कीर्तिकरी सभासकरी विद्या परं लोचनं

विद्या शीखनेतुत्र भुवने विद्याविहीनः पशुः ॥

Doctrina laudis et publici assensus est conciliatrix; doctrina clarissimum lumen; doctrina vitae praesidium in hoc mundo; doctrina destitutus est pecus. Exstant quoque विद्यातिगुणं pro प्रचलितं et विद्यायं संवत्सं *doctrina inexhaustum viaticum* pro विद्या परं दैकं neque tamen est quod mutemus quidquam quum omnia apographa et vel ipse *Rogertius* textum qualem dedimus, exhibeant, si unum vocabulum शुचि in Edit. Sr. excipias quod in न हि commutant membranae; Roger: *mais l'argent ne peut pas tant servir.* Cod. B. literam श्र iam pinxerat, शुचि scripturus, mox vero delevit. Vocabulum पशुः compositione ad sequentia pertinet, Schol. कीर्तिसुखं करोति ॥ *Xatesius* (Gramm. p. 330.) posterius hemistichium ex Edit. impressa haud dubie desumpsit, eadem atque illa legens vocabula. Ceterum ne darius dictum existimes विद्याविहीनः पशुः cf. *Proverb.* 12, 1 et pulcherrime *Mulavi Manool:*

فرستہ رست بعلم بهیمہ بجہل

میان ہردو منازع بماند مردم زاد

Angelus creatus est cum sapientia, brutum cum stultitia; inter utrumque ambiguum haeret hominum genus.

18. Bona quaedam totidem malis opponuntur (cf. 45. Supplem. 10.), sed non ita quidem ut opposita ubique quaeiverit poeta, in secundo enim hemistichio, ubi cardo sententiae vertitur, tria inducuntur laude digna: *eruditio, modestia et poesis.* ज्ञानिः lenitas est atque *aequabilitas*, quae ubi adest, *verbis lenientibus*, वचनेन non opus habet. Sic Cod. A. legit et Schol., apud quos sententia, in aliis Membranis et in Edit. Sr. omissa, sed ad caput supplendum necessaria, exstat: lectionem tamen verissimam कवचेन quam tutius in textum recepinus, *Rogertius* prodit: *n'a point besoin de harnois.* Lenitati, iam nulla casside incedenti et omnium animos sibi concilianti, opposita est *iracundia*, quae ubique

hostis instar hominem conturbat. De cognatis saepe queruntur Indi et amicum sincerum in rebus adversis longe praeferendum esse fratribus et propinquis, ut veteres Hebraei, *De cognatis* *Psalm.* 135, 24. 19, 7. 27, 10. *Hidimb.* 1, 39. *Hitopad.* p. 98.: परे ऽपि हित-
 त्वं प्रियं त्वं मे भ्राता । Hoc loco ignem discordiae inflare dicuntur notissima imagine
 (cf. *Psalm.* 135, 24. et *Hidimb.* 20, 20.) cognati, amici contra consilio et opera omnia con-
 ciliant, ut ait *Psalm.* 135, 24. Schol. — Pravi dein et perniciosi homines serpentibus similes
 (cf. *Psalm.* 135, 24. et *Hidimb.* 20, 20.) सर्पाः दृष्ट्विषेया मार्गानि तथा दुर्गता अपि हिद्वान्वेषणेन मार्गानि ।
 Ubi vero *eruditionem*, omnibus laudibus maiorem, जनकपति i. q. सुन्दर, tibi comparaveris,
 ubi *verecundia* ac modestia tanquam ornatu utaris et *poesi* animum applicaveris, tunc re-
 bus externis omnibus poteris carere.

19. Enumerat virtutes, quibus vita humana, लोकस्थितिः ut ex Cod. A. lego, beata fiat. परित्तन
domestici, οι παρί τῶν, ex Edit. Sr. retinui, परित्तन ut A. proponit, idem esset quod अनुत्तन
 in secundo hemistichio. Transpositio enunciatorum in secunda linea et tertia, Codicum
 A. B. nititur auctoritate, adstipulatur quoque Rogerius. नयो नृपतने melior lectio est quam
 स्यः सलतने quum iam de malignis egerit poeta neque स्यः simpliciter positum contem-
 ptum satis exprimat. Particulam तु denique in membri posterioris initio, quae oppositi
 aliquid semper in se continet, cum च permutavi, quod ipsae membranae confirmant. Scho-
 lia desiderantur.

20. De bonorum hominum natura alia quidem sectio sequitur infra, at, quam probi cum sa-
 pientibus semper coniungantur et in versum ordine magna omnino confusio deprehen-
 datur, quam tollere nemo facile possit, sententiam hanc et proxime sequentem suis locis
 movere nolui, codicem A secutus, alioquin certe melius ad caput sextum pertineant. De
 bonorum consortio plura vid. *Hitopad.* p. 7.

21. Slocus hic laude poetarum, utpote eruditorum, de sapientia caput optime claudit; vates
 enim, dummodo recte agant, omnes superant homines, carminibus suis immortales fiunt et
 in ore virorum semper versantur; cf. supra vs. 12. 18. *Hitopad.* p. 33. sl. 145. et *Advayaprak.*
 p. 182.:
 दिवमप्युपयानामाकल्पमनल्पगुणगणा वेष्ट ।
 रमयन्ति ज्ञानि गिरः कथमिह कथयो न ते ज्ञयाः ।

Ambiguitas exinde quodammodo exoritur, quod सुकृतिनः obiectum quoque esse potest,
 nos tanquam epitheton poetarum sumimus, quemadmodum ex ore magistri recepit Ro-
 gerius: celui qui est sage et qui peut faire des livres, ne craint ny la vieillesse ny la
 mort. रससिद्धाः et Codd. A. B. substituimus रसवेष्टाः Edit. quod eodem redit; in fine au-
 tem cum apographis legendum erat यं ne tota sententia claudicaret, quid enim sibi signi-
 ficaret in Edit. Sr. illis gloriam non esse ex senectute, morte et natiuitate? यः कथं com-
 positum est: gloriae corpus, poetice dictum, etenim tali corpori interitus sane non im-
 minet.

22. Gloriam, fortitudinem, ambitionem ac magnum animum hocce capite tertio, मन्त्रैर्विप्रांस्तं inscripto, celebrans, exempla plerumque sumit poeta de elephantis et leonibus et hoc quidem versu sensum inculcat eum: hominem ad extrema quaecunque perductum, animi generositatem exuere non debere quocum *Luciani* illud ἑλεφας μὲν ἐχ' ἀλίσκει conferras. Pro ग्रिचिलः प्राणः ut Vulg. exhibet, Codd. omnes compositum inducunt; Cod. A. et Schol. praeterea ग्रिचिलप्राणो = विगतप्राणः *vitae facultate evanescente* quod ob sequens प्राणेषु fortasse melius. Lectionem dein Codd. मन्त्रेभ्यः qua rei gravitas augetur, praetulimus. केसरी sibilante dentali scribunt librarii, rectius tamen, etymon si spectas, केसरी *iuba praeditus* exaratur; vocabulum दीधिति *radius* ad gloriam ac splendorem transfertur; कवल cum ग्रस्त *bolo* convenit fere et coniunctim nostrum *Hungerbissen* exprimunt, acsi dicas: *frustum ad famem satiandam*.

23. In eadem imagine pergit versus, quem iam antiquitus fabularum *Hitopadesi* collector suum fecit. Legitur ibi p. 51. et *Lassenius* p. 91. discrepantium lectionum valorem docte, ut solet, perpendit: स्वल्पे Codd. exhibent, ad स्वल्पं referentes, neque igitur ad epitheton sequens est restringendum; illud autem स्वल्पे quod ex Cod. Paris. recepit *Lassenius*, tanquam exquisitius, vereor ne cadat, quum omnes, quos inspeximus Codd. स्वल्पे id est श्रेयसां praebeant. In ultimis secundi membri vocabulis Membranas preesse secuti sumus: in unica particula च variant auctoritates, A तु legit, B पुनः तस्य, attamen तत् vix abesse potest. Operae pretium videtur versionem *Mokassae* (*Calila* p. 83.) adscribere, ut videas quam scite *iumentum* substituerit elephantī, Arabibus minus noto: كلکلب يصيب عطفا بابسا يفرح به — کلاسد الذی یفترس الارنب فاذا رای البعیر ترکها وطلب البعیر

24. Hoc etiam distichon sibi vindicavit *Hitopadesus* p. 4. coll. *Calila* p. 83. ubi sensus paulatim mutatus, quia apud Indos ad dogma metempsychoseos spectat sententia. Transpositionem hemistichiorum, ad sensum recte capiendum necessariam, bene instituerunt Codd. A. B. hanc igitur nativam consecutionem libenter adoptavimus. Scholia desiderantur.

25. Emendavimus versum, uti nunc sese habet, e Codd. A. et B. In Edit. Sr. legitur:

दे वृषी तु मनस्विनः ।

सर्वलोकस्य वा मूर्द्धि विप्रैर्यते वने एव वा ॥

melius utique *Potentialis* venit, iam ob metrum quia contra loci naturam in tertio pede diiambus est (*Videsis Ewald über einige ältere Sanskritmetra* p. 9.). In Cod. A. sententia iterum prostat vs. 104. paucis tantum mutatis, videlicet:

मालतीकुसुमस्येव दे गतोह मनस्विनः ।

मूर्द्धिवा सर्वलोकस्य शीर्यते वन एव वा ॥

et in *Hitopades.* p. 31. ultimum distichon sonat:

सर्वेषां मूर्द्धिवा तिष्ठेद्विप्रैर्यते वने अपि वा ॥

In eodem sensu fere *Bhavabhūti* in *Uttararāmacharitro* p. 7. et *Mālati* p. 160. dicit: सुरभिषाः कुसुमस्य सिद्धा मूर्द्धि स्थितिर्न चर्योऽवताडनानि ॥

26. Versus in Hitopadesum receptus, p. 51., atque ex illo, sive potius e communi fabularum fonte Panchatantra versioni Arabicae insertus est, p. 83. ubi hoc modo sese habet sententia: *لا ترى أن الكلب يبصص بذنبه حتى ترمى له الكسرة وأن الفيل المعترف بفضله وقوته إذا قُدم إليه علفه لا يعتلفه حتى يُمسح ويتملق*. Per *वृषपाक्षपतिं* deorsum pedem dimittere canis gestum puto designari illum, quem nos *pedem dare* vocamus. Schol. comparisonem inter ambitiosos atque viles homines amplius deducit, quam tamen exscribere haud necesse est, quia sensus per se satis patet.

27. Ex mythologia petita de fortitudine imago est, quam vix intelligas, nisi fabulam ipsam, ad quam spectat, ante oculos habeas. Narratur etenim in *Ramaide* 1, 45. et fusius in *Bharateo*, ex quo *Wilkenus* episodium anglice vertit, nuperrime a *Poteyo* (*Chandic.* 5, 63.) denuo exhibitum: Quum Dii et Danavi, sive daemones (*वपुर्ताः*) coniunctis viribus oceanum agitent olim, ut nectar exinde elicere, et venenum iam apparuisset a Sivo occultatum (v. *Chaur.* 50.), Rahu, Danavorum princeps, primus, ut immortalitatem sibi compararet, clam gustavit potum; Chandrus vero, sive Deus Lunus furtum ulciscens, caput illi abstulit, quod statim, aequae ac Rahuis corpus, immortale factum, ad coelum tetendit. Iam vero ex inveterata erga lunam et solem simul omnia tuentem, qui factum prodiderat, hostilitate utrumque semper sidus persequitur Rahu atque ex parte devorat quando eclipsin illi patiuntur. Quinque alii in versu commemorati planetae sunt, scilicet *बृहस्पतिः* Jupiter, *शुक्रः* Venus, *बुधः* Mercurius, *मङ्गलः* Mars et *शनी* Saturnus, quos etsi praesto sint omnes, non tangit sed praecipuos tantum adit Rahu et id quidem mutilato corpore: eodem modo fortes homines et generosi rem arduam nunquam deserere debent. Vocabulum *एवम्* hac in re proprium, iuncturam planetarum, phases lunae et aequinoctia etiam designat, hoc loco de tempore usurpatur, ubi deliquium patiuntur astra dici et noctia. Fabulam hanc poetae saepe respiciunt, cf. *Mdlati* p. 81.: *राहोयन्कलाविद्यामन्त्रो देवात्मामास* » ib. p. 155.: *वापूर्णस्य कलागिरिन्दुमलो वातस्य रदोमुद* » *Chaur.* vs. 10. *Nal.* 16, 14. et plane similis poetae Arabici *Ali ben Abi Taleb* est sententia (p. 185. Ed. Kuyper):

وفي السماء نجوم غير ذي عدد
وليس يكسف الا الشمس والقمر

Etsi in coelo sunt stellae innumeri, tamen sol tantum et luna deliquium patiuntur.

28. Vishnuem Deum in decem transformationibus s. *Avatavis* varia sub specie externa hominum salutem olim quaesivisse et in tertia revelatione sua *apriformi* orbem terrarum ipsum, ne diluvio periret sustentasse, omnibus notum est iis certe qui ad Bhartriharis sententias accedunt lectoribus. Mythum hunc, aliis exornatum fabulis popularibus, sibi sumit poeta ad exemplum perponendum: generosiores animos magna quaeque sine ulla molestia moliri ac perferre, sicuti *Chaur.* vs. 50. fabula utitur, ut, promissis standum esse et

Aliddsus (Sakuntal. p. 92.) ut principum officia (coll. *Sāhity.* p. 239. infr.) demonstret. Docet vero *Bhart.* mare illum hodieque portare *aprum*, hunc dentibus suis *testudinem* sublevare marinam, in illa ingentem incumbere *serpentem* et hunc tandem, cervicibus porrectis universum terrarum orbem sustentare; qui quidem rerum in hac sententia propositarum ordo, ex simplicissima de Nārāyano imagine enatus paullatim videtur. Spiritum etenim divinum sibi fingunt antiquiores mythologi, sive विष्णुं omnia pervadentem, tunc, quod aquas permearet, नारायणं nominatum, aeternitatis serpenti, proprio nomine शेष discriminatio nuncupato incumbentem in aquarum facie natasse, donec ex huius Dei umbilico nymphaea exurgeret quae demiurgum Brahmanem mox emisit in lucem. Ex hac opinione, qua terram serpenti impositam recte poterant concludere, fabula augebatur, quum alii exstarent mythi, qui *testudinem* et *aprum* hoc onere occupatos inducerent: unum igitur alteri impositum sibi fingeant seriores, ad oceanum semper recurrentes, qui tamen ipse in mythologumenis quibusdam aliis elephantis tandem superstruitur. Eandem fere fictionem veteres Arabes excogitarunt seu ex Rabbiorum fortasse fontibus hausserunt et sciscitantibus de universi structura proponunt, quando terram primum per angelum, Atlantem forsitan volunt, dein per lapidem Iacuthum, tunc per taurum, illum denique per piscem ingentem in aequore natantem portari fabulantur. Operae pretium est locum ex Cod. *Damiri*, quem Bibliotheca huius urbis Wallenrothiana conservat, describere; exstat fol. 37. hoc modo: قال وهب بن منبه كانت الارض كالسفينة تذهب وتجي فخلق الله ملكا في نهاية العظم والقوة وامره ان تدخل تحتها ويجعلها على منكبيه فاخرج يدا من المشرق ويدها من المغرب وقبض على اطراف الارض فامسكها ثم لم يكن لقدميه قرار فخلق الله تعالى صخرة من ياقوتة حمراء في وسطها سبعة الاف ثقبه تخرج من كل ثقبه بحم لا يعلم عظمه الله تعالى ثم امر الصخرة حتى دخلت تحت قدمي الملك ثم لم يكن للصخرة قرار فخلق الله تعالى ثورا عظيما له اربعة الاف عين ومثلها اذان ومثلها انوف واقواه والسنة وقوايم ما بين كل اثنين منها مسيرة مائة عام وامر الله تعالى هذا الثور فدخل تحت الصخرة فحملها على ظهوره وقرونها واسم هذا الثور لوثيا ثم لم يكن للثور قرار فخلق الله تعالى حوتا عظيما لا يقدر احد ان ينظر اليه لعظمه وبريق عينيه وكبرها حتى قيل له وضعت البحار كلها في احدي مناخه فكانت كخردلة في فلاة فامره الله تعالى للحوت ان يكون قواما لقوايم الثور واسم هذا الحوت بهموت ثم جعل قراره الماء وتحت الماء الهواء *Refert Wahab ben Menubbah terra est sicuti navis quae abis venitque. Creavit autem Deus angelum summa magnitudine et validudine instructum quem terram subire iussit et humeris suis portare. Protendens igitur manum*

unam ab Oriente, alteram ab Occidente complexus est terrae angulos illamque sustinuit, neque tamen erat pedibus ipsius quietis locus. Quare creavit Deus lapidem ex carbunculo, in cuius medio erant septies mille foramina, ex unoquoque foramine mare exibat cuius magnitudinem nemo novit praeter Deum. Tunc iussit Deus lapidem subesse angeli pedibus neque tamen lapidi erat fundamentum. Creavit tunc Deus taurum ingentem, cui erant quatuor mille oculi et totidem aures, nares, ora, dentes et pedes inter quos erat distantia itineris centum annorum. Hunc bovem iussit Deus lapidi subesse eumque ferre super dorsum et cornu sua. Vocatur autem bos ille *Lutsiā* (?). Neque porro bovi fuit stabilis locus, quapropter Deus creavit piscem pergrandem, quem nemo poterat intueri propter ipsius magnitudinem et splendorem atque amplitudinem oculorum suorum, ita ut proverbio dicant de eo: si ponas maria omnia in una narium ipsius, sane essent ut granum sinapi in deserto. Huic pisci praecepit Deus pedes subire bovis; nomen autem piscis est *Behemot*. Sic fundamentum ipsius fuit aqua, sub aqua autem est aer, sub aere iterum aqua, huic denique substratae sunt tenebrae. — Sed iam ad sententiam nostram revertamur. In priori hemistichio *मृद्वप्यं* singulare quoddam compositum est, de quo cfr. Wilk. Gramm. p. 561. nr. 1074. Schol. recte, *मृद्वप्ये* explicat. In altero hemistichio *पयोनिः*, ut cum Cod. A. pro *पयोनिधिः* quod falso Scholia quoque exhibent, legimus, subiectum est: *Oceanus illam* (testudinem) *ab apro dependere sinit*, quod breviter dictum pro: illam testudinem, apri dentibus innitentem, aequor portat. Ceterum serpentis nomen proprium *शेषः* ex A. B. et Schol. recepimus pro *कश्यपः* in Edit. Sr. In A. praeterea *विषाक* deleta et scribitur et errore *कपाक* pro *कलक* *circulus, scutum*.

39. Aliam mythologicam imaginem proponit ut fortitudinem et mutuum simul auxilium ferendum recommendet poeta. Montes fingunt alii quondam fuisse instructos; quum vero homines frequentissime molestarent et in urbes transiliendo eas obruerent, mortales ad Indrum sese converterunt, naturae visibilis dominum, qui fulmine iacto pennas montibus intercidit, unde Indri arcus *महोपपन्नपरोपपानि* vocatur *Raghuvans.* 3, 60.; ex alis vero abscissis nubes factae sunt, quae secundum *Brahmāndapurānam* vel ex igne constant, vel ex halitu *Brahmanis*, vel denique ex montium pennis. Erant tamen inter montes qui in Oceanum cadentes sortem illam evitarent, ut *Mainacus* mons, *Himavantis* filius aliique (*Raghuv.* 13, 7.), at illi quoque, Indri vigilantiam timentes, ex mari prodire non amplius audent (v. infra vs. 68. et Supplem. 17.). Memorabilis sane traditio, quae, quum ignis eruptiones sive vomitus (*उद्वार*) simul commemoret, ad vulcanorum, alias उल्का: et ज्वालामुखिनः *Samtibomi* dictorum, spectaculum haud dubie pertinet, cui accedit quod montes Indrum lapidum pluvia aggredi dicantur *Raghuv.* 4, 40. — *मखन्* nomen Indri, *गुप्तादिः* frigoris sive glaciis mons *Himavantis* est, cuius pennas abscissas per *ग्रेवदित* indicat poeta.

30. सवित्रुत्तिकान्तः *solis amantissimus*, in Scholiis et apud *Kalidāsum* proprio nomine सूर्यकान्तः vocatur Sakuntal. p. 33., ubi eadem imagine monet poeta ne pii, patientia quidem insignes sed ignem intus celantes, irritentur:

स्पर्शानुकूला अपि सूर्यकान्ताः ।

ते सान्यतेतो ऽभिभवादूहन्ति ॥

Sed qualis intelligatur lapis disceptari potest: Chezius *crystallum* proponit; *vitrum ustorium* sive *bullam vitream* Rogerius (*une pierre comme un oeil de verre*); Jonesius *carbunculum*: equidem *Topazium* suspicor, qui proprio quidem nomine पीतः *flavus* (unde hebr. *תורבז*) audit, sed a sole aliud nomen तपुः *sol* traxit, quia radios solares ita imbibere putatur ut tandem in tenebris luceat, *ἐν σκότει διαλάμπει* (*Diodor. Sic.* 3, 38.). Huic *solis amico* opponitur चन्द्रकान्तः quem lunae radiis, tametsi per se frigidis (v. *Sring.* 35.) ita fingunt incallescere ut sudore conspergatur; loca indicavimus ad *Chaur.* vs. 2. — Lectionem vulgarem निकृन्तं servavimus contra Cod. A. et Schol. qui विकृन्तं ad animi commotionem magis pertinens, inducunt.

31. Sensus est: homines generosos natura sua, स्वभावेन iam ad magna quaeque ferri, neque iuvenili solum ardore stimulos gloriā accedere; सत्त्ववर्ता Schol. बलवर्ता explicat.
32. Novum incipit caput quartum, cuius inscriptio in Codd. deerat, apud Rogerium tamen legitur *de l'argent*, proposuimus igitur lemma धनप्रशंसा. Imprecationem et quidem ironi-
cam continet sententia e mente eorum, qui divitiis unice intenti, virtutes postponunt omnes. Similia saepe ab omnium gentium poetis proferuntur: in *Proverbiis* exstat (10, 15.) *opes arcem esse divitum*; apud *Motenabbium*: *فلا مجد في الدنيا لمن قل ماله* graece dicitur: *δύναμις πέφυκε τοῖς βροτοῖς τὰ χρήματα* et rell. Ad lectionum varietatem quod attinet, ज्ञातु corrigendum erat in यातु (vid. *Nit.* 13.). अर्थः in singulari legendum esse येन quod sequitur, iubet; in fine autem प्रायः ut recte habent Codd. — In reliquis Scholiastam secuti sumus, qui ज्ञातिं *nobilem originem* per महत्त्वं, शैलं per सदृशं explicat; अभिन्नः tamen hoc loco non videtur *familiam* स्वजनः ut ille reddidit, sed potius *significare natale domicilium, a native spot*, Amar.
33. Ordinem membrorum a nobis receptum servant Codd. A. B. et Rogerius. Ceterum cf. *Hitopad.* p. 30. ubi plures de auri sacra fame querelae exstant. Schol. desiderantur.
34. Coniunguntur plures res quae aliis corrumpuntur, pereunt atque dehonestantur, verbum enim विनश्यति per Zeugma ad omnes pertinet. In universam quidem sententiae sensus est *κακοῖς ὁμιλῶν καὶ τὸς ἐκβήτη κακός* ita ut cardo in ultimo membro, quod in talibus collectivis observari licet enunciatis, versatur: pecuniam male administratam inutilem esse et evanescere. In Cod. B. दुर्मन्त्रात् *per malum consiliarium* legitur haud male; pro पतिः *dominus*, ut est in Edit. Sr., substitui यतिः *devotus* ut et Rogerius habet, in Codd. प et य simili fere ductu scribuntur, neque adsunt Scholia, sed नृपतिः iam aderat et सङ्गः „studium

et affectus, quo animus vehementer tenetur" (Schleg. ad Bhagav. 2, 48.) κατ' ἐξοχῆν de coenobitis usurpatur, cf. *Uttarādm.* p. 25.: स्तां सति: सङ्गः कथमपि हि पुण्ये न भवति coll. *Bhartr.* Vaiv. 89. ब्रह्मालनम् in Edit. Sr. aperte falsum est, delevimus apostrophēn, apographis et sensu iubentibus; नभ्यन् प्रæbet A. scripsimus ergo अनभ्यन्, अनभ्यन् enim vulgatæ et metro et sensui repugnat.

35. In avaros dictum, ut apud *Sædium* in *Gulist.* p. 208.: dignus est is ut opes amittat qui neque iis fruitur ipse neque aliis opitulatur. Post नाष्टः Cod. A. च inserit quod metrum respuit. Scholia desunt.
36. Sententia haud sane, singula si spectas, facilis, in eo vertitur ut demonstret: homines olim divites honore semper frui, etsi divitias eleemosyna pauperibus distributâ amiserint, quemadmodum valor quarundam præstantium rerum atque auctoritas haud destruitur etsi earum vis et virtus debilitata sit. Scholiis caret versus, qui in lectionum varietate simul est vexatissimus, indicent igitur critici num mihi contigerit sensum ubique divinasse et sententiam sanavisse, certè medelam probabilem attulisse. Primum प्राणालीढः ut Edit. exhibet, *cote allius* esset ac *detritus*, quod tamen de auro potius valeret; de lapidibus pretiosis ne id quidem dici potest quod Rogerius suggerit: *qu'uyqu'une pierre precieuse devienne plus petite en l'usant*. Verum tamen apographa शोषोल्लीढः scribunt, sed in hoc denuo hæreo, neque enim rubinus, qui शोषार्त्तुं et शोषामणिः dicitur (cf. *Sdhity. Darp.* p. 121.) quadrare videtur, quare de flumine Sona, donec certiora didicerim, intelligam, cuius fluctibus gemma parumper deteritur. Fluvium illum, in Gangem decurrentem et ob auri saltem copiam insignem, unde nomen traxit हिरण्यवाहः 'Ερρυθρίας (v. *Schleg. bibl. Indic.* I. p. 251.) lapides quoque pretiosos secum ferre, quum tota fere India illorum sit ferax, vix est dubitandum. Dein pro हेतिनिहः ex Cod. B. हेतिदलितः recepi, quia निहः proprie *occisum* significat et in hoc nostro loco ambiguitas certe tollenda erat. Idem Cod., multa ut scriptoris errata taceamus, शर्दि et quæ sequuntur transponit cum मुरतेत्यादि ex hemistichio secundo; शर्दा Cod. A. proponit et cum सरितः contra metrum coniungit. Pertinent hæc ad fluminum Indicorum faciem, tempore pluviae prorsus sæpe numero mutata, sive ut est in *Uttarādmach.* p. 35.: पुनः यत्र शोनः पुलिमपुनः तत्र सरिताः = dicit ergo flumen ipsum manere etsi per alluviones detrimenti aliquid ceperit, sicut in antecedentibus elephantis valorem non imminui aut tamen urigine non amplius tacti. Initium hemistichii alterius ad lunæ phæses pertinet, quæ lunam ipsam non debilitant; शेषः scripsimus, Anusvaro deloto. Enunciatum bequens singularem simul ac pluralem numerum admittit, prætulimus priorem, sensus autem fere est ut in *Proverbis* 30, 19. דָּוִד רָבָרָב בְּכַלְמָה non enim prodit se cum viro rem habuisse. Pro निम्न in Cod. A. निम्नः exstat, quo forsitan निम्नः *inclinati* significare voluit scriptor, ferendum sane vocabulum, sed præferendum videtur निम्नः proprie *profundus* h. l. depressus, humilis. In Cod. B.

denique राजन्ते legitur et in fine वराः quod tamen नराः quoque legi potest. Ceterum Rogerius laudandus est propter ultimam versus partem bene perceptam.

37. Sensus est: eundem hominem, inopia laborantem modo desiderare videas res mundanas, modo vero illum ipsum, ubi desideria expleverit opes spernere omnino; haec poeta indicat per अनेकान्या गुरुलगतया *non uno modo comparatam rem, honorificam simul et leuem habitam*. Vocabulum यव per frumentum in universum reddidi, proprie tamen *hordeum* et *panicum miliacum* designat, hoc loco vero haud dubio *oryzae* vel etiam *hordeacei decoctum*, quod gratis distribuitur in diversoriis, intendit, iam propter vocabulum प्रसूति *hapsam*, ut Medici loquuntur, quod de liquidis tantum est in usu; Rogerius praeterea de aqua *oryzata* intellexit. Verbum स्पृष्टुं h. l. fortius quasi *inhare* est, ubi Dativo et Locativo illi cognato (cf. 42.) adstruitur; huic praecedit genitivus, ut ita dicam partitivus: *aliquid decocti*. *Op-pletum*, संपूर्णं cave ne de fame ac siti extincta capias, sed de fortuna ampliore dicitur h. l. (लक्ष्या ut Schol. addit). कलैयति ex membranis recepitur pro गणयति Edit.
38. Versus aureus regibus suadet ut omni cura ac diligentia homines imperio subiectos colant, bonis omnibus recte frui si cupiant. *Terram* sub vaccae specie sibi repraesentare Indos, tum ex vocabulis गौः et भूः quae *vaccam* simul *terramque* significant, tum ex mytho illo de पृथिवी dea, notum est, quem in *India* (I. p. 252.) illustravimus; sic etiam celeberrima illa *vacta* कामधेनु et कामधुक (Nalus 2, 18. ubi prima explicatio quam Boppius in Notis ad novam edit. proposuit, hac nostra sententia confirmatur) revera tellus est, omnia desideria explens, ut satis indicat poeta cui accedit *Raghuo*. 1, 26. गौं दूदोहं *vaccam s. terram* mulsit. — लोक *homines*, ut saepe complectitur omnes; de कल्पलता supra vidimus (*Strig.* 89.). *Loiseleur*, qui sententiam chrestomathiae suae inseruit, यदि दुधुक्षसि transposuit, quod metrum non admittit; एतां legimus cum A. et Schol., पुष्या Imperativum, (Schol. पोष्य) omnia praebent apographa; in secundo hemistichio Cod. A. परितुष्यमाणे, B. परितोष्यमाणे exhibet, cuius alterum ferri potest. अन्निसं denique huic verbo non adstruximus sed sequenti कलति ex auctoritate Scholiastae.
39. Cohaeret sententia, quam suam fecit Vishnusarman in *Hitop.* (p. 77.) cum antecedente: ditescere si cupiat princeps et felicitate gaudere, meretricum quasi indolem prae se ferat; neque enim in universum est sumendum praeceptum, sed, uti Rogerius fecit, hypothetice: *un gouverneur du pays se doit comporter etc.* Epitheta omnia ad नीतिः sive *vitaes rationem* redeunt. In *Hitop.* alii प्रचुररत्नं in secundo hemistichio, alii प्रचुरमित्रं quod *Schlegelius* recepit, legunt, ut वेश्यागना pro वारंगना (vid. *Lass.* in Comment. p. 132.): nos nihil omnino mutavimus, quia Codd. omnes, quotquot inspeximus, inter se conspirant et lectionem Edit. Sr. tuentur, quam etiam sequitur Rogerius. Scholiasta tantum मृदुवादिनी inducit et per मधुवा° explicat. Ceterum, ut comparisonem recte intelligat lector, Va-

santasenae in *Mrichhakat*. vitae rationem sibi ante oculos ponat, meretricis aequae famosae ac Phryne, Lais, Doridion, Nico Samia aliaeque fuerunt.

40. Scholia desunt et sententia sine dubio facillima est. अस्तु mendosum, in अस्तु correximus, iubentibus Membris ac sensu.
41. Hominum sortem per Deum praescriptam esse sententia inculcat (cf. vs. 89.). Notanda memorabilis figura de libro divino in quo mortalium fata a Deo conscribuntur, quemadmodum hominum facta in tabulas referre Iovem existimabant veteres; cf. *Euripidis fragm. Melanipp.* p. 100. in poetis scenic. Graecor. Edit. Dindorf: coll. Exod. 32, 32. et saep. in Bibliis. नित्त Schol. स्वकीय ad hominem, non ad Deum pertinere vel ipse contextus docet; vocabulum भाल् a भल् *describere, destinare, fatum* hoc loco significat, परत्त autem proprie *sericum textatum* est, dein *regis diploma*, Indos enim iam antiquitus ἐν τινδότης scribere consuevisse, Nearchi apud Strabonem (p. 493.) testimonium prostat. Vocabulum कलं in fine coli prioris cum धनं commutant Codd. de frumento, κατ' ἐξ. oryza, desumpta imagine, illud vero de arbore frugifera; nos *fructum* in versione retinimus ne pulchra periret ambiguitas. Pro नित्त eadem varietate, quam *Chaur.* 42. invenimus, Codd. नित्त b. e. निग्रये Schol., legunt; in vocabulis अ न० dein variant, scilicet A. habet ततो नाधिकं B. nova imagine inducta: खनान्ते अपि अस्तु vel etiam in sylva, neque tamen placet haecce lectio, quia iam sibi opponuntur *solum aridum* et mons *Meru* auro abundans, सुवर्णादूरी Schol. — In hemistichio secundo त्वं धीरो recepit ex A. et Schol., quia sententiae vim auget, तथीरो esset *quapropter* तस्मात् कारणात्; pluralem denique *cadi capiunt* sola Edit. Sr. praebet. Ceterum ad sensum proxime accedit illud *Mowlani*

کمر بریز بحر در گوزء ۵ چند کنجد قسمت یک روزء

42. Primus in sectione दुर्जनप्रसंगा versus vitiorum enumerationi illi vs. 52. fere opponitur, facillimus ceteroquin est neque scholiis instructus. Inter lectiones variantes secundi membri eligenda erat ea quae maxime est concinna in casibus similibus; in B. ubique genitivus est पदन्त्य हति पयोधित, in Edit. Dativus, sed sequente Locali पदन्ताय हति: पयोधिति, in A. Locativus utriusque nominis, quem adoptavimus, praesertim quia अ abesse vix poterat. Quae restat lectio B. स्वन्न haud spernenda est.
43. Legitur distichon in *Hitopades.* p. 22. cuius lectiones eo libentius recepit, quod in secundi hemistichii vocabulo भूयितः pro बलंकृतः Codd. conspirant omnes; in priore A. legit खिपया भूयितो अपि सन् B. autem: खिपयालंकृतो यदि « *Rogierius* ex mente quorundam Indorum refert angues olim rubinos in capite gessisse (collat. *Raghu.* 17, 63. सर्वस्य खिरोरत्नं ।) quae quidem opinio ex hac sententiae imagine forsitan enata est, cui accedit quod कपा serpentis gemma frontalis vocatur. Narrant quidem veteres δράκοντος λίθον sive *Dracontitem* in draconis capitibus inveniri (*Poseidippi* Epigr. 15. a., in *Anthol.* II. p. 50. *Plin.* 37, 37.) sed vix de hac re sermo est apud *Bhartriharam*. Scholia non adsunt.

44. Ad calumniatores et malevolos redit sententia qui omnes virtutes in vitia convertunt, sive ut adagium graecum loquitur: *φασὶν κακίους οἱ πονηροὶ τὰς καλὰς*. Lectionum varietas nulla adest praeter unum in membro secundo vocabulum *κακί* recto, quod Cod. A. una cum Schol. in *मुनी* commutavit, et recte quidem, opposita si spectas: sequens enim *विमलिता* est *प्रसाराद्विषयः* » Cetera nulla egent explicatione.
45. Singula distichi enuntiata paullulum circumscripsimus ut linguae latinae ingenio consuleremus, etenim in talibus sententiis collectivis ut ita dicam breviloquentia, coniuncta simul vocum *πολυσημεία*, obscuritatis aliquid parat praesertim si forte pronomen in genere duobus substantivis correspondet, his insuper metri necessitate transpositis, ut in Suppl. vs. 10. *रस्यं किं वाक्तामलं* quod, nisi contextus obstaret, reddere posses: *quid sapientiae fructus valet prae imperio?* Amant enim poetae interrogatione *किं* res enumerare diversas (cf. vs. 18.), ita ut *libido quid de virtute* revera sit: nil inhonestius est libidine; in aliis vero phrasin solvere debemus: *non opus est hac re quando adest illa*. Quae si recte suis locis capiuntur, versum, scholiis destitutum, facile intelligamus, cuius sensus in universum est: suis virtutibus contentum hominem, malorum calumniam curare non debere, ita ut vis omnis cadat in *malam famam* in fine nominatam, quae tamen morte peior est reputanda. *लोभश्च चेद्* contra metrum scribunt Codd. A. et B., variant vero omnes in secundi hemistichii vocabulo *किं* निज्ञैः Edit. Sr., *किं* गुणैः B. (forte *गणैः* voluit) et *किं* ज्ञनैः A.; posterius in textum recepimus hoc sensu ut multis hominibus non sit necesse quando bonorum consortium contigerit. *सुमहिमा* ut Cod. A. vocabulum sequens consignavit, male *सुमहीमा* scribens, reiiciendum duco, idem enim *स्वमहीमा* denotat ac *महात्म्यं*.
46. Citatur versus in *Kāṇḍaprakāśo* p. 166. et exinde in *Sādhityadarp.* p. 357. tanquam exemplum bonarum rerum cum pravis coniunctarum, *सदस्त्वोगः*, sive vitiis laborantium. Annotat auctor esse aliquos qui in universum sumant sententiam et ad improbum referant omnia quae enumerantur mala; alios autem qui contrarium in quovis enuntiato septenario ponant. Recte quidem, tametsi ad hominem vilem, in fine commemoratum, omnia tendant. Num *मुखं वनचर्चं स्वाकृते*: recte intellexerim de homine pulchro sed muto prorsus et indocto, affirmare non ausim; Scholia enim desiderantur. Veram vocabuli *नृपगन्गातः* descriptionem uterque supra laudatus liber rhetoricus praebet, proprie est: *qui principis atrium adit. Telum menti infixum* proverbialis est locutio pro eo quod ingratum habetur et cordolium, sic *हृदयप्रालयं* legitur *Mālatī* p. 26. 110. *Vikramorov.* p. 4. *प्रियनाभं हृदि प्रालयमर्पितं Raghuo.* 8, 87. et saepius.
47. Posterius hemistichium adagium sapit a sacris petitum, quod iisdem fere verbis *Saadi* expressit in *Gulist.* p. 21.:

اگر مرد سال گیم آتش فروزد ✽ اگر یکدم در او افتد بسوزد

होमः sacerdos est qui sacrificio in solem, *Homa* dicto, praest, होमकर्तृ होमसमये Schol. — Pro particip. सुवृत्तं in Cod. B. et Schol. सुवृत्तं legitur.

48. Ordinem, qualem exhibuimus, membrorum, contra Edit. Sr. et *Hitopades.*, ubi versus exstat p. 48., tuentur Membranae, Scholia, *Rogerus* et *Jonesii* versio (Opera Vol. XIII. p. 67.). In correctionibus levioribus a nobis factis conspirant apographa neque attinet singula Edit. Sr. sphalmata referre. मूर्धः vero pro मूकः nullus Cod. praebet, neque illud *Hitopadesi* वसति नियतं etsi in his vocibus mirum aberrant Matt.: प्रभवति तदा Cod. A. proponit et falso quidem ob constantem sibi verbi मू cum प्र significationem: भवति च तदा Cod. B. reiecit, quia tertia postea sequitur coniunctio चपि. Idem Codex transponit हवको हवलो वा, melius sane, quia secunda vox paullo fortior est, nostrumque *Windbeutel* et origine et significato exprimit. Alia vocabula ad contextum magis quam ad vim propriam reddidimus, velati न चमितालः propr. *abiectus*, e genere obscuro, *Jonesius*: *an errant rascal* et rell.
49. Ex malorum hominum consuetudine mala tantum oboriuntur, sive ut *Saadi* loquitur: *qui cum malis consedit, bonum non videbit* نیکو نشیند نیکو نبیند (*Gulist.* p. 223). उदासित^० est येन बलसत्वं प्रकटीकृतं, secundum membrum ita solvendum: प्राक् पूर्वं ताता वा वि-लुता निता स्वकीया ब्रह्मकर्मणा वृत्तिर्येः legit enim वृत्तेः in fine Schol. neque omnino mala est lectio. Idem मोचरगतेः reddit समोपवर्तिभिः पुरुषैः केः सुखं नैव उपविशन्तु ब्रह्मणे । Sic bene singula vocabula explicat Commentarius, praeter unum विमृष्टं quod propr. est *Zona solutus* (de cognato vocabulo *Hemachandrus* ad *Sisup.* 2, 62.: उच्छृङ्खलोद्दामानिवंविमृष्टमर्मलं), eadem metaphora qua Romani paratum ad negotium et expeditionem *praescinctum* vocant et *alte cinctum* et in *Hamids.* p. 379. کمیش ازار خارج^० نصف ساقه secundum Schol. est الجذ والتشبيهي, imbellem autem et effoeminatum *discinctum*; plus tamen vitii vox sanscrita in se continere videtur, praesertim quum गृह्य de elephantis quoque com-pede veniat.
50. Sententia pulcherrima, quam ex *Rogero* iam diu germanice reddidit *Herderus* noster (*Zerstrent. Blätt.* 1792.):

*Wie der Schatte früh am Morgen
Ist die Freundschaft mit den Bösen;
Stund' auf Stunde nimmt sie ab.
Aber Freundschaft mit den Guten
Wächst wie der Abendschatte,
Bis des Lebens Sonne sinkt.*

Similiter in *Kirdācj.* 9, 10.: *malus amicus bonum relinquit sicut crepusculum*, et eodem fere modo in *Proverb.* 4, 18. de iustorum via dicitur: eam ut solem fieri magis magisque

splendentem usque ad meridiem, malorum autem viam caliginis instar. Bhartriharis locum coniectura restituisse mihi videor, nam ut concinna fieret oratio, necessarie legendum erat खलसत्तनानां quamvis omnes Codd. सलुं certe praebeant. Scholia desiderantur.

51. Ultimum vocabulum ङगत् metro, sensu et Codd. iubentibus in ङगति commutavimus, reliquas vero scribarum festinationes tacite omittamus. Scholiis destitutum est distichon ut etiam quae sequuntur, bina 52. et 53.
52. Sequitur caput sextum सत्तनप्रशंसा regulas continens et praecepta moralia diversa quae ad नीतिं proxime pertinent. परमुपो e Codd. A. B. loco मुपिमुपा recepimus ut sensus postulat. Lectionem Cod. A. यथैतेषु नरेषु in orationis clausula pro एते यत्र वसन्ति notare tantum licet ne quid desideres. त्रूलिन् tridentem gerens epitheton Sivi notissimum est. Reliqua facilia sunt.
53. Recepit sententiam hanc fabularum Hitopadesi collector, ubi p. 13. prostat. Lectio non variat nisi quod Cod. A. अभिरुतिः gaudium pro अभिरुचिः splendor, amabilitas proponit; Jonesius: in fame resolution to preserve it, coniectura, ut videtur, reddidit. Per श्रुतिं propr. audible, Vedos intelligi constat.
54. Huius versus in singulis vocabulis paullisper intricatioris mentem omnino me cepisse affirmare non ausim. Primum enim enunciatorum interstinctionem, prout ex auctoritate Schol. constituimus, in dubium vocare liceat, ut ab initio statim, ubi donum praebere hospiti simplicior forsitan et magis nativa sit verborum iunctura, ita ut सम्भ्रमविधिः pro se ipso stet et modestiam significet. Hanc enim significationem सम्भ्रम habere, docet Vis-oakoshus (cit. Kirāt. 9, 54.) सम्भ्रमः साध्वसो ऽपि स्यात् संवेगाद्दयोर्पि ॥ Schol. vero nil nisi आदरं initium, observantia, lascivia addit, igitur observantiae norma hospitalitatem designare debet ac comitatem in omnes qui domum aggrediuntur. Dein membro secundo Edit. Sr. et B. legunt क्षाण्युकृतेः (sic enim in Genit. corrigendum) affirmative scilicet, ita ut उपकृतिः retributio passive sumatur de ope quam alii tibi tulerunt: nos tamen cum Cod. A. न legentes, sensum activum praetulimus ut fecit Schol., एकस्य उपकारः कृतः तस्य कथनं न करोति explicans et ante सदसि interstinguens, quamvis vocabulum hocce ad antecedentia quoque pertinet. In altero hemistichio obscuritas, quae ex lectionum varietate, sive potius corruptela oboritur, Scholiorum ope tollitur: लक्ष्मिः in Ed. omnino falsum; Cod. A. लक्ष्म्या Anusvarum tantum neglexit; Locativum integrum Commentarius praebet. Idem अनुत्सेकः per ऋगर्वः explanat, sed habet forsitan, quo se commendat lectio Cod. B. अनुत्सेका लक्ष्मि fortuna non superba. Vocabulorum sequentium sensus pendet ab अभिभव [भू cum अभि superare] et सारं quod hic, opinor, naturam, potestatem denotat, ita ut de aliis sermones facere liberos a superbiae (insolentiae) natura dicere nobis videatur poeta; his tamen paulisper alienum habemus, nisi fallimur, Scholiastam, lectionem aliam secutum verbis: सत्कथाः भवसाराः परमार्थरूपाः निर्वचधिकर्तव्याः legit enim Cod. A. निर्वचिभ्रवसाराः unica

syllaba metrum turbans. Clausula denique orationis, in qua epitheton वसिष्ठा (cui arborem conferas in inferno वसिष्ठं Ragbuv. 14, 48.) proverbii naturam sapit pro re molesta, कठिनं, mox recurrit vs. 61. et per interrogationem केनोहिदं negative sumenda est: a nullo demonstratum न केनापि, quod idem exprimit ac स्वाभाविकं, प्रकृतिसिद्धं aliaque huius generis vocabula, animo scilicet insitum.

55. Enumerat poeta virtutes quae cuique hominis membro conveniant: ब्राह्मस्वयम्: est optima relictio quod nomen ut reliqua in verba resolvimus, mallem tamen ब्राह्मत्याम्:, ut ad beneficia simul et ad vitam devotam, omnia bona spernentem, pertineat. Vocabula स्वस्या वृत्तिः sibi constans conditio e Cod. A. recepimus, quum स्वेष्टा वृत्तिः non bene quadrare videretur; reiecit vero eisdem Cod. lectionem वृत्तिगतेकस्यफलं Scholia non adsunt, neque in distich. sequens.

56. In vocabulo कर्कशं quaesita latet et elegans amphibolia, non solum enim perdurum significat et violentum sed plantam etiam designat बान्दारोषनि nomine, quae liliae aquaticae h. l. opponitur. Ceterum cf. Zabiorum similem sententiam apud Lorsch. l. l. p. 13. Proverb. 10, 25. Horat. Od. 3, 3, 7. et Anvari Sohily: Vir tenax propositi is est, qui non ex loco movetur etsi volvetur orbis terrarum sicut coelum; est ut Simurg, quem nec procella e loco aufert, non ut passer qui fistulae spiritu cadit:

مرد ثابت قدم آن ست که از جا نبرد
ورچه سرکشته بود گرد زمین و چو فلک
مثل سیمرغ که نولان نبرد از جایش
نه چو کنخشک که افتد بدم از باد تفک

57. Sententia haec elegantissima ab Herdero germanice reddita et multis iam seculis ante a Saadio in Bustano persice exhibita est, cuius fabulam satis notam denuo vulgavit Chesy ad Sakunt. Vol. I. p. 231. — तन्मीक्षिकं loco मुकाफलं Edit. legimus ex Cod. A., quia B. quoque तत्तायते मौक्षिकं praebet. स्वाति et स्वाती propr. Arcturus est, tum de stella quavis fausta (महानक्षत्र Schol.) usurpatur; opinio, ex veterum populorum, a stellarum positione omnia auspicantium, Astrologia petita. In Cod. A. स्वस्वतो quod magis vulgare, pro स्वर्गतो exstat. Ceterum in comparatione κλίμαξ notanda; de malis ne nomen quidem manet; meliores pro tempore tantum nitent, optimi vero in perpetuum.

58. Pronomina addita rem augent, ac si dicas: ille verus est filius et sic porro. वः प्रीयायेत् Cod. A. exhibet minus bene quum verba sequantur positiva; idem in secundo hemistichio तुम् व सम्प्रियं वद् proponit coacte, quare equidem in vulgata tersiore lectione permanerim. In vocabulo कलशं pro uxore eadem latet imago quae Graecis ac Romanis vulgaris, sonat enim seminis (cf. Chandic. 11, 5.) vasculum, ut alias चण्डा अग्र (Manus 3, 175.). Notissima sunt sulcus (Priap. p. 95.), muliebria conserere arva, ἀλλαστρίαν σπείρειν, ἀζέραν ἀρῶν et rell. cf. Sophocl. Oedip. Tyr. 1210. Eurip. Phoeniss. 18. Hebraei putrum (פֶּטֶח) dicunt,

Arabes vestem (لباس). — Amicum in malis cognosci, saepe agnoverunt Indi, cf. *Hitop.* p.21. Scholia desiderantur.

59. Commendatur hoc versu animus submissus ac lenis qui aliorum famae et fortunae unice intentus gloriam ipse exinde assequitur. Pro vulg. नुतिमि: in Codd. A. B. et Schol. legitur कथने: quod in textum recepimus, Schol. praeterea स्थापयन्: *stabilientes* ante oculos habuit. Idem in membro secundo विगत male scribit pro विन्त, *inclinatus* autem est *omni labore nitens*. पृथुतरा porro, quod in प्रियतरा mutat Cod. A., servavimus, यत्: tamen, in pluralem fortasse numerum mutandum, ex Cod. B. in Instrumentalem casum convertimus. ज्ञान्येव membranae omnes exhibent; pro दुर्मुषान् A. induxit समन्तात् quod tamen unius codicis fide noluimus recipere, praesertim quum in toto hemistichio secundo adnominatorem aperte captaverit poeta, qua de caussa ultimum quoque verbum सत्यर्चनीया: ut A. et Scholia habent, videtur praefendum. Initium certe lineae quartae intactum debet servari: Cod. A. et Commentarius सन्तो ऽप्यन्यथैव्या: legunt, sed चर्य: idem valet quod वर्य: scilic. श्रेष्ठः
60. Versus in Edit. Sr. omissus in Cod. A. numerum vigesimum sextum prae se fert quidem, sed ad caput nostrum cum Rogerio referendus est. Varia praecepta moralia continet, quae in Vedis aliisque libris sacris exstare poeta testatur, ita ut Octologum appellare possis verum; vetat nempe caedes, furtum, mendacium, commendat beneficia, continentiam, castitatem, modestiam et prae caeteris in omnes homines benevolentiam atque amorem. Verba singula faciliora sunt, neque variantes deprehenduntur lectiones in uno, quem consului, Cod. B.: non enim exstare videtur sententia in D. et Tayleriano codice ceteroquin corruptissimo.
61. Cod. A. primi hemistichii membra transponit et ante वसन्तः particulam तु inserit. Vocabula प्रिया न्यायवृत्तिः quae Schol. per विधुक्तं वर्तनं explicat, de tali intelligenda sunt vitae ratione qualem doctrina de moribus praecipit, ita ut Adiectivum न्याय *conveniens* ad Ethicam, Nyāyam, alludat simul; Scholiorum विधिः ambiguitatem non tollit quum de *fato* et *praecepto* dicatur: quaecunque autem est conditio illa vel moralibus demonstrata praeceptis, vel *fato* circumscripta, ea *cara*, प्रिया, debet esse homini. De clausula sententiae vid. supra vs. 54.
62. Incipit caput pulcherrimum, प्रधानपञ्चांशः inscriptum, hoc est de beneficiis praestandis, de gratitudine animi et in universum de ope aliis hominibus ferenda. Primus huius sectionis versus suavissimus in *Kālidāsi* exstat Sakuntala p.97. et disceptari sane potest num sententiarum collector sententiam ex illo sibi sumpserit dramate, an vero poeta celeberrimus, Bhartriharis nostri aequalis, distichon hocce, popularibus iamiam notum, fabulae suae inseruerit. Hoc ultimum mihi veri similis est, quia et Bhavabhūti aliique opera sua talibus sententiis tanquam gemmis ornare. Chesijs ne verbum quidem de hac re protulit,

cui melius sane ex variis codicibus ad literas Indicas illustrandas consuluisse, quam quod exercitia iuvenilia nobis delibaret. Lectio *दूरिविलंबिनः* in Edit. Cbeziana falsa est; in Edit. Sr. Bhartr. भूषि exstat, in codicibus A. B. unice rectum भूरि *multum* legitur, quae vox, cuius repham दूरि in Sakunt. servat, in compositis tantum adhibetur sed propria vi, ut autumo, quum obsoletas videatur Localis vocabuli भूः quasi *χαμαίφορον*, in terram versus, erit igitur: *multum innitentes, tangentes*. Imagines de liberalitate a nubibus et arboribus desumptae apud Orientales perquam frequentes sunt (vid. Interpret. ad Proverb. 11, 25.); pauca addam exempla ad ultimam comparationem pertinentia. *Hitopad.* p. 19.: *arbor umbram non detinet obliquam ab illo qui abscondit*

हेतुः पार्श्वगतं ह्यर्वा नोपसहृते दुःखः ॥

Distichon ab *Halhedo* in praefatione ad leges Indicas p. 24. adductum, sonat: *Vir benignus, aliorum salutē prospiciens, odium neque interitus tempore fovet: arbor Santalina, vel in delectu, dolabrae oram reddit fragrantem.*

सुतनो न यानि खैरं परहितमुक्तिर्विनाशकाले ऽपि ।

हेरे ऽपि चन्द्रन्तरुः सुरभयति मुषं कुठारस्य ॥

Mritchhak. p. 146.: *Amicorum aves libenter adveniunt virtutis arborem illam, virtutibus tanquam fructibus ornatam, quae praestantiam ceu truncum habet, modestiam pro ramis, honorem pro radicibus, magnitudinem pro floribus.*

गुणस्यैवाहं विन्यस्तमहं

विमलमूलं महनीयपुष्पं ।

तं साधुवृक्षं स्वगुणोः कलान्वयं

सुहृदिहंताः सुखमाश्रयन्ति ॥

Saadi in *Gulist.* p. 209.: *arbor liberalitatis ubi radicem agit, ad coelum usque ramos et celsitudinem extendit: quodsi igitur ex illa fructum percipere cupis, cum exprobratione seram ne admoveas ad illius truncum.*

درخت کرم هرکجا بیخ کرد

گذشت از فلک شاک و بالای او

گرم آمید ناری کنو به خوری

بخت منه آره به پای او

quibus adde Adagium arabicum: *dives absque liberalitate est ut arbor sine fructu* های بلا سخاوت کشمیر بلا ثمره. Scholia desiderantur, ut et versibus 63. 64.

63. Externa non condecorant virum ornamenta sed virtutes. Viros in India nobiliores *braures* gestare iam ex *Curtio* 9, 1. dicimus: *rex Indicus cum duobus filiis occurrit. — Lacerti et brachia margaritis ornata erant, pendebant ex auribus insignes candore et magnitudine lapilli.* Correctiones a nobis factae Codicum nituntur auctoritate; in B. praeterea exstat

कहपाकुलानां lectio satis bona, in A. denique परोपकारेन ubi particula saltem तु sive च erit delenda.

64. Amici constantis virtutes describuntur, inter quas praeceptum hoc praecipuum: $\mu\eta\ \phi\epsilon\tilde{\iota}\gamma\ \epsilon\tau\alpha\tilde{\iota}\rho\omicron\nu\ \epsilon\nu\ \kappa\alpha\kappa\omicron\tilde{\iota}\tau\epsilon\ \kappa\epsilon\tilde{\iota}\mu\epsilon\nu\omicron\nu$ apud Indos saepius inculcatur. In Cod. A. गुणं च exstat, in B. गुणं निगूहति, retinimus tamen pluralem ob पापान् et गुणान्.
65. Conferri quodammodo potest gnoma Zabiorum (apud Lorsch. p. 14.) et illud Evangelicum (*Matth.* 5, 45.) de sole in bonos malosque lucente; quibus adde *Hilopod.* p. 19.: lunam vel Chandali domicilium radiis collustrare. Primi hemistichii nostri similitudines *Kalidassus* expressit, Sakunt. p. 107.:

कुमुदान्येव शशाङ्कः सखिता बोधयति पञ्चान्येव ।

distinguendum enim est inter *Nelumbium* speciosum, rubrum, (पद्म, पंकज et rell.) interdiu florens lilium aquaticum, et inter *Menianthem*, sive *Nymphaeam*, (कुमुद, जैरव) lotum esculentam, candidam, quae noctu flores expandit et lunae nomen dedit unde *Raghu.* 17, 75.: lunae radii haud penetrant in *Nelumbium* (पद्मे) neque solis radii in *Nymphaeam* (कुमुदे) vid. ad *Sring.* 38. De *Nelumbio* rubro pulcherrime Bharavi (*Kirātārj.* 9, 3.): *radiantibus manibus sol, valde sitiens, loti spiritu nimium gustato, ad ebrietatem redactus, ad occasum vergens purpureum corpus gestiebat:*

अंशुपाणिभिर्तोवपिपासुः पद्मं मधु भृशं रसयित्वा ।

जीवतामिव गतः क्षितिमेष्यल्लोहितं क्षपुह्वाह पतंगः ।

In Edit. Sr. tertium versus membrum sonat नाभ्यर्चितो ऽपि जलदः सलिलं ददाति, lectio a nobis recepta Codicum est A. et B., Scholiis confirmata. Ceterum चक्रवाल orbis proprie coelestis est, h. l. lotorum copia पद्मसमुदाय.

66. Homines in quatuor classes dividit poeta, ita ut a bonis distinguantur primum *intermedii*, मध्यमाः qui, ut Schol. optime illustrat आदौ स्वकार्यं कृत्वा पश्चात् परकार्यं कुर्वन्ति, dein *peiores*, कपिष्ठाः ad suam utilitatem omnia referentes, quos राजसान् *daemones inter mortales* vocat vel diabolicos ut nos diceremus. Pro pessimis autem, अधमानाः sive malevolis, qui ex alienis malis vel laetitiam concipiunt, nomen ait non reperiri, quod sententiae nobilitatem quam maxime augeat. In lectione apographa mira inter se conspirant, scribarum aliquot maculas si excipias nullius momenti.
67. Suavis admodum apologus ad amicorum fidelitatem atque intimam devotionem depingendam. Fingit sibi poeta lac cum aqua permixtum, qua quidem conjunctione amicorum quasi, aqua per se quidem insipida, dulcedinem demum acceperat, eam vero ob causam et gratum animum monstratura aqua prius ex olla redundat coquendo, hostilem ignem adgrediens. Scholiasta ut par est, lac sine arte indacit loquens: तदनन्तरं स्वमित्रेण जलेन मर्दयं आत्मा कृशान्नी हुतः तर्हि अहं अपि पातयिष्यामि इति बुद्ध्या जीवं पावकं गन्तुं उत्कण्ठितं अभवत् । Lac igitur aquam sequitur, in ignem ruit, cum amico coninetum quiescit et, quod sub-

intelligendum est, ignem tanquam hostem coniunctis viribus devincunt amici, etiam cum vitae detrimento. Aliter in *Āṭhōpadeśo* p. 24. de malis, beneficia non retribuentibus dicitur: aquam quantumvis calorem ab igne acceperit, illum tamen extinguere कुलपुत्रमपि पनीरं प्रयत्नेन पाययति ।

68. Sensus huius distichi ad versum 28. proxime accedit: oceanum, multas atque tantopere inter se discrepantes res ferentem exemplo esse posse hominibus ut se invicem tolerent opemque sibi ferant. Etenim primum in mari Vishnus cubat serpenti Sesho incumbens, deinde ipsius hostes sive Asuri, असुराणां कुलं in oceano commorantur; tum montes illi alis praediti, de quibus vid. quae dicta sunt ad versum huius Centuriae 29. Ignis denique ibi iacet वायव्यान्तः dictus (cuius vocabuli primam poeta metri necessitate corripit syllabam; quemadmodum in *Uttarardm.* p. 94.: अये वीणावन्तानुमिन्वायव्यान्तःकुलपुत्रः ।) sive etiam वायव्याग्निः ut est apud *Chaur.* 50., unde apud *Roger. Barrabageni* corruptum. Fingunt enim ignem quendam mythicum formā ingentis flammæ, capite equino instructæ, ex sapientis cuiusdam *Urv* lumbis enatum et exinde apud *Calidarum* (*Sakunt.* p. 44. et *Raghuv.* 9, 82. 11, 75.) वीर्यः nominatum, mundum olim incendisse donec Brahman eum in oceanum relegasset. Ibi iam aquis pascitur, sed aliquando in terram redibit mundum conflagraturus, cui rei insuit noster per सह समस्तसंसारकेः Fabulam ex Harivanso fusius enarrat *Cheshu* ad *Sakunt.* II. p. 213. et ad montis ignivomi in maris aliqua insula conspicui eruptiones haud absimili ratione refert. Quae quum ita sint, delenda sunt quae in libro meo (*Altes Indien* II. p. 65.) de igne Bengalico in dramate *Sakuntala* proferuntur; antequam enim textum sanscritum inspicere licuit, Jonesii versio in errorem facile potuit ducere virumque celeberrimum Forsterum re vera duxit. Ad lectionum varietatem quod attinet, Cod. A. male legit इतश्चर्यापार्थिनः Schol. वायव्याः in textu habuit; prius omnino falsum, neque enim de *Charanis* mythicis sermo est. Idem Codex विजयिणां गताः exhibet, mera correctio, uti videtur, librarii qui rem de qua agitur minus bene perspexerat. In secundo hemistichio इतो ऽपि scripsimus cum Codd. A. B.

69. Versum selegimus qui ad hocce caput, novem alioquin tantum sententiis constans, commodè posset referri et Rogerii versionī aliquomodo corresponderet, quanquam non negamus distichon nostrum aequo iure ad caput sequens de constantia relegari posse et sane in Visakhadatti dramate *Mudrārākshaso* p. 48. una cum versu nobis 73. tanquam constantiae ac firmitatis exemplum afferri ubi Wilsoni tamen verus auctor non in mentem venit, dicit enim (III. p. 72.) *it may be doubted if perseverance is any where recommended in a more manly and spirited tone.* Ast enim, quum solus fore stet versus, in Cod. A. omissus, et in hoc toto libro summa ordinis sententiarum confusio deprehendatur, neque in singulo quidem versu de una tantum re agatur sed varia plerumque praecepta moralia sint prolata, putavimus locum suum inter adagia de officiis erga alios bene posse occupare, praesertim

quum sensus simul inest: neminem officia deserere debere, quemadmodum neque testudinem, terram portantem, neque solem defatigatos videamus unquam. Pulchre hac in re versiculus exstat in *Kāryaprakāśe* p. 92.: *exit sol rubicundus, purpureus quoque occidit: in rebus secundis et adversis magnorum hominum eadem est indoles*; उदेति सविता सप्तर्ष्याम् एवास्तमेति च । संपत्नी च विपत्नी च महतामेकहृता ॥ Veram lectionem दिनपतेरुक्ते न debemus Mudrārākshasi editioni; in Vulg. exstat दिनपतेरुक्तेन *occusu immobilis*, quod sensum turbat. शेषस्य ut ibi legitur pro कूर्मस्य relucendum, nec tamen omnino spernendum est (cf. vs. 28.); minoris momenti sunt कृपावत् pro न ममसाभिर्द्विहं loco निर्वाहः et एकं हि pro एतद्धि. Vocabulum शरीकृतं *oblatus* (vid. Lassen ad Hitopad. p. 185.), *propositum*, sive *officium reddidimus*.

70. Versus aureus, integro Vairagyo libro, nugis bullatis referto, facile anteponendus. Scholia non adsunt neque ambigua esse possunt singula. Lectiones variae admitti possunt omnes: Cod. B. तन्न मद्ं praebebat, A. मतिं मा कृता et in hemist. secundo प्रत्यस्य fas ut *celebrentur* pro प्रच्छाद्य. Ultimum vocabulum A. in लसत्तं mutat, ut etiam B. corrigi iubet.
71. Tria sunt quae de hominibus exiguntur hoc versu, ut paxi sint *mente, oratione et corpore* h. e. opere (cf. *Bhagavadg.* 17, 14. seq. ut त्रिविधं तपः debet esse: कर्त्तव्यं वाचा मयसा *Raghuo.* 5, 5.) quod plane cum lege Zoroastrica toties in Zendavesta inculcata convenit (cf. *Zendav.* L. p. 86. 109. 126. imprimis II. p. 324. vera. Kleuk.); deinde ut beneficia praestent *Dio, hominibus atque inferis*, quod per trimundum hoc loco indicat poeta; उपकार scilicet officium tale est quo aliis aliquid retribuimus. Tertio loco pascit ut bona aliorum opera magni faciamus et, si quid particulae instar fecerint, id in mentis magnitudinem evehamus. परमाणुं *atomum* in singulari numero scripsimus cum codicibus A et B; Edit. habet परमान्ते: quod ferri quidem potest sed in Errat. in Accus. pluralem mutatur. Alias de re minima *granum sinapi* usurpatur, cui opponitur fructus *Bilvi* et mons *Merus* in *Episod. Sakuntalas* 7, 79. 81. coll. *Matth.* 13, 32. Hec modo qui agunt, hi in suo ipsorum corde efflorescunt, hoc est gaudio fruuntur uberrimo; correspondens pronominis कित्तः *quam multi*, supplendum est इयम्, Scholia desiderantur.
72. Nova sectio octava de constantia agit ac firmitate, धैर्यं, quam vocem auctor *Sāhit.* p. 57. ita definit: युक्तात्मनो धैर्यं मनोवृत्तिरचक्षता ॥ Primum perseverantiam in laboribus quantumvis arduis adhibendam esse Deorum exemplo monet, qui in Amrito parande non lassati erant, qua de re vid. ad vs. 27. Pro महर्षिः in Cod. B. legitur महर्षिः eodem sensu; pro धीराः ibidem सन्तः quo quidem vocabulo sententiae vis omnis infringitur. In Cod. A. न निश्चितः sensum bonum praebebat: ne finita quidem re constantes quiescunt sed novam aliquam aggrediuntur. Scholia desunt.
73. In uno tantum Cod. A. legitur versus, quem tamen et Rogerius hoc loco ante oculos habuit. Tres hominum classes inducit poeta a pessimis incipiens qui propter difficultates

rem non aggrediuntur, procedens ad eos, qui aggrediuntur quidem sed rem adgressam mox relinquunt, et sedulos ac constantes summo loco ponens, qui arduum quidquid inceptum ad finem perducant. Citatur sententia in *Mudrārākhya* p. 48. ubi membrum ultimum ita sonat: प्राक्कृत्युत्पन्नास्यविविधोदहन्ति ex qua lectione प्राक्कृतं recipimus, utpote unice rectum, pro प्राक्-य, ut Codex, hiatus non respiciens, praebet. Verbum autem परिचरन्ति tuentur Scholia.

74. Praecedenti sententiae bene sese adiungit distichon, causam quasi addens cur homines quieti plerumque addicti sint, scilicet quia socordia tanquam hostis in corporibus commoratur; labor vero perseverans amicus est quem omnes sibi sociare debent. Sic verum intelligo nullis Scholiis instructum et a lectione in omnibus epographis sibi constantem. Apud Rogerium alia sententia existat quae nequam reperitur.
75. Sententiam hanc sibi vindicavit *Hitopadus*, ubi p. 55. existat, Editionis Sr. lectionem fere repetens, in qua membrum secundum et tertium sonant hoc modo:

मुदेर्विनाशो न हि वृत्तनीयः ।

वृत्तः कृतस्यापि तन्नृपातो ।

nos lectionem Codd. A. B. et Scholiorum adoptavimus simpliciore, quae repetitionem simul particulae हि iusto durior, ut Lassenius recte animadvertit, evitat. In quibusdam praeterea *Hitopadesi* editionibus ab initio scribitur vocali producta कर्त्तव्यस्य quam recte Lassenius dolet se retinuisse, quum verbum कर्त्तव्य in *Bhartr. Sing.* 97. quoque legatur. Sed audiamus potius editores doctissimos ipsos de hac sententiae nostrae varietate disputantes (p. 97.): „Quodsi कर्त्तु legitur, id licentia poetica sciendum est ab वृत्ति et construendum न कर्त्तव्य id est न कर्त्तव्य. Schlegelius lectionem कर्त्तव्यस्य (कृत् वृत्तस्य Schol.) tueretur, siquidem वृत्ति pro कर्त्तव्य admitti nequeat. Verbum denominativum कर्त्तव्यसि significat vilipendere, parvi facere, compositum est cum particula कर्त्तु, themate obsoleto pronomini किं quod et ipsum cum significato contemptus vocabulis quibusdam proponitur.” Hactenus viri celeberrimi, quorum sententiae nil addo. Verbum वृत्ति in plurali, ut *Hitopad.* P. exhibet, nullas legit *Bhartrihari* Codex. Metrum, ut in praefatione observavimus, est इन्द्राजि, permixtum ex *Upendravajro* et *Indravajro* genus, et ita quidem, ut, lectione *Hitopad.* admitta, Amphibrachys et Antibaechius in pedibus initium facientibus alternent, ex nostra autem lectione Antibaechius in ultimo tantum colo locum habet, cuius generis nomen speciale desidero. Ad imaginem quod attinet, cf. *Strupthak* 1, 2.: ut in altum adscendas ignis, natura ipsius est वृत्तिः ऊर्ध्वगते हविर्भूतः Allied in *Kavyaprak.* p. 153. existans distichon, imagine etiam paullulum diversa, non possum quin adscribam:

वृत्ति दहन्मनो न विमृशते

वृत्ति च गौरवमपि किं ततः ।

लक्षणां सदैव महोदधेः

प्रकृतिरेव स्तामखिवादिता ॥

76. Adoptavimus Cod. A. lectionem कोपकु° pro को अपि कृत्वा नुतपः et in hemistichio secundo लोभपात्रैः pro Nominativo quamvis utraque vulgata lectio possit defendi, *posterior* autem, iam vereor, debet praeferrī. Ultimum vocabulum वीरः bene se habet, neque in धीरः eiusdem Cod. commutandum, iam enim in ipsa stirpe latet virilitas ac strenuitas. Tertium versus membrum imaginem repetit a laqueis quibus hostes capiuntur [in textum autem pro कर्षन्ति male irrepsit वर्षन्ति]. Tales vero laquei, qui collis ferarum et hostium iniiciuntur, apud omnes fere populos commemorantur, Arabes hoc modo asinum silvestrem cepisse testis est *Arrianus* (de venat. 24.), inter arma Persarum *Herodotus* (7, 85.) refert; *Pausanias* (1, 21.) de Sauromatis, *Suidas* de Parthis, qui σερᾶφόροι (vid. Suid. h. voc.) exinde dicebantur, eadem narrat, et apud *Homerum* (Il. 5, 487.) ἄψιδες λίνυς haud dubie de laqueis istis intelligendum. Plura vid. in *India mea* II. p. 62. Scholia in distichon nostrum desunt.

77. In Cod. B. initium versus sic se habet:

वरं शृङ्गोत्सङ्गागुरुशिखरिणां क्वापि विषमे

quae quidem lectio sensum non mutat, neque tamen habet cur Editionis textui praeferatur. In A. sententia desideratur una cum scholiis quae in distichis de constantia omnibus fere desunt vel saltem ieiuniora sunt. Pro तीव्र in Cod. तीक्ष्ण exstat. Vocabulum शील *indoles* h. l. fortitudinem et virtutem κατ' ἐξοχὴν significat, quod in ipsa vocis latet origine si cum शिला *saxum* conferas; dein ad illam vitae rationem transfertur, quae sensu veri, boni et pulchri nitet, sive ut uno verbo dicam, ad humanitatem et sensu denique latissimo ad eam hominis indolem qua sibi consentaneus est aliquis in omnibus quae peragit. Sic in versu proxime sequente adhibetur, ubi *Rogierius* bene circumscribit: *celui, qui sçait s'accommoder à l'humeur d'un chacun.*

78. Generosiores viri et sibi constantes omnem rerum naturam sibi subiiciunt. De verbis denominativis, quibus utitur poeta, vid. ad *Sringar.* 34.; inter haec गुप्तायते rectius est quam quod Cod. A. proponit गुप्तायते. Maluimus porro cum A. et B. कुत्सायते. — quod et *Rogierius* expressit: *un ruisseau* — pro कूपायते *puteum fieri*; in वर्षायते autem gravitas multa inest, ideoque suo loco eripere nolui et cum चर्षायत A. vel वर्षायते B. commutare, quae mera fors scriptorum vitia sunt. Notandus est Superlativus audacior in Composito अखिललोकवल्लभ ॥

79. Homo कार्यार्चिन् is est qui bona opera atque officia omnibus viribus persequitur, res externas non curans. Humi stragulum opponitur lecticae पर्यङ्क, quod quidem vocabulum in India nostra (II. p. 109.) falso cum persico پلنگ contulimus, scribitur etiam पल्यङ्क unde hodiernum nomen *Palankin* descendit. Morem in India antiquum esse quo reges et homines delicatuli „*sexta cervice ferri*” sese passi sint, ex *Curtio* discimus (8, 9.): *Quum*

rex sese in publico conspici patitur, thuribula argentea ministri ferunt, totumque iter, per quod ferri destinavit, odoribus complent. Aurea lectica margaritis circumpendentibus recubant. Artaxerxem Timagorae φεραῖον tale dono dedisse, Plutarchus refert; hoc modo ex Cappadocia et Bithynia luxuries illa ad Graecos et tempore Gracchorum (Gellius 10, 3.) ad Romanos quoque delata est, quibus arcata quoque et clausa lectica fenestra, plane ut Indis erat in usu (vid. Scheffer de re vehiculari II. p. 88.). — Nominativum retinuimus शयनः, Cod. A. Locativum, B. Accusativum praebet. Vox श्राक olera non modo sed herbas etiam viliores complectitur, quae शालि et बोदने oryzae generibus, tanquam cibus lautioribus opponuntur; in B. सिद्धाग्रनरुचिः exstat, cibus delicatior in universum, speciatim carnes quibus non omnino abstinere Indos pluribus comprobavimus argumentis (India II. p. 160.). कन्या pannus, प्रंगुमता, रज्जुः oppositum est vesti splendenti दिव्याश्वाः sive ut Cod. A. mavult चित्राश्वाः variegatae. Idem vero in fine versus contra metrum transponit न गणायमि तुलं न च दुःखं. Scholia non adsunt.

80. Singulas enumerat poeta virtutes, quae unumquemque decent quibus superius tamen श्रीले इदं सर्वकार्यी est; ultima duo vocabula recepinus e Cod. A. et B. pro vulgato सर्वकालनित्यं sed timeo, inconsiderata, iam enim magis arridet ex hac lectione profecta sententia: „omnium vero summum decus est quovis tempore sese continens indoles.” Scholia desiderantur. Ceterum molestiam quandam faciunt abstractis vocabulis concreta quaedam permixta, veluti ज्ञानं sapientia et प्रमत्तं nobilitas sed in his Indorum poetae concinnitatem verborum non multum curant.
81. Nobilis huius capitis conclusio: quidquid dicunt morum periti — sed निपुणाः sensu aliquo modo peiori sumendum, quasi dicas morosi — quidquid fortunae casu accidit, fortis et sibi constans homo, ne mortem quidem timens, virtutem sequitur. Neque huic disticho adsunt Scholia.
82. Necessitate divina omnia regi et quemlibet sorte sua contentum esse debere, caput sequens exemplis commonstrat; fieri enim posse verus statim octogesimus alter fabula docet Aesopica, ut serpens per praestigiatorem canistro inclusus et fame iamini attritus, murem ratum, qui corbem perforaverat, adipiscatur et per ipsum insuper foramen evadat. भृगुः cave ne victu carens, शत्रुः explices; Scholiastes rem illustrat: कश्चित् सर्पः (quod in fabula notissima supplendum) कर्पटमध्ये निक्षेपितः बह्वं जलाम् मोक्षयित्वा इति शत्रुः भृगुः दृष्टः Cod. A. loco ततोः videtur legere ततो quod ferri non potest quia Genitivus tunc कैश्चित् debet praecedere; idem Cod. in fine लोकाः पश्यन् homines videtur legit; melius tamen est स्वल्पाः sibi compotes. Sphalmata in Edit. नाकं, तुल्यैः rell. correximus.
83. Rogerius verum, in Edit. Sr. proxime sequentem reddidit, at quum eadem imagine utatur sententia et in Cod. A. omisa sit, videtur disticho nostro olim fuisse adscripta, donec postea in textum sit recepta (dedimus in Supplem. 14.). In secundo hemistichio हि

पुष्पानां legit Cod. B. — Vocabulum विपत्तिः *adversitas* per fortunae casus expressimus ut cum pila cadente conveniret; ad mala tantum pertinet ex quibus acrior animi impetus hominem debet erigere. Similis figura in *Hitopad.* p. 68.: *manu dimittas pilas casus nris-que hominum sunt.* कर्निदितकनुकस्याः पातोपता मनुष्याणां et *Proverb.* 24, 16.: *כִּי יִפֹּט אֶת הַפִּילָה וְיִפֹּט אֶת הָאָדָם* צְדִיק וְקָם וְהַשֹּׁעִים וְהַשֹּׁעִים בְּרָעָה

84. Eadem quae antecedit sententia novis illustratur figuris, prima similitudo de arboris trunco denuo progerminante desumpta (cf. *Jobum* 14, 7. et in *Vedis* apud *Jones.* Vol. XIII. p. 378.), secunda est de luna per Rahum laesâ, क्षीणा, qua de re vid. ad *Nit.* 27. collat. *Kavyaprak.* p. 155. atque ex hoc *Sâhityadarp.* p. 325.: *etsi saepius laesa semper tamen indies crescit luna,* क्षीणाः क्षीणो ऽपि प्राप्नो भूयो भूयो ऽभिवर्धते नित्यं » Bene huic figurae convenit verbum उपचो propr. *recolligere vires.* In Cod. A. distichon, ut omnia fere quae *Arya* metro concinnata sunt, valde corruptum est; primum ibi hemistichium claudit उपमुते लोके quod non intelligo, secundum autem ते न विमुता लोके. Scholia vero in utrumque distichon desiderantur.
85. Mythologico utitur exemplo poeta, ut fatum sive omne moderans numen ipsis Diis potentius esse, multo minus igitur hominum viribus confidendum demonstret. Ille, qui aliis Diis hostilibus victus inducitur, Indrus est, cuius exercitus dux primus planetarum Vrihaspatis sive Jupiter, cuius milites Dii minores dicuntur, qui tamen cladem saepius expertus est, vel contra homines, ut carmina docent epica, devotione insignes pugnaturus. *Airdvatus* Indri elephantis nomen esse vel pueri norunt; वाहन vero, quod cum teutonicae stirpis vocabulis *waggon, Wagen* proxime convenit, a *vehendo* sive वह् deductum, non pro curru solum, sed de iumento, nave et re qualibet qua quis vehi potest usurpatur, ut de *vehiculi* voce pluribus quoque docuit *Schefferus* l. l. I. p. 3. Sed de lectionum varietate iam videamus quae Scholiorum absentia sola crisi est discutienda. Pro लु in Cod. A. किल exstat idem significans; idem Mst. वाहनः mutat in वार्पाः *elephas*, quam lectionem qui defendere vult, adsentientem habet Rogerium. Secundi hemistichii initium in Cod. A. sonat इत्याश्चर्यं quod Rogerius quoque expressit: *merveilleusement ruiné*, pro समन्वितः tamen in utroque Codd. A. B. legitur बलान्वितः quam quidem vocem recepinus. Maior discrepantia in vocabulo sequente deprehenditur: Edit. Sr. बलभिद्भ्यः praebet ita ut *vim findens* epitheton Indri, qui alias पुरंदरः audit, habendum sit; in B. alio usitatore nomine Indrus inducitur: मयवा भयः neque tamen necesse erat in re notissima Deum illum nominare: praetulimus igitur lectionem Cod. A. बलिभिः, quod cum परैः coniungendum est. Idem Cod. in ultimo colo legit तपुक्तं वस्त्रेव देवप्रार्थनां satis languidum ut mihi quidem videtur sed eligit lector. Rogerius denique addit: *et pour cette raison le feu devorera celui qui veut acquerir quelque chose par son travail*, quae verba, a Brahmane Padmanabho addita, fabulae explicationem intendunt sed, ut saepius factum, a re aberrant.

86. Parabola trita ac vulgaris docet: neminem effugere posse ea quae per Fatum semel destinata sint quippe quod nos veluti pecora ducat, ut est *Mémet*. p. 246. Vocabulum *सखट* paucis investigemus et ad suam stirpem referre conemur: *सख* quod per *ख* explicatur, de sensum potissimum incessu vacillante et incurvato videtur adhiberi, unde periculum *कल* curvus remansit, ita tamen ut de *capillorum candidis et raritate* simul repetatur notio, ut *كاليون* apud Persas id est *cui capilli herrescunt*, verbum *كاليون* calcare et canas fieri capillos, quemadmodum hebr. *קל* senex de barba et mento vacillantibus descendit. A verbo *सख* suffixo Unádico उ (ut *तनु* a *तन्*) nomen derivatur *सखु* (*senex, calvus*, german. *kahl*), quod ipsum obsoletum, in Vocativo tantum adverbiascente pro *certe, sane* remansit, ita enim talibus Vocativis saepius contingit ut ex crebra allocutione Adverbii tandem naturam induant. Novum dein accedit suffixum Taddhita *वाट*, quod maculam quandam ac turpitudinem indicat, v. c. *वावाट* *loquax*, sic *सखवाट* *calvus* est. Notabilis igitur similis vocabuli formatio in lingua latina observatur, siquidem littera *v* in *calvus* ad radicem non pertinet sed postea themati adhaesit, v. c. in *calo-arium* pro cranio, proprie locus ubi capilli sunt, ut *virid-arium, gran-arium* et alia. Ab eadem stirpe descendit nomen *सख miser* et *सखपूः servus* proprie *verrens*, deductis forsitan a miseria senectutis notionibus. Sed haec meris omnia nitantur coniecturis donec acutissimo et sagacissimo Boppii iudicio confirmantur. — Nominativum *सखवाटि*: non Localem casum membranae praebent. Cod. A. aliam proponit arborem, *सखवा* lectione; *सखि* et *सखि*, cuius igitur forma masculina quoque sive neutra praestat, est *Corypha Tallera, umbraulifera* Roxb. sed malim tueri vulgarem lect. *सिखवा*, magnis etenim fructibus praedita est Vilva, s. *Agile marmelos*, ut iam ex sententia patet in *Alphod. Sahunt.* 7, 79: *Pides e rez alhus peccatu ut gramam alnapi, tua vero, ut Fibra deguntia, videns etid non aninadvertis.*

रात्रन् सर्वप्राप्तमि परिक्षित्वि वसति ।

सप्तम्यो विषयवसावि पञ्चम्यि न पश्यति ।

Hemistichium secundum in Cod. A. incipit *सप्तम्यो विषयवसावि* falso, quia *सप्तम्य* sequitur, in fine idem habet *सप्तम्य* भाग्यं quod admitti potest.

87. Sententiam pervulgarem ac tritam, in Edít. Sr. et Codd. omnibus, praeter A. omnem, retinui primum quia locum suum bene occupat, tum quia in *Hitopades.* (p. 16.) est recepta et a Rogerio hoc loco lecta. Neque variantes adnotandas lectiones, nisi quod *Hitopad.* membrum primum et secundum transponit, neque adnot Scholis. De dracone *Rahu* dictum est ad vs. huius libri 87.
88. Versus hic, qui ut octogesimus novus in solo tantum Cod. A. legitur, similis mensura sese adiungit praecedenti. Scholia adscribam integra, de acumine, in fine distichi, quod omnia videtur frigidius, paululum dubitans: *अस्मा तावन् प्रथमे उद्योगप्राप्तार् सर्वगुणानां उपनिषत्सु युः सर्वगुणं सर्वकारं एतावन् पुरुषार्थं कृतिं क्वचि पुरुषार्थं वरि मन्त्रातोनि केन् क्वचि*

इति खेदे कष्टं यथा स्वात् तया इयं विधेः अक्षया अपविडता अक्षयम् । In his vellem अक्षयपविडता ut *fatum* accusaretur tanquam caecum et nulla summi nominis cognitione praeditum, quod poeta sane intendit; prout nunc stat vocabulum अक्षया, Visargo omisso, sive accuratius अक्षयोऽपविड°, vocabulum antecedens explicans Genitivus videtur, ex mente videlicet senioris Commentatoris, εἰμαρμένην et Deum unum eundemque putantis.

89. Sensus est: Perferas, neve culpes id quod mutari nequeat करीर non modo arundinis Bambu surculus est, sed etiam frutex spinosa in arena habitans quam intendit poeta. Offendit masculinum दोषः cum किं quod tamen simpliciter *cur* reddi potest, igitur nihil muto. Secundo exemplo ad verbum fere reddito, utitur Saadi in Gulist. p. 11.:

گر نه بیند بروز شیره چشم چشمه آفتاب را چه گناه

Avis चातकः *cuculus melanoleucus* durante tantum pluvia bibere et guttas roris nubiumque captare volando dicitur, quemadmodum Cicadam rore vesci perhibent Veteres (τῇ δρόσῳ τρέφεται μόνον Aristot. H. An. 4, 7.). Unde चतकः appellatur Châtacus et poetis frequenter inservit in nubiosis depingendis temporibus, hoc loco vero molestum aliquid esse poeta significat quod guttae in huius avis rostrum sponte non cadant, ac si nos diceremus: asa non in os volat columba. In sententiae clausula subiectum est summum numen, quod regit fata hominum et ludo quasi ad libitum distribuit dona sua; qua in re लट् optime usurpatur: *pueriliter agere, infantilem esse*, quomodo mandam ludendo creasse Deus saepius dicitur (v. India I. p. 160.). *Ludere* de hominum sorte tempus dicitur infra (Faidg. vs. 43.) et *fatum* ipsam velati in puteo rota aquaria *Mirchâ*. p. 843.: एष कीडति कुर्यान्नष्टिकान्यप्रयसक्तो विधिः cui loco adiungas illud *Arabschahi* (vit. Timur. II. p. 494.): *mundus rota est aquaria, qua conconvertuntur tam laeta quam adversa* اللهم دولا ب يدور فيه السرور مع الشور. Huic cognata imago est illa qua tempus ac fata rotæ adsimilantur, ut *Hitopad.* p. 36., *Brahmaeasiv.* p. 95. et 96. r.

यथा भयन्ति कालश्च यथा विधिविधौ भुवं ।

अक्षयमिदमेतैव नित्यं एवेष्टुरेक्षया ।

Meghadât. vs. 109. quibus cf. illud *Anacreontis* (4, 7.):

τροχὸς ἄρματος γὰρ αἶα

βίωτος τρέχει κυλισθεῖς.

Ceterum de *fatorum* libro divino vid. ad vs. 41. Schol. desunt.

90. Sententiam exprimit versus illam: πρὸς τὴν ἀνάγκην πάντα τὰλλ' ἔς' ἐσθλῆν et cum disticho huius Centuriae 82. proxime convenit: quemlibet sorte sua contentum esse debere. परिपूर्तिने cum Cod. B. legitima loco पूरके Edit. Sr. — In Cod. A. versus omissus est et Scholia quoque desiderantur.
91. „Fatum nulla umquam potest effugi intentione, contra eius vim opera omnino nihil valent,” hac optime clauditur caput sententia, ita, ut transitus simul fiat ad sequentem de

operibus sectionem idemque vel ipso कर्म vocabulo quod tamen in versione temere pro fato sumpsimus, vera autem ultimae versus particulae interpretatio haec est: Non existendum non existit ex operis auctoritate, existendi interitus unde? Latinae linguae genio certe parum apta, vernaculo sermone ita fere sonat sententia: Was nicht sein soll ist nicht da Kraft der That, was sein soll findet Kraft der That keinen Untergang. Ceterum de fati vi similes sententiae in *Hitopadeso* exstant et ad nauseam usque repetuntur; cf. p. 47. ubi eadem figura: निपत्य शिवरादुर्मत्तु जलपी सतम non effugiet. De *Meru monte* cadere dicitur etiam *Mrichhak.* p. 61. de re periculosa. In coelum ascendere eadem fere occasione dixit *Zohair* in *Moallac.* vs. 54. *qui causas timet interitus cum assequuntur, quamvis ad coeli regiones scala ascendat.*

ومن هاب اسباب المنايا ينلته
ولو يرى اسباب السماء سلم

92. *Opera*, quae in hoc capite celebrantur, *religiosa* potissimum intelligunt Indi; sunt enim praecipua quae vitam futuram beatam reddunt haec: sacrificia praestare Diis Manibusque; Vedorum studio se dedere, liberalitatem exercere, Vedos docere eorumque quae inculcant vitae rationem aliis tradere et aedificia denique publica quae ad utilitatem tendunt, qualia sunt deversoria, putei et id genus alia exstruere. Versus nonagesimus secundus antecedenti sese ita adiungit: Est vero *bonis* operibus laus et virtus iisque deditum esse magis conducit quam Deos colere minores (देवान् Schol. इन्द्रादीन्) (cf. Vair. 41.) nam et hi ipsi necessitati sunt obnoxii, quae tamen a bonis operibus regitur. — हितविधेः recepimus ex Cod. A. et Schol., quum हत sive fortasse अनुहतविधेः, negatione omisa, aptum sensum non praebere videretur; Schol. bene explicat: Deos hosce a fato dependere, nec sponte sua salutem dare posse बद्धाधीनाः स्वातंत्र्येण कलं दातुं शक्यताः Pro यदि किमप्ये: in Cod. A. exstat: किमप्यप्यो: quod eodem redit.
93. Sensus est: vel ipsos Deos maiores salutifera quondam opera perpetrasse, ad ea videlicet per summum numen adactos; huius etenim notu ac iussu demiurgum Brahmanem difficile creationis opus in se suscepisse constat. Non minus notum est Vishnuem decem transformationes pro salute hominum subiisse. Sivas vero filios sacerdotis cuiusdam, ut fabula narrat, occiderat, quam ob causam poenas, a Manue constitutas (vid. Sring. 64.) luere et per duodecim annos, cranium occisi manu tenens, eleemosynam rogare coactus est *Ovum brahmanicum* saepe pro mundo invenias secundum problema illud de ovo mundano cosmogonicum (v. Man. 1, 9. et *Windischmanum* docte de hac re disputant. Sankar. p. 20.) cui h. l. मृत्त vas figulinum adiungit poeta ut imaginem conservet. Eadem fere figura in *Brahmavaiv. Pur.* p. 96. legitur: *Fasculum humi fregit rotā ex luto figulus; eodem modo creator premium distribuit actionis instrumento.*

कुम्भं निर्माति कलेषा कुम्भकारो मृदा भुवि ।

तथैव कर्मसूत्रेण फलं धत्ता ददाति च ॥

h. e. quemque a creatore secundum actiones suas iustum pretium accipere, ut *Hilopades*.

p. 6. eadem utens metaphora docet: figulus effingit quidquid vult, sic homo opus adaptat.

वथा मृत्पिण्डतः कर्ता कुरुते वपदिच्छति ।

एकमात्रमकृतं कर्म मानवः पतिपत्ते ॥

Unica in disticho nostro lectio varians, quae notari meretur, est क्तिप्: सदा संकटे in Cod. B. hemist. prioris in fine. Scholia non adnotant versiculis 93. 94. et 95.

94. Pertinet sententia ad dogma illud Indorum tristissimum, ad quod iam in antecedentibus respeximus: पूर्वं तन्मकृतं कर्म तद्देव्यं sive omnia in hac vita evenire et sortem hominis omnino regi secundum opera in alia vita, antequam denuo natus esset, peracta. Vocabulum सेवा ut vs. 91. de militia et regum ministerio est sumendum; सलु in apographis legitur pro किल. Plenius ceterum h. l. expressa est de fructibus metaphora, quam et Veteres amant; cf. *Ἀνδρὸς δικαίης καρπὸς ἐν ἀπώλλυται* et: *Ἔστιν δὲ καρπὸς ἀγαθὸς εὐτακτοῦ βίος*.

95. In eadem re pergit, पुण्यानि enim sunt *opera pura* quibus bonam sibi parat sortem mortalis et cum तपस् in versu antecedente convenit. Vocabulum मलक *frons, vertex* monti fere adiungitur; in Codd. A. B. संकटे prostat, ex versu fortasse 93 desumptum et rei minus conveniens. Rogerius vertit: *c'est avalle du poison*, habuit forsitan सिक्पास्वितं lectionem, quam si adesset, equidem haud sane contemnerem.

96. Versum in Edit. Sr. vehementer tyothetarum incuria laborantem bene mihi videor sanavisse, vereor tamen ne tertium vocabulum हि, quod sententiam antecedenti bene adiungeret disticho, paullo festinantius et Scholiorum auctoritate commotus, in च mutaverim, cuius etiam vestigium manet in सकलान् Codicis A. Vox देविषा: corrupta, quam in दोषिषा: quidem possis corrigere, in omnibus quotquot inspexi Mss. देविषा: scripta est. प्रत्यक्षमित्यादि in bina dispescere enuntiata visum est contra Scholiastem, qui structuram: *venenum occultum statim in nectar viribile convertit*, fieri iubet हालाहलं परोक्षमकृतं प्रत्यक्षं करोति quod ad Amritum per Deos paratum alludit. Sequitur Commentarium Rogerius sive potius Padmanāthus quem saepe Scholiis insistere et in versibus, hac ope destitutis haud raro aberrasse animadvertimus. Ceterum quae sint in hemistichio primo subiecta et quae obiecta ac praedicata, verborum contextus satis superque docet, tametsi praecedere debebant सलान् et sic porro. Addam insuper Schol. वा सलान् साधून् करोति मूर्खान् विदुषः करोति देविषो हितान् करोति ex quibus apparet minime vertendum esse: *quae bonos et malos facit*. In vocabulo hemistichii secundi tertio maxumopere variant auctoritates: Cod. B. सकृतां falso scribit, A. vero et Schol. सत्किर्या quod unice verum puto; Edit. Sr. शङ्करि habet, hoc est *uxorem Sankari* sive Sivi quo etiam alia in Scholiis allata tendit lectio चक्रियी, etenim Commentator posteaquam versum explicavit, de novo incipit: अथवा विपरीतां सस्मिन्

मोहाब्धी मुपोषु बात्सा मा कृत्वा: मा कुरु चक्षिदा भगवती बात्साय । Hoc tamen scoli cuiusdam, qui *actionem*, in Deam poetice effectam, ad Sivum Deum referre vellet, interpretamentum esse mihi quidem persuasum est. Pro Infinitivo भोक्ते, sic enim corrigendum, verbum *si cupis* suppleri debet ex Adiectivo बाष्किन् ut recte Schol. यदि बाष्किन् कर्त्तुं भोक्ते रक्षसि । Pro स्वमतो linea ultima omnes legunt स्वसने: Schol. प्रीतिभिः explicat, sensum magis reddens quam veram significationem: *studium* scilicet cum calamitate coniunctum. Vocabulum denique लिखलेषु cum B. लिखलेषु scribendum est; in A. लिखलेषु enstat, quod rem auget quidem neque tamen videtur praeferendum. Unum restat observandum: लिप्रीति in Scholiis modo allatis prostant, nullo autem Codice confirmatum, ad hanc versus sedem pertinere, et alterum मोहाब्धी loco हे साधो ex mente Glossatoris poni debere. Quibus omnibus absolutis sensus versiculi obscurus non esse potest: *opus bonum* videlicet aive sortem exinde enatam qua mala convertuntur in bona celebrat poeta ita ut virtutes omnes nisi actione coniunctae sint, vanas esse doceat.

97. Finem respicere et praemium non debere agentem sed cum animi tranquillitate et nulla spe commotum ad opera, religione praescripta accedere, constans librorum sacrorum atque ethicorum est praeceptum. Hoc versus noster suadere conatur, metaphora de frugibus desumpta; est enim परिपालिः idem quod खिपाकः *maturitas, fructus bene percoctus*, ultimum a पच् deductum, ut پختن Persae, בָּרֵךְ Hebraei (*Genes.* 40, 10.) et *coquere* Romani (*Virgil. Georg.* 2, 522.) pro *maturescere* usurpant; primum परिपालिः de pendentibus et inclinatis pomis proprie in usu. Scholia प्रातः explicant. Nulla observatur lectionum varietas, nisi चादौ in fine membri prioris pro तातं Edit. Sr. quod in textum recepimus. Scholia addam integra: गुणावदुपैर्गुणं जयवा जगुणावत् कार्यं कुर्वन् कर्त्तुं रक्षसा पण्डितेन खिखिन्ना चादौ पूर्वमेव यत्नतः प्रयत्नान् तस्य कार्यस्य परिपालिः प्रातः जयधारा विचारणीया कर्त्तुं प्रवक्ष्यं प्रातः बुध इति चादौ विचार्य कर्त्तव्यं । अन्यथा जतिरभसकृतानां जतिवेगे स्वादेन कृतानां कर्मणां खिपाकः प्रातः कर्त्तुं बाष्किन्नेः मर्यादपर्वनां हृदयदाही शल्यमुल्को भवति ।

98. In solo Cod. A. et apud Rogerium prostat distichon in quo multum laboravi, et etiam nunc paulisper laboro, sed iam interpretationis ratio reddenda est. *Devotio* ut तपस् vs. 94. est ratio bene agendi, स्वधर्मनिष्ठा सत्क्रिया न चरति यः Schol.; quam normam qui non sequitur, omnibus ad virtutem exercendam facultatibus egregius instructus, is saluti suae non prospicit, स्वहितं न ज्ञानमि Schol. atque oleum et operam perdit. Hoc tribus illustratur imaginibus, in quarum prima quidem vehementer peccavi cum, temere in verbis haesitans, verae lectionis चन्दनेरिन्^० loco novum prorsus vocabulum जगुलान् coniectura intruserim. Illa autem lectione (चन्दनेरि^०) restituta, hanc versus partem ita vertas: In olla gemmis ornata coquit olearius sandalis lignis multis suppositis rell. Quod ad singula spectat: वेदुर् lapis Lasuli hoc loco de lapidibus pretiosis, quibus vasa aurea orantur, in genere sumendum: रत्नकचितायां मुवर्पास्वात्पातं Schol. Vocabulum जगुली, in nullo, quo uti mihi licuit,

sanscrito Lexico obvium habui; exstat tamen in lexico Bengalico *सल mortarium ad medicinam parandum* et *सलिक coquus*, qua propter *तिलसलिन olearius* videtur esse, proprie is qui sesamum extorquet, excoquit; इन्धनीये: appositionem facit ad चन्दने: i. e. Santalum, lignum quod uti constat, maximo habetur pretio. Reliqua faciliora sunt: *solum exarat*, खिलिक् b. l. proprie (cf. *Nalod. 4, 15.*), *ut herbam inutilem plantet*; चर्क नomen quidem arboris est (*Episod. Sakunt. 1, 25.*) et sic Schol. चर्कवृक्ष, sed b. l. zizanium potius a. triticum repens (*swallowworth* Amar.) denotabit. Utilissimas denique Camphoram praebentes excindit arbores ille ut olera minoris pretii ibi serat et harum arborum lignis circumstipet; कोदू *cicerum a. lentium species est (a sort of grain Am.)* Roger. aliud nomen substituit *Noetsemi, une certaine semence donc les pauvres se servent pour faire de la bouillie.*

99. Ex Cod. A. et Schol. correximus सुन्नतां, B. male सन्नतां exhibet. Ceterum sententia est facillima neque ulla eget explicatione.
100. Bene mihi claudere videtur versus sectionem et totum de moribus officiisque librum; ultimus praeterea est in Cod. A. etsi numero centesimo decimo insignitus; in Cod. B. centesimum locum occupat quamquam aliae sequuntur sententiae quas in supplementum coniecimus omnes. In eo autem nobis constare studuimus, ut novem tantum capitulo tribueremus sententias et centum versibus Centuriam clauderemus. Quodsi vero omnes, quae huc trahi poterant, sententias velles adiungere, Satakum hocce longe ultra centum disticha excurreret. Ceterum in utroque Cod. et Scholiis legitur अनुवर्त्तमानं sed Edit. lectionem genuinam puto, nominativum scilicet ad तेजस्विनः pertinentem.

LIBER TERTIUS.

DE DEVOTIONE.

Vocatur Satakum hoc tertium वैराग्य vocabulo, quod romanum *devotio* s. *temperantia* (ut Schlegelius Bhag. 6, 35. reddit) non bene exprimit: est enim proprie conditio ac status hominis ille ubi ab affectibus liber omnes cupiditates exuerit, animi commotiones coercuerit et sensuum incitamenta domuerit idque vitā solitaria atque ascetica. Igitur *Vairagyam* devotio quidem est, sed cum poenitentia coniuncta. Decem huius libri capita inscribuntur: de cupiditate fraenanda, de rebus quae in sensus cadunt evitandis, de paupertate, de voluptatum inconstantia, de temporis velocitate, de vitae asceticae praestantia, ad animum admonitio, de rebus transeuntibus et constantibus, de adoratione Sivi et de mendico religioso. Uti vero in Amorum libro incipiendo Kāmum, ita in centuriae, devotionem pingentis, initio Sivum invocat auctor, religiosorum hominum atque austeram vitam degentium patronum.

1. Lectio Cod. A. in fine हरिः omnino falsa est etenim Vishnus amoribus potius gaudet, Sivas vero delectatur devotione, ut versus exprimit quem excitat *Vopadevus* in *Mugdhabodha* p. 73. कृष्णस्य हरिकृष्णः पूर्णः ज्ञानेन बद्धः ॥ Sivum lunam crescentem in vertice gerere atque ita depingi, res est notissima; secundum quod sequitur enuntiata ad mythum illum alludit pulcherrimum (*Rām.* 1, 24.) quo *Admus*, vel ipsum Mahadevum devincendi et in amores incitandi cupidus, illius Dei (मदनान्तक inde dicti *Madat.* p. 145, *Vair.* 83. मदनरिपु *Vairag.* 61. स्वरागिः *Vair.* 88. et rell.), oculo combustus traditur, ita ut postea corpore destitutus, जनः hominum mentes occupare fingatur, at vero hunc Deum, oculo crematum, ad spectu denuo excitare, mulieres lepide dicuntur, in versu illo *Kāvyaprak.* p. 184.:

दृष्ट्वा त्वं मनसि तं श्रीव्यनि दृष्ट्वा वाः ।

विद्वपाचक्ष्य ब्रविनीक्षाः कुले ताम्रलोचनाः ॥

Accedit pulchra et Orientalibus perquam frequens imago de pyrausta, non sine gravi alarum damno, lucernas circum volante, quae *προσπέταται τοῖς λύχνοις* (*Aelian.* H. An. 12, 8.) atque ideo Veteribus de momentanea non modo voluptate in adagiis est, veluti *χαρὰν πυραύς χαίρειν* et *πυραύς μῆρος*, verum etiam ad animum transfertur et vel ipsa *ψυχή* vocatur (vid. *Creuzerum* Symbol. III. p. 508.). Frequentius in re amatoria imagines praebet जलमः sive पद्मः (cf. *Sakunt.* p. 24. *Saadi* Gulist. p. 116. *Pendnam.* II. p. 171. 263. 309.), ut in illo quoque *Meleagr.* Epigr. 59.:

Τὴν πυρὶ νηχομένην ψυχὴν αἶν πολλάκι καίης

Φεύξεται ἔρως καὶ τὴ σχατλί' ἔχει πτέρυγας

Persae praeterea ad animum saepissime transferunt mystico amore cum Deo coniunctum et in summo numine tandem veluti absorptum. — In secundo hemist. जनः कृष्णं scribunt omnes praeter B., qui कृष्णं iubet, quod vereor ne praefendum sit, apud plerosque enim vocalis huius verbi producitur (vid. *Colabr.* Gramm. p. 234.). Quibus omnibus absolutis, sensus versiculi emergit hic: homines versus Sivum, ut felicitate fruantur convertere se debere, amoribus aliisque posthabitis voluptatibus; tenebras etenim, quae ex cupiditatibus oboriuntur, Sivas divinae sapientiae face dispergit, उवाचयन्, cuius verbi loco Cod. B. minus bene उन्मूलयन् legit.

2. Prima huius libri sectio lemmate inscripta est तृष्णादूषणं cui capiti distichon hocce introductionis instar est habendum. Queritur enim de neglecto librorum sacrorum (तृष्ण in universum sumendum est) studio: sapientes, सोतारः Schol. सोतारः qui audire possint, invidia ac philantia (बह्वारेण) efflati dicta sapienter prolata spernunt, dum alii contra ex ignorantia non capiunt: igitur tritum ac lacerum veluti iacet dictum quodcumque; Schol. bene: जनः कविष्वं तोषां ज्ञानं न को ऽपि पृच्छति वृणोति च. *Rogertius* hunc versum in libro *Niti* (vs. 2. p. 328.) protulit, Cod. B. in *Sringār.* vs. 3.
3. Cod. B. et Schol. चित्रं परिगृहीताः legunt, attamen particula अपि necessaria videtur ad caus-

eam indicandum, propter quam poeta et ipse (वस्त्रकं supplet Schol.) cupiditatibus inservire se fatetur. Dicit enim: quantumvis magnus aliquis videtur et virtutibus insignis, tamen ille terrestribus rebus adhaeret, ita ut alii tandem ipsius exemplum sequantur, quantumvis bene gnari fructus operum (कर्म in Schol. legendum pro काम) aliquando non admodum insignes fore. Haec sententiae nativa videtur structura, quam in versione, alioquin liberiori paullulum, exprimere studuimus ut cum proxime sequente cohaereat versus. Rogerius, num p. 295. vs. 7., an vero p. 296. vs. 1. sententiam nostram circumscribat, haud facile dixeris; sensum reddit uterque, nec tamen singula expressa sunt vocabula.

4. Insatiabilem alloquitur suam ipsius in bona caduca huius vitae sitim, qua impulsus ad ardua quaevis paratus virtutes neglexerit. Vocabulum सेव्वा in talibus ad Vairāgyum spectantibus sententiis militiam frequentissime et munus in genere quod principi debetur, significat (cf. *Niti* 94.) quo inquinare se putant homines religiosi, ut etiam *Ali Hasin* in vita sua (p. 33.) de filiis talis viri sancti loquitur اولادش بمناسب دیوانی آلوده شدند. Codex B. श्रीलकुल minus bene proponit, ज्ञाति enim h. l. ordinem sive castam intendit, quae tali servitio de-honestatur. In lectione autem निरते pro पित्रे quod heic commodum sensum non prae-bet, conspirant A. B. et Scholia.
5. In eadem re pergit et quinque commemorat negotia, quibus se immisisse dicit ut divitiarum cupiditatem expleret: thesaurifossorem egit; aurifodinas perscrutatus est; navigationem instituit; reges coluit et vocibus sacris crematos excitare mortuos tentavit. Indos veteres navigationi se dedisse, plurimis alibi comprobare studuimus argumentis; metallicos ipsos egisse et puteos, igne admoto, instruxisse, ex hoc loco discimus. वस्त्रान्न est locus ubi mortui concremantur et ubi *Plūchi*, *Kraayādi* et id genus alii daemones, ut apud nostrates in triviis, degere putantur, quos ut opes praebeant, carminibus sacris impellunt. Erant apud Veteres quoque *τυμβωρύχοι*, qui defossam cum mortuis pecuniam rapiebant, qua in re *Plautus* (*Pseudol.* 1, 4.): *ex hoc sepulchro vetere viginti minas effodiam ego hodie*; erant *bustirapi*, qui in sepulchris ipsam de rogo coenam capere (*Catull.* 59, 2.) et lucri causa omnia nefanda subire non verebantur; erant denique veneficae ac Magi, qui, ut *Apulejus* ait, *et bustis et rogis reliquiae quaedam et cadaverum praesegmina ad exitiabiles vi-centium fortunas petebant*, quibus nefariis artibus eae quodammodo conveniunt quae h. l. commemorantur. Omnibus hisce negotiis poeta sese dicit ne minimum quidem acquisivisse वस्त्रकं, quod proprie loti semen est et dein pro numo levissimo usurpatur, ut कपर्दक s. *conchula* (cowrie) quam Schol. substituit. Protulit hunc versum *Halhedus* in praefat. ad leges Indicas (p. 22. vers. german.), ultimum membrum legens: प्राप्ता कायि वस्त्रिका न च मया मृष्यो सकामा भव । Ultima verba सकामा भव Cod. A. quoque praebet; reliqua scribarum vitia et scholiorum sphalmata leviora omittamus.
6. Scholia in Cod. desunt, in Edit. Sr. prostant. Pro प्रतिज्ञा propr. *laesus*, दुष्टा बुद्धिः यस्य सः

Cod. A. प्रतिदिनं legit, quod in laudem potius esset. Cogitationem dicit columinae vice fungi debere hoc est immobilem et fixam in dominorum voluntatem esse directam, more servorum qui iunctis manibus adstant. Spem appellat मोक्ष = निवर्तना quia omnibus istis aerumnis ad finem minime pervenisse se profitetur.

7. Sententia, per se satis perspicua eo redit ut poeta studium ad dignitatem perveniendi vituperet, quae in re opus sit ut, nosmet ipsos ante divites prosterneutes, virtutes nostras collaudemus. *Cur non faciamus*, सिं न ironice dictum pro *faciamus quidem*, viliam vitae facultatum causa; प्राणाः enim sunt *spiritus virtutes* et a त्रीणिं differunt. कृते corrigendum erat in Edit. ubi etiam युत्ने ad *peccatum* referri nequit, sed e Cod. A. cum vocabulo sequente coniungendum: *flaccidum pudorem habens* magis poeticum est quam वीतवीट in Cod. B., quod tamen Schol. ante oculos fuisse videtur, dum per सिम्मा explicat. Imago admodum pulchra et in carminibus Indicis satis trita est: vitam similem esse guttae in loti folio pendenti; cf. *Mohamudgarum* vs. 4. (Jones Oper. III. p. 396.):

मलिनीदलपल्लवस्यार्णं
तद्वत्सीधन्मलित्कवचपलं ॥

Mrichchh. p. 108. et 183.: भगवन् कृतान्त पुष्करपत्रपतितललखिनुच्छद्रेः क्रीडसि त्वं पुष्कलागधेयः ॥

8. Nec scholia adsunt nec variantes lectiones, quam quidem rem in sententia tam facili et concinna se mireris. Ut vero videat lector, quomodo Rogerius versus quoque facillimos circumscripserit, versionem ipsius adiiciam; *Je ne me souvie pas de la joye de mon corps, mais la joye me prend prisonnier; je ne trouve point de difficulté dans les promesses, mais je deviens foible dans la tristesse: le temps ne se passe point, mais moy: la concupiscence ne se corrompt point, mais moy avec le temps.*

9. Similiter plane carmen *Mohamudgarum* (Jones Works III. p. 296.) vs. 7.:

अङ्गं मलिनं पलिनं मुचटं रेल.
तदपि न मुष्कवासाभयं ॥

10. Depingit poeta corporis debilitatem senilem, quae quidem homo non impediatur quo minus vitam amet, sive ut loquitur *Abbas Ibn Athraf* (apud Reisk. ad Abulfed. II. p. 653.): *Intramus in mundum invitati et vix adrueti illi eximus invitati*

اقمنا مكرهين بها فلما
القناها خرجنا مكرهين ॥

Sententia nostra in Edit. Sr. denovo legitur p. 106.; scholia quidem paulisper inter se differunt et Codd. igitur auctoritate repetitio illa quodammodo nititur, non tamen debuerant Scholiorum in gratiam disticha repetere editores sed potius ex semet ipsis invicem supplere. Lectionem सिगलिः pro अणि न°, quam tuentur Codd. A. B. et versus repetitas, meliorem agnosco, quam vocabulo praecedenti nihil inest ad rem admodum augendam; magis etiam arridet (in sententia p. 106.) epitheton corporis मरु *fractum*, quam द्रुह,

quod tamen in omnibus apographis prostat. *Baculum* cave ne h.l. de vita intelligas adscetica, ut in solita phrasi *baculum sumere*; est enim ut verborum contextus docet: vix ac ne vix quidem baculo se erigere posse, तथा श्लेष्मन्द् मन्दं क्वा स्यात्तथा दृष्ट्वा अयानं Schol.

11. Scholia desunt et sane sententia nulla laborat ambiguitate. Spem ac cupiditatem qua in res terrestres continue vehimur, fluminis specie inducit poeta, eique adiungit epitheta perquam apta ut demonstret quam difficile sit cupidines illas compescere. *Gaudia tanquam aquam habens* ad Gangem respicere videtur, cuius aqua honorifica habetur, *desiderium* vero fluxum est atque inconstans quemadmodum undarum strepitus; गङ्गा de multis usurpatur monstris marinis, h.l. *aligatorem gangeticum* aperte significat, cui similes adfectus hominem devorant, nisi discriminatio, hoc est clara rerum distinctio supervolat veluti aves visu perspicaciores. Firmitas denique desiderii fluctibus facile infringitur uti arbores in fluminis ripa crescentes repetitis abripiuntur decumanis; stultitiae praeterea vortices adsunt et superbia, quae, cogitationum altitudine praeruptae ripae similis, impedit quominus quisquam tale flumen possit permeare nisi is qui omnes sensus devicerit Yogi. Similem figuram, sed in contrarium sensum, habes *Hitop.* p. 126.: शाल्या नदी भार्गव पुण्यतीर्थं सत्योदकां शीलमटा दयोर्मयः ॥
12. Novum incipit caput de opibus omnibusque in universum rebus quae sensus afficiunt, relinquendis et parum aestumandis agens. Tria tamen desiderantur disticha ut decem versibus constet sectio, quod infra in quibusdam aliis quoque capitibus observandum. Circumspiciendum igitur erat qualis sententia eandem rem tractans in libro Niti, perturbatione insigni et longe ultra centum disticha progrediente, seriem vel interrompere videretur, vel in Cod. A. deesset, atque has quidem ob causas versum, quem hic inseruimus, ex illo libro, ubi decimus octavus est, depromere non dubitavimus. Ibi enim nexum turbat, in Cod. A. omissus est nec scholia adsunt, Rogerius tamen, quod rei caput est, in hoc nostro loco versum legit; itaque Cod. B., cum Edit. Sr. conspirantem, qua de re in praefatione sententiam nostram protulimus, non amplius moramur. Pro मुदा Cod. B. exhibet मुदो quod ad idem recurrit, ex eodem vero Cod. पतिः recepimus pro पदं, illud enim sensum faciliorem praebere videtur in constructione aliquantulum impedita, cuius vim fortasse non cepimus, in interrogatione illum latere sensum putantes quem versus proxime sequens adiungit: res secundas eam scilicet ob causam datas esse ut homo eas sponte abiiciat.
13. Nulla interpretatione eget versus, dummodo teneas, posterius hemistichium responsum dare: discrimen illud imprimis esse rell., Schol. अत्र विशेषो ऽस्तीत्यादि ॥ In membro quarto Cod. A. त्यक्तास्ते proponit, B. त्यक्ता स्तेते, attamen particula तु optime adhibetur. Pro मुक्षं scripsimus शममुक्षं, in scholiis typis impressis legendum est न संत्यक्ता अपि loco सत्या अपि,

leviora corrigere nolumus, sperantes fore ut pauciores viroorum doctorum quibus illa editio in usum veniat, ophthalmata facile perspiciant.

14. Sensus huius versus hic est: multo difficilius esse, omnes quibus fruimur opes ex consilio abicere, ut viri pii, qui devotione summum nomen cognoverunt, ब्रह्मचर्येण विवेकिनः (sic enim in scholiis legendum), faciant; quam desiderium in eas res, quas ne possidemus quidem et quas spem nullam habemus ut possideamus, vincere. Circa lectionem quod attinet, Cod. B., quocum conspirant Schol. Cod. A. secuti sumus.
15. Depingit sententia felicitatem devotorum, qui, omnibus rebus humanis posthabitis, in speculuncis mente in lumen supremum sive Brahman fixa, tam quiete habitant, ut aves accedant atque in ipsorum gremio nidum sibi parent, ut est in *Sakuntalā* p. 149: चण्ड्यादि शकुन्तोडयन्ति श्रिभक्तदामपुत्रं « quod ne quis hyperbolice dictum putet, bodiernos in India Tapasvinos in mentem revocet quietismo tam immobiles ut in ipsorum corpore formiceta accumulent formicae. Aves haud dubie h.l. sunt Chātaki, quae nunquam fere in hominum consortio vivunt et pluviae tantum guttis vesci dicuntur. Talibus devotis, quorum vita salutifera, एष तेषां वायुः सर्वकं सोयते Schol., homines mundanos opponit voluptatibus inhiantes, inter quas commemorantur lacus et ripae in deliciis habitae, et क्रीडाकाननं viridarium sive पादुदेितो quem nos *Park* appellamus; कलिकान्तुक ad praecedentia in universum pertinet. Has vero vitae suavitates ne possidemus quidem omnes sed nobis effingimus tantum, neque enim legendum उपदिष्टं antea collectum sed cum Cod. A. et eiusdem scholiis उपदिष्टं, unde Scholia explicant मानसिकाः कृताः क्रीडाः et in fine मनस्येव मनोर्षेः सानन्दा भवायः Rogerius: nous faisons avec nos pensées. Verbum रक्ष कान्तु de fictionibus poeticis usurpatur cf. vs. 48. et *Sakunt.* p. 52. — In Cod. A. वायुकायान् e guttis lacrymarum legitur.
16. Miserorum deplorat sortem qui, centone induti mendicantes vivere quam desideria compescere malunt; distinguuntur etenim tales a mendicis religiosi, de quibus infra. मलीनं pro usitatore मलीन sordidus, ex Cod. B. in मयो च mutavimus. Scholia desiderantur.
17. Sententia admodum putida et sordido devoto digna, quam pudet multis explicare. Cod. B. कविव्रतं proponit, quod praefendum utique esset utpote magis ironicum, nisi crederem in कविर् et कविव्रतं adnominationem quaesitam esse. In Schol. Ed. Sr. ut in Codd. legendum est कर्ः गण्डमूलं pro किरः शुण्डमूलं, h.l. enim कर् non proboscidem sed frontem elephanti significat, vid. Sring. 5.
18. Denno quaerendus erat versus qui vituperium rerum sensualium quodammodo exprimeret, quum aliud in hac re iudicium criticum prorsus nullum se paeberet; neque enim, quam Rogerius exhibuit, sententia septima (p. 297.) inter Bhartriharis disticha reperitur. Elegimus igitur ex libro secundo versiculum, in Edit. Sr. centesimum (p. 59.), cuius vero sensum num bene perspexerimus alii videant nobis perspicaciores. Imagines aperte ex genere

poetico sunt desumptae: वर्यः नखः est materies de qua agitur, वर्यवदः linguae barbaricae, सभा concessus auditorum, पद pes versus, रच्य versus componere et sic porro; at quum scholia adsint nulla, obscurior est sententiae ratio quae mihi quidem haec videtur esse: quemadmodum poeta, quo magis ipse amoris cruciatur curis, novis coloribus amorem depingit et elegantiores captat sermonem, ita homo, mundanis rebus irretitus sollicitatorem agere solet et bonis sese obtrudere ut eorum quoque animos corrumpat. Multa fateor, huic explicationi inesse quae frigida videantur, tamen cum versu proxime antecedente coniuncta sententia haud prorsus absona videri potest, in vituperium scilicet poetarum res vulgares supra modum exornantium. निरतः dedimus ex Cod. B., lectione Edit. Sr. नियतं (Chaur. vs. 42.) retenta, corrigendum fortasse erit सत्सु भारं तन्नेषु probis hominibus oneri potius evadit.

19. Lectionum varietas non magni est momenti; युत्तं in Cod. B. pro युत्तं lectio satis tolerabilis; खलिषा apud eundem, ex solita literarum ल र et उ permutatione (*Sāhity.* p. 277. Schol. *Nalod.* 3, 53.) enatum. De phalaena vid. ad Vair. vs. 1.
20. Versum difficillimum, cui praeterea scholia desunt, recepimus ex Niti libro, in Edit. Sr. p. 45.; in Codd. omnibus desideratur, Rogerius aliam sententiam praebet, sed similis nostrae apud illum ea quodammodo est quae Niti vs. 87. legitur. Membrum versiculi primum citatur *Sāhityadarp.* p. 235., ita tamen ut पतिरपां legatur loco निधिर्पां et alia lectio proponatur: मित्ता भूः पत्न्यापां स च पतिरपां etc. concinnius tamen est उद्वन्धिना *oceanō fissa*, coll. *πέλαγος*, vocabulum a semitico יָם deductum. Prius hemistichium difficultatem non habet, dicit enim poeta: solem immensum quotidie coeli spatium permeare quamvis terra, mari distincta iam satis ampla sit. Hoc exemplum, similiter ut Niti 28, hominibus proponit, sed locum esse impeditum lectores sentiunt. Nos, ut obscuriora quae in libro Vairāg. sat multa leguntur disticha scholiis haud instructa, ad verbum reddidimus, भावः pro vocativo, ut in poesi dramatica sexcenties legitur, habentes; cui appositum epitheton, quod de vitae periodo intelligimus qua rationis adminiculo iamiam ad altiora niti possunt homines et omnibus terrestribus posthabitis, coelestia, ut viri pii faciant, adspirare. Vocabulum उत्प्रेष iuxta *Careyi* lexicon bengalicum *perceptionem* significat ac *sensum*; huic proborum sapienter conceptis cogitationibus, quantumvis infinitis, antevertere debemus atque omnia vincere obstacula sive sensus coercere.
21. Sannyasin, sive illum यः संन्यस्यति सर्वं, solum beatum praedicat, non vero divitem rebus fluxis adhaerentem. Lectionum varietas nulla est et verborum singulorum versio scholiorum fere nititur auctoritate.
22. Tertium sequitur caput de egentia et summa penuria, cuius incommoda nemo ferre possit, quare potius divitum misericordiam commoveat aliquis et stipem colligat, quantumvis durum etiam hoc quibusdam videatur (cf. *Hitopad.* p. 32.). — Hanc vero pauperiem ex opum

inconstantia enasci satis prodest auctor, non enim mendicitatem eam cui sponte sese obstringit devotus aliquis, in melis ponit. Versu altero et vigesimo sententiam inculcat hanc: neminem fore, qui familiam angustis oppressam videre possit quin elemosynam potius flagitet, etiam ipse fame cruciatus id facere metuerit. Pro *सखीय* in Cod. B. male legitur *सखे* mox vero *सुखितान्त्रे* *सिप्रा*, cuius lectionis vocabulum posterius, Schol. suffragante adoptavimus, quia *सख* ut est in Edit. Sr. in fine recurrit. Vocabulum *देहि* *न* *quidam* vocat (*सिलीनास*) quia facile pronuntiatur, tametsi egenus titubante tantum lingua proferat vocem.

23. Exprimit versus adagium illud: *πρωχῆ πῆρα ἔκμπελαται*, simul autem ventriculum esurientem omnes honorem, virtutem et modestiam paulatim auferre et actam dissimulationem parere poeta docet sesquipediabus verbis, quae per totam lineam transcurrunt et tanquam epitheta composita nullo modo possunt separari. Deest autem orationis concinnitas, quum imagines de *lunae radiis* et *securi ad otiam* absurde satis relatae sint. De *Nymphaea*, noctu clausa et marcida vid. ad *Mt.* 65. Schol. explicat: *यथा चन्द्रिका कूर्चिकासि कर्मोक्तं सुप्रसन्नं दाली* :

24. Sudet auctor ut cibum potius emendicet aliquis quam ut ambere vivat una cum familia sua; vitam igitur mendici religiosi commendat quae devoti honori, imo officio est is qui *Vansprasthi* dicuntur (*Mans* 6, 87.). *पुण्यराय* non de vicis in universum sed de coenobiiis eremitarum intelligendum, quorum casum, ex longinquo sacrificiorum fumo perspicuum (cf. *Ramay.* II. 48. *Maghavans.* 1, 53.), *officii gremium* appellat. Vocabulum *दाली* varia significat: *actum gladii*, *infusionem*, *angulum* et de manubris vasculi fortitan intelligendum (Schol. परः तेन वस्त्रा दाली यथा: तां वपारिं वस्त्रं), quod veste sua obtagit mendicus modestiae causa ne manus appareat. Paronomasiam capiat poeta in quovis distichi membro *दालीकदाली* - *हुगहुगहुगदाली* - *दाले दाले* - *उदाले* - *दाली दाली* etc., constructio autem ad genus poeticum et irregulare (*वपारि*) pertinet, quod Scholl. ad structuram grammaticam fere referunt. Lectionem *सखे* intactam conservavimus; in Cod. B. et Schol. *सखे* legitur.

25. Quae sit vita ascetica neglecta sit fere, eam statim addita: homines alienorum potius potestati sese tradere velle quam devotionis libertate frui. Scholia desunt, sed *प्रत्ये* *न* quid sit ad versum sequentem docent, scilicet *नान् प्रत्ये* hoc est secundum huius sententiae contentum: *incultum ac deriditum*. *उपमान* correximus a Codd. A. B. pro *उपमान* *unui* loquendi minus adaptato.

26. Versum praecedentem illustrat sententia ista eadem re proposita, dicit enim: quum in silvis omnia parata sint ad vitam tranquillam agendam, radices nimirum et arborum fructus quibus frui possimus, aquae salubres et rami denique subtiles ex quorum cortice vestimenta necesse licet crenatis convenientia (v. India II. p. 169.), cur tandem divites

- adeamus, qui superbia inflati donum pauperibus denegant (cf. *Hitopod.* p. 20. sl. 62.). Codd. A et B legunt प्रवृत्ता वा तद्भवः ita ut omnia ad membrum pertineant secundum: *vel delapsi ex arboribus rami, succulentos fructus et corticem praebentes*, melius tamen प्रवृत्ता: ad antecedens refertur निर्दरा: quum sit novum introducat enuntiatum et एतन्नां magis poeticum videatur. In scholl. manuscriptis प्राजा: omissum est secundum diversam lectionem भृगुः quam et Edit. Sr. prodit. Cod. A. श्रीवन्नेवं scribit falso. *Ventus superbiae* स्वयमन eleganter dictum est: huius Dei veluti iussu (अज्ञान् = ईशान् Schol. A.) supercilia fastuosi hominis saltant, h. e. dari oris est ipse et frontem corrugatur perfrictam: अलीकमुकुटियुक्ता ut Schol. *Amarārat.* vs. 2. explicat अन्तर्निभमूलता ।
27. Corrigenda erant एतौः, प्रायिमी, मन्त्रां et मित्रो in Edit. Sr. depravata omnia. E Scholl. वृत्तिं scripsimus pro प्रीतिं quod minus convenit. In Cod. A. अकूपो: exstat loco अकूपो: eodem sensu: *non miser* eximium significat (पुष्कल Schol.); idem pro विकारविह्वल legendum iubet विवेकवाक्यं omnino male.
28. Pro स्वर्गे e Cod. A. et Schol. स्वर्गा scripsimus neque ulla praeterea adest lectionum varietas in versu ceteroquin facillimo qui commentarii loco antecedentibus est.
29. E mente Schol. concepimus sententiam, de non ad homines sed ad *dies* referentes, quo varians lectio quoque in Cod. B. pertinet, दीर्घा loco भागो proponens; sensus enim est: opes quidem augebant illi dies miseria coniunctas, non autem animi tranquillitatem, quae ex rerum sensualium contemptu demum enascitur. भगवति: Deus Kaverus est quem sordidi tantum homines colunt. Pro हस्तिं Cod. B. legit हस्तिनैर् quod ferri potest. Addam, ne quid desideret lector, Schol. interpretationem, omisiss tantum textus quibusdam vocabulis: अहं पर्यंतः तस्य विरतं तस्मिन् जिलाप्रव्या तस्यां उपविष्टः सन् भवानावसाने तेषां दिवसानां अन्तःस्युरिति हस्तिं स्पर्शां भवति । केवां ये भगवतेर् अग्रे प्रावर्त्ता दुःखाव भवन्ति वृत्तिं प्राप्ताः । पुनर्देव विषयायां वाक्तेयाः तेः विस्मृता वृत्तिः तस्याः अरुणत्वं दधति ।
30. Optime locum suum occupare videtur versus quem hic traximus e libro secundo (vs. 52. Edit. Sr. p. 51.); deest in A. desunt Scholia et *Rogerius* aliam sententiam exhibet in Satiacis haud exstantem. Nostra vero per se satis perspicua sententia docet, quatuor esse, quibus omnino hominem non posse carere, nimirum Deum, amicum, domicilium et uxorem, quorum nisi sui generis optimum quodque habeat vel pessimo utatur necesse est. Vides simul ex auctoris mente Sivum deum Vishnue inferiorem. Quid दरी sit satis ex opposito सुन्दरी apparet, scilicet contemptibilis feminae e muliebri parte nominatio, uti alias etiam शङ्ख (concha apud Plautum) quocum cfr. दर् नूत्रिन् formae. — Ceterum Codex B. minus bene transponit मित्रं चैवं et postea रस्ता चैका.
31. Encomium cibi emendicati, quo Yogines vescuntur, annectit atque huic cibo multa adhaerere commoda contendit, etenim victus tali modo comparatus *timorem abscondit* (चिह्ने), propter fauces puta aliosque fortunae casus, quibus obnoxiae sunt opes: multa dein vitia,

quae ex divitiis oboriuntur, *occidit* (मचने) et omnes fere *curas praesternit* (विध्वंसने), quae verba h.l. desumpta videntur e re militari. *Piorum lustramen* साधुनी पाकनं = पवित्रकर्म. Schol., hunc cibum ideo appellat, quia ab omnibus illis purgat vitiiis atque eam ob causam paupertatem sponte eligunt devoti, qui *φιλοσοφία καὶ πενία σύντροφος* student esse. Quod restat attributum: *Sivi* सवि, Schol. पूनं *hospitium* explicat; apud *Amarum* vocabulum deest legitur tamen सविन् *pater familias generosus (constantly giving alms)*, unde Rogerio credendum in notula addenti: *les saltram sont lieux ou les mendiants etrangers viennent manger*. Publico igitur hospitio, Siva dicato, comparandus est talis cibus, qui ubique paratus neminem abigit.

32. Quarta quae sequitur huius libri decas de vanitate et inconstantia voluptatum agit, sive de usura (भोग) omnium rerum quae sensibus percipiuntur (विषय). Lemma capituli भोगे स्वर्गव्यवहारे: conservavimus ex Cod. A., in fine sectionis भोगवृत्तौ solum scribentes. — E rebus voluptariis, quibus semper metuendum sit, novem statim enumerat praecipuas, de quibus iam paullo accuratius videamus. Agmen ducit voluptas in universum quae morbis impeditur et continua corporis imbecillitate, donec ipsum corpus morte rapiatur, कृतान्तः enim, sive *finem faciens*, Deus inferni Yamus et ipsa mors est. *Casus familiae* ad ordinem s. castarum institutionem pertinet, ex legibus enim Iadorum anxie cavendum est ne ob minima saepe numero peccata ordines deprimantur. *Principum*, ne opes arripiat, timendum esse, despoticum satis indicaret tunc temporis imperium ad verbum sumere si velles talia dicta, quae pro lubitu saepius effunduntur, ut ea quoque quae sequuntur reliqua. Pro *Sacerdotis faciendum esse timendum* hand dubie (desunt enim Scholia) intelligendum de philosophis eristicis contra Vedorum dogmata disputantibus; *Rogorius* sensum expressit hunc: hominem, in libris sacris quantumvis versatum, doctiorem semper invenire per quem vincatur. Idem in antecedentibus *senectutem* introducit pulchritudinis hostem; melius sane (cf. vs. 33.), neque tamen exstat lectio aliqua varians quae vocabulo गृह्यत commode possit substitui. Ut tamen videat lector quanta facilitate vocabula interdum substituantur vocabulis in talibus memoria recitatis sententiis, verum apponam ex Cod. B. ubi magnas utique mutationes subiit:

भोगे रोमभयं तुले कृतमर्थं विने ऽग्निभूयः
 दम्भे कामिभ्यं ह्ये रिपुभ्यं वंशेषु गोविन्दं ।
 वामे ग्राह्यसं गुणो कृतमर्थं देहे कृतमन्तः
 कर्तव्यमर्थं वने भवतो वैराग्यमेवमर्थं ॥

h.e. In voluptate aegritudo metuenda, in rebus secundis interioribus, in debiliis ignis et res timendi, in servitute dominus, in victoria hostis, in stirpibus multae, in honore dehonestatio, in virtute vili homo, in corpore mors: omnium, o amico, securitas metum habet, devotum sola conditio metu libera est. In his fateor quaedam mihi magis placere, neque

tamen in textum quidquam recipere sum ausus, quia Cod. A. Ed. Sr. et Rogerius inter se conspirabant omnes.

33. In eadem re pergit, re quaque, ei cui opposita est, coniuncta, ita ut verbum *ταῖς* per Zeugma omnibus addatur: nativitati mors imminet, et sic reliqua. *ἡ αὐτοῦ ἀνὴρ ἀνδρῶν* moderatio hominum devotorum est, quae, ut e carminibus epicis satis constat per mulieres saepe tentatur; *ἐπιβουλὴ* autem, quod Rogerius male *les richesses* reddit, in Diis *manifestationem* operibus effectam (Bhagav. 13, 19.), in hominibus *Magiam* significat quietismo tandem perfectam, sive potestatem miracula et id genus alia perpetrandi fere divinam, quam inconstantia docet irritam fieri, quemadmodum thesauri effossore rem dicuntur frustrari vacula tantum prolata. Scholia desiderantur ut in versibus quoque, qui sequuntur 34. et 35.
34. Lakshmi fortuna Dea est, qua relictus unus quisque casus adversos experiatur necesse est. Verbum *ἑαυτοῦ* *κτῆ* sibi subiicere, arrogare significat (cfr. Nalod. 3, 22.) *rend prisonier* ut Rogerius bene expressit (vid. Lassen ad Hitop. p. 182.). Fatum invictum esse et sponte sua invadere, *ἐνέκρου* epitheto exprimit poeta: *ἐνέκρου* autem stimulus est quo elephanti reguntur ac refraenantur (vid. Lassen Gymnosoph. p. 48.), non *κέντρον*, ex arundine Bambu confectum (*τοῖς* et *ἐνέκρου*) sed *καλαῦροψ*, *κατὰ τὸ ἕτερον μέρος ῥοπήν* ἔχον.
35. Voluptates et gaudia fluctibus comparat decumanis qui in nobis aestuantur et vitam mox auferunt quemadmodum undae arbores secum rapiunt, de quibus cadentibus verbum *ἔκρου* *κατ' ἐξοχήν* usurpatur. *ἡ ἀνὴρ ἀνδρῶν*: scripsimus e Cod. A.; in Edit. exstat *τυφλοπλάτα*; in B. *λολοπλάτα*: verum lectio *τῶν ἀνδρῶν κυματοπλήξ* propter sonum videbatur praefereunda et fortius praeterea est epitheton *ἔκρου* quam *τῶν* quod de guttis magis in usu venit. Vocabulum *ἐκρῖν* ad sensum tantum expressimus, propria vis in frangendo est sita, unde de floribus *aperire gemmam*, de undis *tremere*; *ἐκρῖν* *extensum quid* significat (Nalod. 1, 33.) de multitudine igitur cum fragilitate coniuncta apprime dicitur. In Cod. B. *ἐκρῖν* *τε* *στυγία*: legitur, tunc *ἐκρῖν* *pro dandvo habendum* et *Visargus delendus* est: *in iuventute et fortuna gaudium non est stabile*; ex hac lectione *στυγία* in Edit. videtur enatum, quod in *στυγία* erat commutandum, nisi mavis *ἐκρῖν* *στυγία* - *στυγία* . Quod in Cod. A. denique exstat *ἐκρῖν* levioris est momenti.
36. Aliae proponuntur imagines ad fragilitatem rerum terrestrium pingendam: omnia quibus fruimur ac gaudemus bona micanti fulguri similia sunt et vita ipsa gutta quasi est, quae subito nubibus, vento vehementer agitata, erepta dispergitur. Longe melior est lectio *στυγία* in Edit. Sr. quam *στυγία* in Codd. A. B. Similis fere fortunae cum nube transeunte comparatio *Kīratārj.* 2, 39.: *शरदभचलाशलेन्द्रियैरसुरा हि बहुचलां प्रियः ।* et 11, 12. *शरदंबुधरच्छायामत्वर्यो यौवनप्रियः ।* In *Māṭṭīndhavo* p. 143. gaudium amicos videndi vocatur *सीदामिनीसुहावचलमेव सीलं* . cf. notissima illa: *σκιᾶς ὄναρ ἀνδρῶν* et *ἀνδρῶν*

ἔστι πνεῦμα καὶ σκιά μόνον appositis *Job.* 7, 9. 8, 9. 14, 2. *Psal.* 102, 12. 103, 15. 109, 23. 144, 4. Vocabulum लालसा: propriam verbi vim respicit लल्लु *ludere parvuli instar* ac si nos diceremus *die Jugendspiele* (प्रोत्सवः Schol.), desideria intelliguntur, quibus optat invenis sustentari posse corpus et columnae instar inniti: vacillant tamen (लाला idem quod लल्लु) quare in Yoga unica salus est. Huius epitheton Scholiasta explicat जेव्हा समाधिचित्तेकायना तया सुलभे, sic enim in Edit. corrigendum; pro सिद्धि igitur चित्तं videtur legiase.

37. Similem vitae cum flumine comparisonem exprimit Persa: در لب جوی نشین و گذر هم بین. Pronomen कल्पिय quam multi ad sensum venit quo vs. 35. *pauli sunt dies*. In hemistichii prioris fine Cod. B. satis bene legit तडिङ्गुरो भोगपा: । Vocabulum उपगृहं cum वाग्नेयः h. e. वालिमने fere convenit; inest tamen furtivi et secreti aliquid, ad concubitum cum uxore referendum. In Imperativo भवतु variant Codd., A. भवतु iubet contra metrum; B. singularem numerum भवतु. proponit, cui pluralis obstat antecedens. Eodem modo तरीनु in fine proponit B. scripsi quidem cum reliquis तरे तु sed vereor ut तरे extra compositionem possit ferri, quapropter iam तरनु imperat. 3 plur. praefeream, aut, quod tamen magis a textu discedit, तरना: partic. E Scholl. explicatione समुद्रस्य वारं तु तरजावा: de textus lectione non potest diiudicari.
38. Quatuor delineat poeta hominis aetates, easque omnes declarat miseras: *foetus* enim in matris utero inacet depresso, *juvenis* amoris doloribus vexatur, *vir* coniugia morte contristatur, *senis* autem aetas omnino laborat molestiis. Inter variantes lectiones notari meretur निवसति Cod. A., quod tamen in निपतित corrigendum, pro निवसित, ac si corpora ob peccata in uterum cadere cogantur ex metempsychosis dogmate, quod eo magis probandum, quia वनेयं नृपतम videmus, per se quidem *impurum* sed deim *infernum* (नरक) significans. Loco चोपयोग Cod. B. legit चित्तयोग: una cum scholl. manuscriptis, attamen separant iam praecesserat in epitheta, quod ad उपयोगं transimus, cum Cod. B. चित्तयोगे legentes ut magis concinna fieret sententia. Secundum hemistichium B. incipit नारीकालपय-वाजिलसिखपुत्रो correctio somnolenti cubitum librarii.
39. Scholia desunt, neque anno ulla eget explicatione sententia facillima.
40. Vitam humanam gaudiis inconstantibus constare dicit et maxime variantibus, भवः hoc loco idem est quod alias संसारः Schol. तेर्भोगेर्यं संसारो भवति । Varians lectio Cod. A. et Schol. वनेयं च pro वस्त्रेह haud spernenda est, neque रे Cod. B. particula, vituperii aliquid in se continens. *Proprium abomeditum* in hemistichio posteriore ad mentem trahendum: in hoc voluntas quasi desideria oborta deprimit ne foras vagari possint et spei laqueis irriti, corpus enim haud raro domicilio assimilatur, cui sensus totidem portae sunt.
41. Verum sapientem (ब्रह्मस्य परिपक्वः) sive gnosi addictum, Diis omnibus popularibus, vel Brahmatae creatore non excepto, venerationem non amplius praestare hoc disticho docet poeta, inferiores etenim Dei, quos vulgaris consignavit religio, meras summi numinis

Brahmi sunt evolutiones ac *δυνάμεις*, quibus *spretis* devotus in omnipotentem ac verum Deum mentem dirigere debet. *Marutis* per se quidem *ventorum* Dei ac *deia* illi sunt, qui *लोकपालाः* vocantur, inter quos *Indras* principatum tenet, hoc loco autem ad omnes in universum Deos transfertur nomen, ut certe Schol. intendit, structuram hoc modo solvens: ब्रह्मा च इन्द्रश्च चादिर् येषां तान् महद्गणान् देवान् ॥ Per *शापं* sive *exsecrationem* potentiam illam *suprahumanam* ac fere *divinam* (*विभूतिं*) intelligit, qua praediti sapientes, quemadmodum *Visvāmitrus* alique, miracula perpetrant (cf. 33.), divitias ideoque et imperium mundi prorsus non curantes. Vocabulum *बोधः* coniungendum est cum *यत्र स्थितः* Schol.: पुरुषः यत्र यस्मिन् बोधः (sic leg.) स्थितः सन्. Possis tamen in priori hemistichio *देष्टे* vel aliud quid, unde *Localis* casus in Scholl. forte enatus, cogitatione addere: *ubicunque stat* et lectionem Cod. A. बोधे defendere, equidem vero *nativam* verborum consecutionem praefero.

42. Sectionis sequentis lemma est *कालमहिमा* *magnitudo* temporis, quae in *velocitate* et *revolutione* omnium rerum cernitur. Primam quae sequitur sententiam ita vertere in animo erat ac si omnia iam praeterita poetae obversarentur: *hic pulchra quondam fuit urbs* cet., at quum nullum *शङ्ख* in Scholl. insertum sit, capienda omnia sunt tanquam *consideratio* rei praesentis olim interiturae. In singulis vocabulis non haerebis, *चक्रं rota*, *तलुम* etc. hoc loco *exercitum* et *regis satellites* significat; Schol. *समस्ताः समीपवर्तिनः परितो रक्षानः तेषां चक्रं* ॥ Ab his igitur diversum est *परिषत् coetus deliberantium*, cui epitheton *विद्वद्* eo melius convenit quia interdum *versutum* simul et *πολύτροπον* intendit (vid. *Sring.* vs. 52.). Princeps ex regio sanguine natus, *रात्रपुत्रः*, *der Kronprinz*, inducitur *multitudine* cultus quia proximus est ad imperium capessendum, Schol. ad regulos et principes summi regis metropolin frequentantes referre videtur: स च उन्मत्ताय ते रात्रपुत्राय तेषां निवहः. Adiectivi numerum pluralem Cod. A. quoque praebet, ad *mulieres* fortasse relatum, quod minus placet et *caesurae* regulis contrarium est. *Collundatores*, *खिन्दिनः* poetae sunt sive potius *buccinatores* illi qui in aulis Indicis dicta et facta regum praedicant, Schol. *सुतिपाटकाः* (vid. *India* II. p. 54.); horum *praeconum* laudes et orationes egregiae in universum (*उन्मत्ताः कथाः*) interire dicit poeta ita ut omnia ista in *hominum memoriam* (*स्मरणमात्रं*) tantum abeant.

43. Sententia haud inepta, imo *imaginum* vi recte perspecta, satis elegans. *Tempus* (*कालः*) et *fatum* (*काली* sive *कालिका* *Bhavāni* Dea) duobus talis ludant, quos continuo iactitant, *calculum* scilicet *nigrum*, *noctem*, et *candidum*, *diem*; pro *alveo lusorio* (*फलक*) orbem terrarum adhibent et homines *frustula* quasi *ligna* sunt (*वार्तिकाः*). Imaginem ipsam veteres saepe usurpaverunt; cf. *Palladas* epigr. 120. *πάρων ἐστὶ τύχης μερόπων βίος*, coll. *Paul. Silentiarīi* epigr. 69. et *gnoma* illud: *ἀεὶ γὰρ εἴ πίπτουσιν οἱ Διὸς κύβοι*, *Terent. Adelph.* 4, 7, 20. *ita vita est hominum, quasi si ludas tesseris*, *Horat. Carm.*

3,29,50.: *fortuna* — *ludum insolentem ludere pertinax*; *Plaut. Captiv. prol. 22. Di nos quasi pīlas homines habent* et similem fere atque in versu nostro descriptionem apud *Plutarchum* de *Isid. c. 12.* ubi *Hermes* cum *Luna* *latrunculis* ludit ut dies epagomenos exinde lucro accipiat. Ad rem quod attinet, non apud *Bhartriharam* *schachiae*, sed vetus ille *latrunculorum*, sive *tesserarum* ludus, *κρυβία*, intelligitur, quem *Ferdusi* una cum *Arabibus* (vid. *Hyde* de ludis p. 49. 60.) *Buzarjemihro* adscribit ut *Indos*, a quibus *Shahiludium* acceperat, tentaret atque exploraret ludendo. Verum tamen nomen ipsum *نرد* *Nerdiludium*, quo apud ipsos gaudet, ex *sanscrito* नर्दिन provenit et illis temporibus longe vetustiores esse ludum, iam e *Nale*, *Mrichchhakati* et *Amaro* apparet, apud quem termini technici leguntur नर्दिन, देवता, पावका: ceteri; de modo ludendi vid. *Hydium* modo laudatum (p. 68.) et *Pauvri* de *aloe* veterum librum, *Ultraj. 1726.* Ad fatem ludus iste eo melius transfertur, quod *Arabes*, eoque secutus *Cedrenus*, mundum representare cum statuant; *Assephadi* ex *Ibn Chalikano* ad *Tograi* carmen apud *Hydium* (p. 52.) جعله مثلا يقول اللعب بالنرد خير من اللعب بالشطرنج inquit et ex aliis sententia concludit: لا اله الا الله يعترف بالقضاء والقدر والشطرنج لاعبه يفتي ذلك *Shatranj*, quod illo ludens agnoscat *praedestinationem* et *decretum divinum*, at ludens *Shahiludii* ea neget; quia scilicet *Shahiludium* certis regulis adstrictum est, *Nerd* autem casu regitur fortuito, quam ob rem multi sunt *Orientalis* in imaginibus de rebus coelestibus ab illo ludo petitis (vid. *Hyde* l. l. p. 7. 13. 15.), quod iam in nomine tali देवता expressum puto. Apud *Indos* ipsam creatorem ludendo creasse universum, tritum satis ac notissimum dogma tetigimus *Niti* vs. 89., de fato ac tempore saepius dicunt कालः कीदृशि मध्यमः ut est in *Mohamudgaro*. Ceterum ex nostra sententia intelligitur quomodo कलिः propr. niger sub forma tauri talis ludere potuit apud *Nahm* (*Nal.* 7, 6.), calculus niger, ex ebene factus, perdere, candidus vincere debet et taurus notissima mali daemoneis imago est in mytho *Bhavanis*. — Correctiones in hoc disticho a nobis factae levioris sunt momenti, in membro priori w delendum erat, lectio autem *Cod. B.* सद्यमुक्तः pro युद्धमकले nihili est, neque admittendus pluralis वानिकाः quo sententiam incipit idem codex.

44. De brevitate vitae queritur et de temporis velocitate quibus tamen non moneamur rebus terrestribus dediti. अमुकार्ण legunt *Mati*; in *Cod. A.* praeterea शीकितं prestat. Scholia non adveniunt.
45. Lamentantes de eadem re inducit homines poeta et prudentiores illos haud fieri summo pere miratur. निर्यात, adverbium idem quod निर्यात, cum scholiis in निर्यातः matavimus, quum in *Cod. A.* निर्यातः quoque exstaret. Pro युद्ध Edit. Sr. quod hoc loco omnino non quadrat, *Cod. B.* युद्ध legit, scholiasta vero युद्ध unice rectum, significatur enim res de qua modo loquuntur et quam modo relinquant. Vocabulo इत्ये *B.* et *Scholl.* एव substituant;

idem Cod. कयं loco वयं iaduxit, utramque in commentario legitur. Verbum ultimum pro इनीमहे recepinus e Cod. B. et Schol. quippe quod fortius et rei accommodatius.

46. Tria quae sequuntur disticha scholiis destituta, ad sensum obcuriora sunt, praesertim si tertium, quod vocamus, comparisonis respiciat. Quoniam vero de temporis velocitate agitur, dicere mihi videtur poeta: captandam esse occasionem nec tempus frustra transigendum vanis in res terrestres cogitationibus; sed coelestia potius omni studio ac labore expetenda esse. Omnia a secundo pendent hemistichio, quod priora cunctiata exemplo debet illustrare ita ut, quemadmodum in versibus 47 et 48, cardo rei ultima vertatur in linea. Hanc Rogerius vertit: *il est né pour couper le bois de sa mère*, de dolore ac tristitia explicans quam quis matri parat. Equidem a matre acceptam intelligo *iuventutem*, cuius *syloam* caedere idem erit quod in versu seq. *frustra transigere iuventutem*, ut si quis cum muliere decumbere neque amplecti vellet. Hunc sensum disticho adstruximus particulis quibusdam hypotheticis insertis. Variantes lectiones nullae sunt nisi quod Cod. A. वीव-नवने legit.
47. Quod de *meditatione* et *iustitia* sive virtute (धर्म) modo protulit, hoc ad *sapientiam* et *gloriam* iam extendit auctor, utramque inutilem significans nisi viribus suis comprobata. Scientia enim *non spreata*, id est honorata, magna inter homines auctoritate pollet quidem, sed ipsa debet esse modesta et obediens adueta, gloria et fortitudo ad salutem supremam nitatur oportet, sin minus inventus vana est. Vocabulum पीठ *sedes* cum antecedentibus coniunctum hoc loco *cervicem* significat; Cod. A. male scribit पीठ. In B. pro दृश्यैः exstat दृष्टने; bona lectio, cf. Sring. 58.
48. Hanc quoque sententiam ad verbum quidem, sed ita tamen expressimus ut sensum supra indicatum praeberet, particulis scholiorum more cum suppletis ac si esset इति न कश्चिद्वि-
ति कश्चिद् विपरी et rell. Scientia *signis destituta* ea est, quae non cernitur neque aliis prodest, igitur कलंक hoc loco cum लक्षणं *sensu virtutis* convenit; talis eruditio, perinde ac reliqua quae adduntur, non conducit et, ut Rogerius bene vertit: *la vie d'une telle personne est comme une corneille, qui attrappe ici et là sa vie*. अपोषितः Cod. A. debemus, in Edit. प्रेषितः in B. प्रेषितः exstat.
49. Tristis poetae contemplatio haec est: liberi nostri eodem modo nos deplorabunt aliquando, quemadmodum nosmet ipsi parentes iam emortuos memoria tenemus, similes igitur sumus arboribus a continuis Gangae fluctibus evulsis (cf. Nit. 36.). Structura sententiae paullo est intricatior: वयं ad इहानीमहे pertinet, prius ते ad natos, alterum अहं मृताः referendum, सत्याः denique sunt liberi nobis similes, Schol. अस्मत्सत्याः explicat, ideoque mutare nolui vocabulum, in Cod. A. exstat सत्यं ये ते, in B. सत्यं यैः संवृताः. Idem codex स्पर्णपदवीं praebebat, reliqui lectionem nostram tuentur exquisitiorem, Schol. per स्पर्णमात्र reddit ut illud स्मृतिपद्यं vs. 42. In hemistichio secundo particulam स्य e Cod. A. introduxi-

mus; B. एतेः स्यः praebet, वस्तु ut est in Edit. sensum omnino turbat. Eadem सन्देशो e. Cod. A., ut videtur, transtulit, glossa illa delenda est, at non सिकलित्नि uti falso in textu posuimus sed cum Cod. B. सिकलित्नि scribendum et cum sequenti coniungendum erat.

50. Sententia plana ac faciliis quam ceteroquin Scholiasta optime dilucidat, dicit: huius annorum centuriae quinquaginta annos somno impendi, ex reliquorum quinquaginta annorum duodecim et dimidium infantia et totidem senectute consumi (अवशिष्टं वंशानुदर्थं तस्यिन् शालस्वे सार्धं द्वादशवर्षं वृद्धये सार्धं द्वादशवर्षं अनुपयुक्तं -) virilem denique aetatem, viginti quinque annis constantem et miseriis quantumvis obnoxiam, inanibus laboribus conteri ad ventriculum implendum (उदरपोषणार्थं *) cf. *Psalm.* 90, 10. Pro वंशचलने Cod. B. iubet अद्भुतदृश्यं *bullis aquarum similis*, πομφόλυξ ὁ ἀνθρῶπος.

51. E re scenica Indorum petita imago: quemadmodum mimes (नटः) varias induens personas (नानावेष्टान् दृष्टान्ति), fabula peracta cortinam intrat sic homo e vitae theatro discedit ad orcum. Paries illa versatilis quae तन्त्रिका quoque et यमनिका nominatur, pictam fuisse apparet ex nomine चित्रतन्त्रिका *Mdlatt* p. 103.

52. Continet caput sequens commoda devotorum cum principum vita aerumnosa cellata, neque tamen *colloquium*, संवादः dici potest ut inscriptio fert, sed de titulis non est quod multum curemus quem inter philologos constet quam sit incerta inscriptionum titulorumque aetas et quam inane eorum pretium. De numero huius sectionis distichorum pauca praemonenda sunt: in Edit. Sr. et Cod. A. undecim numerantur versus quorum quidam unum extirpamus; leguntur tamen duo alii, ad hoc caput nullo modo pertinentes et a Rogerio quoque confusi; is vero alios liberavit in Cod. A. non existentes quos etiam nos libenter huc transtulimus. Versum quinquagesimum altero वर्गे अथवा सी regem alloquitur regiae maiestati ac pompae opponens venerationem qua devoti fruantur et gloriam qua carminibus cumulantur. Visargus in vocabulo गृह् delendus erat et उद्गताः scribendum cum B. et Schol.; Cod. A. singularem numerum errore habet उद्गताः. In fine primi hemistichii porro नः recte legitur ex nexu et auctoritate Matorum. Alia denique lectio Cod. A. अतिदृष्टान्तयोः bonum sensum praebet. Ceterum Rogerius in paraphrasi versum sequentem cum hoc coniunxit, quo fit ut decimum capitis distichon abesse dicat.

53. Tribus versibus praetermissis, qui sermonem aperte interrumpunt, pergit religiosus (पुनर्वन्तो राजाने प्रणि वदन्ति Schol.): nos quoque uti tu reges ac domini sumus potentia nimirum nostra — sermones sunt; bellica virtus — cupiditatem extirpanderum facultas; honor domum — discipulorum veneratio. Verbum ईश्वरे in Cod. A. et Scholl. Mst. scriptum est ईश्वरे; in Cod. B. porro दर्पयुक्तमन्त्रं reperitur (leg. दर्पान्त्र*), cuius ultimum vocabulum usitatius quidem est, nec tamen de genere neutro दर्पः constat. Pronomen ते in fine hemistichii omnino falsum, in नः cum B. et Schol. correximus. Idem Cod. postea legit वनान्त्रा अपिबुध्वाः occorecati pulcherrime, et versum claudit सुतामेव राजन् राजो ऽस्मि quam lectionem

scholia sequuntur: अथुना यदि ते ज्ञात्वा नैव चेत् तर्हि मयापि त्वयि सुतरात्मात्मा नास्तीति हे राजन् एवमहमागतो ऽस्मि वर्तमानः ॥

54. Animum contentum nullo modo egere, imo vero *πενίαν μητέρα σωφροσύνης* esse intendit. In Cod. B. pro दुकूलो: *vestimentis sericis* च लक्ष्या existat: tu contentus es felicitate, quod etsi minus placet, tamen iam pridem ab auctore libri *Dasarūpaki* legebatur, qui hunc versum tanquam aequabilitatis (वृत्ति) exemplum sibi sumpsit (vid. *Wilsonem* in theatr. Indic. I. p. 49. vers. german.). Fortasse est cui se commendet correctio भवति pro भवतु, nulla tamen auctoritate nititur, neque hac emendatione opus est, quum *pauper* sit, per nos licet, bonum sensum praebet.
55. De apibus huc illuc volitantibus in secundo hemistichio desumpta est imago, sed ita ut, si quid video, amphilogiam simul quaerat poeta: मधुपुः enim apis est, cui verbum अम्- convenit, मधुपान् vero potum designat inebriantem e florum succo paratum: homines igitur apum instar oberrant et iamiam tremulenti divitias tanquam flores prosequuntur. Scholia Mst. inter धनलव et मधुपान् inserunt तथा, comparisonem in Dvandvo latere indicantia. In Cod. A. मधुपान् legitur, epitheton ad अखिनयं pertinens. Pro भामि ex Cod. B. et Schol. भान्त accepimus; lectio eiusdem अखमन्तुं *spernere* omnino falsa est et अनुमन्तुं *consentire* unice sententiae convenit. Scholia impressa per दृष्टिकर्तुं falsam lectionem respiciunt, Cod. hanc explicationem scripsit quidem sed postea delevit.
56. Sententiam hanc iam vertit *Rosenius* (in Radic. p. 306.) cuius haec est observatio: „Atmanepadam verbi अम्- posuit, non tantopere ob metrum, quam propter similem aliarum vocum exitum.” Et sane alliterationem in hoc disticho studio quaesitam esse, neminem potest fugere neque tamen in omnibus his exemplis, qualia iam supra habuimus, modum transgreditur Bhartriharis, sed in quibusdam tantum vocabulis similia cumulat elementa ad gratam soni modulationem captandam, ut in *Gitagovinda* fit, et in *Brahmavairataparāno* (p. 32. 39. 44. 45. 50. 95. etc.) prostant exempla; v. c.

वरं वरेपयं वरदं वरिष्टं वरकारपां ।
 वरेष्वं वरार्हं सर्वेषां प्रवरं प्रभुं ॥
 प्रुभक्षणे प्रुभदिने प्रुभयोगेन संयुते ।
 प्रुभलागे प्रुभसे च प्रुभस्वामिगृहान्विते ॥

Hoc genus est illud quod veteres *παροίμιον* vocarunt, scilicet *multitudo verborum ex una littera inchoantium* (*Isidorus Etym.* 1, 25.), Indicis vero senioris aevi poetis adeo placuit ut in carminibus consulto artificiosis integra conderent disticha binis tantum litteris, (द्वयवर्तः) imo singulis (एकवर्तः) semper recurrentibus. Conferas modo *Simpd.* 19, 84.:

नीलेनानालनलिननिनीनोल्लननालिना ।
 ललनालालनेनाललीलालोलेन लालिना ॥

et eodem libro vs. 114.:

ददरो दुदरदुदरदो ददरो हदरोदरोः ।

दुददरं ददरे दुदरे दददददरो ददः ।

quae illud Rarii: *O Tite tute Toti tibi tanta tyranne tulisti longe superant.*

57. De vocabulo विद vid. ad *Sring.* 91.; Schol. h. l. वन्दिन् explicat, quoad sensum scilicet, quia Vitus, interlocutoris et scurrae in dramatibus personam inducens, herois simul praecomem agit. Quod कथेत्वादिचंसः vocabulum attinet, कथः homo aulicus est, dein in genere insignis, इत्तं vero negationem adfert, unde Schol. वसन्तः exponit (vid. *Sring.* 83.); वादिचंसः idem explicat: वदेषु चंसः ददाः भाषाः. Ceterum pro नृप vocativo, uterque Cod. A. B. legit: नृपमिषुम् के *quam ob rem nos regem intueamur?* lectio bona et facilis, cuius tamen in Scholl. nulla fit mentio.
58. Rogerius primum versiculi membrum de creatore intelligit: *om van groot verstand en vernuft heeft dese wereld gemaakt*, ut propria ipsius verba sonant apud Dapperum in Asia p. 29., sed hunc sensum non inesse, varians iam lectio दन्ते: *felicibus* in Cod. B. pro ईषे: prodit et Schol. केसिन् quoque ad विष्णं traxit; इन्तिं igitur mundi attributum est et distichon in reges prolatum, qui quantavis potentes pauca totius mundi et per exiguum tantum tempus possident. Ex his fuere antiquitus qui totam terram occuparent, et नृपः eiusque filius यदालिः, cuius fit mentio *Nal.* 5, 45. *Asiat. Res.* III. p. 39. et fuere quoque qui summum imperium ex devotione mox deponerent; sunt denique hodie qui regionibus imperant multis (चतुर्दशभुवनानि Schol. quod terram universam fortasse designat), fastus igitur regulorum, aliquot tantum urbes tenentium, prorsus inutilis videtur ac ridendus. कलि-पुत्रः legimus cum Codd. tanquam Adiectivum ad मन्त्रवर्तः pertinens; Schol. pronomen illud paucitatis explicat द्वितीयां पुराणां स्वामित्वे ।
59. Eandem rem proponit sententia. Maioris momenti varians lectio इत्तं est in Cod. A. cuius scholia impressis inaequam unciam inclina: यदा चपमपि चपुकायां नृपमनेयान् [नृपमनेन इत्तं भूतं] ते: नृपे: कृत्वा चपमपि न भुक्ता । तस्मिन् नृपायां (इत्तेयान् इत्तं Cod. om.) नृपायां इत्तानि (इत्तानि Cod. om.). De permutatione litterarum *v* et *h* vid. *Nk.* 13.; retinimus hoc loco इत्तं quod et Cod. B. tuetur, verbis sic iunctis germanice: *von den Fürstenhundert ist selbst kein Augenblick gegangen worden auf der ungenossenen Erde* h. e. multi fuerunt quibus exiguo tantum tempore imperio frui licuit. Reliqua faciliora sunt. विषये scripsimus ut Mitt.
60. Legitur versus in Edit. p. 106. inter illos qui in Cod. A. desiderantur et aperte ad caput nostrum quo reges vituperantur pertinet, cui accedit quod Cod. B., in ordine versuum iusto negligentior, omnes tamen haec sententias, ut tabula in fine exhibet, quodammodo collegerit. Sensus satis est perspicuus: terram universam, grandi saepe figura, placentiam lateam appellat poeta, oceano veluti veste striata involutam, atque huius glebae exiguum demum partem, eandemque bellis innumeris, acquirere dicit reges et pauperum

insuper copiolas flagitare quum *datores* (दत्तः) debeant esse. In Cod. B. secundum tertiumque membrum hoc modo se habent:

स्वं स्वीकृत्य स एव संयुगश्चै राक्षसं गणैर्भुज्यते ।

ते दण्डदत्तो ऽथवा किमपि तं जुद्धा दरिद्रा भूय ॥

eodem sensu, nisi quod egeni terrae quasi possessores inducantur, quibus *frustum suum* eripiunt principes. कापुरुष^० ex Cod. A. et Schol. scripsimus pro कान् व^० — forma contemptus est ut कपुरुष cet. cum pronomnibus composita vocabula.

61. Fabulam respicit poeta illam, qua Sivas in rixa quondam Deorum propter magnum Dei Brahmānis fastum, caput illi abstulisse traditur, idque statim suo capiti signum honoris imposuisse, quum sese humilem redderet Brahmā. Sivas exinde पंचाननः dictus fuit, Brahmā vero, qui antea चतुर्मुखः nominabatur, tribus tantum capitibus incessit postea. Sententia igitur aenigmatica proposita, suadet ne mortales, praesertim reges, devotos contemnere velint, quum vel ipse Brahmā ob superbiam adversus devotorum Deum, Sivum, poenas luerit, et quamvis *immortalis*, id quod in interrogatione, negative sumenda, latet, अवधूतः fieret. — यतिः in Cod. B. nisi e licentia pro यतिः sumptum velis: *Ille sane devotus fuit*, reiiciendum est. Ceterum minis hoc modo fortissimis ex religione petitis optime claudit sectio in reges potissimum directa et has quidem ob causas cum Rogerio huc traximus distichon, in Edit. p. 109. exstans.
62. Caput septimum, मनःसंशोधनं inscriptum, meditationes continet quas prudens quisque, ex mente poetae, secum loqui atque ad animum dirigere debeat. De vanitate rerum mundanarum plerumque agunt sententiae ad similes, capite tertio exstantes, accedentes. — Constructio lineae secundae haec est: किं विप्रासि (male B. विप्रासि) मेतुं siv. प्राप्तुं प्रसादं क्षेत्र-विकलं hoc est क्षेत्रैर्निष्फलं ॥ Adiectivum विकलं scholia quoque legunt, igitur mutare nolimus cum A. in विकलं *turpem*, neque in कलितं aerumnis subiectum cum Cod. B. Scripsimus tamen विविक्तः संकल्पः; quorum prius A. et Scholl. praebent (B. विविक्तः), posterius B. et comment. (A. संकल्पः), verbum enim पुष्प hoc loco Activum est ad primam pertinens classem, igitur subiectum requirit, cuius obiectum est अभिलषितं h. e. मनोगत ॥ Locativus praecedens उदितेत्यादि ad त्वयि referendum: उदितः चिन्तामणोर्गुणो यस्मिन् तस्मिन् h. e. propriis cogitationibus o cor, mente tua conceptis, contentum esse potes neque opus est ut aliis lucri causa adsentiaris. En Rogerii versionem ne sensum quidem exprimentem: *Pourquoy les hommes vont ils tout les jours servir pour peu d'utilité? Si tu n'aspirez pas apres les choses du monde, tu heriteras, ou tu recouvreras beaucoup de contentement.*
63. Voculas कु च न coniunximus in कुचन ob imperativum sequentem et Schol. कुचक्षित्. Pro न तर्कित^० Scholl. कृतर्कित^० scribunt; utrumque admittit orthographia, literam न inter vocales geminatam poscens. Voluptates intelligit poeta quas nobis effingimus, वाकल्पिकान् Sch., quae tamen cogitationibus nostris non adducuntur sed sponte sua adveniunt abeuntque.

Verbum ५ cum अनु, de quo Rosenius meus in Addendis ad radices monuit: *animadvertite voluptates* idem significare ac *fruere his*, solita significatione cepimus ne unicum hocce distichon reliquis repugnaret quae fugiendas esse voluptates suadent omnes. Participium denique वागताम् in scholiis solum typis expressis exstat, Mistra वागमान् scribunt.

64. Monet sententia ne in res terrestres, ferro duriores sive abeneas, quas vix ac ne vix quidem nobis subiagamus, mens inclinet sed coelestia potius expetat. Imperativum वाग्य in Scholl. manusc. per वाग्यकुम्भ explicatam, contextus flagitat; Codd. वाग्यं ad मार्ग referunt, festinantius ut equidem puto, Anusvarum ponentes. Pro वाग्यीभावं Cod. A. iubet स्वाग्यीभावं *statum domini*, B. वाग्यीभावं *quietis conditionem*: intactam servavimus lectionem vulgatam rebus sensualibus oppositam. मतिं vero uterque Cod. गतिं scribit, pulchrius si quid sentio: *via vacillans* in qua pedem figere haud possis.

65. Lectiones bonae sunt in A. B. नटभयां, epitheton ad रतिं trahendum, et स्तोषु, loco स्तोषु, quod in textum recepimus, quia mulieres, a Rogerio quoque inductae, haud abesse poterant. Minus exquisitum est in B. सरिदोषु *celaritas fluminum*; वर्ग enim complexum indicat rerum similium ut vulgo ईत्यादि, सरितः vero fluvii videntur aeternales, quorum aqua aetate non conspicitur, uti *fluvius mendax* *Jes. 58, 11. Job. 6, 15. 20.* ponitur. Scholiasta sententiam magis dilucidat hoc modo: सर्व एते परार्थाः चंचलाः अस्थिराः दुःखदाः न च प्रत्ययः अनुभवो ऽस्ति । पुनर्हन् किं वक्तव्यं लक्ष्यादिविषयाः चंचला इत्यर्थः ॥ Per flumen coeleste *Ganga* indicatur, Sch. भागीरथो; de *Sivi* cognomine vid. ad *Vair. 1.*

66. Mentem hortatur Yogi ut paupertatem eligat voluntariam cum frugalitate et abstinentia coniunctam, qua saepe gloriantur boni illi, quum revera saepissime, monachorum nostrorum instar, sint *νυκταλαγραιοφύγος*. De verborum structura verbisque singulis quae dici queant, optime suppediat Scholiasta: हे चेतः त्वं इमां अस्यायिनीं इमां लज्जां वासव्या वासवायुष्या (यत्नं Vulg.) सफलं एकवारं वा चिन्तय वा चिन्तनं कुरु ॥ Membrum secundum pro Dvandvo haberem: *principis adspectui obliquo et mobili voluptati metreticum similem*, nisi commentarius aliter disponderet tanquam *Tatpurusham*, addens: यत्र यत्र राज्ञी भुक्त्युदरेण तत्र वेष्टा नृपे करोति ॥ Vocabulum विहार e licentia metrica pro विहार scriptum est; gloam in Cod. A. marginalis *voluptas*, *lenocinium* शिलाय explicat. संयुक्तिः proprie *torica indutus*, Sch. वाग्यहरितः in plurali numero mallet, ob verbum sequens, nisi omnes auctoritates consentirent, idque eam fortasse ob causam quia ad mentem dirigitur oratio, pluralis igitur in adiectivo aptus haud fuisset. *Benares*, urbs sanctissima semper habitata est et hodieque omnium religiosorum refugium, in *Prabodhachandrodaya* vocatur: *solum ex quo scientiae natales exoriantur, urbs salutis, विद्यामयोधोदयस्थानभूमिर्वाराणां पुष्पिणी* ॥ (*Colobr. Asiat. Res. X. p. 487.*) Sunt tamen harum urbium aliae per Indiam dispersae, imprimis *Ujjayini*, quae olim ex paradiso in terram descendisse putatur. Vid. *Wilson. ad Maghaddi. p. 38.* ubi septem urbes enumerantur sanctae:

ब्रयोध्या मधुरा माया काशी कांची स्वन्निका ।

पुरो हारावती चैव सप्रेता मोक्षदायिकाः ॥

67. Pompam regiam describit versus et quidem ad oculos, ut ita dicam, depictam: rex procedens ante se habet puellas suaviter canentes et praecones laudem ipsius celebrantes vividisque coloribus rhythmice exornantes; Schol. मधुरं कोयलं अभिन्नं उपमामिर्गुणं कविकेन कुर्यात्ताः सत्सकवयः ॥ Habet in lateribus virgines h.l. दाक्षिणात्याः nominatae, utpote ex Deccano oriundae; in tergo denique (पृष्ठे in Cod. B. et Schol. magis vulgare quam पश्चात्) sequuntur mulieres ῥιπίδα tenentes, e quarum armillis iucundus sonus auditur. चामरं est flabellum abigendis muscis, μυισόβη, muscarium, vel ex pennis caudae pavonis confectum (cf. *Martial.* 14, 67.) vel ex cauda bovum Indicorum; *Aelian.* H. An. 15, 14. ἐκ τῶ-
των γε τῶν βοῶν καὶ τὰς μυισόβας ποιεῖται. Persas his uti muscariis primus fortasse Menander retulit apud *Athenaeum* (XI. p. 484. de quorum ancillis flabelliferis egit *Pignorius* de servis p. 422. conf. *Martial.* 3, 40.); postea Romani imitati sunt. De Umbellis vid. ad *Sring.* 39. Quodsi igitur omnibus hisce rebus uti liceat, hoc est, si rex aliquis sit, tunc operae pretium esse dicit poeta, vitae dulcedines aliquamdiu percipere. Vocabulum लम्पट् recentioris videtur originis, quum ad radicem non facile referri possit neque apud Amarum legatur; लम्पटः lascivus est, proprie *lingens, fello* (लोलपो लोलुप्ये लोलो लम्पटो लालसो ऽपि *Yadava* ad *Sisup.* 4, 6. coll. *Sāhit. Darp.* p. 320.) et devotis saepe opponitur sensus coercentibus (*Brahmaiva. pur.* fol. 20.); लम्पटता fornicatio est in *Qargi Lex.* Bengal. (cf. *Supplem.* 1. et *Chaur.* 34.). Rogerius sententiam nostram cum proxime antecedente in unam conflavit unde in fine sectionis distichon desideratur.

68. Si omnia perceperis, quae ab hominibus desiderari solent commoda, quid tandem efficiant et quaenam utilitas exinde capienda? किं scilicet प्रयोजनं ॥ *Capiti pedem imponere* gestus est victoris, *Raghuo.* 7, 67. ubi proprie Dr. शिरसि वामं पद्ममाधायः ॥ Rogerius recte in notula addit: *si aetatem Dei Brahmanis attingere liceat*, कल्प enim cyclum sive periodum creationis significat. Laudatur distichon in *Kāvyaprakāśo* p. 99. ubi variantes lectiones cum Cod. B. conveniunt fere: दत्तं पदे uterque scribit, pro संमानिताः विभवेः Cod. B., संतर्पिताः विभवेः *Kāvyapr.* praebet lectionem satis tolerabilem. In fine Cod. B. iubet कल्पस्वित् तनुभूतं तनुभिः rectius *Kāvy.* तनुभूतां *mortalium*, et देहभूतं *Raghuo.* 8, 50.
69. Quid sit वैराग्यं, in quo commendando tota versatur centuria, declarat tristis poeta. Quanto pulchrius *Bhagavadg.* 6, 1.:

अनाश्रितः कर्मफलं कार्यं कर्म करोति यः ।

स संन्यासी च योगी च न निरग्निरन चाक्रियः ॥

Cod. B. negationem geminat et singularem praeterea numerum iubet न मम्यक्को विकारः quo nihil mutatur. भवः cognomen *Sivi* est.

70. Sivi vultum sive, quod idem valet, vitam asceticam, summi numinis adorationem non ex-

cludere, constat, imo Brahman mente complectendum et cognoscendum esse quam maxime inculcatur. Tali summum numen meditati omnes asserit voluptates quas sensibus nostris percipimus, contemnendas statim videri tametsi vulgo honoratae sint atque admatatae quam maxime. Adiectivum कृपण^० Schol. explicat: कृपणाः क्षुद्राः सकामा ये लोकाः तेषां मताः मान्याः प्रियाः ॥

71. Scholiasta केन non ad Brahman trahit, sed प्रकारेण supplet: *quomodo salutem adapturus es.*
72. Decas octava inscriptionem gerit: *inter aeterna et non aeterna haesitatio* निर्यान्निश्चिन्तारः et de rebus praesertim caducis agit, quibus animi salus opponitur. Atque hoc primo versu vituperat eos qui libris sacris in servitutem quasi sese addicant sui ipsius scientia neglecta. Quid enim omnes isti libri prodesse possint, quaerit, qui paradisi voluptates promittant puidem sed circa opera et officia sibi non constant (खिन्ने: i. q. खिलान्ते:) de vera salute tacentes: itaque omnes illorum distinctiones mercibus sunt comparandae quas facili negotio sibi parare quisque potest (cf. *Bhagov.* 2, 42. seq.). Propriae autem salutis scientia devotionem potissimum intelligit auctor quam quidem dicit omnia mala posse auferre quemadmodum ignis, in fine Kalpi (कल्पे) ex Kāli seu temporis Dei vertice cadens, mundum destruit ipsum: hoc modo se ipsum noscens a malis statim purgatur (cf. *Bhagov.* 4, 37. ubi similis de *scientias igne* figura coll. vs. 39.). Nullum sensum praebet युक्तैः in Cod. B. et spernenda quoque eiusdem Codicis lectio est प्रवेष्टव्यम्.
73. Principes atque omnino divites, elephantis equisque gaudentes et laute viventes, Deo mortis Yamo, nisi virtutem coluerint, non posse probari distichon significat, quod ex libro *Niti* (pag. Edit. 52.) huc transtulimus, quia in nullo Cod. legebatur et quoad sensum ad caput hoc pertinere videbatur; scholiis praeterea destitutum est. Rogerius huius loco aliam sententiam praebet, hoc sensu: *montem Merum, oceanum et montes interituros esse aliquando, citius vero hominum vitam evanescere, quam inter Satava frustra quaeras.* Elephantorum epitheton: महभिन्नापङ्कटाः vigorem et furorem indicat, sunt vero iam segnes, ex fatigatione pata, ac somnolenti, tamen ante portas stant ad novam parati pompam; cf. *Mudraraksh.* p. 41.: हारेयु दिग्देः परदिपटाभेदकमेः स्त्रिकर्ता ॥ De equis verbum वल्वं *valgum, curvate incedere, φέλγιν*, usurpatur, quod proprie videtur graciosum et gloriosum equi incensum significare (*courbeter*). Ceterum वीणा *cithara* est septicordia, वेणु *tibia* ex arundine Bambu confecta, मृदङ्ग *tympaniolum manuale*, quod dicimus turcicum, पटह *tympanum magnum bellicum* (*Chandica* 2, 54.) et शंख denique *concha marina* qua classicum canitur: instrumentis hisce musicis regem e somno excitare consueverunt Indi.
74. Sensus est: *χालσπὸν τὸ γῆρας εἶναι ἀνδρώπαις βάρος*. Magna varietas est in Cod. B.; in primo hemistichio दान्ताय (sic) नायं मता et pro वरुणे etc.: नृपमेव वृषते contra metrum, nisi Repham putas neglectum. In secundo hemistichio leguntur नैव करोति pro नादिके च,

verbum tamen poeticum est वा + दृ de sermonibus quibus aliquis non obtemperatur, cf. *Rāmāy.* 1, 1, 60.: नाद्रित्य वाक्यं spernendo sermonem. Dein sequitur हा कहे ब्रह्माभिभूतपुरुषं et in fine ब्रह्मसायते. Faciliora igitur vocabula, metro plerumque adaptata, insolentioribus substituit Cod. ut fit in sententiis gravioribus quae in ore hominum versari solent. Nihilominus glossemata puto, quae tamen, ut plurima reliqua utilitatem suam in interpretando habent.

75. Deerat trium syllabarum vocabulum post स्तिं tum in Edit. et Schol. tum in Cod. A. Particulae ad lacunam supplendam in promptu sunt, sed lubrica in eiusmodi locis coniectura est; substitui सिरिस्ति, exspecto tamen meliora. Infimorum ordinum, Chāndālōrum sive Pariarum puteos ossiculo insignitos esse ne alii ex iis bibant, ex hoc versu discimus.
76. Codices A. B. स्वस्यं legunt sensui et metro contrarium. Distichon ceterum facillimum est.
77. Homines inducit ambigue haerentes utrum in divini fluminis Gangis ripa devotioni sese tradere an potius mulieres colere et literis incumbere magis conveniat; hoc ultimum plerisque placere, queritur auctor, brevitate vitae denovo in memoriam revocata. Vocabulum तपस्यन् hoc loco cum वेरागी, यतिः योगी convenit, sensu, ut in Bhagavadgita elatiore: de sensibus voluntate subiiciendis, tametsi per se तपस् poenitentiam significat voluntariam et cruciatus ex voto susceptos, unde अनुव्रतः poenitentis nomen est frequentissimum; apud *Manum* expiationem peccatorum intendit, ita tamen ut *Tapas* naturale, ea vivendi sit ratio secundum quam debita ordinis officia aliquis praestet (*Manu* 11, 236. et saepius). सखिन्यान् dedimus e Cod. B. et scholiis, neque enim सखिष्यान् sensum videtur praebere commodum; Commentarius ad subiectum traxit vocabulum: विनयेन सह वरिचरामः tunc saltem legendum सखिन्याः. Idem Scholiasta ब्राह्मीयान् a sequentibus disianxit: *libris sacris studeamus et carminibus profanis*, quia *Sāstram* de libris tantum sacris usurpari solet, quod tamen non ubique observatum. Γλυκὺ μέλισμα νέκταρος *Meleager* quoque dixit in Anthol. I. p. 35. ibiq. Jacobs.
78. Aliquantulum haesitavi in secunda huius versus voce स्वामी ob explicationem Schol. स्वमी चित्तिभुतः राजानः दुःसेन ब्राह्मिणं ब्रह्मव्याः qua unum tantum agnoscere videtur enuntiatum, दुराराध्याः lectione, cui dein स्वमी illi sequatur cum particula aliqua conglutinatum quod pulchrius utique foret. Ast स्वमी contra metrum est, दुराराध्या स्वामी autem violentior iusto et nulla auctoritate confirmata correctio, quare tutius videbatur dominum servare et ad reges referre in universum. Hos enim, quantumvis morosos et perrivaces, colere malunt homines, ad maiorem dignitatem aspirantes, quam humanae fragilitatis memores religionis officiis vacare. Pro तप्येदे ut est ferenda Edit. lectio, तपादेहं Accusat., *senile corpus* vel melius *senile corpus ferentem* adiect. bahuvr. ad शीखितं pertinens, recepinus ex Cod. A. et Scholl.: अथ च तस्या सह देहं तत्र शीखितं अपि सकलं मृत्युर् हरति « illud सकलं autem, quod et A. praebet, expunximus; Rogerius हखितं quoque legit: *qui est chere*.

79. Desideratur sententia in Cod. A.; in Edit. Srir. ultimum libri locum occupat, sed cum Rogerio ad caput hocce necessario erat referenda. In singulis verbis vix haereat lector tametsi gravius aliquid plerumque in se contineant quam in versione expressimus: *सुप्त*, cuius aphaeresis notam omiserunt Editores Sr. *laudibus offerre* denotat; *सुप्त thesaurus* speciatim pecuniam significat, quam terrae tradere in publicis solent calamitatibus, unde *सपित्तं suffossus* propriam suam vim retinet, dein vero *perditum* exprimit, ut nos alia quidem metaphora *untergraben* dicimus. *सुप्त* proponit Cod. B., a verbo rectum Accusativum, praetulimus Ablativum cum Scholiis. *Jahnus filius* cognomen Gangae est (v. *Wilson*. ad *Meghad.* p.59.) et *montham princeps* Himalayus. Ceterum *पयः* arcte cohaeret cum sequentibus.

80. Invenitur versus in Edit. p. 103., cuius lectionem adoptavimus, Codd. renitentibus, qui membrum secundum hoc modo concinnant:

A. *सुप्तं तच्च समान्वागमसुप्तं कालेषु etc.*

B. *सुप्तः (sic) सप्तसुप्तसुप्तं सप्तसुप्तं कालेषु*

Pro *सुप्त* porro A. *सुप्त* scribit et उपरान्ते denique loco *सपित्तं*. Hancce ultimam lectionem adoptavimus, in उपरान्ते cum Schol. correctam.

81. Contrarium depingit sententia et prorsus non incunda esse asserit ea, quae distichon proxime antecedens enumeraverat — si prioris hemistichii interpretationem nostram sequeris, sed iam video me particulis esse falsum quibus recte perceptis vera haec est interpretatio: *Quid non incundum est habitare palatium, quid non audire cantus et alia, quid non etiam permagna cum caris vltas instar amicis consentus felicitate gaudere? Quid vero rell. itaque cum priori versu conveniens fere sententia haec est: Palatia, cantus et amicorum consensus sane vitae sunt oblectamenta, nihilominus tamen sapientes haec omnia pro vanidis habentes, fugiunt. Pulchra hac in re poeta utitur imagine, quam cave ne in plures separet imagines: ut ala avis, ut candela vento tremulans, ut germenis umbra. Schol. explicat *मानः* वासी पतंगः च तच्च पक्षयोः पवनः तेन व्यालोला चंचला दीर्घाकुरावाक्यं चंचलं = ceterum structura nullam habet difficultatem उपरान्ते Dativus, sive तादृचं कर्तुर्वा ut Grammatici loquuntur, pendet a *सुप्त* [proprio: incundum habitationem] item पीतये gaudio (zu wohnen, zu freuen), quaspropter eadem vi in altera sententiae parte Dativi nominis loco partic. fut. pass. *सपित्तं* adhibetur. Loco *सपित्तं* Cod. B. *सपित्तं omne* legit; nos utrumque expressimus sententia iubente, maior tamen vocabulo *सपित्तं* vis inest, scilicet sapientes in solitudinem se subtrahere omnibus temporibus solitos fuisse.*

82. Novum incipit caput de veneratione Sivo, devotionis Deo, praestanda; in iisdem igitur rebus sordidis versari pergit auctor. — Metaphora insolentior neque tamen prorsus absona: perceptionis facultas (*ब्रह्मकर्ता* = *ब्रह्म*) elephas quasi maculus est urigine tactus (*जीवः* = *मनः*); per continentiam tamen (*समयेन*) coercetur ne ad rerum sensualium

elephantam (विषयकरिणी), quae libidinem ipsius excitat (लोलार्थां दधाति), accedere possit; hoc modo cupido illa sensus nostros externos non amplius tangit, quia *mundum* cognovimus vanum esse; simili figura de equis utuntur Vedāntici (v. Windischm. Sancar. p. 159.). Vocabulum संसारं quod per *mundum* semper reddimus (cf. *Fair.* 35.) h. l. cum praepos. आत् Adjektivum est et propriam suam vim obtinet: *gyrans, volubilis, versatilis*, est enim Causale thematis सृ *ire, volvere* ad hominum repetitam per nativitates revolutionem translatum; तन्मरणादिकं alicubi explicat Schol. Locus classicus hac in re exstat *Manu* 12, 124.: एष सर्वाणि भूतानि संसारयति चक्रवत् *quia omnia entia circumvolvitur rotae instar*; cum mari frequenter comparatur संसारः eodem sensu ac in celeberrimo illo πάντα ῥῆσι, cf. modo infra vs. 86. et *Brahmasaiv.* fol. 92.

दुष्पारसारदुर्वारसंसारार्णवसारणं ।

कर्मवृत्ताङ्कुरच्छेदकारणं दुःखसारणं ॥

In Cod. B. मोत्रवर्ष exstat quo metrum turbatur; idem Cod. ३४ loco गृह legit. — बालानं ut hoc addam, postis est quo elephantum alligantur; cf. *Mrichhak.* p. 39. बालाने गृह्यते हस्ती ॥ Sphalmata in Edit. Sr. correximus.

83. Eadem ac toties iam repetita de vitae fragilitate querela, cui adde *Palladas* epigr. 129.:

ὦ τῆς βραχυίας ἡδονῆς τῆς τῷ βίῃ.

Τὴν ὀξύτητα τῷ χρόνῳ πανθήσασα.

Ἡμεῖς καθεζόμεσθα καὶ κοιμώμεθα,

Μοχθῶντες ἢ τρυφῶντες· ὁ δὲ χρόνος τρέχει.

Per गुणाः in *membris* opera et officia intelligit, Schol. Mst. कर्मसु in sequentibus autem *qualitates* illas sive त्रेणयं intendit, has qui dignoscit *sapiens* est, निस्त्रेणयः in *Bhagav.* 2, 45., ex nostri igitur auctoris sententia, *devotus*. Lectionem Edit. Sr. intactam servavimus; Cod. B. मनोरथाः स्वहृदये ज्ञानं scribit, posterius vocabulum ex solita incuria; हीनोगेषु ferri potest, imo forsitan pulchrius videatur, sed प्राप्ता merum sapit glossema vocabuli याता e scholiis in textum relatum. Uterque Cod. A. B. मुक्तास्ति non alia via relicta est. In Scholl. impressis magna confusioprehenditur; hoc modo sunt ordinanda: कृतः ज्ञानः येन स कृतान्तः अक्षमी कालः अलवान् अलार्यः सहसा अकस्मात् अभ्युत्थेति आपतति (Cod. ब्रामाक्षति) । एवं सति किं युक्तं । मदनान्तकस्य शिवस्य अक्षियुगलं ध्येयं तत् न ध्यातं तेन ध्यातेन विना मुक्तेः तु न अन्या गतिः मार्गः Pro ज्ञानं Schol. igitur legit अथात meditatione non cultum. Pedes venerari frequentissime legitur.

84. Fatetur devotus se libentius poenitentiae Deo adhaerere quam Vishnui, etiam inter utrumque discrimen non sit (cf. utique vs. 30.). *Vishnum animam mundi* esse, indeque nomen *omnia pervadentis* accepiisse libri Indorum sacri saepius exprimunt; cf. *Padmapur.* vs. 70. (Ed. Wollheim p. 23.): व्यापित्वात् सर्वभूतानां विष्णुरित्यभिधीयते et sl. 76.: आसेन सर्वभूतेषु वासुदेवः स उच्यते ॥ ज्ञानार्दनं vel ज्ञानार्दनं minus aptum Vishnuis epitheton est, si posteriorem partem a

- वर्द्ध rad. solita *vezandi* significatione deducis, vellem qui *homines adauges* sed tunc scribend. esset वृन्नार्थन vel वृन्नार्थन; Wils. explicatio [cfr. s. v.] *insolita* rad. वर्द्ध nititur significatione.
85. In primo hemistichio समासीना: legit Cod. B., in secundo: भोगोदिगा: ut imprimendum curavimus; Edit. Sr. भोगोभगा: praebet, quod saltem in चाभगा: corrigendum, nisi भत् cum वा insolentius esset pro *frangers*. Scholia eandem Cod. B. tuentur lectionem, ex qua वो illud in textu videtur enatum. उद्विचस: cuius praepositiones magis exquisitae sunt, intactam reliqui, A. et Schol. उचवचस: B. वार्जवचस: volunt. Ultimum denique membrum Cod. B. hoc modo consignavit:

कदा वास्मानन्दोदमनहसुलखाध्यामुनदृशः ।

proae gaudio expressis lacrymis circumfusus oculos habentes. In precibus nomen Dei ter solet repeti ad maiorem vim, cf. *Brahmarain.* pag. 104. et 105.

स्वधास्वधास्वधेयेवे यदि वारुच्यं स्परेत् ।

स्वाधस्य कलमाप्नोति ध्यानस्य तर्पन्स्य तत् ।

86. Plane aliter Cod. B. secundum colon. concepit quod indicare sufficiat:

स्मरताः संसारे सिगुलपरिपासस्वकिप्रतीः खं पुव्यार्चये etc.

87. De urbe sacra *Benares* vid. vs. 66. Ibi hodieque nudi, praeter linteum in pudendis perizoma, incedunt Yogines et in Gangis ripa sedentes continuis precibus Sivum adeunt. Hic plurimis nominibus invocatur hoc loco, id quod efficacius putatur, cf. *Horat. carm. saec. 15:*

Sive tu Lucina probas vocari, Seu Genitalis.

Nomina illa, sunt enim innumera, quo memoria teneat, rosario (नामावलि) utuntur, unde Schol. इत्यादिनाम् addit. *Gauri* Dea Kālī sive Bhavānti, Sivi uxor est; त्रिपुराहर्: et त्रिपुरानकः saepe vocatur Sivas: *Daemonis Tripuri victor* (v. Wils. ad Meghad. vs. 58.), त्रिगुणः autem ob tertium ipsius in fronte oculum. Particula वये, ut hoc addam, vocativum mitigat atque in precibus gratiam implorat, Schol. कोमलामंत्रणे coll. Schol. *Nalod.* 4, 41.

88. In Edit. Sr. impressum est ध्याये ध्यानं quod nihili est et in fine correctum est ध्येयध्यानं non minus vitiose; legendum erat ध्याये ध्यानं निवेद्य *meditor meditationem intrans*. In primi hemistichii fine Cod. B. legit पर्वकमूले exquisitum quidem sed nulla auctoritate alia confirmatum. De Sivi cognomine *Amoris hostis* vid. vs. 1., de amoris autem: *piscom vexillo tenens* cfr. *Indiam nostram* I. p. 246. Ceterum observare licet Sivo a devotis flores offerri ac fructus, non autem hostias cf. 98.

89. Similis plane sententia vs. 93. recurret, quam ob causam Rogerius nostrum fortasse omisit versiculum (p. 314.) tametsi apud illum (p. 317. vs. 8.) aliud prostat distichon eiusdem tenoris: nolui tamen in supplementum referre versum, quia suo loco uterque legitur scholiis illustratus. Varias lectiones non adduxi neque multa ab sensu observanda: त्रिगुलं Schol. per वृद्धं explicat; खितानं vero h. l. *canopeum lecti* significat, saepius tamen

coelo pro vestimento uti eodem sensu dicunt, nimirum *sub dio morari* et *αἰσχροκατεῖν*, unde hodieque ex Jainis Gymnosophistae *दिग्धराः* audiunt, idque tanto convenientius quum *चंद्र* iam per se *coelum* sit: *चंद्र* व्योमवाससो (*Vissus* ad *Sisupal.* 5, 3.). De vocabulo *सङ्ग* vid. ad *Nū.* 34.; Schol. compositum dissolvit: *विरतिः* *विरक्तिः* *सेव* *वन्ति* *स्त्री* *तस्याः* *सङ्गु-* *दितः* *Munis*, unde *मीने* *silentium* descendit, *Yogi* est, infra (93) भिन्नुः dictus. Vocabulum *घननुभूतिः* bene me cepisse, affirmare non ausim; Schol. in Cod. *बनुभवः* addunt; fort. leg. *बनुभवः* *qui nullam corpori auctoritatem permittit.*

90. Repetendi erant versus, nonagesimus et qui eum sequitur, ex Edit. p. 83., ubi coniunctim leguntur, in Cod. A. eundem locum occupantes; interrumpunt enim ordinem et ad Sivi cultum pertinent, quare etiam apud Rogerium hoc loco prostant. *Opera eradicare* est prorsus non curare neque de officiorum praemiis sollicitum esse. Scholia non adunt.
91. Schol. *पात्रयतां pro patera adhibeatur* et verba reliqua in Imperativos Activi commutat: *पात्रं कुरुः* = *Felicitatem summam praebens*, *परमानन्दः* epitheton Brahmi est, quocum per intimam ipsius scientiam unitur *Yogi* etiam vitam conservet, sive in vivis maneat: hanc vero felicitatem Sivi favore assequitur devotionis viam ingrediens. सुलभं iabet Cod. A. una cum scholiis suis, *सर्व* religio fuit sollicitare vulgarem lectionem.
92. Ultimum devotorum gradum depingit auctor capite hoc decimo, *ब्रह्मचर्या* inscripto. Brahmani vitam quadripartitam non uno loco leges praescribunt sacerdotes ita ut per iuventutem *ब्रह्मचारी* Vedorum studio incumbat, dein paterfamilias, sive *गृह्यः* sui ordinis officia persolvat, postea *व्रतस्थः* *ὕλόςβιος* s. eremita, meditationi vacet, hominum consortium non prorsus devitans, postremo loco autem *व्रतिः* fiat, sive *ब्रह्मचरः* (cf. *Manu* 6, 67.). Talis asceta, in antecedentibus satis superque descriptus, cynicorum more incedit, *baculum manu gestans et peram seminudus ab humero suspensam gerens*, sive ut *Aristophanis* dicam verbis *ἀνδρὶ ἱματίς μὲν εἶχεν ῥάκος*: in his omnibus enim Yogines Indici Cynicos aemulantur, imo longe superant: vaga delectantur, inhumana ac ferina fere vita, tribonium in deliciis habent attritum ac squalidum et quemadmodum *Philemo Comicus* Cratem describit, quod aestate crasso pallio indutus conspiceretur ob tolerantiam, hieme detrito:

Καὶ τῷ Θέρει μὲν εἶχεν ἱμάτιον δασυ
'Ἐν ἐγκρατὲς ἦ, τῷ δὲ χειμῶνος ῥάκος.

id multo magis in ascetas quadrat Indicos. Sed iam videamus singula. *Pudendorum fascia* (*कौपीन*) in plus quam centum frusta debet esse distracta — *नर्तन* Comparativus est adiectivi intensivi per totam radicem *नृ* repetitam efformati, quales sunt *नदद्* *balbuiens*, *कलकल* *acium cantus* et quae ad sonum simul exprimendum inserviunt formae: *किंकिणी* *perisphyris thniens*, *tintinabulum*, *coll. murmur*, *turtur* cet. Sic forte *purpura* colorem intensum et quasi impletum (*पूर*) significat et *पट्ट* *carduus* ad stirpem *नृ* lacerare referendum

ut in reliquis aliis verbis semiticis geminantibus १ ut dicuntur. Vid. Schol. Maritii p. 15. infr. Cod. B. et Scholia निविनयं male legunt; निरपेयं porro, quo metrum vitatur, Cod. A.; in B. सुस्ताय exstat, भेस्तमयानं A. et यथा B. band spernendae sunt lectiones. Secundum hemistichium in B. plane a vulgari textu recedit, neque vero eam habet auctoritatem ut chartam perdamus. Pro स्वानं = मनः denique Cod. A. et Schol. eiusdem falso inducunt स्वानं = Quid per *magnum Yogi festum* h. l. intelligatur Commentariis non apparet, totam igitur vitae rationem hac metaphora designari puto. Ceterum ex Cod. A. distichon excidit, nostra enim haec sententia numero 86 notatur, quum octogesima quinta reversa sit; in Scholiis eiusdem Cod. ad verum seq. nobis 93. additur: 87 स्पष्टः deis vero sequitur conclusio इति भर्तृहरिणा कृतं वैराग्यकृतं स्वार्थः ॥

93. Vide supra vs. 89. Secundi hemistichii initium ad mulieres flabelliferas alludit; harum loco auris refrigeratur Gymnosophista, igitur दिवः ipsi virgines sunt; eadem metaphora qua Martialis abollam Cynici *uorum grabbati* nuncupat, eo quod grabbato pro stragulis iniecto, veluti cum eo dormiret. Schol. explicat: दिवः एव ज्ञानाः नार्वः तामिः समनान् सर्वदिषु पवनहयवपरेः वीक्षमानः सन् ॥
94. *Brahmānis oom*, sive mundum, supra *Mit* vs. 93. मृगपटं appellatum, eodem sensu h. l. मण्डलसीमां nuncupat, hoc est *discus vitis* जुद्धं मण्डलं placenta forsitan ac libum, quo non satiatur sapiens. Posterius hemistichium eodem modo interrogat, subaudito न, quo statim sententia fit affirmativa: *namquam accidit*. Hanc insolentiolem forte putans ellipsin, ultima verba in तिं पञ्चाने notat Cod. B. कर्करी pisciculus candidus est, aquam celeriter transmutans; aliis *carpo*.
95. Vix operae pretium est variantes annotare lectiones Codicis B., cuius librarius in hac sententia describenda negligenter admodum versatus est, transpositis प्रस्तुतपय et sic porro. In secunda linea दानविरामार्गान्तिः scripsit, cuius vocabuli compositionem non bene expedit; lectio recepta ad Yoginum conditionem illam pertinet, qua nullo ordinum respectu ac discrimine ab omnibus Castarum officiis immunes sunt devoti, ut hodieque multorum testimonio confirmatur. Vocabulum चाकीर्ण Cod. B. in चाकीण commutat, contra rhythmum literis similibus quaesitum et sensum, quem tamen restituit संपात् lectione pro हस्तू = न दक्षित. Ultimum denique समसुवाभोग° ieiunium est.
96. Quinque elementa adorans sperat Yogi se tandem cum Parabrahmo coniunctum fore, ab omnibus animi commotionibus ac stultitiae vinculis liberatum. तेषः सुखयो legit Cod. B. et ज्ञान pro ज्ञाना quae omnes admitti possunt lectiones, posterior tamen glossa videtur: vid. vs. 72. de *scientias igne*. Secundum hemistichium unica fere vox est; en Scholia: दुष्पार्कं सङ्गवद्वाद् उपज्ञानो यः सुकृतोद्देकाः तस्य वा सुकृतनी क्व च निर्मला ज्ञाना विज्ञा तया ज्ञानाः लपिडतः समस्तः सकलो मोहस्य ज्ञानस्य महिमा महत्त्वं यस्य स एव भूतः सन् ब्रह्म ॥ Memorabilis est Schol. *Parabrahmi* explicatio per उपाधिज्ञं quae ad Baudthorum dogma accedit.

97. Per *animum amritum stillantem* eum intelligit qui omnia terrena exuit et summi numinis cognitione gaudet, sive hominis, ut Schol. verbis dicamus: मत्स्वभावस्य ज्ञेयज्ञातृसंबन्धेन रस-स्वरूपब्रह्मविशिष्टस्य । Illud autem vocabulum quo tanquam cibo utitur *Brahma* est, नित्यस्वरूपब्रह्म ॥ (vid. *Windischmannum* p. 128. in *Sancar.*). In sola Edit. Sr. exstat sententia p. 105.
98. Videmus ad quam duxerit dementiam pulchrum per se ac sapientissimum praeceptum de rebus externis contemnendis et cogitatione salutis ergo in Deum dirigenda: vult sordidus auctor — non idem Bhartriharis ille qui *Nitim* composuit — ut bestiarum more (वनस्थ-लीयवनाः मृगादयः) in sylvis degamus ad sensuum oblectamenta evitanda et summam perfectionem obtinendam. Serpens *vento* pasci putatur ut apud Hebraeos *pulvere*, sed simul latet in हिंसा vocabulo, speciatim de caede animalium usurpato, nullum cum pabulo illo crimen esse coniunctum, quod bene vidit qui Rogerium francogallico sermone reddidit: *Bramm a ordonné une viande pour les serpens, sans qu'on tué rien, qui est le vent*. Verba belgica (apud *Dapperium Asia* p. 30.) rem minus tangunt: *Bramma heeft de wint voor de slangen tot een spyze, het gras voor de beesten geschikt. Dese syn een en de selve spyze en niemand lyd daer nadeel by*. Incongruae Cod. B. lectiones sunt: भ्रात्रा महत्कल्पितं ad versum 96 forsitan respicientes ubi *aether* frater vocabatur; dein सृष्टाः pro पुष्टाः praebet et सततं *semper* loco सहसा = इहात्कारेण.
99. Sensus est: mundus vult decipi, decipiatur ergo; nos autem devoti et animo sinceri libenter divinam illam quam in promptu habemus, numinis scientiam impertimus. Vocabulum गालि अपud Careyum in lexico Bengal. *scurrilitatem* indicat; vox videtur composita ex गा *vox* et बालि *series*, copta ut puncto subscripto Editores Sriram. indicare voluerunt: verba igitur obscura et confusa denotat (Schol. गालिमत्स्यं nostrum *galimathias*) sed cum notione *fraudis* coniuncta, quare sapientiae opponuntur. *Leporis cornu* pro re nihili ac vana habuimus *Niti* 5. Cod. B. ultimum distichi membrum legit:
- ददतु शस्त्रविषायां ये महत्त्यागिनो ऽपि ॥
- qui magni decoti vel leporis cornu darent?* Fateor versiculum hunc et proxime sequentem mihi in hac decade paullulum esse suspectos, sed quales sint substituendi ambiguus haereo, igitur seriem turbare nolui.
100. Querelas fundit sententia de neglecta scientia divina, per quam semper vitam asceticam intelligit noster. Non sine vi ponuntur *reguli*, inest enim: vel in exigua quacunque regione h. e. ubique. Nominativum suppeditat Schol. पृथिव्येकदेशभोक्तिनो रक्षः sequens vero vocabulum cum eodem in Accusativum erat corrigendum. Minus bene Cod. B. क्षितितल^० inducit. Alias scriptoris hallucinationes omittimus.

SUPPLEMENTUM.

1. **V**erius qui sequuntur supplementarii ex libro secundo potissimum collecti sunt; tres priores ad caput de stultitia pertinent et in Cod. A. tantum leguntur, numeris undecimo et sequentibus notati. Harum sententiarum prima, in qua nulla ambiguitas relinquitur, illud Horatianum commentatur: *naturam expellas furco, tamen usque recurret*; cf. *Niti* 3. et versiculum prakriticum *Mrichhak.* p. 90.

शक्रपलककञ्जदूदे वा शक्रिक वारिदुं
 वृषपाकलपपञ्चे वा शक्रिक वारिदुं ।
 मृदपञ्चन मणुखे वा शक्रिक वारिदुं
 तसि सहासि जाटोले वा शक्रिक वारिदुं ॥

*Non potest bos, in herbam lascivens, retineri, nec moechus alterius uxori inhians, nec homo addictus aleas, neque (hoc est: multo minus) illa cui vitium innatum est. Ubi पलक (पलक), ut hoc obiter observem (cf. *παλακίς*) sanscritice लपट vocabulo explicatur (vid. *Fair.* 67.).*

2. Singularis sane sententia, quam spuriam esse ipsius tenor satis superque docet. Quodsi Bhartrihari esset, scriptores de compositione rhetorica agentes certissime hoc distichon excitassent.
3. Pro *पुत* expectaris *देवा* cui te melius respondet; pro *मृत्यु* cum Scholl. legimus *मर्त्य* *mortalis*.
4. Sententia Cod. A. vigesima quinta, in capite secundo de sapientia, prostat et bona enumerat quae homini per Vishnuem distribuuntur, nullo tamen epitheto indicatum est in eo tantum et sapienti talia praemia fore; *वदन्तः* ex Scholl. scripsimus, in textu erat *वदन्तः*, Commentarius tamen Neutrum genus iubet ad *विने* referens, quod fieri nequit ob vocabulum sequens.
5. Similem adscripsisse librarius videtur versiculum ad distichon *Niti* 33, cui praecedit haecce sententia, omnibus suis numeris haud absoluta, quum supplenda sit: *diviti* *सम्पत्ते* *एति* Schol. Fortasse tamen in pronomibus, articuli vice fungentibus, ironica quaedam vis inest, ac si nos dicamus: *das sind Sinne!* *वदन्तयेन* coniunctim scribunt tentus et Schol.; frequentior saltem est Instrumentalis, sed tum *वदन्तः* scribendum: *alius* plane fit subito, neque amplius vulgo landatur, qui dives modo erat.
6. Versiculus Cod. A. quinquagesimus, post versum nobis *Niti* 41. legitur eiusdem sensus: ut sorte sua contentus sit homo neque aliorum bonis invidet. Haec quidem extra dubium sunt posita, distichon vero ipsum, prout in Cod. exstat, corruptissimum est et sine aliorum Codd. ope in integrum restitui vix potest; sonat enim hoc modo, ad matrum quodammodo adaptatum:

त्वं एव चातकाधारोसितिकेनान्गोचरः ।

किं बभोद्वरास्याकं कार्यन्योक्तिः प्रतीच्यसे ॥

in quibus verbis negligentissime scriptis sensum equidem non invenio, etsi vix placent conjecturae quibus usus sum, paullo liberiore. Primum: बभोद्वरास्याकं sanscritum non est, sed anteponi debebat pronomen, cuius बस्याकं et केवा glossae videntur; *guttas* चारः abesse vix possunt; terminatio चो ad चातको tunc pertineret et spiritum finalem in स् mutaret scriptor, nisi सन्ति vocabulo sequenti inesse (ut vers. seq.) suspicaria. लोचनगोचर solita compositio est et apud Bhartr. iam legitur *Sring.* 74. — Sed iudicent critici acutiores. — Scholia ceterum adsunt nulla.

7. Ad sensum, versiculum antecedentem, cui proxime adhaeret, optime haecce illustrat sententia, scilicet querelas inanes fundere non debere hominem sua conditione, quantumvis exigua, contentum, nam ut inter nubes quoque sint vacuae ac tonantes, quibus sitim non exstinguat Chātakus, sive ut est in *Raghu.* 5, 17. निर्गलिताङ्गुर्ध्वं शरद्वनं नार्दति चातको ऽसि ॥ sic inter opulentes inveniri avaros, divitiis suis superbientes, quos igitur adire haud iuvat. Scholia desiderantur. Corrigenda erant विव in विमं, हिंसति in हि सन्ति et चाद्रावनि in चार्द्रवनि ॥
8. Caput septimum, de ope ferenda, claudit sententia in Cod. A., et similem exprimit sensum: montem *Merum* et *Himalayi* iuga non tantopere valere quam *Malayi* montes in peninsula australi, ubi non arbores modo steriles verum multa dona adsint salutifera, sic homines liberales sordidis divitiis esse praefereandos. *Auri mons* et *argenti mons*, हेमगिरि et रत्नताद्रि mera epitheta h.l. sunt et nullo aurifodinarum respectu ad externam tantam speciem horum montium referenda, Schol. in homines bene adhibet: मनु चात्मसदृशाः सुवर्ण-रत्नैश्चर्याः कृताः ज्ञातः तेः किं प्रयोजनं ॥ Molestiam parat in fine कंकोलनिम्बकुट्टानि in quo vocabulo कुट्ट cum scholl. scripsimus; in textu erat कट्ट scriptoris errore ortum, etsi कट्ट *pungens* de herbis officinalibus dicitur. निम्ब arboris species est, *Melia*, sive *Nimba Asadaracta* hoc est آزاد درخت appellata, sed कंकोल nusquam reperitur. कोल per se fructus est, quod bene conveniret si निम्बकोल scriptum exstaret; fortasse igitur aliud arboris genus designat, quum Schol. scribat: कः कोलनिम्बकुट्टाः कृताः Huius vero Commentarii कः nullum sensum praebet, neque enim Brahṃā, qui कः nominatur, locum habet; कं vero caput, aquam, ignem, pavonem et gaudium significat, ut de Monesyllabis lexicon *Ekāḥśharanighantus* docet. Schol. ad *Ghatakarp.* vs. 13. कं (sic leg.) क्षिप्रं जलमाख्यातं et postea: पावके च मयूरे च हुले शीर्षे जले च कं coll. *Nalod.* 2, 4, 41. et saepius. Sed, fateor, me in hisce ipsum non acquiescere, quum कं vocabulum simpliciiori dictionis generi parum sit aptum, proponam कङ्क्रेलि° dummodo *Asocus* arbor in Himalaiis montibus crescit.
9. Operibus omnia regi et hominis fatum constitui (*Niti* 91.94.) distichon docet quod imprudenter forsitan loco suo eripimus quum apud omnes legatur: in Cod. A. vs. 89, B. 61, T. 58,

in Edit. pg. 53. Infra tamen alia sequuntur exempla, ubi sententia ab omnibus exhibita auctoritatibus, locum suum occupare nullo modo potuit. Neque Scholl. advenit, neque variantes lectiones.

10. In Cod. A. tantum, post versum *Nitis* nobis nonagesimum nonum, legitur sententia, numero 103 notata, cuius cardo in ultimis verbis vertitur. Vide quae de tali interrogationibus facta constructione observata sunt ad *Nū.* 45.; de *हृत्* in compositione vid. *Śring.* 83. Verba ceterum faciliora sunt; per *retentionem*, *हृत्* bona intelligit huius mandī, quae a sapientibus sponte negliguntur.
11. Legitur versiculus in Cod. A. 105, in B. quem sequitur Edit. Sr. 82. in Cod. T. 79. nec quicquam habet molestiae tametsi frigoris nescio quid insit. *मुपिङ्गा* non apodictice capiendum: *ornata est*, quod aliis auctoris dictis contrarium esset, qui in rebus similibus vituperare mavult quam laudare, sed hypothetice: *certe ornaretur*, ut in sententia seq. Hoc Cod. B. indicat interrogatione *केसिन्* metro prorsus contraria. Adiectiva *वसिन्* non sunt *pauperes qui in egestate non blanduntur et ditiles in opibus humanitatem conservantes* sed oratione dura destituti omnino *वसिन्वचनेषु हरिद्राः ते*: Schol.
12. Tuentur sententiam omnes auctoritates: A. 103. Edit. et Cod. B. 84. T. 89. et in eo quidem loco ubi recte sese habet, in capite de fortitudine post versum nostrum septuagesimum sextum. Laudibus enim praedicat virum fortem, cuius pedis contactu terra, veluti per solem floa, sese expandit, ut sub mulieris pede florem *Asokum* efflorescere dicunt Indi. Pro *व्या* *patientia* in Edit. legendum erat *व्या terra*, cui metrum obstat, B. *रसा*, A. *वशी* quod adoptavimus, praebet. *व्या* adverbii vice fungitur *fit gaudens, exultat*, propr. enim *व्या* *rumpi* ut *व्या* de floribus dicitur, dein *exultare*, collato *व्या*.
13. In Edit. vs. 21. et Cod. B. vs. 22. tantum reperitur adagium hocce satis loculentum. *मुपु* metro iubente in *समुहवाप* convertimus.
14. De hoc disticho vid. ad *Nū.* 83. cui adiungitur in Edit. Sr. 26. B. et T. 25., a Rogerio quoque translatus. Cod. B. in primo hemistichio *उपपत्ति* iubet, caesura tamen prohibet quo minus accipiamus hanc lectionem, ceteroquin haud necessariam quia facile cogitatione additur: *iterum exurgit*. In alterius hemistichii pede secundo *Paeon* primus apparet, in hac sede rarissimus. Vid. *Ewald* über einige ältere Sanskr. Metra p. 10.
15. Ad *Śringdrum* potius pertinet sententia, in Edit. Sr. quadregesima nona libri secundī; in Cod. B. his exstat, numeris 49 et 77 notata, neque in aliis Mssis reperitur. *दुर्ग* *difficile* *capitum* Cod. iubet, menti ut videtur poetae contrarium, vult enim: cor mulierum cum omnibus suis ut ita dicam plicis et fraudibus, omnino non capi posse, ut comparatio docet. *यद्वर्षानाः सितं* in Cod. B. ferri potest; *दुर्ग* ex eodem adoptavimus pro *युष्म* *subtilis* in Edit. De *gutta in flore tot* vid. ad *Vaiv.* vs. 7. In alium sensum *Uttarardimachar.* p. 29.

dicitur: optimorum hominum mentes cognitu difficiles esse, quum dariores modo sint quam adamas, molliores modo quam flores:

अनादपि कटोराणि मृदूनि कुसुमादपि ।

लोकोत्तराणां चेतांसि को नु विज्ञातुमर्हति ॥

Cum lianis mulieres sexcenties comparantur, praesertim in Gitagovindo, cf. *Mrichh.* p. 25. meretrix est मर्माज्ञाता इत्येव । et *Catullum* 61, 34.: *ut tenax hedera huc et huc arborem implicat errans.* *Ovid.* *Epist.* 5, 47. et quae excitat Jacobs ad *Anthol.* IX. p. 128. Scholliis omnes versus destituti sunt, a vs. 13. usque ad 23.

16. Versum scholliis carentem et in sola Edit. Sr. vs. 66. exstantem omnino non capio. Sermo est de Vishnue sub apri forma terram sustentante et in serpente Sesho, ut hominum saluti prospiciat, decumbente, sed quomodo cum dracone Rahu coniungatur, nescio; puto tamen ad distichon nobis vigesimum septimum a pio quodam lectore adscriptam esse sententiam in quibusdam vocabulis corruptam. Vitium saltem contra metrum erat tollendum in secundo membro, cuius च in ननु mutavimus et vocabula insuper राहुः et शेषः invicem transposuimus ne plane ineptiret obscurissimum dictum.

17. Corruptissimus in Edit. Srir. (74) versus, imprimis quod membrum hemistichii primi alterum attinet, ubi haud facile quisquam विरम vocabulum semel omissum ex coniectura repetisset nisi alio adintus Codice. In B. (75) et T. (72) hoc membrum recte se habet sed transpositum cum priori hunc in modum librarii oscitantia vitiatum:

विपद्भिर्मर्षैर्धनं यदीक्षितुमाहमे

quae practicae corruptioni fere similia sunt. Pro ननुविधे: in Edit. cum B. legendum नलनिधे: ex literarum उ et ल solita permutatione, et न cum न similitudine enatus error; non vero opus est ut verbum व्यपेक्षि cum B. addamus. Dicit auctor ut equidem capio: Viros fortes apixie respicere noli, num forte constantia ipsorum, calamitatibus tentata gravioribus vacillet tandem, quodsi tamen impatientes invenias ipsos, nihilominus gloria digni putentur ut montes alati illi (vid. *Nū.* 29.) oceano vexati, viribus in periodi magnae fine fracti erunt sine omni aequoris ipsius damno. Comparisonem tamen claudicare quilibet ipse videt.

18. Sensus est: Fortuna tanquam mulier vult expugnari, audaces fortuna iuvat. Mirum est quanta corruptela in Edit. Sr. labore versiculus, cuius sphalmata भूययोर्, दीर्घा, विद्वय absque puncto nasali, मन्मथीह e Cod. B. ubi eundem numerum occupat nonagesimum sextum, correximus, metro iubente.
19. Virum bellicosum praedicat sententia in Edit. et Cod. B. (102) exstans, nulla lectionis varietate. Constructionem grammaticam secundi hemistichii dariores haud expedio.
20. Adagium in sola Edit. vs. 103. legitur, eodem sensu quo fabula exstat de vulpe et tym-

primum vero hemist. hoc modo exaratum:

धन्याः ते कित्तरागगुरुवरपारता लक्ष्मसंसारवृद्धासाधने
विलिखितगिरिवर्गहने यौवनं ये नयने ॥

In altero Hemist. ad *amores* pertinente, corrigendum erat कृतं *pectus* pro कृतं et totum epitheton ad amicam referendum, igitur in fine कृतं loco कृतः scribendum. इह in गाढे mutavimus, melius tamen गाढं fuisset. Plures utique afferri poterant versus, praesertim ex Cod. B. sententiis interpolatis referto, at, quum gravissimis omnes fere corruptelis scateant et nihil praeterea habeant quod lectorem possit allicere, manus detinui et chartam perdere vanis nolui coniecturis.

॥ शुभमस्तु ॥

**Tabula synoptica, novum sententiarum in libro II. et III.
ordinem exhibens.**

II. Ntisatakam.

	Cod. A.	Edi. Stat.	Reg. vers.	Cod. B.	Cod. I.		Cod. A.	Edi. Stat.	Reg. vers.	Cod. I.	Cod. I.
I.	1	1		1	2	VI.	52	62	48	51	47
	2	2	99(I)		1 I.		53	63	8	52	8
	3	3		3	1		54	64	78	57	78
	4	4		4	2		55	65	94	53	94
	5	5	2	5	3		56	66	28	55	27
	6	6	89	6	89		57	67	36	58	35
	7	7	90	7	90		58	68	27	59	26
	8	8	99 III)	8	34		59	69	49	60	49
	9	9	32	9	31		60	26		54	68
	10	10		10	49		61	28	43	56	43
	11	11	61		60	VII.	62	70	80	61	80
II.	12	15	7	11	7		63	71	67	62	66
	13	16	10	12	10		64	72	34	65	33
	14	17	11	13	11		65	73	84	64	84
	15	18	42	14	36		66	74	46	64	45
	16	19	104	15	104		67	75	30	66	29
	17	20	92	16	92		68	76	15	67	15
	18	21		17			69		99	68	101
	19	22	93	18	93		70	77	50	69	50
	20	23	47	19	46		71	78	44	70	44
	21	24	68	20	68	VIII.	72	80	64	71	64
III.	22	29	42	21	42		73	27		72	
	23	30	33	22	32		74	86	60		62
	24	31	96	23	97		75	106	84	77	84
	25	32	38	25	38		76	107	76	76	73
	26	33	70	24	70		77		85	78	85
	27	34	65	26	65		78	109	86	80	86
	28	35	95	27	95		79	84	47	75	46
	29	36	57	28	59		80	82	45	76	44
	30	37	87	29	87		81	83	9	74	9
	31	38	98	30	98	IX.	82	84	24	82	23
IV.	32	39	24	31	22		83	85	25	83	24
	33	41	64	32	67		84	87	79		76
	34	42	20	33	19		85	88	58	84	60
	35	43	62	34	63		86	90	43	84	42
	36	44	5	35	5		87	91		85	
	37	45	6	36	6		88	92			
	38	46	71	37	71		89	93			
	39	47	72	38	72		90		104	88	105
	40	48	88	39	88		91	104	36	98	58
	41	49	69	40	69	X.	92	94	19	91	17
V.	42	52	75	41	74		93	95	37	92	37
	43	53	29	42	28		94	96	44	97	43
	44	54	22	43	21		95	97	52	99	50
	45	55	41	44	41		96	98	34	93	30
	46	56	4	45	4		97	99	54	95	53
	47	57	73	46	73		98	100		96	
	48	58	39	47	39		99	102	54	100	57
	49	59	94	48	94		100	110	97		100
	50	60	77	49	78						
	51	61	45	50	44						

III. Vairāgyasatakam.

	Cod. A.	Edit. Srir.	Reg. vers.	Cod. B.		Cod. A.	Edit. Srir.	Reg. vers.	Cod. B.
I.	1	1	1	1 (I)	VI.	52	48	48	51 } 25
	2	2	2	2 (II)		53	52	52	51 } 33
	3	3	3	7 (?)		54	53	53	52 } 55
	4	4	4	2		55	54	54	53 } 23
	5	5	5	3		56	55	55	54 } 32
	6	6	6	4		57	56	56	55 } 28
	7	7	7	5		58	57	57	56 } 24
	8	8	8	8		59	58	58	57 } 27
	9	9	9	6		60		95	51 } 31
	10	10	10	9		61		98	59 }
	11	11	11	10					
II.	12		18 (II)	11	VII.	62	59	59	60 } 37
	13	12	12	12		63	60	60	61 }
	14	13	13	13		64	61	61	62 } 63
	15	14	14	14		65	62	62	63 } 65
	16	15	16	15		66	63	63	64 }
	17	16	15	16		67	64	64	64 } 66
	18		100 (II)	16		68	65	65	65 } 79
	19	17	17	18		69	66	66	66 } 80
	20		16 (II)	87 (II)		70	67	67	67 } 81
	21	18	18	20		71	68	68	68 } 82
III.	22	19	19	21	VIII.	72	69	69	69 } 87
	23	20	20	22		73		55 (II)	
	24	21	21	23		74	70	70	71 } 51 (II)
	25	22	22	24		75	71	71	72 }
	26	23	23	25		76	72	72	73 } 94
	27	24	24	26		77	73	73	74 } 44
	28	25	25	27		78	74	74	75 }
	29	26	26	28		79		99	76 } 36
	30		52 (II)	52		80	75	88	77 } 91
	31	27	27	30		81	76	75	78 } 73
IV.	32	28	28	31	IX.	82	77	76	79 } 51 (I)
	33	29	29	32		83	78	77	81 } 97
	34	30	30	33		84	79	78	82 }
	35	31	31	34		85	80	79	83 } 47
	36	32	32	35		86	81	80	84 } 54
	37	33	33	36		87	82	81	85 }
	38	34	34	37		88	83	82	86 } 100
	39	35	35	38		89	84	83	87 }
	40	36	36	39		90	50	50	87 } 85
	41	37	37	40		91	51	51	88 } 78
V.	42	38	38	41	X.	92	85	84	89 } 109
	43	39	39	42		93		85	92 }
	44	40	40	43		94		86	90 } 89
	45	41	41	44		95		89	93 } 92
	46	42	42	45		96		90	98 } 93
	47	43	43	46		97		91	
	48	44	44	47		98		93	95 }
	49	45	45	48		99		96	95 } 11 (I)
	50	46	46	49		100		97	29 }
	51	47	47	50					30 }

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Pag. 4. lin. 25. pro नील lege लील.

- 7. - 12. Praestat emendare न्यसं स्मरामि नक्षत्रमलक्षक्याः et in Scholiis ad h. v. lin. 17. पृथुभागाः et lin. 19. वनोत्थे scribere.
- 8. - 3. a fine. Fort. leg. इति कपटः सुप्रस्यं.
- 12. - 8. leg. एतादृशी et lin. 11. insere स्वलनीं ante वतिभ्रं.
- 15. - 2. a fine. Euphonia neglecta est in exitu membri, item pag. 22. lin. 11.
- 17. - 18. Anusvarus vocabuli पूर्ण evanuit in nonnullis exemplis, item pg. 30. lin. 5. in वृ.
- 20. - 14. Pone १८५५.
- 22. - 5. Suprapositum vocalis signum non accurate expressum est in वृजे item pg. 25. L. 20. in fine, et pg. 31. lin. 14. in ते.
- 23. - 21. Separa विचार्य कार्य, item pg. 26. lin. 1. melius scribis इति मानः.
- 30. - 21. Scribe ब्रह्मापि.
- 56. - 2. pro भाष्यापि, quod ex Edit. Srir. in nostram irrepsit, scribe भष्यापि.
- 70. - 9. leg. युष्मत्.
- 71. - ultima pro विचित्रि° leg. विचित्र°.
- 88. - 12. leg. *Mangiferum*.
- 102. - 4. pro *fatorum libro* scribe *frontis tabula*, video enim भाल anterioris caput esse in quo scripta hominis putantur fata; quapropter iam dele quae parum apta in Commentario ad h. v. pg. 131. contulimus.
- 105. - 23. post *quiescit* pone colon.
- 122. - 4. a fine leg. *cupidum*.
- 124. - 17. leg. *voluntate*.
- 131. - 14. dele apostroph. ante कपो.
- 142. - 11. lege ईष्यन्ती.
- 142. - 18. post *similis* adde: — *cognita*, nam respondet simul दृष्ट (cfr. *Brahm. Vaiv. Pur. Spec. pg. 25. lin. 5*), Arab. أرى, hebr. ראה signific. cognoscere carnaliter.
- 152. - 23. leg. *denudavit*.
- 155. - ult. leg. वृत्.

Pag. 157. et 158. ad Sring. vs. 36. Post vulgatam Wilsoniani lexi editionem alteram vidi प्रभात् *montis cacumen*, पाट्वात् *furem* significare; igitur verte *qui ex montium cacuminibus fragrantiam furantur*, et dele omnia, quae in Commentario de hisce vocabulis protulimus futilia. Sic quoque eadem (प्रभात्) vox intelligenda est Vairag. v. 1. non vero *onus*, et varians lectio उन्मूलयन् iam recte sese habet.

- 162. lin. 3. a. f. leg. *stamina*.
- 169. - 22. post *versione* pone punctum.
- 172. - 1. leg. *Strabonis*.
- 194. - ult. pro *Δ* leg. *Δο*.
- 199. - 19. गुणप्रबालं.
- 200. - 24. परकार्यं.
- 213. - 5. a fine *philautia*.
- 232. - 12. verba: *de quorum ancillis* rell. ad *Romanos* refer.
- 232. - 24. leg. *Dicitur pro Dr.*
- 235. - 19. leg. *interpretatio pro interpretio*.

Reliqua, quae in versione et commentario minus accurate vel etiam festinanter et मोहमोहिता: expressimus, benevolus lector ipse corriget, errores quosdam in textu graviores passim in Commentario iam tetigimus.

